

ב"ה

אין ליכט

פון תורה

ספר

גן בשמים

פירוש על שיר השירים

מהגאון מווילנא

בלשון הקודש

ואידיש

65

הוצאת אמונה

ברוקלין נוא יארק,

שנת תשל"ז לפ"ק

ס פ ר

גן בשמים

ביאור על מגילת שיר השירים מהנאון
רבינו אליהו ז"ל מוילנא. עם ביאור
חדש גן בשמים מפרד"ס הראשונים ואחרונים
חכמים ונבונים. כמלקט שבלים לקטתי ואספתי
שרשים וענפים נצנים ופרחים. והוספתי נופך
בשמים משלי להבין במקרא ובדברי חז"ל בדרך
קצרה. בנתיב ישרה. בשפה ברורה. וגם ביאור
על שמונה שירים מספר תהלים ונקרא בשם
לוית חן.

מאתי שלמה ב"ר חיים חייקיל יאנאווסקי
מעיר זעלווא יע"א :

פיעמרקוב

בדפוס של הרבנוכו' מו"המרדכי צעדערבוים נ"י
שנת תרס"ח לפ"ק

СЕФЕРЪ ГАНЪ ВЕСОМИМЪ.

т. в. Вальзамическій Садъ. (Комментарій къ книгѣ Пѣснь Пѣсней)

Соч. Соломона Яновскаго.

ПЕТРОВЪ. Типографія М. Цедербаума. 1908.

הסכמות הגאונים

בעה"י בא לפני הרב המופלג הדרשן
 י"א מו"ה שלמה מגיד
 מוהר"ר שלמה מגיד מוהר"ר דק"ק
 פיעטרוקוב עם ספרו גן בשמים
 על שה"ש. והנה ראיתי בו שמבאר
 כל פסוק ופסוק ע"ד רמז בין אהבת
 ישראל להקב"ה ועל קבלת התורה ועל
 בנין מקדש ראשון ושני ועל בנין העמיד.
 והנה דברים היולאים מן הלצ נכנסין
 אל הלצ. וכבר איתמחי גברא שיפה
 דורש ואיתמחי קמיע ספרו זאת נחמת
 על מגירת רות ועל אקדמות לזאת
 הנני אומר שמהראוי לסייעו ולתמוכו
 לבית הדפוס את ספרו היקר. וגם אנכי

כאשר בא לפני הרב המופלג הדרשן
 י"א מו"ה שלמה מגיד
 פיעטרוקוב עם ספרו
 גן בשמים על שה"ש וראיתי בו
 דברים נכונים דברים המושכין את לב
 בני ישראל ללהבת הבורא. ומזה רצה
 לסייעו להוילא לאור מחשבתו הטובה.
 וגם בלי נדר חקח ספר אחד כשילא
 מבית הדפוס:

הקטן מאיר יחיאל הלוי
 חופ"ק אסטראווצק י"א

ובעה"ח יום ה' פרשת שמות תרס"א לפ"ק פה רדאמסק:

צבי מאיר הכהן ראבינאוויץ חופ"ק הג"ל

גם אנכי ראיתי את הספר גן
 בשמים בכתובים אלל הרב
 מהר"ר שלמה כ"י. וגם שמעתי
 מפיו דברים הגונים הראויים לאמרום
 ולשמעם. כי טעמו לשבח. ולכן גם
 אנכי חקח בל"ג ספר אחד כשילא
 מבית הדפוס. ומזה רצה לסייעו
 להוילא לאור את ספרו היקר.
 באמי עה"ח ב"ג מרחשוון תרס"א:

מרדכי הלוי איש הורוויץ
 גם

בעה"י כאשר בא לפני הרב
 מו"ה שלמה כ"י עם
 ספרו גן בשמים על שה"ש. ואף
 שאני מוטרד מאוד וראיתי בו רק מעט
 מועיר. אבל ראיתי שהם דברים ישרים
 ע"פ דרכי הראשונים כ"ע. ומזה רצה
 לסייעו להוילא מחשבתו הטובה לפועל.
 באתי על החתום פה ק"ק פיעטרוקוב
 ב"ג מרחשוון תרס"ב לפ"ק:

שמחה יאיר חוגה פ"ק הג"ל

גם אני אקח בל"ג את ספרו של הרב המהר"ר שחי' בלחמו מביהד"פ .
 ואשלים כפי אשר ישת עלי . פ"ק בענדין
 ב' וירא תרם"ב לפ"ק :
ישבר בעריש חונה פ"ק הנ"ל

כל פסוק ופסוק בטוב טעם ודעת . לכן באתי גם אני לבקש מאחז"י להיות להמחבר הנ"ל לעור ולסעד בכל מאי דאפשר למען שיוכל להוליא את מחשבתו הטובה לאור . וגם אנכי אקח את ספרו כשילא מביהד"פ . ובאתי על החתום יוס ז' דסלימות תרם"ב לפ"ק . פה קליביצק :

יעקב ראבענאוויץ הבהן חופ"ק הנ"ל

<p>בעזה"י גם אני אקח את הספר גן בשמים של הרב המהר"ר כאשר ילא הס' גן בשמים</p>	<p>בעזה"י כאשר ילא הס' גן בשמים מבית הדפוס אקח גם כן ספר אחד מאת המהר"ר הנ"ל . כי שמעתי מפיו דברים יקרים . ואשלים מחירו כפי אשר ישת עלי .</p>	<p>בעזה"י גם אני אקח את הספר גן בשמים של הרב המהר"ר כאשר ילא ח"ה מבית הדפוס . וגתתי על זה מעות קדימה . ד' דסלימות תרם"א לפ"ק :</p>
--	--	---

<p>לזאר ולפרש כל פסוק ופסוק בדברי חן וחסד . כן שמעתי מפיו הרבה דברים נחמדים כי לו יד ושם באגדה לזאר ולפרש</p>	<p>נחום בן לאדוני חבי מו"ה דוד צבי ז"ל חופ"ק משעננסמחוב יע"א</p>	<p>ד' דסלימות תרם"א לפ"ק : נחום בן לאדוני חבי מו"ה דוד צבי ז"ל חופ"ק משעננסמחוב יע"א</p>
---	---	--

את . דבריהם במלימות טונות להמשיך את לב בני ישראל לאהבתו יתברך . לכן גם אנכי ח"ה אקח ספר לעת זאת הספר מביהד"פ במחיר אשר ישת עליו . ואהי' מהמסיעים לדבר מלוה .

דברי הכותב למען כה"ח ה' ויחי י"ב שבת תרם"א לפ"ק :

שמואל שלמה ב"ר אברהם נ"י חונה פ"ק בעלכיתוב

מדרי עבר פה הרב המגיד הדרכן המופלג מו"ה שלמה נ"י חיון וחקר משא מודברותיו בתוך ערת ישראל ביורארשא ופיעטרקוב יע"א. ובידו מחברת הקודש אשר הולידו עשונותיו לבאר ולפרש בנועם ד' ולבקר בהיכל קודש הקדשים בשיר השירים. נעימות דבריו במגילה עפה ראייתו כי נפלאות ידבר ממתקת דבש יפה. ומלוא לסייעו למען שיוכל להוליאם אל הפועל ולגמורם כי ראויים הם למי שאמרו. ואי"ה

בעזה"י גם אחי אהן בל"ג את הספר **אין בשמים** כשאל מביהד"פ מהרב חריוף ובקי הוקר וכו' מו"ה שלמה נ"י ב"ר חיים חייקיל ז"ל מ"מ דק"ק פיעטרקוב. ומלוא גדולה לעזור להרב המחבר כי איש יקר הוא ומלא דבר ה'. וכבר אסידו עליו גדולי ישראל שליע"א. באתי עה"ח יוס א' ח"י שבב"ת תרס"ב פה מינצק:

נאום **יחיאל מיכל** חופ"ק הנ"ל כאשר ילא הספר מצית הדפוס אקחהו לתת מחירו. וישר כמו של המחבר בעד מפעלו לאשורו:

דברי המיחל לשלום אסורי התקוה לעת המקוה. פה ק"ק סקערנעוויץ יע"א. ה' מקיץ תרס"א לפ"ק. נאום **מנחם נחום** חוגה פק"ק הנ"ל.

ב"ה בשם ד' ובעזרתו ית"ש בא חכם לגבולינו הרב המופלג הדרכן המפור' יראת ד' היא אולרו וכו' מו"ה שלמה נ"י מפיעטרקוב אשר כבר איתמחא גברא בס' שהוליא לאור על מגילת רות חכו ממתקיס בדברים נחמדים ועתה הוא מביא לדפוס ספרו **אין בשמים** על שה"ש דבריו יקרים כחותם של בוסם אשר כל הנכנס קולט ריח טוב. לכן מהראוי לקרב את הרב המחבר שיחי' כי בילדותו היה עסיר גדול מהנה אחרים בשלו בדקדק וגמ"ח. ועתה נשאר לו רק טוב סמרה תורה ויראה. ומלוא רבה לסייעו בכל עוז כעתירת הכותב אור ליוס ג' פ' שופמים תרס"א לפ"ק:

גם אחי אהן אי"ה **גם** אחי אהן בל"ג **הס' אין בשמי'** את הספר **אין בשמים** מהרב במחיר אשר יוסת עליו. באתי עה"ח החתום **אריעזר יוס ג' תולדות תרס"א** פה מושיץ: **צבי יעקב** זל"ל פה ק"ק האב"ד דק"ק הנ"ל. ראדעשיין:

גם אחי אהן בל"ג חיצור אחד מהרב המחבר נ"י. באתי עה"ח אור ליוס ב' דמנוכה תרס"א פה לובימש:

העיר **בצלאל** בהרב הג' הלדק מוהרי"ד זל"ל חוגה פ"ק הנ"ל. גם

צבי יחזקאל מיכלואהן אבדפ"ק פרונסק והגליל

הסכמות הגאונים

בעזה"י זהותי פה ביאלאבזעק במקום כבוד חותני הרב הקדוש שליט"א הביא לפני הרב המופלג מהו"ש שלמה חיבור לטהרה אשר נטע גן בשמים על שה"ש וגם הוסיף במעלה פירוש הגר"א ז"ל מווילנא . וכבר יש לו הסכמות מגדולי"ם גם ביודעי ומכירי הגאון שר התורה מוהר"ר יוסף אבד"ק סלאנים שיחי . לזאת נמלאתי גם אני לכתוב ידי לקבל ספר אחד כשילא מבית הדפוס ובודאי מלוה רבה לסייעו

ב"ה גם אנכי אחיה בין המסייעים לדבר מלוה להרב המחבר כ"י . ואקח בל"ג חי"ה ספר אחד כאשר ילא מבית הדפוס ונתתי מעות קדימה . יום ג' מקץ ב' דחטכה תרס"א לפ"ק :

אהרן פנחס

בהר"י ז"ל דומ"ל צפה לובישיש

בעזה"י חיילע לאתני הרב הדרשן המופלג מו"ה שלמה נ"י והראה לי את חיבורו גן בשמים על שה"ש אשר ריח בשמים לו וטעמו לשבח מעולפת ספירים ע"פ דרך הראשונים . ע"כ אף ידי חכון עמו . ובל"ג כאשר ילא מצהד"פ אקח ספר במקח כפי אשר יוסת עליו . ומלוה רבה יחשב לכל מי אשר יתמוך בידו בתמיכה מעולה להוליא לאור את ספרו היקר וכימי לאתנו מאמ"ל ברוב פלחות כן עוד מוכה לגאולה שלימה צ"ב חמן :

צפה"ח ד' ניסן תרס"א לפ"ק . נאום נתן ראבענאוויץ צא"ח הרב הקדוש שליט"א פה ביאלאבזעק יע"א

בכל מאי דאפשר ואחתום בצרכת שלום והללחה לכל המסייעים וכימי לאתנו מאמ"ל יראנו נפלחות ברוב ישועות ומכה לגאולה שלימה צ"ב צרחמים בכלל כל ישראל חמן :

באתי עה"ח ד' ניסן אסת"ר לפ"ק **חיים אלעזר שפירא**

גם אנכי נתתי מעות קדימה על הס' גן בשמים ואקח אותו בלי נדר כאשר ילא מצהד"פ . באתי על החתום אבינדרור שפירא בהרב מו"ה ש"ש אבד"ק פרושיטאק

גם אני אקח חי"ה הספר גן בשמים . יום א' וישב . תרס"ב לפ"ק . פה ווידאמע : קלוניטום קלמן בער אב צ"ד דק"ק הי"ל

בל"ג גם אני אקח הספר גן בשמים וצפה"ח יום א' פ' בא שנת גילה רנה ושמחה לפ"ק פה ריקא : נתן נטע אב"ד דק"ק הי"ל

גם אני אקח ספר מהרב המחבר כשילא מבית הדפוס חי"ה ונתתי לו כסף קדימה . באתי על החתום יום א' תולדות תרס"ב לפ"ק . הרב המופ"ק מאנדרזוב .

איקלע לאתני הרב המופלג ירא ד' מרבים כש"ת מו"ה שלמה נ"י מגיד מישרים בווארשא וספרו בידו שחיבר פירוש על שיר השירים . וראיתי צו דברים נחמדים וטובים . וכן יש בידו פירוש הגר"א על שה"ש . וסידרו יפה וצדעתו להדפיסו . בכך כשילא הספר מצהד"פ אקחהו גם אני במחיר אשר יוסת עליו . דברי המדבר לכבוד התורה ולומדי' . באתי עה"ח ט"ז שבת תרס"א לפ"ק :

גם אנכי אקח ספר אחד מהרב המחבר הי"ל . באתי עה"ח שנת תרס"א לפ"ק ב"א ימים למתמונים :

יעקב מנחם חונה פק"ק סילעוו

ישראל פנעיא הרוי לנדא חופ"ק גלאוונא

הן מאז ומקדם שמו אנשי הקודש אשר שערי החכמה לפניהם פתוחים ורוי התורה לפניהם גלויים את עיניהם בשיר הקודש הזה. המה יחוו דעתם ויתנו עידיהן כי מחזה השיר הזה הוא עמוק עמוק מי ימצאנו ארמון סגור וחתום מי יביאנו כל סתר צפון וחבוי בקרבו על שערי הפרכות למסך ולפנים מהפרכות הארון והכרובים חונים, לא היה העולם כדאי כיום שנתנה בו שיר הקודש הזה שיר זהב מווקק, שיר מבחר פנינים, שיר מבחר מכל החמשה ואלף שירים, שיר שכולל כל עניני התורה והחכמה, ובוהר הקדוש בספר שמות דף קמ"ג איתא כזה שירתא דא אמרה שלמה ברוח קודשא, תושבחתא דשירתא דא דאיהו כללא דכל אורייתא כללא דכל עובדא דבראשית, כללא דרזא דאבהן. כללא דגלותא דמצרים, וכד נפקי ישראל ממצרים ותושבחתא דימא. כללא דעשרת הדברות וקומא דהר סיני. וכד אזלי ישראל במדברא עד דעאלי לארעא ואתבני בי מקדשי. כללא דעיטורא דשמא קדישא עלאה ברחימו ובדחילו, כללא דגלותהון דישראל בני עממיא ופורקנא דילחון. כללא דתחיית המתים עד יומא דאיהו שבת לד' מאי דהוה ומאי דהווי ומאי דזמין למהוי לבתר יומא שביעאה כד יהא שבת לד' כלא איהו בשיר השירים, כל אלה נשגבות בשיר הקודש הזה, ולכן תסמר שערות ראשי פלצות תבעתני בלחות יבהלוני ידי תרפינה ותפעם רוחי בקרבי אם לעשות מלאכתי ולהפיץ מזימותי עלי תבל ולשלוח על פני חוצות ספר מחברתי, או לחבוק ידי ולטמון את כל אשר הוציא עמי בעמל כפים, ובעזרת שמים, תחת עמק המים מפני פחד הדר גאונו של השיר הקודש הזה שיסד שלמה בן דוד מלך בירושלים, ויתנגחו שני דיעות בקרבי ותחי למלחמה כבדה מחנה מול מחנה ואיש חרבו על ירכו, דעה אחת היתה עצתה להרום

פירוש ע"ט

אונזערע הייליגע חכמים וואס דיא שערי החכמה איז פאר זייא אפין אונ זייא ווייסן דיא סודות התורה האבין זייא שוין פריער גאנגט אז אין דעם הייליגן שיר השירים גיפונד זיך גרויסע סודות פאר בארגיגע וונדער אוף זייגע מויערין הייגנט דער פרוכת אונ פון איגעווייניג טוט רוען דער ארון מיט דיא פרוכים. דער טאג וואס אין אים איז דער שיר השירים גיגעבין גינארין איז ער אזוי גרויס וויא דער טאג פון קבלת התורה. דאס איז א שיר פון ריין גאלד פון דיא בעסטע בורלייגטן. דאס איז א שיר דער בעסטער פון אלע טונגד מיט פינף שירים וואס דער סוף שלמה האט גיאנגט. דאס איז א שיר וואס אין אים איז כלול דיא גאנצע תורה ובהכמה. דער זוהר הקדוש זאגט אז דעם שיר האט שלמה הסוף גיאנגט מיט רוח הקודש. דער שיר איז גייער גילובט אין אים איז כלול דיא גאנצע תורה. אין אים איז כלול גאנץ מעשה בראשית. אין אים איז כלול דיא סודות פון אונזערע עלטערין. דער

אין

להרוס את החומה והבנין אשר בניתי וזאת מענתה לא לעני בדעת כמוך גלמוד מכל עצה ותושיה מכל חכמה ובינה לבאר את דברי המלך שלמה אשר הוא ברוח קדשו העטוף את עשתונותיו הרמות בשמלת משל ומליצה והטמון עמוק עמוק מדעים נשגבים בחזרה סתומה וסגורם בדלתים ובריה משמר על משמר מסגרת על מסגרת ואיה הוא המפתח אשר בירך לפתוח בו מסגרת מחשבתו איככה תלבוש עו ותעצומות לגשת אל הקודש לבאר את השיר הזה אשר אין כמהו נשמע בין צבאי מעלה, איכה תעבור את הים הנורא הזה ואין בירך אניה ונס ימוש, שנית הלוא אתה עני בכסף ובמה תוציא לאור את חיבורך איה תקח על הוצאת הדפוס ואם תלך לאנשים לבקש עזרה האם לא ידעת אשר בזמנים האלו יתנו לספרים חדשים כתף סוררת עד כאן מענתה, ודעה השנייה תגיד חידתה כמשל מילתה איש היה בארץ עוץ עושר גדול ולו בית חומה גדולה ואצל הכית היה גן של בשמים, ולו בן יחיד ויאהב את בנו ככבת עינו ויהי הבן על שלחן אביו כל ימי חי האב, והיה אחרי מות הוקן התחיל הבן לעסוק במסחר למצא טרף לנפשו אך לא לעולם חוסן ולא לנצח עושר וכל אשר עשה לא הצליח בידו וידל מאוד ולא נשאר לו מכל העובון של אביו רק הגן הקטן, ויהי כאשר ראה הבן כי באו מים עד נפש ויתן עצות בלבו ויאמר כל אשר ירשתי מאבי הלך לאברון רק הגן עוד בירי לפקרון ואת לאות אשר רק מהגן אמצא לחם בתי ויקח בכל אמצעי כחו לעבוד ולשמור את הגן ויפרח בו מור ואהלות עם כל ראשי בשמים ויעש לרקח מרקחת וילך עמוהן בכל בתי השרים ויאמר להם הלוא לכם מאכלים טובים ונחמדים שמעו נא לעצתי וקחו מהמרקחת אשר עשיתי לפניכם ותנו בהמאכלים היקרים אז תראו כי עוד יוסיפו מעמם ודיחם עשרת מונים וכאשר פתח כן היה התענג מהריח הטוב אשר בגן גם טרף לבייתו היה לו מהגן כל ימי חייו, המשל הזה עלי פתרונו אני הייתי בן נחמד לאבי ואמי אבי היה עושר גדול עליו נשענתי לחץ ודחקות ועול הפרנסה לא ידעתי גם הייתי

פירוש ע"מ

איה האב נבועט און פיל פח אויף דעם פיר לויגט, און דאס איז איר מענה גיט פאר אזוי א עני בדעת וויא דא ביסט איז ראוי צו גיין בשירדן דיא הייד פון סלך שלמה וואס אין אים איז פאר באהאלטן זיינע הויבע גיבאקן, און ער האט זייא פאר שלאסין מיט מערין און מיט רינגלען מיט טאפעלע שלעסער, וואו האטטו א שליטל און ביין האנד צו עפענן זיינע פארשלאסע סודות, וויא קאנסטו זיך אן קליידן מיט א שטאקקייט צו גנענען צו בשירדן אזוי א שיר וואס א זעלבר איז גיט גהערט גווארן צו ווישן די אייבערשטע מלאכים, וויא קאנסטו איבער פארן דעם שטרעקליקן גם און די האסט גיט קיין שיר מיט א זעגיל און גיט קיין היידער מיט וואס צו קירענען דיא שיר, צווייטיגס דאס ביסט דאך אקעם אין געלט נוא מיט וואס וועסטו קאנען ארויס פרענגן דיין חיבור וואו וועסטו געמן געלט אויף הוצאות הדפוס, און אז דא וועסט

געמן גיין צו מענטשין צו געטין הילף ווייסטו דאך אז דיא צייטן שטט מען זיך קנאפף וואס גערין צווא דיא מחברים דאס איז גיווען דיא מענות פון דער דעה, און דיא צווייטע דעה האט גוואגט איר עצה מיט א קישל עם איז גיווען א עושר און ער האט גיהאט אפן הייד דער זון איז גיווען אויף דעם פאטערס מיט פל זמן דער פאטער האט גילעבט, וויא ער איז גישטארבין און דער זון האט אליין אן גיחבין צווא סאכין גישעפטין האט אים גיט מצליח גיווען און ער איז זייער אקעם גיווארין דער פאטער האט אים איבער גילאזין א גרויס גימועקט שטוב מיט פיל עשירות האט ער דאס אללעס פאר לוידין גאר א קליין גערטיל פון בשמים איז גיווען לעבין שטוב דאס איז אים גיבליבין, עם איז אים גווארן זייער גיט גיט ער האט גיט גיהאט מיט וואס צו דר גערין זיין נפש, ער האט זיך באקלערט אללעס ווס איה האב גרשט פון

הייתי אצל מורים טובים וישעו בי מנן חכמת התורה, ויהי כאשר הלך אבי בדרך כל הארץ הוא הלך למנוחות ואותי עוב לאנחות שמש ההצלחה לא זרחה עלי ואף שנשאר לי ירושה בית גדול באמצע העיר אך איש נפל מן השמים ותבער את הבית וכל אשר בו קניתי לי שדה ובקר וסוסים גם היה לי עבדים לעבד את הארמה לחרוש ולפתח ולשרד אותה ולזרוע בה זרע קצח וכמון חטה ושעורה למען להוציא ממנה לחם, אך אלהים הראני לדעת כי לא מחשבותי מחשבותיו והארץ התמוטטה מתחתיו והיו רעב בארץ אין זרע ואין קציר אז ראיתי אשר גם זאת מעם ד' צבאות יצא הפליא עצה הגדיל תושיה לאמר לי מן השמים לכו לחמו בלחמי חסורא מחסרא ותבי קתני ורק מנן חכמת התורה תעשה מרקחת לגופך ולנפשך וכמו דאיתא בספר חסידים (ס' תק"ל) מי שגלה לו הקב"ה דבר ואינו כותבה הרי זה גזול ממי שגילה לו וזה שנאמר והאלהים יביא במשפט על כל געלם שגורם שנעלם ואם כותב איזה חידוש עולה לו במקום קרבן ואם אינו כותב עתיד ליתן את הדין ועיין בספר נפש החיים (שער ד' פ' י"ב) וגם לא מלבי יצאו הדברים האלו כי אם מראשונים אנשים חכמים ונבונים יראים ושלמים אשר כבר הבאתי את שמותם בחיבור זאת נחמתי רק מעט בשמו הוספתי למען יתנו דברי המלך שלמה את ריחם הטוב כגן ד', ועל דבר אשר אין לי כסף אמרתי אור גא כגבור הלצרך והשלך על ד' יהבך, במח עליו והוא יעשה ישראל עם קדושים בני רחמים טובים ותמימים נדיבים ומפורים הם ישמעו לקול תחנוני ויעזרו לי לגבור את מלאכתי מלאכת עבודת הקודש, ובפרט שכבר הם מכירים אותי מהחיבור וזאת נחמתי על מגילת רות אשר כבר טעמו את טעמו כמעט לשד השמן ובודאי יכספו גם לספר **גן בשמים** על מגילת שיר השירים ובפרט להביאור מהנאון **רבינו אליהו** וצ"ל מוויילנא אשר כל תהלה לו אך למותר כי שמו חולך מקצה העולם ועד קצהו ולכן נצחה וגברה ורחפה הריעה הזאת את הריעה הראשונה ואמרת יעבור עלי מה ואתן את דברי לרפום למען בעמ ברזל ועפרת בצור יחצבון לעד:

ומצאתי

פירוש ע"מ

פון מיין פאטער איז מיר פאר לוידין גיארן נאר דער גערטיל בשמים איז מיר גבליגן. דאס איז א צייגן אז נאר פון דעם גערטיל וועל איך גיפונן מיין פרנסה. ער האט גנומן מיט זיין גאנצן כח צו ארבעטן דעם גערטיל עם האט אין אים גינאקסיון בשמים. ער האט גינומען דיא בשמים און איז גיגאנגן צו דיא שרים און האט צו זיין גיאנגט איר קאכט דאך גוטע מאכלים געמט נאך פון מיניע בשמים און מוט אריין אין אייגערע גוטע מאכלים וועלן זיין נאך מער פעס האבן און וועלן זייער שמעקן מיט א גוטן ריח. אונזעם האט אים מצליח גינען ער האט גיהאט פון דעם גארטן בשמים פרנסה זיין גאנצן לעבן. דר משך מיט דעם פתרון איז אופ מיר מקיים גיארן מיין פאטער איז גינען א עושר קיין עול פרנסה האב איך ניט גרויסט. איך בין געוען גיליבט בייא מיין פאטער און מוסר

זיי האבן מיר געגעבן לערנן תורה. ווי מיין פאטער איז אונזעך בדרך כל הארץ, ער איז אונזעך למנוחות און איך האב גנומן אליין צו א פירן מסדר. פיל גוטע גישעפטן האב איך גיהאט א צוואנציג יאר. איך בין גינען א גרוסער סוחר איך האב גיהאט פעלדער מיט פיל גיהמות און פערד און קנעכט. פלוצלינג האט דיא זון אייף גיהערט צו א שיינען עם איז גינארין א הויגער אין מיניע פעלדער ניט צו זייען ניט צו א שגארין עם איז אלעס פיר לוידין גינארין. עם איז מיר אייגער גבליגן א ירושה א גרויסע שטוב עם איז אראפ א פיגער פון הימל און עם האט פאר געקנט דיא שטוב מיט אלעס נואם אין איר איז גינען. עם איז גיקומען מיט עד גבש עם איז מיר נאר אייגער גבליגן דיא ביסיל גוטע בשמים פון דר תורה וואס מיניע מורים האבן אין מיר פארפלאנצט. האב איך מיר כאקלערט מן

הכחם

הקדמה

ובמצאתי בשיר הקודש הזה מ"ג דברים. א) שבח של שיר הקודש הזה. ב) בקשה על גלות השכינה. ג) בקשה על גלות הגוף. ד) כנסת ישראל התפאר שהיא נאה כשושנה. ה) תשובת הקב"ה. ו) ישראל תחת כנפי השכינה. ז) השבעה להאומות. ח) סיפור יציאת מצרים. ט) סיפור קורתם אצל הים. י) סיפור קורתם במדבר. יא) מעם בנין המשכן. יב) המשכן וכל כליו המה בנינים נצחיים. יג) רמזי המשכן. יד) תהלה ושבח מהקב"ה לישראל בזמן שעושין רצונו. טו) סיפור עליית השכינה ממשכן שילה אל בית עולמים. טז) כח מעשי הצדיקים. יז) הבטחה לישראל. יח) מעלת התורה והמצוות. יט) גרמא בנוקין. כ) חורבן בית ראשון. כא) שאלת האומות. כב) תשובת ישראל. כג) סיפור בנין בית שני. כד) תשובת ישראל להשכנים. כה) יחוס ישראל. כו) עליית ישראל כמו השחר. כז) דמיון ישראל לנינת אנו. כח) סיפור גלות מלך יון. כט) תשובת ישראל. ל) חשיבת ישראל. לא) חשיבת התפילין. לב) הבטחה לישראל. לג) בקשת ישראל. לד) כנסת ישראל מבקשת שיחזיר שכינתו לציון. לה) מאמר הקב"ה לישראל. לו) מאמר ישראל להקב"ה. לז) שאלת הקב"ה מבית דינו הצדק. לח) חשיבת בית דינו הצדק. לט) תשובת ישראל. מ) צעקת ישראל. מא) תשובת הקב"ה. מב) עצת ד' לעולם העמוד. מג) תפלה לישראל, וגם הוספתי לשיר הקודש הזה עוד ביאור על שמונה שירים מספר תהלים המדברים באותו ענין וקראתיו בשם לווית הן :

ואליכם

פירוש ע"מ

הספם ויול השיות או נאר פון דעם גן
 בשמים פון דר תורה נאל איך ויכין פרקסה
 פאר דעם נפש מים דעם גוף. איך האב
 גינזקען ויכין אין דיא טייערי גערטנער פון
 בשמים פון דיא ראשונים ויחרונים ויאם
 ויזא ענין גיווען אנשים חכמים ויבונים
 יראים ושלמים. איך האב שוין גיבראכט
 וייערי געקן אין ספר זאת גת קת י. איך
 האב גיפגן אין זיי טייערע אונ זיסע רייד
 וים זיי נאגין אין דער תורה אונ בפרט אין
 דעם הייליגן שיר השירים. איך האב נאך
 אביסיל בשמים צוא גיליגט טענען וייער
 שפעקין די רייד פון קלה שלמה אזוי וויא
 דער נאקטין פון נאט. אונ וועגן דעם
 ויאם עס פעלט מיר אויף הוצאות הרפוס
 האב איך מיר גיטאן נאגין האב דעם בשחון
 אויף נאט ער וועט מיר גוים העלפין דורך
 גושע ירדן ויאם זייא וועגען בני חכמים.
 ויזא וועלן צוא העדין מיין גיבעט אונ זיי
 וועלן מיר העלפין ארום צו בהענגען מיין
 הייליגע ארבעט. אונ בפרט אז זיי קאנען
 מייד שוין פון דעם חיבור זאת נחמתי ויאם
 זייא האבין אים שוין פאר זוכט אונ ער איז

אקרבן

ואליכם נדבי ישראל אקרא ואבקש מכם מעט עזר, וגדול שכר המחויק כהלמוד עצמו. וכמו דאיתא במדרש (ב"ר פ' צ"ט) לייבך הקדים הכתוב את זבולון ליששכר העוסק בתורה מפני שמאכלו ועליו נאמר עץ חיים היא למחויקים בה וכן (בסוטה כ"ח) גבי שמעון אחי עזריה ובפסחים (נ"ג) כל המטיל מלאי לכים של ת"ח זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנאמר כי בצל החכמה בצל הכסף. ובוזוהר הקדוש פ' ויחי מאן דסעיד למרא דאוריית' נמיל ברכאין מעילא ותתא, ובמדרש שמות רבה (פ' ל"ח) קחו עמכם דברים אלו דברי תורה ואני מוחל לכם עונותיכם ורצונם על קוני ספרים קחו הוא לשון קנין כי בזה מסייע לת"ח להפיץ תורתם וצדקתו עומרת לעד ובסנהדרין (ק"ב) אחאב מתוך שההנהגה ה"ח כפרו לו מחצה, וכבר אמרו רבותינו המצוינים דברים נבואים ועליונים בשכר המחויקים הנאמנים, בעולם הבא צפונים ובעולם הזה חנונים, אהליהם יהיו שקמים ורעננים נצורים ושמורים כאישונים מאושרים דשנים ורעננים, ויזכו בשוב נאמנים לארץ הקדושה ברננים במהרה בימינו אמן:

דברי המחבר שלמה ב"ר חיים חייקיל יאנאווסקי

פירוש ע"מ

א קרבן וענין בספר נפש החיים. און איך
 האב גיפונען אין דעם הייליגין שיר השירים
 דבייא און פערציג זאכן וויא עס איז אוס
 גירעכניגט אין דעם לשון הקודש:
 און אייך יודין טיא איך בעטין איר נאָמט
 מיר מחזיק זיין דער שבר פון דעם
 וואס איז מחזיק איז גלייך וויא דער שבר
 פון דעם וואס לערניגט דיא תורה און דערום
 האט דער פסוק גיפערט צוא זבולון פאר
 יששכר ווייל ער האט אים מחזיק גינען
 און אים איז גיאנט עין חיים היא למחויקים
 קה. און אזוי נאָמט דיא גמרא אין פסחים
 דער וואס איז מחזיק דעם פ"ח איז ער
 זוכה צוא ויצין בישיבה של מעלה וויא
 דער פסוק נאָמט בצל החכמה בצל הכסף.
 און אין זוהר הקדוש פרשת ויחי שמיט
 אז דער וואס גיט שפיוו למרא דאורייתא
 געמט ער ברכות פון ארביין און פון אונטן
 דר מדרש שמות רבה נאָמט קחו עמכם דברים
 געמט אייך דיא רייד פון דער תורה וועל
 איך אייך מוחל זיין אייערי עבירות איז
 זייער פונגה אויף דיא וואס קופין ספרים
 קחו איז א לשון קנין. וייל מיט דעם העלפט
 ער צוא פאר שפכייטין די תורה און זייער
 צדקה איז אויף אייביג. אין סנהדרין נאָמט
 די גמרא אחאב האט מהנה גינען די פ"ח
 האט מען אים מכפר גינען האלב עבירות.
 און אונזרע חכמים האבין שוין לאנג גיאנט
 גרוסק זאכן וועגן דעם שבר פון די ווס
 זענן מחזיק דעם פ"ח אויף דער וועלט
 און אויף יענער וועלט. וינערע גיצעלמין
 וועלן זיין רואונג און צווייגהאפטניג ער
 וועט זיין גיהיט וויא דער שווארץ אפיל
 פון אויג. און זיי וועלן זוכה זיין זיך צו
 ווידער גערין אין דער הייליגער לאנד מיט
 גיאנאג בקהרה גימינו אמן:

שיר השירים א

א א שיר השירים אשר לשלמה :

ישקני

ש רבתי

ביאור הגר"א

גן בשמים

א (א) שיר השירים אשר לשלמה. פי' במלכים (ק' ה') נאמר וידבר שלמה אלפים משל וספר משלי הוא המובחר מן השלשה אלפים משל. עוד נאמר עליו וידבר על העמים מן הארז כו' ודברי קהלת הוא המובחר מן וידבר על העמים. עוד נאמר עליו ויהי שירו חמשה ואלף וספר שיר השירים הוא מובחר מן החמשה ואלף שירים. אשר לשלמה אשר שלמה כל ימי חייו. וזכור חמש כתב שיר השירים תהר"ו סימן פ"י תיבת השירים במלוכה עם התיבה עולה תהר"ו וזו החסוב ה"ה עולה ו'. שו"ן עולה ג' מאות וששים. יו"ד עולה עשרים. רי"ג עולה ה' מאות ועשרה. יו"ד עולה עשרים. מ"ס עולה במונים. פך הכל עולה אלף והתיבה ו' אותיות עולה תהר"ו. והיו הסימן שיר השירים זה השיר הוא למעלה מן התהר"ה

א (א) פסוק ראשון מדבר משבח שיר הקודש הזה. תנו לבצבס לדעת דברים חובלים להבנת אש. אש מתלקחת בלהב גורא. עומדים ברומו של עולם שיר ושבח לאל גורא. אהבת בני ישראל לאהיבם שבשמים ואהבת האב אל בניו. חזיון לימים רחוקים מצית ראשון עד בית שלישי נאמרים מפי החכם מכל האדם ומכל חכמי קדם. ובחכמתו היה לו חלק וחמש שירים והמעולה מכולן הוא שיר הקודש הזה ולכן רשם בתחילת הספר שיר השירים לדעת שהוא שיר המובחר

מכל השירים: אשר לשלמה. שם המבחר הוא שלמה החכם מכל האדם:

במדבר שה"ש איתא כי שה"ש אמרו מלאכי השרת על הים וי"א בסיני מפיו יתברך וי"א במסכן. והפליאה הלווא הוא מהשלשה ספרים שאמר שלמה ע"ה שה"ש. משלי. קהלת. אמנם ביאור הענין הוא כך כל נפש מישראל יש לה חלק וכה בתורה מתיחסת אל בחינתה והשם יתברך יזכיר מאמר שהוא בשם בעליו עוד טרם יולד הנפש ההיא ויאמר זה חלק של פלוני וכמו דאיתא במדרש (ס' במדבר

פירוש המלות והענין

א (א) שיר השירים. שיר המעולה והמובחר שבכל השירים: אשר לשלמה. שם המבחר שלמה החכם מכל

פירוש ע"מ

א (א) שיר השירים. דער ערשטער פסוק דעם ווענין דיא גרויסקייט פון דעם הייליגן שיר. גיט אייגער הארץ צו פרשטיין דינע רייד ווס ויזא האקון וויא דיא פלאקען פייגער. געדערס ווארט דער לאנגט ביו די הייבע אייבערשטע וועלטן. א שיר מיט אגרוטיון רימונג צו השי"י. דא ווערט גירעט ווענין דיא ליבשאפט פון דיא יודין צו דיא אונ ווענין דיא פריינדליכע ליבשאפט פון גאט צו זיינע קינדער. א געמליכע זעאונג פון אנטפאנג ביו דיא לעצטע צייטן פון ערשטן בית המקדש ביו דעם דריטען בית המקדש. דעם שיר האט גיאנגט דער גרעסטער חכם פון דער וועלט. ער האט גיאנגט צו דיא השו"ת מווינד מיט פינעף וואונדערליכע שירים מיט גרוס'ה חכמה אונ דער געסטער פון אלע שירים און דער הייליגער שיר. דערום זאגט ער שיר השירים

יפול ויחרב בידי אדום, ואמר אם ד' לא יצנה בית הוא בית השלישי אשר יצנה על ידי הקב"ה בעלמו שוא עמלו בזויו צו. ושיר השירים אמר שלמה על בית שלישי והוא בזכות יעקב ועל שלא נמלא פסול בזרעו יהיה קיים לעד כי הקב"ה בעלמו יצנהו. ורלה הקב"ה שהבונה בית ראשון הוא בעלמו יתנצח מיד על בית שלישי ולכן השיר הזה הוא ק"ק כולו טוב הקב"ה מקלם לעמו ישראל וישראל מקלסין להקב"ה והוא כולו אהבה וחיה יתירה אשר יהיה לעתיד בין ישראל לאביהם שבשמים. וזה שה"ס שיר זה הוא יותר קודם וחביב משני השירים שאמר דוד על בית ראשון ושני. אשר לשלמה מפני שהשיר הזה נאמר על האהבה והשלום אשר יהיה לעתיד בין ישראל לאביהם שבשמים שנקרא מלך השלום שלו. וזה שאמר ר' עקיבא לא היה

במדבר פ' י"ט) כשעלה משה למרום שמע מפי הקב"ה שאמר אליעזר בני אומר פרה בת שמים הוא חלק נכפו. וכן כאלן חף שהוא יתברך או מלאכיו שרו את השיר הזה אך בשחרם אמרו בשם אומרו שיר השירים אשר לשלמה חלק שלו ומעוהד ליאמר מפיו לכשיבוא לעולם הזה. וזוה מדויק כיצת אשר לשלמה הוא אשר יסוד שלמה ולא נאמר שה"ס לשלמה. עוד מדבר פסוק ראשון מבית השלישי שיצנה צ"ב מלינו שאמר דוד המלך שיר על בית ראשון ועל בית שני. מוזמר שיר חנוכה הבית אמר על בית ראשון והוא בזכות אברהם. ועל שילא ממנו ישמעאל לא התמיד ונחרצ. שיר המעלות לשלמה אמר על בית שני וראה צרות קדשו כי גם בית שני יחרב כמו שנחרב בית שלמה בנו כי הוא בזכות יחזק ועל שילא ממנו עשו הוא אדום

פירוש ע"מ

פון זיין וון שלמה. דערום האט ער גיזאגט אס ה' לא יבנה בית שוא וגו' כל זמן השי"ת אליין בועט גיט דעם בית איז פהנס וואס דיא בוערס האבן יוד באמיט אים ציא בוען ער וועט קיין קיום גיט האבען. אונ שיר השירים האט שלמה גיזאגט אוף דעם דריטן בית ער וועט זיין בזכות יעקב אין זיינע קינדער איז גיט דא קיין פסול דערום וועט זיין בית האבן א אייניגן קיום השי"ת וועט אים אליין בוען. אונ ווייל שלמה האט גבועט דעם ערשטן בית המקדש איז גיזען דער רצון פון גאט אז ער זאל פאלד גביאות זאגן אוף דעם דריטען בית. דערום איז דער שיר זייער הייליג פלום גנזם השי"ת לובט זיין פאלק ישראל אונ דיא ישראל לובט ציא גאט. אין דעם שיר ווערט גרעט פון דער גרוסער ריבשאפט וואס עס וועט זיין לעתיד ציא ווישן דיא יודן מיט גאט. דאס זאגט דער פסוק שיר דער שיר איז הייליג אונ ליבער השירים פון דיא צווייא שירים ווס דוד האט גיזאגט אוף דעם בית ראשון ושני. אשר לשלמה ווייל דער שיר איז גיזאגט אוף דער גרוסער אהבה ושלום וואס לעתיד וועט זיין ציא ווישן דיא יודן מיט גאט וואס ער

פירוש
 אז משה רבינו ווען ער איז גיזען אין היקר האט ער גיהערט וויא השי"ת הט גילערינט מייין וון אליעזר זאגט פרה בת שמים. השי"ת האט גיזאגט אז דאס וועט זיין דער סק פון רבי אליעזר זיין נפש האט דאס מקבל גיזען. אזו איז דא דער פשט השי"ת אדער דיא פלאכים האבען גיזאגט שה"ס אשר לשלמה דעם שיר וועט זאגען שלמה ווען ער וועט קומען אוף דער וועלט דערום שטייט גיט לשלמה נאר אשר לשלמה. נאך דעם דער פסוק וועגן דריטען בית המקדש. מיר גיפגען אז דוד הטלה האט גיזאגט א שיר אוף דעם ערשטן בית אונ אוף דעם צווייטען בית. מקומר שיר חנוכה האט ער גיזאגט אוף דעם ערשטען בית וואס זיין וון שלמה האט אים גיבועט ער איז גיזען בזכות אברהם נאר ווייל פון אים איז ארום גיקומען ישמעאל איז ער הריב גיזאגן. שיר המעלות לשלמה האט ער גיזאגט אוף דעם צווייטען בית ער איז גיזען גבועט בזכות יחזקא אונ ווייל עס איז פון אים ארום גיקומען עשו האט דוד המלך גיזאגט וואס ארום גיקומען עשו וועט אוף הריב וועגן וויא עס איז הריב גיזאגן דער בית

היה העולם כדאי כיום שניתן בו שה"ש .
 משל למלך שהיה לו בן יחיד קטן ויהאב
 אותו עד מאוד ויבטחו ויחבבו וילמדו
 חכמות ויתן לו כל משאלות לבו והיה היום
 ויחפה הבן בשימון דרך וילך ימים רבים
 במדבר לבקש את אביו ולא מלאהו ומרוב
 הימים שלא ראה את אביו סכה אף חמונת
 אביו רק זכר אשר קלסתר פני אביו כפני
 חמה . וידאג מאוד ומאס בחייו כי איך
 יערב לו חיים אם אביו חסר לו והיה
 משתוקק למואו את אביו המלך מפני שני
 דברים א' כי בצור פני אביו לו חיים ב'
 כאשר ימלא את אביו ימלא כל התענוגים
 והטוב שבולס לימים מלא את אביו וישמח
 שמחה רבה וזה היום שמלא את אביו היה
 יקר ותשוב אללו יותר מכל ימי חייו . כן
 אהנו בני ישראל בימי נעורינו אהב הקב"ה
 לנו אהבה רבה כמו שנאמר כי נער ישראל
 ואהבהו (הושע יא) ונאמר הבן יקר לי
 המלך

הפרים כו' (יחמי' לא) וכאז אותנו על
 זרעותיו כמו שנאמר ולאכי תרגלתי לאפרים
 קחם על זרעותיו (הושע סס) ונאמר ואשא
 אתכם על כנפי נשרים (שמות יח) וילמדנו
 את תורתו והיה מנשק לכל אחד כמו
 שנאמר ישקני מנשקות פיהו הדיבור היה
 יולא מפי הקב"ה ומדבר עם כל אחד
 ונשקו על פיו . לימים כולנו כלאן תענו
 וסרנו מהדרך הטוב ואבנו שבשמים חמק
 עבר ממנו בקשתיהו כל ימי חיי ולא מלאהו
 הלכנו מדחי אל דחי עד אשר קלטו בחיינו
 כי איך יערב לנו החיים אם אבנו מלכנו
 אין אהנו כמו שהיה בימי נעורינו אשר
 שלש פעמים בשנה היינו באים לראות את
 פניו ועתה אהנו משתוקקים לראותו ואינו .
 וכאשר יבוא היום שמוכה שיתגלה מלכותו
 עלינו אז יהיה השמחה גדולה עד מאוד
 וזה היום יהיה יקר וחביב לנו יותר מכל
 ימי חייו מפני שני טעמים א' שבאור פני
 המלך

פירוש ע"מ

דער שאג איז בייא אים שייגער גיווען
 קער וויא דיא טעג פון זיין גאנצין לעבין .
 דער נמשל איז אין אנטפאנג פון אונזער
 געמן דיא תורה האט אונז השי"ת גיהאט
 זייער ליב וויא עם שמיים פי גער ישראל
 ואהבהו וויא זענען גאר יונג איה האב זיי
 ליב . הבן יקר לי אפרים אם גלד שעשועים .
 אפרים איז בייא מיר א שייגער וון א קינד
 פון פרייד . ער האט אונז גיגעבין דיא
 גלוסקמקע לאנד אונ האט אונז גילערניט
 תורה . אונ ער האט גיקושט צוא זעקדין
 וויא דער פסוק נאמ' ישקני מנשקות פיהו .
 אונ אצייט ארום זענען מיר פאר אירט
 גיווארין פון אונזער פאטער אונ מיר קאנען
 אים ניט גיפגען . עם איז אונז ניט ליב
 דער לעבין ווייל אונזער פאטער איז ניט
 דא מיט אונז וויא אמאל וואס מיר פלעגין
 קומען דרייא מאל אין יאר צוא זען זיין
 פנים . אונ אז עם זעט קומען דער שאג
 וואס השי"ת זעט זיך ווידער קערין צוא
 אונז קיין ציון . באמאלס זעט דיא שמחה
 זייער גרויס זיין אונ דער שאג זעט בייא

ער נוערט גירופן מלך שהשלוס שרו . דאס
 נאמ' ר' עקיבא לא היה העולם פדאי פיום
 שניתן בו שיר השירים . משל למלך וואס
 ער האט גיהאט א קליינעם זון ער האט
 אים זייער ליב גיהאט ער האט אים גיגעבין
 פל התענוגים אונ האט אים גילערניט פל
 התקמות . ויהי היום איז דער זון פאר אירט
 גיווארין אין א מדבר אונ האט ניט גיקאנט
 צוא ריק טרעפין צום פאטער . עם איז אנועק
 אלאגע צייט אונ ער האט דעם פאטער
 גיט גיפגען ביי ער האט פאר געסין אפילו
 דעם גישטאלט פון זיין פאטער . גאר דאס
 האט ער גידענקט אז זיין פאטערס פנים
 האט גישיינט וויא דיא זון . ער האט זייער
 גיזאנט נאכין פאטער זיין לעבין איז אים
 גיט ליב גיווען צוא ליב זנווייא זאכין האט
 ער גיגלוסט צוא גיפגען זיין פאטער א'
 ווייל דיא ליבמייט פון זיין פאטערס פנים
 איז זיין לעבין . ב' אז ער זעט זיפגען
 דעם פאטער זעט ער האבן פיל גומס .
 אונ אצייט ארום האט ער גיפגען דעם
 פאטער איז זיין שמחה זייער גרויס גיווען

ב ישקני מנשיקות פיהו ביישובים דודיק מיין :

ביאור הגר"א

התח"ה שירים : (ב) ישקני מנשיקות פיהו . פי' שמדבר דרך משל כמו שמדברת המלכה להמלך ופי' רש"י ז"ל כמו שנוסק התן כללה כו' והוא שפיו כוונתו הוא לשון זכר וכה"א הוא לשון נקבה וכאן כתב פיהו בשניהם יחד וזה שכתב רש"י כחתן אל כלה פא"ס : כי טובים דודיק מיין . פי' שהכתף הציבה עליו יותר מאהבת יין . והענין הוא כך כי ב' דברות הראשונות מפי הגבורה שמעטס והשאר מפי משה ולכן כתוב בשני דברות הראשונות כלשון נוכח אנכי ה' אלהיך וכן לא יהיה לך אלהים אחרים על פני ובשאר הדברות כתיב כלשון נסתר אשר ה' אלהיך נתן לך כי משה אמר לישראל מפי הגבורה ואיתא במדרש רבה (שה"ש פ"א) בשעה שאמר הקב"ה אנכי נתקע התורה בלבם ובשעה שאמר לא יהיה

גן בשמים

המלך לנו חיים ב' מפני שאז יתן לנו כל חמדת חבל ומלואה . וזה שאמר ר' עקיבא לא היה העולם והחיים כדאי ומשוב לנו כיום שנמנה בו שה"ש הוא היום הטוב המעושר לבוא ולזו יהיה החיים כדאי ומביב לנו משום שאז נהיה יחד עם אבינו שבשמים כמו שנאמר ואמר ביום ההוא הגה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו כו' (ישעיה פה) :

תשוקת ישראל לד' ולתורתו .

(ב) ישקני . שתי מיני התחברות יש

בין איש לרעהו זו למעלה מזו א' תחיתם אל הגוף ולמעלה ממנו המתיתם אל הנפש כמו שאמר יהוד' על אהבת יעקב לבינינו ונפשו קשורה בנפשו ועל אהבת הגופני יחבוק איש את רעהו ועל אהבת הנפשי ינשק איש את רעהו להורות שנשמתם קשורות יחדיו זו בזו . מבקשים כנסת ישראל מהש"י ישקני מנשיקות פיהו הלאי שיחזור ויתגלה עלינו בכבודו ללמוד תורה מפיו כמו שהיה בזמן תורה שהיה הדיבור יולא מפי הקב"ה ומדבר עם כל אחד והיה נושקו על פיו הוא ההתחברות הנפש אל דיבורו של הקב"ה : כי טובים דודיק מיין . אהבתך ודודיק

פירוש המלות והענין

מכל האדם : (ב) ישקני מנשיקות פיהו . הוא ההתחברות הנפש אל דיבור של הקב"ה ללמוד תורה מפיו כמו בזמן תורה : דודיק . הוא ענין אהבה ומיידה : מיין . הוא כנוי על חפצו הסומך :

פירוש ע"מ

אוינו טייגערער זיין וויא אלע טעג פון אויגן לעבין . צוא ליב צווייא זאבין א) וייל דיא ליבטיקייט פון אויגער מלך איז אויגער לעבען ב) דאמלס טעט אוינז השי"ת לעבען אלע גרויסטיקייט פון דער וועלט . דאס זאגט ר' עקיבא אז דיא וועלט מיט אויגער זאגצען לעבען איז אוינז גוט אזוי טייגער וויא דער טאג וואס מען האט אוינז גיגעבען שה"ש . דאס מיינט מען דעם טאג וואס מיר וועלן זיין צוא זאמען מיט אויגער גאט אין ציין וואס דער טאג איז גיאגט אין דעם הייליגען שיר השירים :

דאס גרויסטיקייט פון דיא יודען צוא גאט מיט דער תורה .

(ב) ישקני צוא ווישען צווייא גוטע פריינד איז צוא זעהן צווייא ערלייא

שיר השירים א

ג לריה שמניך טובים שמן תורק שמך עליכן עלמות אהבוך :

משכני

ביאור הגר"א

לך פסקה היצר הרע מביניהם וכיון שאמרו דבר אחר עמנו חזרו לבנו שהיו כי שני דברות הראשונות הם כלל התורה. וידוע שיש ע' פנים לתורה וכל מקום שחשב ע' להם ב' כללים כמו ע' שמות הכללים הם ב' אדמות וי"ה שם הראשונים וכללים לבולם. וכן ע' סנהדרין נוסף עליהם שנים ראשונים והם מנינים (ירמיה ל"ב) ויקח רב עבדים את שריה הכהן הראש כו' זאת שלשת שומרי הספר כו' זאת שבעה אנשים מראי שני המלך כו' זאת ספר שר הצבא ושנים איש כו' הם ע"ב סנהדרין ושנים מהם היו ראשים. וכן ע' אומות חוץ מאדום וישמעאל שם הראשונים והכלולים. וכן ע' פנים לתורה ושני דברות הראשונים הם הכלולים כל המצוות חכמי כולל כל מצוות עשה ולא יהיה לך כלל כל מצוות לא"ה ולכן מחמת חכמי נקבע התורה בלשם והוא חלק העשה ומחמת לא יהיה לך פסקה היצר הרע והוא חלק הלא"ה וחס נגד ו"ה של השם חכמי הוא ו' מפני שקודם ה' בתנועת חול"ם ולא יהיה לך הוא ה' וחס נגד תורה שכתב המשנה חומשי תורה ותורה שבע"פ ששה סדרי משנה. וזה שאמרו (מכות פ' ג') בא דוד והעמידן על י"ה וחשבם שם ו' מצוות עשה והמשה לא"ה שם נגד חכמי שהוא ו' ולא יהיה לך ה'. וזהו שאמר יסקני מי יתן שתדבר עמנו גם שאר המצוות כמו שהיא חכמה גדולה שהיא למעלה ממנה כמו הגשקה שמורה על האהבה גדולה והשוקה נכללה. פנים אשר לתורה וכלן חיורי הכל כבוד התורה שבע"פ ולכן רמז ה' הוא כנגד חמשה חומשי תורה ואחר כך ו' כנגד ששה סדרי משנה והכל כלול בתורה שכתב: (ג) לריה שמניך טובים. פ' כי שלשה שמיים היו במקדש שמן המאור ושמן המנחות ושמן המשחה והיו לריה שמניך הוא

גן בשמים

ודודך טוב ומתוק לי יותר מכל תענוגי החומר. תענוגי הגוף אשר היה לי מקדש כבר נשכחו ממני ואין זכר למנו לא כן אהבתך ואהבת התורה לא נמור מתוך לבי. ואף לפי ראות עיני האדם ידמה לו אשר כבר נכבד ונרדם נלוך האהבה מחמתו כי כל איש טרוד יום ולילה לא ינוח לבקש מזון הגוף או כסף וזהב ולא לאהבת השם. אבל פסק עיניך וראה אם יבוא לאיש ישראל למסור את נפשו למענו יתברך או תתלהב ותתפשט בקרבן אהבה רבה וישכח את ימי חייו וימסור את נפשו וכספו וכל קנינו למענו יתברך:

(ג) לריה שמניך טובים. המה

הנסיים שעשית במלרים למען וריחו את ריח שמניך הטובים וידעו מלרים וכל הגוים כי אתה אלהים אמת: שמן תורק

הנשיקות של פיהו שאמרת בעלתך והם חכמי כנגד ו' של פיהו ולא יורה לך כנגד ה' של פיהו כי טובים דודך אותן הדברים ששמעתי ממך שהוא אהבה גדולה זה טוב וערב לי מכל היין שהם הע' תורה ואחר כך ו' כנגד ששה סדרי משנה והכל כלול בתורה שכתב: (ג) לריה שמניך טובים. פ' כי שלשה שמיים היו במקדש שמן המאור ושמן המנחות ושמן המשחה והיו לריה שמניך הוא

פירוש המלות והענין

(ג) לריה. צעפור ריח: שמניך טובים. המה הנסיים שעשית במלרים למען וריחו את ריח שמניך הטובים וידעו מלרים וכל הגוים כי אתה אלהים אמת: שמן תורק. הוא ענין תורק. הוא ענין סולם ושיכיה והוא כנוי לקריתים סוף ולכל מימות שבעולם: על כן עלמות. בערות: אהבוך. זה יתרו וחסב מפני שכן היו נשמות קדושות בעלמות בתוך הגוים לא כן כל הנשמות חף שרלו בגבורתו חפשי' שאלו בעבודתם זה חבל ישראל נשאר עמך ונמלכת לעד:

פירוש ע"מ

פאר נעסין אבער דיא ליבשאפט פון דיר נאמט אונ פון דער תורה און גיט אויס גינעפט פון מיין הארצין דער מעס ליגט נאך אונטער מיין גינעפן. הנם אונן ועקמ אויס אז עם איז שוין פאר לאשען גינאנען פון מיר דער פונק ליבשאפט צוא נאמט. ועדער מענטש איז נאר פאר טאן טאן וייר נאכט צוא זיבין גאלד און זילבער מענטגים פאר דעם גוף און גיט צוא דיא ליבשאפט פון נאמט. אבער עפין דיא אויגין גיט נועמטן זעקן וואס

שיר השירים א

נְזַכְרָה דְדִיד מִיַּיִן מִישָׁרִים אַהֲבֹד :

שחורה

נן בשמים

בצגדים יקרים. אעפ"כ לא הרגיש שום
 ערבות ותענוג גשמי כי גודל העונג
 והאהבה שהיה לכהן בעבודתו את השם
 היה מכזה את העונג של יקר החדרים
 והצגדים. והוא נגילה ונשמחה בך.
 עיקר השמחה היה רק בך ולא בדברי
 חשק מהדברים אשר נמלאו בחדריך.
 והאהבה הזאת היא ישועה הנביא (ק' ס"א)
 שיש אש"ש בה' תגל נפשו באלהי כי
 הלבשיני בגדי ישע אף בשעה שלבש הכהן
 גדול בגדיו היקרים. ומעיל לזקה יעטני
 כמו שהמעיל קרוב לבשר כן עשה מלכי
 לזקה עמדי לכנס לפניו קרוב אללו
 יתברך שמו אשר שם היכלי עונג אעפ"כ
 לא שמחה בהם רק באלהי. כחתן יכהן
 פאר כו' כמו בעת שילבשו את החתן
 ואת הכלה עדיים ובגדי חופתם לא
 ירגישו שום שמחה בתפארת הצגדים
 ועדיים היקרים מפני גודל שמחת יום
 חופתם. כן הכהן גדול לא הרגיש שום
 שמחה ותענוג מהצגדים והחדרים מפני
 גודל השמחה והעונג של אהבת השם. ואף
 שכבר עבר וחלף זמן רב מהעת
 אשר

ביאור הגר"א

ד' זמנים שעברו על ישראל שיר השירים הוא נגד
 יציאת מצרים שבאותה לילה שרו בית ישראל שירה
 כמו שנאמר השיר יהיה לכם כליל התקדש חג
 (ישעיה ל'). יסקני הוא נגד מתן תורה כמו
 שנכתב לעיל על הדברות. ליום שמעך הוא
 נגד בנין המשכן שנמשח בשמן המשחה. משכני
 נגד ביתו לחן ישראל שאז נשלם הכל. גם
 הם נגד ד' רגלים שיר הוא נגד פסח שאמר
 שירה. יסקני נגד שבעות על מתן תורה. לריח
 נגד סוכות שהוא זכר להקפת עניים שהיה להם
 בבנין המשכן שהיה זו השמחה כמו שנכתב לעיל.
 וזוה מתורן למה זוה התורה לעשות סוכות בתשרי
 כיון שהוא נגד עניי הכבוד היה ראוי לעשות
 בביתו נגד בנין היה התחלת היקף עניי כבוד.
 אבל הנראה כשעשו ישראל את העגל כסתלקו
 הענינים ולא חזרו עד שהתחילו לעשות את המשכן
 ובמחרת יו"כ ויקהל משה את בני ישראל וזה
 על מלכת המשכן והיה זה ב"ה בשני עתות וכתב
 והם הביאו צבור צבור הרי י"ג ימים ובי"ד
 בתשרי לקחו כל הכס לב ממשה את הזהב במנין
 ובמשקל וכו' התחילו לעשות וחזרו הענינים ולכך
 עושים סוכות כט' בתשרי. משכני הוא נגד שמיני
 עלרת שהוא רק לישראל. גם הם נגד ד' חושים
 שבאדם שיר נגד שמיעה. יסקני נגד דבור צפה.
 לריח נגד ריח. משכני אחר כך נראה נגד ראייה :

פירוש המלות והענין

השם ולא מעונג הצגדים והחדרים: נזכרה דידך מיין: עוד עתה הטעם מונח תחת כפי ולמי מרגיש בו
 שהיה טיב מכל מעונגי העולם: מישורים אהבוד: הישרים והצדקים חין להם שום אהבה אחרת רק אהבת

פירוש ע"מ

האמ ער מיר גיוויקילמ. אזוי וויא דיא
 העמד איז נאנט פון לייב אזוי האמ ער
 מיר פקרב גיווען אז נאר איך קעג אריין
 קומען אין קה"ק. האב איך מיר ניט
 גיפרייט מיט מיין פבור נאר מיט דעם
 פבור פון נאט. פחתן יכהן פאר אזוי וויא
 דער חתן ווען קען מוט אים אן דיא שייגע
 קליידער ובפלה פערנה פליה אוי דער פלה
 דיא שייגע צירונג מיט דיא חופה קליידער
 שפירין וויא ניט קיין שום שמחה פון דעם
 צוא ליב דער גרויסער שמחה פון דעם
 חופה קאגן. און הנס גם איז שוין א נאנט
 לאנגע צייט וואס איך האב שוין ניט קיין
 בית המקדש ניט א פהן גדול ניט דיא
 עבודה

שיר השירים א

ה שְׁחֹרָה אֲנִי וְנֹאזָה בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם בְּאֶחָזֵי קַדְרָ כִּירְעוֹת

שלמה

ביאור הגר"א

(ה) שחורה. אמרו רז"ל שחורה אני במראה ונאזה במתוך אברים. והענין מפני שיש באדם יפה תואר ויפה מראה ויפה מראה הוא הגון זה וזהו יפה תואר הוא ערך האברים במדתם מלשון ובמחנה יתארתו. וזהו שאמר שחורה אני במראה ונאזה במתוך אברים שהאברים נאים במידתם. כהלי קדר אע"פ שאני שחורה כהלי קדר שהם טובים על פני השדה והם שמורים מן השמש אבל באברים אני נאזה כיריעות שלמה. והנמשל הוא מפני שבמלות יש ב' חלקים המעשה והכוונה ואמר אע"פ שאני שחורה בכוח המלצה אבל אני נאזה במעשה המלצה שאני עשין אותן כמו שעוה הראשונים. כהלי קדר מפני שהנהגת האדם הם ב' א' שביטו להבירו ב' שבין אדם למקום ומה שבין אדם למקום הוא נסתר מבפנים ומה שבין אדם להבירו הוא מבחוץ והוא שאמר אע"פ שבמדות שבין אדם להבירו הנראה מבחוץ אני שחור כהלי קדר אפס ביני לבין קוני אני יפה כיריעות שלמה:

גן בשמים

כמו שאמר שמו לדיקים בה' ישמחו השמים. גילה נאמר על שמחה גופנית כמו שאמר ובישועתך מה יגל מאוד חלום לבו נתת לו. וכן תקות הישועה לנו הוא על שני אופנים א' ישועה רוחנית השראת השכינה ב' ישועה גשמית חירות הגוף משעבוד לגאולה. וזאת כוונת המדרש שבאו ואמרו להמטרוכל בניך חתניך באו הוא משל על גילת הגוף המלך בא הוא משל על שמחת הנפש. וזהו לעתיד באים הנביאים ואומרים לירושלים בניך ובנותיך באו הוא חדות וחירות הגוף והיא אומרת מה איכפת לי רז"ל מה תועלת לי מחירות גופי אם מלכי אין חללי להיות עטרת יבוא לך לדיק וטועה והוא יהיה עמך

לראשנו. כיון שאמרו לה הגה מלכך אז היא אומרת הא חדותא שלמה שני הישועות יחד חירות הגוף דכתיב גילי מאוד בת ליון הוא גילת ושמחת בה' הוא שמחת הנפש עונג רוחני דכתיב רני ושמחי בה' הוא שמחת הנפש במלכס יחברך שמו: (ה) שחורה. אבי שבשמים ראה מי כעמך ישראל גוי אחד קשורים וחוקים באהבתך תמיד אף שהייתי במלרים שחורה במעשים רעים ובעוד רגע ונאזה אני במלרים כדס פסח ומילה

פירוש המלות והענין

ה' ותורתו: (ה) שחורה אני. אף שבמעשים רעים שחורה במעשים רעים אבל ובעוד רגע אני נאזה גלה ויפה במעשים טובים. ענין כל הססוק במעשים: כהלי קדר. אף שמבחוץ אני שחורה במעשים רעים אבל מבפנים בתוך לבי אני זך וטוב לה': כיריעות שלמה. יריעות הוא ענין וילון:

פירוש ע"מ

ישמחו השמים. גילה אני א פריד פון גוף ויירא עם שמיים ובישועתך מה יגל מאוד פאנת לבו נתת לו מיט דיין הילף טוט ער זיך ויער פרייען טייל דוא האקט אים גינעבין זייער פאנת פון גוף. אונ אזוי דיא ישועה וועט זיין און צווייא ערלייא אופנים (א) פארין נפש וואס דיא שכינה וועט פריא אינזי רינגן. (ב) פארין גוף ארום צוא גיין פון גלות. דאס נאנט דער מדרש דיא נביאים ווערין נאגין צוא ירושלים דאס דיא זון מיט דיא טעכטער זענען גיקומען דאס איז נאר א פריד פאר דעם גוף. וועט ירושלים ענטפערין וואס איז מיר דיא פעולה אז מיין

שיין

שיר השירים א

שְׁלֹמֹה : ו אֶל־תְּרֹאוּנִי שְׂאֵנִי שְׁחַרְחֹרֵת

ששזפתני

ביאור הגר"א

גן בשמים

(ו) אל תרואני שאני שחרחרת מאד ששזפתני השמש. אע"פ כי מיום הולדי אדם השמש שזפתני ואף על פי שאני שחור אני טובה ומעולה מכס שאחס כן מיום הלידה שחור וכמו שאמרו במדרש המשל עם המלך שהיה לו שפחה כושית עיין סס. בני אמי נחרו כי על ידם אני שחורה כי שמוני נטרה את הכרמים וכרמי שלי לא נטרתי אם הייתי נטר את כרמי שסמוך לביתי הייתי יושבת בביתי ולא שזפתני השמש עכשיו שאני נטר את כרמיהם רחוק מביתי ואני יושב בחוף ולכן שזפתני השמש עד שאני שחורה. והביאור כי רז"ל הסכימו שאין מול לישראל וכל המולות הם מתנגדים לישראל כי המול היה מורה על אברהם אבינו שלא יהיה לו זרע ולכן כשהן יורדין יורדין עד לפער מפני שאין להם מול רק אם הם עושין רצונו של מקום הם עולים למעלה מן המול כמו שהגדירה הקב"ה לאברהם למעלה מן המול. והו' שאמר אל תרואני שאני שחרחרת

ומילה. שחורה אני בים שנאמר וימרו על ים בים סוף (תהלים ק' ק"ו) ובעוד רגע וגאווה אני בים שנאמר זה אלי ואנוהו. שחורה אני בחורב שנאמר יעשו עגל בחורב (תהלים סט) מסיבת הערב רב בעלו אחי וגאווה אני בחורב שאמרתני כל אשר דיבר ה' נעשה וכשמע. שחורה אני במדבר שנאמר כמה ימרוהו במדבר (תהלים ק' ע"ח) וגאווה אני במדבר במשכן וכלים ודגלים. שחורה אני כל ימות השבוע וגאווה אני בשבת. שחורה אני כל ימות השנה וגאווה אני ביום הכפורים. שחורה אני בעוה"ו וגאווה אני בעוה"ב. ואף שאני מבחוק שחורה באהלי

קדר במעשים רעים אבל מצפנים בחוך לבי אני זך וטהור לה' ביריעות שלמה : () אל תרואני. המגרים אומרים לישראל הלוא אחת שחור ואפילה במעשים רעים בחלוות רעות ומאם ה' כך ובהר צנו. משיבים ישראל להם כמשל המדרש. אמר ר' יחזק מעשה במלכה אחת שהיה לה שפחה כותית שירדה למלכות מן העין

פירוש המלות והענין

(1) המגרים מקנטרים את ישראל ואומרים להם הלוא אחת שחורה במעשים רעים ולכן מאם ה' כך ובהר צנו. עונים להם ישראל כמשל המדרש אל תרואני שאני שחרחרת לך מעטני אני שחור רק שזפתני השמש ממעטבים למדתי :

פירוש ע"מ

וואך. ונאווה אַבְעֵר שֶׁבֶת בֵּין אִיךְ שִׁיין . שחורה אני בין שיוען שווארץ אַנְאָךְ יאַר . ונאווה אִיךְ בֵּין שִׁיין יוֹם כְּפֹר . שחורה אני אִיךְ בֵּין שְׁווארץ בְּעוה"ו ונאווה אִיךְ וְעַל צִיין שִׁיין לְעֵתִיד . הנם פון אִיסקֵן ווייניג זעה אִיךְ אום כְּאֵהְלִי כְּדֵר שְׁווארץ וויא דִּיא גִיזְעֵלְמִין פון דִּיא קאַמֵרֵרין מיט שְׁלֵעֵכְמֵעַ מַעֲשִׂים אַבְעֵר פון אִיזְעווייניג בֵּין אִיךְ שִׁיין פִּירִיעוֹת שְׁלֹמֹה וויא דִּיא פִּאָרְהאַנְגֵּעַן פון מְלֶךְ שְׁלֹמֹה :

(2) אל תרואני דִּיא מִצְרַים זאָן צוּא דִּיא יִדְעֵן דִּיא בִּיקֵט שְׁווארץ מיט שְׁלֵעֵכְמֵעַ מַעֲשִׂים גאַט דִּיא אִין דִּיר פֶּאר מִיאֹקֵט אום דִּיא אום דִּער וויילט אִין אִיני . אַנְאָם דִּער מִדְבָּר דָּאס אִיז אַ מִשְׁל צוּא אַ מְלֶכֶת וואס ויִא קאַט גִּיהאַט אַ שְׁקֵחָה כּוֹתִית קאַט דִּיא כּוֹתִית גִּיהאַט צוּא אִיר סְבָרְקָה דִּיא ווייסט

שיר השירים א

שְׁשׁוּפַתְנִי הַשְּׁמִשׁ בְּנִי אֲמִי נְחֻרְדְּבִי שְׁמֵנִי נְטַרְהָ אֶת־הַכְּרָמִים

כרמי

ביאור הגר"א

בעול הגלות שזפתני השמש מפני שכל המולות מהגנדים לי ולזאת בני אמי נחרדו בי הם האומות כי הארץ נקראת אם כמו שנאמר ערום ילאחי מבטן אמי וערום אשכ שמה ומלך הארץ האומות הם אחים לישראל אפס לא בני אב אחד כי מלך נשמתן יפרדו. שמוני נטרה כו' פי' בעת שיטעתי על מקונו בארצי והבהמ"ק היה קיים היה מגין וכוך עלי מהום השמש היוני המולות אפס עכשוו ששמוני נטרה את כרמיהם שהרעיו את בהמ"ק חין לי מי שיגין עלי ולכך בא עלי השמש ונחרדו בי:

גן בשמים העין היא וחברתה אמרה לחברתה למחר המלך מגרש את אשתי ויקח אוהי אמרה חברתה מפני מה יגרש את אשתי מה פשעה וחטאתה אמרה מפני שראה המלך ידה מפוחמות אמרה לה שוטטה שבעולם ומה המלכה שיפה כלבנה ברה כחמה וחביבה עליו ביותר את אומרת מפני שראה ידה מפוחמות טעה אחת יגרשה את שכולך שמורה ממני אמך ולא יועיל לך נחר ובורית על אחת כמה וכמה שלא יקח אותך. כן ישראל משיבים להם אל תראונו כו' לא מבטן אמי כי השחרות רק ששזפתני השמש ממששכים למדתי: שמוני נטרה את הכרמים. חוקים וגמוסים אשר מנפן סדוס גפנס ולזאת כרמי שלי לא נטרתני. עד כאן היה עיקר בקשת ישראל ממנו יתברך על יסועת הנפש שיחזיר שכינתו לציין ויפדה אותנו מילך הרע וילמדנו את תורתו מפיו וידבק נפשנו במלותיו כמו שהיה במתן תורה. וזה שאנו מבקשים קודם צרכת כהניס אלה רחום ברחמיך הרבים אע"פ שאין אני כדאי לא למעני אני מבקש רק למענך אלהי. השב שכינתך לציין עירך וסדר העבודה לירושלים כי בכל העיר ירושלים אסדר את הקרבות ואת הקטרת והנסכים

פירוש המלות והענין

ששזפתני. הוא ענין ראייה והכנסה: שמוני נטרה את הכרמים. אחת גרמתי לי לעבוד עבודה זרה ולעשות מעשים רעים. ולכן כרמי שלי לא נטרתני. לא עבדתי את אלהי ואתם חייבים במקי: נטרה. ענין שמיים:

פירוש ע"מ

היטערין זייערע וויין גערמנער וויא האבנען מיר אַנגירעט איהן ואל דינען ע"ז. ברכו שלי לא נטרתני דערום האב איה גיט גיהוּפּן מוין וויין נאָרשין:

בין אהער איז גיווען אונזער עיקר גיבעט וועגן דר ישועה פון נפש:

השית זאל זיך ווידער גערין לעיון אונ זר זאל אונ אויס לעיון פון זר הרע. זר זאל מיט אונ לערנן תורה אונ זאל באהעפטן אונזער נפש צו זייני מצות וויא עס איז געווען ביא מתן תורה. דאס געמין מיר פאר ברפת בנהים אַנא רחום ברחמיך הרבים איה געט דיר אפילו ווען איה בין גיט נוערם זאלסטו זיך אויף מיר דער בארימטן מיט בייין פיל ברחמיך. השב שכינתך לעיון זאלסט ווידער גערין דיר שכינה אין ציון. וסדר העבודה לירושלים

וויקט מאַרן וועט דער מלך געמין דער מלכה אונ וועט מיר געמען פאר א מלכה. פּרענט איר דיא חבּרָה פאר וואס וועט זר איר געמין. זאנט דיא כותית ווייל דער מלך האט געזעהן בייא דער מלכה איין גירעכט דיא הענד מיט קולין האט דיא חבּרָה פון איר שטארק גילאכט אונ האט גיאָנט דוא שופה דיא מלכה וואס זיא איז שוין וויא דיא זון גאר עייר עס איז גיווען בייא איר איין גיריכט די הענד וויי ער איר געמין דיא ביקט אין נאמען שווארץ פון בייין גיבארין טאן אן וועט זר דיר געמן. אזו ענטפערן דיא זיך אן אל תראוני שאני שבתורה איר זאלט מיר גיט זעהן וואס איה בין שווארץ ששזפתני השמש דיא זון האט מיר שווארץ גימאכט איה האב זיך אפ גילערנט פון אייערע מעשים. שמוני נטרה את הכרמים וויא האבן מיר גימאן פאר א

שיר השירים א

כְּרָמִי שְׂפָלִי לֹא נִמְרָתִי : וְ הַגִּידָה לִּי שְׂאֵהְבָה נַפְשִׁי אִיכָה תִרְעָה

איכה

ביאור הגר"א

(ז) הגידה לי ש'הבנה נפשי . פי' אמרה כ"י להקב"ה כל זמן שאתה בעמך היית רועה אותי לא חסרתיו כלום . אבל עכשיו שהסתרת פניך ממני וצריך אני לרעות את עצמי ואין אני יודע איזה מקום מרעה לכן הגידה כ"י איכה תרעה ואיכה תרביץ בזהרים בשעה שהשמש בוחר ואי אפשר לרעות . שלמה אהיה כעוטיה פי' עובר ממקום למקום כמו ויעט אל הסלל וגם בלא לבוש . על עדרי חבריך בין אותם שהם רועים עמך ונקראים חברים להקב"ה על שם שמי שיש לו השתוות בדבר אחד נקרא חבר בחותו דבר . והענין שאים ישראל נחנף להשלמתו תרבעה דברים (א) סודות התורה ותעלומותיה (ב) פשטות התורה (ג) מלות החזרה (ד) מדות טובות . והוא שאמר הגידה לי ש'הבנה נפשי הם סודות התורה איכה תרעה הוא פשט התורה וכמו שנאמר לכו להמי בלחמי (משלי ע') איכה תרביץ הוא שכל מלות וחוקים שבעצורם יהיה לי תקומה בגלות כמו שנאמר בעצור ישמרו חוקיו ותורתיו יגלורו (תהלים ק"ה) . שלמה אהיה כעוטיה בלא עטיפה לבוש והם המדות כי המדות נקראים לבוש . על עדרי חבריך הוא שאר שרי מעלה שהם מנהיגים את האומות כמו שהקב"ה מנהיג את ישראל ואיך אתהג כדו שאוכל להקיים בין שרי האומות :

גן בשמים

והנסכים לעבדך בהם ותחזינה עינינו כו' וזה יהיה השכר והטובג שלי ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות והעבודה וראיית פניך אבי זה יהיה השכר שלי והוא יקר וחביב לי מכל תענוגי הכל ומלואה עד כאן בקשה ראשונה :

בקשה שנייה על ישועת הגוף

(ז) הגידה . משל למלך (א) שהיה לו פלגשות רבות ואחת היסה מטרוניתא עקרת הבית (ב) ומלחמות רבות עשה המלך בעדה עד שהשיגה כי היסה בירי אנשים רעים (ג) . וישמת המלך אתה מאדך ויתן כתר מלכות בראשה . ולו לאן ומקנה רב והנשים רעות את הלאן . לנשוי הפלגשות נתן מרעה טובה ארץ רחבת ידים על פלגי מים וירעו את הלאן בלי שום יגיעה הולכין ומתענגין במרעה דשן ושמן גם עשה להן סוכות למחסה ולמסתור משמש מורס ומזמר . ולהגבירה עקרת הבית נתן לה גם כן לאן לרעות ומרעה לא נתן לה והיא חנוסה לרעות במרעה זרה על אדמות הפלגשות

פירוש המלות והענין

(ז) בקשה שנייה על לרכי הגוף . הגידה לי ש'הבנה נפשי . הלאו אתה אוהב אותי כנפשך ולמה עשית עמדי שתי רעות (א) איכה תרעה איכה הוא אהב ומרעה לא נתת לי (ב) איכה תרביץ בזהרים בלתי

פירוש ע"מ

גיהאמ פיל קעפס ווייבער אונ איינע איד גיווען דיא מלכה . פיל מלחמות האמ דער מלך גיהאמ איינער ער האמ איר באקומען זיא איז גווען זייער שיין ער האמ איר וייער ליב גיהאמ . דער מלך האמ גיהאמ פיל שאף אונ דיא קעפס ווייבער האבין וייא גיפאשעט . ער האמ וייא גיגעבין גוטע פאשע מיט קוואלין וואסער מיט גוטע ביידלאך צו פר הימין וייא פון די פריענינג פון זון אונ פון רענין . צו דער מלכה האמ ער אוד גיגעבין שפעסין אונ קיין פאשע האמ ער איר נים גיגעבין . איז זיא גייווען גיניימ

אין דער גאנצער שטאט ירושלים וועל איך מסדר זיין דיא קהנות צוא דיין דינסט . ותחזינה כו' מיר זאלין דם דער לעבין צוא זעהן מיט איינערי אויגין . וישם געבדך כו' הארשין וועלין מיר דיר דינען ביו אייביג מיט גרויס יראה ופחד וייא אין די פארקע זארן דאס וועט זיין מיין בעקסטער שבר מייערער אונ ליבער פון פל הפענגוגים פון דער וועלט :

א בקשה אויף די הילף פו דעם גוף :

(ז) הגידה על פי משל צוא א מלכה האמ

(א) זה הקב"ה . (ב) זו ישראל . (ג) זו מצרים :

שיר השירים א

איכה תרביץ בצהרים שלמה אהיה בעמיה על עדרי חביריך : ה אמר לא תדעי לך היפה בנשים צאילך בעקבי הצאן

ורשי

ביאור הגר"א

(ח) תשובה אם לא תדעי לך. מקום המרעה היפה בנשים לפי שכמה את עלמה שמורה לכן השיבה מכל מקום את יפה מכל הנשים ואי לך בעקבי הצאן. פי' תראה מקום רגלי הצאן ומלך על אותו הדרך עד שתבוא למקום מרעה ותראה את נדיוחך אף בתוך משכנת הרועים. והגמל את אשר אמרת שנעלם ממך סודות התורה והמלות הוד לעשותן והאריך אפשר לך להתקיים בין שרי האומות. ואי לך בעקבי הצאן היינו שתלך בדרך שהלכו הקדושים אשר היו לפניך ולא תונו מדרס. ורשי את נדיוחך היינו הקטנים שלך. על משכנת הרועים הוא בתוך בתי מדרשות אל ת"ה הזקנים כי כאשר תרגיל את הקטנים מנעוריהם בתוך בתי מדרשות ירגילו את עצמם לתורה כמו שנאמר על ר' יצחק אשרי יולדתו כי תיכף כשנתעברה אמו לא זזה מבהמ"ד כדי שישמע תמיד דברי תורה אף בעוד שהיה בבטן אמו ואף בח"ל תשמור את בתי מדרשות כי עתידין להיות נקבעין בחרך ישראל וכשתה יושב בבה"מ הרי כאלו אתה בחרך ישראל ולכן כשאמרו לר' יוחנן איכא סבי בבבל תמה וכשאמרו לר' מקדמה זממכא לבי כניסתא אמר היינו דלהני ליה וכאשר תעשו כן יהיה לכם קיום בין האומות והשרים :

גן בשמים הפלגשות צאריך לא לה גם סוכות לא עשה לה והשמש זרם מים כבירים מכים על ראשה ועל זאנה. פעם אחת בחושך לילה וקרח גדול ומרח עבר על ראשה א' אמרה המטרונא להמלך הגידה לי שאהבה נפשי הלוא אתה אוהב אותי ככפוך ולמה תעשה כזאת עמדי הלוא שתי רעות עשית עמדי א' איכה תרעה נחת לי לאן לרעות ומקום מרעה לא נחת לי ב' להן עשית סוכות למחסה ולמסתור ואני איכה תרביץ בצהרים בלתי סוכות והשמש זוער על ראשי. שלמה אהיה בעמיה וכו' אני בזכה ומבקש מהפלגשות מעט מרעה כעניה בפתח ואני הולכת מדמי אל דמי :

תשובת המלך

(ח) אמר לא תדעי כו'. אופני מנהגי אהך אל תחמה על החפץ כי הייתי שונאך לא לקחתי אותך למטרונא עקרת

פירוש המלות והענין

סוכות והשמש זוער על ראשי : ענין השכינה לגוף. שלמה אשר למה השיץ טוח במקום אשר : אהיה בעמיה. כאלו לא לעמוד כעניים בפתח לבקש מזרים מעט מרעה : (ח) תשובת הקב"ה אם לא תדעי לך היפה בנשים. את. באתם אללי היפה מכל האומות ועל שאלתך למה לא נתתי לך מרעה. צאי לך בעקבי הצאן. אני

פירוש ע"מ

או דוא האקט מיר קיין ביירלאך גיט גמאכט. שלמה. פר וים זאל איך בארפין וויינען אונ בעמן פייא דיא קעפס ווייבער אביסל פאשע אונ איך בין פאר וואגילט פון איין אקט צום צווייטן אונ האב גיט קיין מנוחה :

א ענמפער פון מלך :

(ח) אם לא תדעי כו'. דוא שענקטע פון אלע ווייבער אויב דוא ווייקט גיט וויא איך באניי זיך מיט דיר ועל איך דיר זאגן או גיט מחמת פיינדשאפט טוא איך דיר דם. ווען איך וואלט דיר פיינד גהאט וואלט איך

גינייט צו פאשען אויף פּרעמדע פאשע אוף די לאנגקעס פון די קעפס ווייבר. אויך קיין ביירלאך הט ער איר גיט גמאכט אונ דיא זון מיט דעם רעגן האבן גשלאגן אויף איר קאפ. זאגט דיא מלכה צום מלך הגידה לי שאהבה נפשי דוא האקט דאך מיר ווייער ליב פאר וואס באגייקטו זיך מיט מיר אזוי שעלכט א' איכה תרעה ווי קען איך פאשען מינע שעקין או דוא האקט מיר גיט געבן קיין פאשע. ב' איכה תרביץ בצהרים וויא קען איך הערין מיט מינע שעקין צו בהאלפן זיך פון דר זון אונ פון דעם רעגן

(א) זו גלות בבל :

שיר השירים א

ורעי את גדיתיך על משכנות הרעים : * לספתי ברכבי פרעה
דמיתוך רעיתי : * נאוו לחייך בתורים צוארך בחרוזים :

הורי

גן בשמים

עקרת הבית ולא הייתי לוחם כמה מלחמות
בעדך להשיגך . ועל שאלתך למה לא נתתי
לך מרעה מיוחדת אגיד לך צאי לך
בעקבי הצאן את לא רחית רק את
הראשית ולא רחית את הסוף אני מבטיחך
שבאחרית הימים * . אז תראה כי אהבת
עולם אהבתך כי אז ורעי את גדיותיך
על משכנות הרועים למעלה מעדרי
חברך במרעה טובה ושמה :

(ט) לסוכתי ברכבי פרעה .
פרעה מלך מצרים
היה מלך גדול וחשוב שבמלכים כי כל
כסף וזהב מן כל הארץ הובא למצרים בזמן
הרעב וכשהיו הולכים למלחמה היו מקשטין
הסוסים בחכשטיין וקרין להן דמיתוך רעיתי
כי חכשטיין יקרין מוחרין בבית גמיו
למען : * (י) נאוו . כמו הסוס עדיו
במתג ורסן כן נאוו לחייך בתורים וכמו
הסוס בוג על לוואריו כן צוארך בחרוזים .

(ח) לספתי היא סוס נקבה מפני שבמלחמה
הנקבות מעלות יותר . ברכבי פרעה מפני שהסוסים
הטובים יולדים ממזרים כמו שנאמר ותלך מרכבה
ממצרים ושם היו מקשטים את סוסיהם יותר
מקשטו עלמן וכשומיהן ולכן אמרו רז"ל גדולה
בינות הים מבינות מצרים וסוס פרעה היה המוכתר
שבעולם ומקושט על חופן היותר נאה . כך דמיתוך
רעיתי את בעיני יפה מכל האנושות וגם עדיך
וקישוטיך יפים לי מאוד ואת רעיתי מכבר מימי
אברהם יצחק ועקב ועכשיו חשב הקישוטין שקרא
אותה : * (י) נאוו לחייך בתורים . תורים הוא
חכשט העשוי כעין ראש תור בעלי שלם קרניים .
החרוזים הוא חכשט הממולא מאבנים טובות
ומרגליות נפרדים ומקובץ יחד על חוט אחד . ועל
הפנים נושאים חכשט מעלם אחד ועל הלוואר
נושאים חרוזים ממרגליות נפרדים . והביאור
שהקב"ה נתן לנו תורה . ומלות התורה . לימוד
התורה הוא מיוחד לאבר הראש . האזנים לשמוע .
העינים לראות אותיות מחכימות . הפה לדבר בו .
וקיום המלות תלוי באברים רבים בידים ורגלים
ושאריו אברים . וכל מזה עשיתי בפני עמנו כי
אינם דומין זה לזה ואינם בזמן אחד כמו פסח
בניסן סוכה בתשרי לילית ותפילין בכל יום . מה
שאינו

הסוס בוג על לוואריו כן צוארך בחרוזים . ומחכין עלך .
טורי

פירוש המלות והענין

ורעי את גדיותיך . למעלה מעדרי חברך במרעה טובה . בעקבי הוא לשון סוף . גדומוך מל' גדי עוים .
על ממעל . משכנות מל' משכן : (ט) לספתי בל' . אלל מלך פרעה היה הנימוס כשכיו הולכין למלחמה
היו מקשטין את הסוסים בחכשטיין וקרין להן : דמיתוך רעיתי . כן חכשטיין וקרין מוכסין אלל בבית
גמיו למען : * (י) כמו הסוס עדין נמתג ורסן על הלמו כן נאוו לחייך בתורים . הם הפנינים המסודרים
בתור נאה ומכונה יפה . וכמו הסוס בוג על לוואריו כן צוארך בחרוזים . הם אבנים טובות ומרגליות
נקובות משוברות במוט :

פירוש ע"ט

איך דיר גיט גמאבט פר א כ'לבה אונ וואלט
גיט גטאן צו ליב דיר אזו פיל מק'חמות .
צאי לך בעקבי הצאן . דו האקסט נאר גזעהן
דעם אנגפאנג גיט ארויס זעה דעם סוף
וועסטו זעהן אז איך האב דיר ליב איין
אייביגע ל'בשאפט . ודעי את גדיותיך כי
דוא וועסט פאשען דינע ציגעלאך העבר
אונ בעקר איבר אלע פאסטיקער אויף גוטע
אונ פעטע פאשע :

(ט) לספתי כי . פרעה דר מלך פון מצרים איז
גווען דר בייבסקער מלך ווייל דאס

אונ

שיר השירים א

יא תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף : יב עד שהמלך

במסבו

גן בשמים

ביאר הנר"א

(יא) תורי זהב נעשה לך . יקרין ומחזיבין אשר כהנה עוד לא עשיתי לך מעולם והתכשטין אשר עשיתי לך עד הנה יהיו כמו נקודות הכסף כנגד תורי זהב אשר התורי זהב כחשבו ויקרין מן הנקודות הכסף ככמות ואיכות כן אעשה לך תכשטין גדולים ויקרין יותר מהתכשטין שעשיתי לך עד הנה : (יב) עד . ואשר שאלת ממני מפני מה את עשיו עזובה בלי מרעה ובלי סוכה ותלך מדחי אל דחי ותמיד אני מצטיחך ומדחה אותך על העתיד לבוא על זה אשיב לך זכור נא מה שעשית לי ביום החופה עד שהמלך במסבו בזמן שעמדתי אתך רעיתי תחת החופה של נופך ספיר ויהלום נרדכי את שהיית

שאינו כן הגיון התורה יכול ללמוד כל המלות והחוקים והמשפטים צבת אחת וכוונת אחד . וזה שאמר (משלי א) כי ליות חן הם לראשך הוה תכשט מאבנים טובות הם מחזכרים לעצם אחד על ראשך והוא חלק ההגיון בתורה נראה שלומד כמה ענינים בפעם אחת . וענינים לגרנותיך הם מרגליות נפרדים על חרוז אחד וכל אחד מהם מרגליות הוא חלק קיום המלות כהגוי וזה הכריח הנפרדים ובעינים שונות והעיקר גוף הוא הנואר ולכן אמר לגרנותיך הוא הנואר . וזה שאמר כאו ליהיך שהם שני לחיים ימין ושמאל שהוא הפנים . בתורים שני תורים חורה שככתב שבעל פה וכל אחת בעלת שלש קנים חורה שככתב משולש חורה . כתיבנים . וכבועל פה משולש משנה . כתיבתי . גמרא . לוארך בתרויים הם לעומת המלות שעשיתן מחולקים זה מזה : (יא) תורי זהב כו' . הם השני לוחות מהמשה שרות ועליהם נקודות של כסף כמו שאמרו רז"ל (מגילה י"ט) שבו כל אות ואות היה כתוב דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים : (יב) עד שהמלך במסבו . עכשיו

חביבה עלי כבוסם הנותן רוח טוב נתן ריחו עזבת את ריחך הטוב ועשית מעשים אשר לא יעשו מתחת החופה אחר הקדושין ברחת ממני אל רעיך הרעים אשר קראו לך לזנות עמהם ושמועת לקולם ואותי עזבת עומד תחת החופה לבדי הלוא כל השומע תללנה אזניו עלובה כלה שמונה תחת חופתה * . ולואת את מוכרחת לסבול זמן ארוך על מרעה זרה עד שיעלה ברזוגי להטיב לך וליתן לך מרעה טובה וסוכות למחסה ולמסתור ולו אתן לך את התכשטין היקרין אשר הבטחתי לך :

פירוש המלות והענין

(יא) תורי זהב נעשה לך כו' . התכשטין שנתתי לך מכבר יהיו נחשבו ונרדוין כנגד התכשטין שאתן לך בתמורת תוים כמו נקודות הכסף כנגד תורי זהב : (יב) ועל שחלתך ממני מה את עשיו בלי מרעה אחר לך עשמו של דבר : עד שהמלך במסבו . עד הוא כמו בעוד שעמדתי עמך תחת החופה :

פירוש ע"ט

בשמים . נתן ריחו פלוצלינג האקטיו פאר לאון דיין גוטשען ריח אונ פון דער חופה בייטו אנבלאזען פון מיר צו דייעך שלעקטע חברים אונ האקט צוא גהערט צוא זיייער ביד טאן שלעבן . דער וואס הערט דיא מעשה פאר קלונגט אים זיייע אויערן וריא שענדליך איז דיא בלה וואס זיא איז מונה אונטר דער חופה . צו ליב דעם מוסטו ליידין און פרענדע פאשע ביי דער צייט וואס איך ווייס . באפלק וועל איך דיר געבן גוטע פאשע מיט גוטע ביידלאך מיט פייער צירונג אז וריא איך האב דיר צו גאנגט :

אין ווארט און דיר : (יא) תורי זהב כו' . איך וועל דיר מאכן מיייער צירונג ווס אנעלבע האקטו נאך גיין מאל גהאט . דיא צירונג ווס איך האב דיר גמאכט ביו אהער וועט זיין וריא א פינטלע זילבער קעגן ציילן גאלד : (יב) עד דאס וואס הוא פרענקט מיר פר ווס בייטו זעצט אזו פאר לאון אן פאשע אן ביידלאך אונ איך זאג דיר אנלעס צוא און שפעער וועל איך דיר זאגן . עד שהמלך במסבו הוא גרענקסט ווען איך בין מיט דיר גיטאנן אונטר דר חופה פון פלויז דיבענטן . נרדכי וריא האקט מיר גשעקט וריא גוטע

(א) זו מעשה העגל :

שיר השירים א

בְּמִסְבּוֹ נָרְדִי נִתַּן רִיחוֹ : י צְרוּר הַמֶּזֶל הַדוֹלֵי לִי בֵּין שָׂדֵי
יָלִין : יד אֲשַׁבֵּל הַכֶּפֶר הַדוֹלֵי לִי בְּבִרְמֵי עֵין גְּדִי :

בן בשמים
המטרונוא להמלך

(יג) אמרת לי טעם סבלתי עתה מפני
סכרתי אז מאחרוך על זה אשאל
ממך אדוני המלך מפני מה אז בזמן
סכרתי מאחרוך לא עזבתי רק כמו
צרוור המור אשר הקלחים אין מתפרדין
זו מזו כן לא נפרדת ממני בין שדי
ילין א). דרת יחד עמדי בזהבה וחיבה
כמו אשה עם בעל נעוריה : (יד) אשכול
הכופר בו' בברמי בו'. כמו צעין גדי
הכרס עושה פירות כמה פעמים בשנה
ולכן לא יתן פריו בכל כמו בפעם אחת
כי יתחלק הכח לכמה פעמים. כן לא
קלפת עלי עד מאוד לענוט אותי בפעם
אחת רק חלקת העונש על פעמים רבים :

הקד

כל אחד הורידה מרקיע לרקיע ומשה הורידה לארץ
לארץ ונתגלה ג' פעמים. ח) בהר סיני. ט) במשכן. יג) כשנכנסו לארץ וזהו עד שהמלך במסבו כאשר
ירד על הר סיני עם מלאכי מרכבתו הניעו השמים על ההר כמו שאמרו רז"ל במכילתא פ' יתרו כתוב
אח האומר מן השמים דברתי עמכם וכמוז אחד אומר וירד ד' על הר סיני מלמד שהרבו הקב"ה
אח השמים על הר סיני וירד : נרדו נתן ריחו : ששמרתו נעשה ונשמע אהינו נעשה את המנוח
ונשמע את התורה והע"פ שירדה לא היתה חלא בשמים שהגיע על הר סיני אבל לא ירדה לאויר
העולם. ובזמן ששעו את המשכן לרור המור דודי לי שירדה השכינה לחיור העולם ושכנה בין בדי
הארון שהיו דומין לדדי אשה וזה בין שדי ילין אבל לא בקביעות. אשכול הכופר דודי לי כ' הוא

פירוש המלות והענין

נרדו. את שהיית טיובה עלי כנוד. נתן ריחו. ענת את רוסך טעוב וברחת מתחת המופס לזנות עם
ויס ולזאת את מוכרתת להמתין על התכשיטין ולסבול טרדנות עד זמן היזע לי (יג) צרוור. עין
קשור : המור. עין בושם : דודי. הכונו : שדי. הס דדי האשה : ילין. עין התמדה והסמך עיין בנשים :
(יד) אשכל. כן יקרא הענף והגרגרים תלוים בו : הכופר. מין בושם : בברמי. הוא עם מושאל לפרוסים
בעלי חילנות : עין גדי. הוא עם מקום בלרץ ישראל והשפע עיין בנשים :

פירוש ע"מ

דיא במטרונוא צום מלך :

אוי האסטו זיך פון מיר גיט אפ גישייט.
בין שדי ילין צוא ווישען מייעג בריקט
האסטו גיטאן נעקמייען :

(יד) אשכול הכופר כ' אנו וויא אין גארטין עין
גדי וואקסט עטליכע קאל אין יאר
פירות דערום גיט דער גארטען גיט ארויס
פאר איין קאל ניין קראפט עם ווערט צוא
טיילט דער פת אוף פיל קאל. אוי האסטו
מיר צוא טיילט דעם שפראך אוף פיל קאל :

(יג) אדוני מלך דיא וואקסט אטעם איך מו
נעצט לידיין טייל איך האב זיך
דאקאלס פון דיר אפ גיטאן. פרעג איך
דיר צרוור המור פאר וואס דאקאלס ווען
איך האב דאס גיטאן האסטו מיר גיט פאר
קאיון. אוי וויא א גיבונדען בינגלט גיווירק
שיידן זיך גיט פאנאנדער דיא בלעקלעך

(א) בין הכרובים. (ב) זו שנאמר וביים פקדי ומקדתי.

שיר השירים א

מזו הנך יפה רעיתי הנך יפה עיניך יונים : מזו הנך יפה דודי
אף נעים אף-ערשנו רעננה : י קרות בתינו ארזים
רהימנו ברותים :

אני

גן בשמים

(מזו) הנך

יפה רעיתי אף שעשיתי
כזאת אעפ"כ לא עזבתני
ועוד רוממתני ואמרת אלי הנך יפה
רעיתי בתואר פנים א) הנך יפה בתכשיטין
נאים ב) : עיניך יונים כמו היונה לא יחליף
את בן זונה בן לא המרתני ולא עזבתני
לעד : מזו הנך . ואני אף שהלכתי
אחרי זרים לא מלאו חן בעיני ותיקף
חזרתי אליך ואמרתני הנך יפה דודי רק
אתה מלאת חן בעיני רק לך אתן אהבתי
ולא לזרים אתך : ערשנו רעננה .
הערש אשר לנו משתעשעים בה יחדו ג)
היא חזקה ורחבה ולעולם לא תהיה פירוד
וערער בתינו ולא יבוא לר ושמן לערוב
את שמחתנו : יז קרות בתינו ארזים.
היכל המלך אשר אני והמלך שוכנים
בו הוא נעשה מעלי ארזים חזקים והבנין
יהיה לאורך ימים : רהימנו ברותים ה)
הקורות והכתלים הכל נעשים על אד
היותך טוב לכן אמרתי שהיכל דירתנו
והאהבה והחיבה ביני ובין המלך יהיה לעד
ועזבתני ותגרש אותי מפניך והיא לפלא
בעיני

ביאור הגר"א

כזאתנו לארץ ישראל עין גדי הוא תחילת ארץ ישראל
כמו שנאמר בנבול יהושע עין גדי הוא נבול
יהודה אלל הירדן ושם היה דודי קצוב אללי כמו
השכול הכופר הגדל שם בקביעות פי מיד
בשנכסו לארץ ירדה שניה לארץ ממש וקרה ארץ
כל הארץ : מזו הנך יפה רעיתי . מלך האבות
שהם רועים ואהובים על והנך יפה מלך עמך .
עיניך יונים כמו שעני היונים שניה שים
ומהדרים בן רעיתי נאה להכמה וליראה כי הכמה
בלא יראה ויראה בלא הכמה אינה מתקיימת ולרין
להיות שניהן שוין . וזה שאמר חז"ל במסכת מדות
לא שאתי גדולה ולא אתה גדולה ממני כמו שכתבתי
בפירושי על ישעיה וזה שאמר עיניך יונים חכמתך
ויראתך שניהם שוין : מזו הנך יפה דודי . משיבה
כנסת ישראל ואומרת הנך יפה מאוד היינו לא
ואדום שהוא גוון המובחר . אף נעים בחדם נמלא
שהוא טוב רוחו חסם אינו נעים מפני לא קול נעים
או מחמת כעסו אבל אתה נעים בכל מיני הויפי . אף
ערשנו שהוא מקום החיבור רעננה : יז קרות בתינו
ארזים . תקרת הבית העשוי ללל מזרע וממטר הוא
מבני דברים שונים . א) הם הקורות העבים והם
מועטין במספר . ב) הם הספרים שעל הקורות והם
מחפין את כל הבית ומגניבים בלא יבוא גשמים
לצדו והם דקים אך מוצבים במספר לפי ההכרח
לחפות את כל הבית ואמר קורות בתינו ארזים הם
חזקים כראי מונק . רהימנו הנסרים הדקים הם
בבנה למען יעמוד ימים רבים בזמן נלחי והאהבה
ולכן שאלתי במקומה עומדת למה זה עזבתני

פירוש המלות והענין

(מזו) הנך . כמו הנס את כל הסמך עד סוף הקטע על עיני בנכים : מזו הנך יפה כו' . נעים אהוב ומכובד :
יז ברותים . הוא שם אילן מוק :

פירוש ע"מ

(מזו) הנך כו' הוא האקט מיר דוא דאקאלם
גילובת הנך יפה כו' הוא ביקט
שיין אטאפלע שיינקייט עם איז ניש צוא
גרינגען דיין גלייבן . עיניך יונים אוו וויא
דיא טוב פר ביים ניש איר פאר אזו מוסטו
מיד גיין קאל ניש פאר בייטען :
(מזו) הנך יפה דודי אונ איה האב דיר גיריקט
או דוא ביקט וייער שיין . אף נעים
דוא ביקט מיר זייער וים אף ערשנו רעננה

א) בקבלת התורה . ב) במעשה המשכן . ג) זו קה"ק . ד) זו המקדש :

של ברותים. ושי פסוקים אלו יתבאר על פי דברי
 הנבי כנסת הגדולה שתקנו לאמר אהבה רבה
 אהבתנו פי' בתולה כימי האבות ומועד לאתנו
 ממזרים היתה אהבתך עלינו רבה מאוד ואחר
 שעשו את העגל חמרת אכלה אותם כרעש ואשפ"כ
 חמלת עלינו וסלחת לעווננו וזהו חמלה. חמלת
 עלינו ויחלחל לנו כי החמלה הוא אחר הכעס
 גדולה ויתירה חמלת עלינו פי' כי עוד יותר טובה
 נתת לנו מכשהיה בתחילה. (ח) מה שנתת לנו עוד
 לחיות שניות. (ז) שזויתנו לעשות משכן שתשכון
 בונינו מה שלא היה לנו מקדם. וזהו הכך יפה
 דודי קודם משה העגל שהולאתנו ממזרים
 וקרבתנו לפני ה' סיני. אף נעים אף נעימי
 את העגל אשפ"כ נעים אתה לנו שמחלת לנו ונתת
 לנו את הלוהות שניות. אף ערשנו רעננה עוד
 יותר הספת לנו לעשות משכן לשכינת עורך.
 קורות בתינו ארוים הם שני האנשים הגדולים
 שעשו את המשכן בלחלל וחזירו אליהם אחר
 עסקו במלאכת המשכן בזמן ובחממתו והם הקורות
 שעליהם נשען הגג והם עיקר הבנין שעסקו בגופם
 ובלבבם והם היו ארוים היינו חכמים גדולים כמו
 ארוי הלכנון אדורי התורה. רהיענו ברותים הוא
 יתר העם שהיו מודבים נדבות והם דומין להיביות
 כי הם רבים והם דקים במעשיהם כנגד העושים
 בעצמם ובגופם. פי' אחר ערשנו רעננה נאמר על
 המשכן שהוא היסוד וזיווג לכל העולמות ותועלת
 האשה לב' דברים. (ח) לחיות. (ז) לראות ולנפות
 הליכות ביתה דברים הנלרכים לבית ולכן אמר
 ר' יוסי אני לא קריתו לאשתי אשתי שהוא לבן
 סיהי עקרת השנתה הכית. וזהו ההכדל העלמי
 את ביהא ולא היה גלוי הדביקות כמו במשכן
 מה שאין כן במשכן היה גלוי הדביקות. וזהו קורות
 חמתי ארוים הוא בית המקדש אשר העיקר להשפעת
 פרנסה וגם לקדושה. רהיענו ברותים הוא
 המשכן שהיו דבוקים להקב"ה כמו שהיפות להקורות
 ולכן נאמר על העמוד (הושע ז') ולא תקרואו
 לי עוד כעלי לבן בעל הבית אלא אימי סיהיה
 אישות גלוי לכל כי יהיו דבוקים בהקב"ה
 כמו שכתבנו במלמד בחן אשקר גם בזה לא יבנו
 לי עבור הדביקות:

זעני. אופן אחר קורות בתינו ארוים זה
 אברהם יחזק ויעקב שנשמתיהם שבשמים
 מלמעלה מגינים לנו כמו קורות לבית.
 רהיענו ברותים זה משה ואהרן מחילים
 ומגינים בעד הפרעניות ובזכותם נסלח
 לנו עון העגל כמו דליתא במדרש רבה
 שאמר משה להקב"ה הלא יש קבעה
 צדיקים אהרן וארבעה בניו אני ויהושע
 סלח למעטם אמר לו הקב"ה הלא אברהם
 לא בקש רק אולי יש עשרה אמר משה
 זכור לעבדיך לאברהם יחזק ויעקב:
 היוצא משיר ראשון ג' דברים.
 (א) שבה שיר הקודש הזה (ב) בקשה
 על גלות השכינה (ג) בקשה על
 גלות הגוף:

וזאת

זאת יבין כל ילד כי עיקר הבקשה
 הוא על גלות השכינה משל לשני
 אלהים נאמיים ונפל אחד ביד לר' וישתדל
 חזירו בכל אמלי כחו ופסו עד אשר הלי
 את

פירוש ע"מ
 ויבין. האם משה יקראנו זכור לעבדיך
 אברהם יחזק ויעקב?
 דער קפיטעל רעט וועגן דרייא
 בקשות. (א) וועגן גלות השכינה.
 (ב) וועגן גלות הגוף. (ג) וויא גרוים
 דער שיר השירים איז:
 יעדער מענטש בארף פאר שמיין אז דער
 עיקר איז צוא בעטמן אוף גלות
 השכינה דאס איז גלויף צוא צווייא חברים
 ליב האבער אבאל איז איינער אריין גיפאלין
 צוא באלידיגער וועלכע עם האבן אים
 וייצער גיפאליגט וויא דער חבד האט דער
 זעהן וייגע ביטערקייט האט ער גיט גירום

חצר המלך. דעם נמשך פר שמיים מען שון
 אליו. נאך א קשם קורות בו' דאס איז
 אברהם יחזק ויעקב ויערע נשמות באשיצן
 אוף אויז וויא דיא פאלטיגים צום הוי.
 רהיענו אזו וויא דיא ברעטער זענן דיא
 באשיצונג צום הוי אזו איז משה ואהרן
 איבערע פאשיצער פון דעם פורעניזות דורך
 ויער זכות האט מען אויז מוחל גיזען דעם
 עגל. וויא דער קידער יאגט אז משה האט
 גיאגט צוא נאט עם איז פארן יבין צדיקים
 אהרן מיט וייגע פיר קידער איך אני יהושע
 פאר גיב דעם קטא אין אוינער זכות. האט
 השי"ת גיאגט פאר וואס אברהם האט גיט
 גיבעטמן נאר אוף זעהן צדיקים אבער גיט

מאלל וריח הפירות יבטלו את ריחה ולא יביטו
 עליה בעינא פקוחא (ג) אחר הפירות העומדים
 בין החוחים החוחים דוקרין אותם והן מלאים
 נקבים לא בן השמחה בה לא ניכר נקיבת ובעינת
 החוחים מפני שהיא רכה מאוד. בן רעיתי בין
 הבנות ישראל בין האומות ניכרים בני דברים
 (א) בעבודתם (לא אחד ב) שאין מי שיבטל את ריחם
 הטוב (ג) אף שעובדי ע"ה הקדמונים היו דוקרים
 אותה שיסורו מאמונתם לא שמעו קולם ולא סרו

פקודי) באלה הכעסות אותי שאמרתי
 אלה אלהך ישראל ובאלה נתרליתי לכם
 שנאמר אלה פקודי המשכן אף לעמיד
 אתי מתרלה באלה שנאמר הנה אלה
 מרחוק יבואו (ישעי' מ"ט). ענין חטא
 העגל הביא הכוזרי שהיה צמה שהלכו
 אחר דעתם וכדו מלכס ענין חטם לעבוד
 את ה' ועשו להם מנהיג ממבחר המחכת

במקום משה רע"ה לפי שהראה להם השטן דמות משה מת ומטמו פורחת באויר
 וכדו ענין מדמות ארבע חיות שבמרכבה ושור שלמטה יקבל משור שלמעלה העומד
 תחת כסא הכבוד והם כולם מרוכב ערכות היושב על הכסא ויהיה זכרון המלך
 עם כבוד מרכבתו לעיניהם לזכרון נלח. אבל לא באלה רלון ה' וזה באלה
 הכעסות אותי שבדו זה הדבר מלכס ובאלה נתרליתי זה מעשה המשכן שעשו את כל
 המלאכה כפי אשר לזה ה' אותם ורוב המלאכה היתה רמוזים גדולים מחשבת הלב ולא
 שינו שום דבר אף לעמיד אתי מתרלה באלה שיתבלה ה' לנו בזה שלא נהפך לבנו
 באמונת ה' לרעה ח"ו ויכר עלינו ללס ישראל עבדיו כמו שהיינו מקדם בלי שום שמו
 כלל

פירוש ע"מ

איהר האם ויה אליון אוים ניקלערטם ווי מיר
 צו דינען אונ איהר האם נומאכט א צוברת שור
 אונ איהר האם צו אוים גינאנט אט דאס איז
 דיין נאנט ישראל דער מיט האט איר מיר דר
 צערינט. ווייל איהר וויל נים אז מען זאל ויה
 אליון אום קלערין ווי מיר צו קאן מיין ווילין.
 אונ מיט דעם נואנט אלה האב איהר ויה צו
 איהר באוויליגט מיט דעם ווס איר האט נמאכט.
 דעם משכן פינקט ווי איהר האב איהר נבאנט.
 הגם אין פנישה המשכן איז גווען גרוסע רמוזים
 מיט שטארקע פונות וואס מען האט דאס
 פדארקט שראכטיג מיטין הארצן פון דעקסט
 וועגין האבן ווי נים משנה גווען קיין האר.
 ווי עס איז גינאנט אלה פקודי המשכן דס איז
 די ועלביגע ווי מען האט ווי גינאנט צו מאכן
 דעם משכן אזו האבין ווי גימאכט אן א שוש
 פאר ענדערונג. אזו לעתיד וועל איהר מיר צו
 איהר באוויליגן מיט דעם ווארט אלה. מיט
 דעם וואס זיין וועלן זיין דיא ועלביגע
 יודען מיט אלע מצות אן א שוש פאר
 ענדערונג. וויא דער פסוק נאנט הגה אלה
 מרחוק יבואו הגם זיין ועליון קוסען פון
 דיא ווייסק לענדער פון פר שירעגע אומות
 פון דעספונענין וועט מען זיין דער קאנען
 פאר דיא ועלביגע יודן. דאס איז דער פשט
 אנו

מיין פקודים מיט מיין גומס. דאס איז דיא
 פונקט פון פדרש באקה הכעסות אותי
 שאמרתי אלה איהר ישראל ובאלה
 נתרליתי לכם שנאמר אלה פקודי המשכן
 אף לעמיד אתי מתרלה באלה שנאמר הגה
 אלה מרחוק יבואו. דער כוזרי זאגט אז
 דער ענין פון דעם חטא העגל איז גווען
 מיט דעם וואס וויא וענען גינאנטען דינען
 נאט מיט ויער אייגענעם שקל. דער שטן
 האט וויא געווען א צוברת וואס האט אוים
 גווען ווי משה רבינו ליגט אויף א מטה
 גישטארבין אונ מלאכים שראגין איהם
 אונשערען הימער. האבין דיא ערב רב ויה
 אוים ניקלערטם צוא מאכען א צוברת שור
 פון דיא פיער חיות וואס אין דער מרכבה.
 אונ דער שור זאל מקבל זיין די השפעה
 פון דעם אייבערשטען שור פון כסא הכבוד.
 אונ ווי אלע וועלן מקבל זיין דיא השפעה
 פון נאט ווס ער ויצט אויף דעם עטור. וועט
 הש"ת מיט זיין כבוד פון דער מרכבה
 שפענדג זיין פאר ווייסקע אויגין וועלן זיי
 קיין קאל נים קאנען פאר געסין פון נאט.
 דאס איז גווען ויער ווילען אבער הש"ת
 האט אזוי נים גינאנט. דאס איז דער פשט
 באקה הכעסות אותי מיט דיא דאווע וואס

כלל וגופל עלינו מלך אלה . וחו אני
 חבצלת השרון בין זמן שהייתי בחלמי
 במרעה דשן ושמן במקום מישר הייתי
 נאה וטובה כבושם טוב ובין שושנת
 העמקים אף כשאתי בעמקי הגלות אני
 רטובה ונאה במלות ובמעשים טובים
 כששנה נאה :

תשובת הקב"ה לישראל
(ב) כשושנה בין החוחים. את
 לא הששנה היו
 קוללים את כל הגן כן את לא את כנסת
 ישראל הייתי מחזור את העולם לתו
 כדאיחא במדרש שה"ם משל למלך שהיה
 לו פרדס ונטע בו חלטים גפנים רמונים

תשובת הקב"ה לישראל

פירוש ע"מ
 גיפנען פאר וואקסן פול מיט דערנר . איז
 דער פלך גינארן אין בעם אונ האט
 גיבראקט העקערס אויס ציא האקן דעם
 גארטען . דער ווייל האט ער דער זעהן א
 שיינע רויו וואקסט אין גארטען צוא ליב
 דער שיינער רויו האט דער פלך גילאנט
 דעם גאנצען גארטען . אזוי השי"ת האט
 פאר פלאנצעט . א וועלט מיט פיר יסודות
 עפר . מים . אש . רוח . אויך דוקס . צוקס .
 חי . מדבר . ער האט דיא וועלט איבער
 גיענקפערט צום מענשין דער נאך אז ער
 גיקומען זעהן ניין וועלט האט ער געזען אז
 ויא איז פיל מיט דערנער דער דור אנוש .
 דור הכסבל . דור הפלגה . אנש קרום .
 איז השי"ת גיקומען חרוב מאכין דיא וועלט
 דער ווייל האט ער דער זעהן א שיינע
 רויו אונזער פאמער אברהם אונ פון אים
 וועט ארום קומען זייער שיינע קערנר . ער
 האט פאר שמעקט מיט זיינע ניטע מעשים
 דיא גאנצע וועלט האט השי"ת גיאנט צו
 ליב אברהם מיט זיינע קינדער זאל ניצול
 זייערן דיא גאנצע וועלט :

ישראל

אני חבצלת השרון פייא ווען איך בין גיווען
 אוף א גלייבען ארט אין פייין לאנד אויך
 נישע פאשע בין איך גיווען שייין וויא א
 שיינע רויו . אונ פייא שושנת העמקים ווען
 איך בין אין דיא טיפענש פון גלות בין איך
 אלקעס שייין מיט מצות ומעשים טובים אזוי
 וויא דיא שיינע שושנה :

איין ענטפער פון גאט צוא די יודין :
 אמת דוא ביסט שייין .

ב) כשושנה בין החוחים . אזוי וויא
 א רויו וואס וואקסט צוא
 ווישין דערנר ווען ניט דיא רויו וואלט מען
 אויס גיהאקט דעם גאנצען גארטן . אזוי
 ווען ניט דוא פנקת ישראל וואלט איך פאר
 קערט דיא גאנצע וועלט צוא וויסט . וויא
 דער מדרש זאגט א משל צוא א פלך ווס
 האט גיהאט א גארטן מיט טייטלען
 מילגרומען וויינישטאקן עפול . ער האט אים
 איבער גיגעבין צוא איינעם ער זאל אים
 אפ היטן . אין אזייט ארום איז דער פלך
 גיקומען זעהן זיין גארטן האט ער אים

שיר השירים ב

תְּחִלָּתָם בֵּן רַעֲיָתִי בֵּן הַבְּנוֹת : ג כְּתוּבָה בְּעֵצֵי תַעֲרַר בֵּן דְּדָרֵי בֵן

ביאור הגר"א

אף קצת מאמונתם : (ג) כתובה בעצי תערר . כמו שהתפוח ללו מעט והכל מרחיקין ממנו מלישב כללו בן דודי בין הבנים נהרהקו האומות מללו של הקב"ה ולא קבלו את התורה . והעסק שלא קבלו מפני שהלוחות היו כתובין חמשה מול חמשה אנכי מול לא תרצה לא יהיה לך מול לא תנאף אנכי בימין לא תרצה בשמאל . ולכן בשמאל הקב"ה אם יקבלו את התורה ושמאלו האומות מה כתיב בה וכוונתם יהיה אם המדות לא יקבלו אותה לכן הרצה להם הקב"ה תחילה מה שכתוב בשמאל לא תרצה לא תנאף וברשו מפני שזה הוא עיקרי עו"ל . אבל ישראל לא שאלו לידע איכותה וענו כולם בלב ונפש הפילה נעשה וקשעו לכך הרצה להם מה שכתוב בימין והתחיל בלכני כמו שנאמר מימינו אם דת לנו וזה שאמרו רז"ל (שבת דף ס"ח) אכן דסגינן בשלימותא כתיב ותמות ישראל תנחם אבל

בן בשמים
ישראל תחת כנפי השכינה

(ג) כתפוח . דע שיש שתי מיני בריות בעולם (א)

בריה שיש לה עלמות ויש לה חיים הרבה שנים (ב) בריה שאין בה עלמות והיא אינה חיה רק ששה חדשים . והיו שתיין דרין בייער וביער היה עץ תפוח עם פריגים קטנים ולל קטן ואילן סרק ולו לל גדול מאוד . הבריה שיש בה עלם ישבה תחת התפוח בלתי מילל טוב והשמש יכה על ראשה וזרם ומטר יפריעה ממזמתה . והבריה שאין בה עלם ישבה תחת האילן סרק שביער אשר לו לל עב מאוד ויהי לה למחסה ולמסתר משמש זרם ומטר . ותאמר הבריה שאין בה עלם אל השנית שיש בה עלם מה לך אלל כל הספוח יומם השמש יככה וירח בלילה בוא אללי תחת לל עלי ואו ימות לך כמוני היום . ותען הבריה שיש לה עלם מה לי אללך הלא אחת אין כך חיות רק ששה חדשים ימי הקץ יעברו ואת תגוע ותאסף ומה לך להטך תפוח בני בזמן שיובשלו הפירות

פרוש המלות והענין

כן אם לא את כנסת ישראל הייתי מחזיר את העולם לתמו : (ג) כתובה בעצי תערר . כל תפוח הוא דמיון ללל פניו הקב"ה אשר ישראל יושבים תחתיו ואף שהשמש סורף עתם על ראשו וזרם ומטר יעברו עלי . אעפ"כ

פרוש ע"מ

דיא יודין תחת כנפי השכינה :

די בריה וואס אן ביינער האט זיך גינעצט אונטער דעם פראקטער בוים מיט די גראבע צווייגן דיא זון מיט דיא רעניגס זענען צו איר גיט צוא גיקוקען זיא איז זיך גינעסן בשלחה . האט גינאנט דיא בריה וואס האט גיט גיין ביינר צוא דער אנדערין בריה זאג מיר צו וואס מויר דיר צוא זיצין אונטער דער עפיל בוים וואס דארטן ברענט דיר דיא זון . גיאי גליקער צוא מיר וועלין מיר זיך צוא זאקעו זיצין אונטער דעם דיקער בוים וועקטו זיך רוהיך לעבין וויא איך . האט איר גינענפערט דיא בריה וואס האט ביינער וויא קום איך צוא דיר דוא לעקט גיט מער וויא זעקס חדשים דער זיקער וועט אונעק אונ דיא פירות וועלין פארמיג ווערין וועקטו שוין גיט זיין אויף דער וועלט וואס מויר דיר דער עפיל בוים . דערום האקטו דיר בעקר אויס דער גויילט דיא

(ג) כתפוח עם איז פאר האנדלן צווייא מינים בריות אויף דער וועלט (א) א בריה וואס האט ביינער זיא לעקט פיל יאר . (ב) א מין בריה וואס זיא האט גיט קיין ביינער זיא לעקט נאר זעקס חדשים . זיא האקען זיך ביידע גינענען אין א וואלך וואס אין דעם וואלך איז גינען א עפיל בוים מיט קליינע צווייגעלאך וואס האט קנאפ פאר שטעלט פון דער זון מיטין רענין . אויף איז אין דעם וואלך גינען א פראקטע בוים וואס גראבע צווייגען מיט גרייטע בקעטר וואס זיא האבין גומ פאר שטעלט פון דער זון מיט דיא רעניגס . דיא בריה וואס האט ביינער האט זיך גינעצט אונטער דעם עפיל בוים אונ די זון מיט די רעניגס האבין איר גישטעט פון איר רוהינג . אונ

בין הבנים בצלו חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחבי : ד הביאני אל

ביאור הגר"א

חתן דקניתון בעליותא כתיב וסוף כוננים יסדס
אכל אני בצלו חמדתי וישבתי וזכיתי להתנוק
בענן כבודו. ומה שמדמה אותו יתברך לתפוח
אמר רז"ל בזהר שהפוח יש לו ג' גוונים וכן
נאמר על הקב"ה בנ' לשונות בשלשה מכות הראשונות
של פרעה נאמר למען תדע כי אני ד' ובנ' אמצעות
כתיב כי ד' אלהים בקרב הארץ ובהארבעה מכות
האחרונות כתיב כי אין כמוי. וזה שאמר ישעיה
מ"ו וזכרו ראשונות הוא מה שנאמר בהעשרה
מכות של פרעה כי אנכי אל למעלה. ואין עוד
אלהים באויר. ואפס כמוי בארץ שדמה לי.
ופריו מתוק לחבי. הוא בעת שבלו למרה ולא יכלו
לשתות מים ויורשו העץ ומתקו המים ואמריק אין
עץ אלא תורה שנאמר עץ חיים כו' ועם נאטפו על
השפת ופרה הדומה ודייטס : (ד) הביאני אל בית
היין

גן בשמים
אח לא תהיה בעולם ולכן בחרת לך עץ
היער עם ענפים עבים אשר לה אשר
המה לך למחסה ולמסתר ותתענג מהזבובים
ומהיתוסים אשר תחתיה. לא כן אני אף
כי עתה אשר אני יושבת תחת אילני
השמש יכה על ראשי אף הקיץ יעבור
והפירות יפריחו ופריו מתוקים לחיך ולא
תתענג מפריו הכחמדים כי אני אהיה
בעולם עת יתבשלו ויתבכרו הפירות.
כן אני כנסת ישראל אשר תחת לל לא
עב בלל תפוח ובין הבנים יבער לי השמש
ורבות תלאות יעבור על ראשי אבל אני

אחכה יבוא המועד והאילן יפריח פריו ונתענגה מטובה. וזהו בתפוח כו' אף
שהשמש שורף על ראשי וזרם ומטר יעבור עלי אעפ"כ בצלו חמדתי וישבתי
וקבלתי הכל בזהבה ולא שמעתי לקול הקוראים אותי תחת גילס ולא סרתי
מזהבהכך נלח עיין ברש"י ולואת לא סרתי מזהבתו מפני ופריו מתוק לחבי הוא
אשר המקווה אשר כבר טעמתי אותו במתן תורה והוא מתוק במאוד לאושר זה
אני מחכה ומלפס גם עתה : (ד) הביאני אל בית היין. הוא הר סיני ועם

טעמתי

פירוש המלות והענין

בצלו חמדתי וישבתי. וקבלתי הכל בזהבה ולא שמעתי לקול הקוראים אותי תחת גילס של עמי היער
שלקס. עץ היער הוא דמיון לכל האומות אשר אין להם גלות ויושבים בנמוס. ואף שהשמש בוער עלי
עתה אעפ"כ לא סרתי מזהבת חלבי מפני ופריו מתוק לחבי. הוא אושר המקווה אשר יסוף לי לשתות
וכבר טעמתי אותו במתן תורה והוא מתוק מאוד לאושר זה אני מחכה ומלפס גם כעת ולכן לא סרתי
מזילוי חבי. הוא המן שממעל כלשון : (ד) הביאני אל בית היין כתיב :

פירוש ע"מ

דיא פראקטע בוים מיט דיא דיקע צווייגן
זייא הייטען דיר אפ פון הייז מיט רענין.
דוא דער גערקט זיך פון היא פליגעלעך
וואס אונטער דיין בוים דוא האקט פון זיי
גרויס פארנעניגן. אבער איך הגם יעצט
בייא מיין זיצן אונטער דעם עפיל בוים
פייניג איך מיר פון דער זון מיטין רענין וואס
שלאנט מיר אופין קאפ. דער זימער וועט
אבער אריבער גיין אונ דיא פירות וועלן
פארטיג ווערן באקאלס וועל איך האבין
גרויס פארנעניגן פון דיא זיסע גלוקטיקע
פירות. דעם נמשל בארץ קען שוין אליין
פאר שמיין. דאס איז דער פשט בתפוח כו'
בן דודי בין הבנים הגם יעצט אז איך זיין
אונטער דיין שאמין ברענט אויף מיר דיא

זון פיל וואסערין גייען איבער מיין קאפ
פון דעספונענען בצלו חמדתי וישבתי איך
האב גילוקסט אונ גינעקען אונטער זיין
שאמען איך האב אויף מיר אללעס מקבל
בזהבה גיווען אונ איך האב גיט צו גיהערט
צו דיא זיין וואס האבין מיר גירופען צו זייער
שאמען איך האב מיר קיין קאל גיט אפ
גיהערט פון זיין ליבשאפט. ווייל ופריו
מתוק לחבי דיא נומע פירות וואס איך
האף אויף זייא זענען מיר זייער זיס איך
האב זיי שוין פאר זוכט בייא סמן תורה.
צו דיא זעלבניגע פירות ווארט איך יעצט
אויך אונ מזו ווארטען ביז עם וועט קומען
דיא צייט :
(ד) הביאני אל בית היין ער האט מיר
נבראכט

שיר השירים ב

אֶרֶב־בַּיִת הַיּוֹן וְדָגְלוּ עָלַי אַהֲבָה : ה סִמְכוֹנִי בְּאִשִּׁישׁוֹת רַפְדוֹנִי

בַּחֲפוּחִים

ביאור הגר"א

גן בשמים

היון זה הר סיני ששם קבלנו את התורה שהיא כפי פנים ודגלו עלי אהבה כשירד הקב"ה על הר סיני ירד עב' ד' דגליו והם קלות וברקים ולפידים וההר עשן כמו שנאמר וכל העם רואים את הקלות והלפידים והברקים וההר עשן ודגלו עולה מ"ט הוא מ"ט פנים שלמעלה : (ה) סמכוני באשיות הן מרין אשין כמו שנאמר וההר כוער באש עד לב השמים. ונאמר וידבר ה' אליכם מתוך האש מתוך הוא מאמזעיות. אש מלמעלה ואש מלמטה רפדוני בחפוחים זהו חשך עין וערפל כמו לריות כוהר פ' וחתמני וכמו שנאמר ישת חושך סתרו. כי הולת אהבה אני פ' מאין זכיתי לזה מפני כ"יה כוער בקרבי תשוקת אהבתו לראות אותו ואמרנו רעוננו לראות את מלכנו :

עמתי נשיקת פיו ויערב לי עד מאוד ועודני עומד בחשק הוא ודגלו עלי אהבה זו התורה שהיא דגל והדר של הקב"ה שדרכת ב"מ"ט פנים כמנין "ודגלו" : (ה) סמכוני. אל תחמה אם כך גדלה אהבתי לנשיקות פיו ולמה זה גשלה נפשי בשמוע מפיו תורה ואמרתי אל משה דבר אתה עמנו דע כי לא משנאחי לנשיקת פיו חלילה אדרבה מרוב אהבת אדוני יחברך ואת מהק פרי פיו ירחתי לשמוע מפיו פן תמשך נפשי אחרייו וישאר גוייתי בלי נשמה לזאת בקשתי סמכוני באשיות קול דברות פי ה' כי אין בכחי לקבל משולל לבוש רק מתוך אשיסה הוא על ידי קול משה אוכל לקבל קול ה' כי שכינה היתה מדברת מתוך גרונו של משה. וכמו שלא יוכל איש לקבל פתאום רוב טובה עד אשר פעמים מרוב הטוב אשר תבוא על איש פתאום יחלש ויגוע עד שערי מות כן לא יכולתי לקבל פתאום הזדככות כזה לשמוע דברי הקב"ה ופרחה נשמתי ממני כמו שנאמר

לזאת בקשתי סמכוני באשיות קול דברות פי ה' כי אין בכחי לקבל משולל לבוש רק מתוך אשיסה הוא על ידי קול משה אוכל לקבל קול ה' כי שכינה היתה מדברת מתוך גרונו של משה. וכמו שלא יוכל איש לקבל פתאום רוב טובה עד אשר פעמים מרוב הטוב אשר תבוא על איש פתאום יחלש ויגוע עד שערי מות כן לא יכולתי לקבל פתאום הזדככות כזה לשמוע דברי הקב"ה ופרחה נשמתי ממני כמו שנאמר

פירוש המלות והענין
(ה) סמכוני. אם משאל ממני אם כן גדלה אהבתך לנשיקת פיו ולמה לא רצית לשמוע מפיו רק מפני משה. אביר לך כי ירחתי לשמוע מפיו פן תמשך נפשי אחרייו וישאר גוייתי בלי נשמה כמו שהיה בשני דברות הראשונות אשר לא יכולתי לקבל פתאום הזדככות כזה ופרחה נשמתי ממני. ולזאת בקשתי סמכוני באשיות הוא קול פי ה'. על ידי קול משה כי שכינה היתה מדברת מתוך גרונו. גם בקשתי אשר שני דברות הראשונות רפדוני בחפוחים מנן פדן למקני :

פירוש ע"מ
אִיךָ הָאֵב פִּינֵד גִּיהָאֵם צוּא וַיִּנְעַר בֵּיד ה' ח' אֶרְבֶּה מִחַמַּת גְּרוּם לִיבְשָׁאֶפֶט צוּא גָאֵם מִיט וַיִּנְעַר זִסְעָ רֵיד . הָאֵב אִיךָ מוֹרָא גִיהָאֵם עֵם זְאֵל וַיָּה גִיט אַוְעָקָ צִינָן מִיּוֹן גָּפֶשׁ נֶאֱדָר אִים וְעֵטֶם מִיּוֹן נוֹף בְּלִיבָעֵן אֵן אַ נְשָׁמָה . וַיּוּיָ עֵם מְרַעֲפֵט אִי צוּ אַ מְנַמְנָשׁ קוֹמֵט פְּלִיזְלוֹג אַ נִישְׁעָ בְּשׁוּרָה וְעֵרֶט עֵר פֶּאָר הָאֶלְעֶשֶׁט אֹנָ גְרִיבֵט גָאֵטֵט צוּם מִיטֵט . דְּעֵרוֹם הָאֵב אִיךָ גִּיבְעֶטֶען סִמְכוֹנִי בְּאִשִּׁישׁוֹת לְעֵטֶם מִיר אֹנְטֶער מִיט גְּעֶבְרֶען וַיּוּי אֹנָ וַיּוּי וַיּוּי קָאן מְעֵן גִיט מְרִיגְקֵעֵן פֿון מְרִיבֵי אַלִיין נוֹייל עֵר אִיז וַיִּעֵר שְׂמַאָרְק גָאָר אִז עֵר קוֹמֵט אִיז גְּעֶבְרֶען וְעֵרֶט עֵר שְׂוֹאָעֶער דֶאָמָלֶס קָאן מְעֵן אִים מְרִיגְקֵעֵן . אֹוִי רֵיד רֵיד פֿון גָאֵם אִז וַיּוּי וְעֵלֵן גִיין דוֹרְךְ מִשְׁהַרְד וְעֵל אִיךָ גִיִיא קָאָעֵן פֶּאָר נְעֵקֵן . וַיּוּי עֵם אִיז גִיָאָטֵט גְּפִשִׁי נְצָאָה בְּדָבְרוֹ מִיּוֹן נֶפֶשׁ

שיר השירים ב

בתפוחים כִּי־חִלַּת אַהֲבָה אֲנִי : ו שְׂמָאלוֹ תַחַת לְרֵאשִׁי וַיְמִינִי
תַּחֲבִקֵנִי : ו הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם בְּצַבָּאוֹת אוֹ בְּאִילוֹת

ביאור הגר"א

(ו) שְׂמָאלוֹ תַחַת לְרֵאשִׁי . פי' לדמרינן כחוב אחד
אומר וירד ה' על הר סיני וכחוב
אחד אומר מן השמים דברתי ומשני שהקול היה
מן השמים והדבור מן הארץ וכן מפורש בפרשה
זאתהקן מן השמים השמיעך את קולו כו' ועל
הארץ הרחך את אשו הגדולה ודבריו שמעת
מתוך האש הרי הקול מן השמים והדבור מן
הארץ ושמים הוא ימין והארץ הוא שמאל כמו
שלאמר ימיני טפה שמים וידי יסדה ארץ וקול
הוא ימין ודבור הוא שמאל . וזהו ששאלו תחת
לראשי זהו הדבור שבה מן הארץ וימינו שהוא
הקול תחבקי מן השמים : (ו) השבעתי אתכם .
כאשר

גופי וכפשי עד אשר אוכל לקבל את דברות פיו ממנו בעלמו והוא העדן והטענוג האמיתי
נפלא ויקר מכל הטענוגים :

(ו) שְׂמָאלוֹ תַחַת לְרֵאשִׁי . היה לי במדבר בזמן זכר לרכי הגוף: וימינו תחבקיני .
בלרכי הגפס בתורה ובמשכן וכלים . וכן יהיה לעמוד כמו שהיה במדבר :

השבעה להאומות הקדמונים

(ו) הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם . הוא כמיו להאומות בצבאות כו' הוא כמיו
לישראל

פירוש המלות והענין

כי הולא אהבה אני . מכני גדול האהבה להקב"ה ולדבריו נחלשתי . ומקומי אשר לעמוד יודך גופי
הנחמתי עד אשר אוכל לקבל את דברות פיו ממנו בעלמו : אשישות . הם כלים אשר יקומו כסס סיין רפרוני .
ענין לעלם : (ו) שְׂמָאלוֹ תַחַת לְרֵאשִׁי . ענין נפשים : (ו) הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם . הוא כמיו להאומות :
בצבאות . נקבות הנבלים : באילות . נקבות הכלים :

פירוש ע"מ
נָפֶשׁ אִיז פּוֹן מִיר אַרוּם דִּרְךָ זַיִן טָאן רִיידִן .
כִּי־וַיָּא דִיא הַתְּרָה הָאֵם זֶךְ גִּישְׁמַעְלַם פֶּאָר נָאֵם
אוֹן הָאֵם גִּינְאָנְט וַיָּא אִיז דָּאָם גִּיהַעֲרַם
גִּינְוֵאָרְעָן אִז אַ מְלָךְ זָאל מֵאָכְעֵן גַּעֲמֵן זַיִן
מֵאָכְטֵר אֹן דֵּאמֵאָלֶם זָאל עַר אוּם הַרְנְעֵן
דִיא מַעֲנַמְשִׁין פּוֹן זַיִן שְׁמוֹב הָאָכְעֵן זֶךְ דִּי
נְשִׁמוֹת ווִידֵר גִּיקַעֲרַם . ווִיא עַם שְׁמִיט
הוֹכַת ה' תְּמִימָה מוֹשִׁיבַת נֶפֶשׁ דִּיא הַתְּרָה
הָאֵם גִּיבַעְטֵעֵן פֶּאָר גִּיִיא הָאֵם זֶךְ צוּא וַיָּא
ווִידֵר גִּיקַעֲרַם דֵּר נֶפֶשׁ . אֹן אַז אִיךְ הָאָב
מִיר אוּיף גִּינְוֵאָכַם פּוֹן מוּיט צוּם לַעֲבִין בֵּין
אִיךְ גִּינְעוּן ווִיעֵר דֵּר שְׂרָאקוֹן הָאָב אִיךְ
גִּיבַעְטֵעֵן רִפְרוּנִי בַּתְּפוּחִים בְּלֵאָסְטֵרַם הָאָב מִיךְ
מִיט עֲפִיל פּוֹן גַּן עֲדוֹן מִיךְ צוּא שְׂאָרְקֵעֵן .
כִּי הוֹלַת אַהֲבָה אֲנִי צוּא לִיב דֵּר גְּרוּיִסֵּר
לִיבְשִׁאָפֶט וַאֲם אִיךְ הָאָב צוּא נָאֵם מִיט
זַיִנַע רִייד בֵּין אִיךְ שְׂוֵאָךְ גִּינְוֵאָרְעָן . אִיךְ

פֶּאָר הָאָף אַז לַעֲתִיד וועט גִּיאַיִדִירְלִם ווערען
מִיין גוֹף מִיטִיין נֶפֶשׁ אִיךְ ווער קָאָנַען פּוֹן
אִים אַלִיין קָמַר זַיִן דִיא רִייד דָּאָם אִיז
כִּיִיא מִיר דֵּר בַּעֲסָר וואַינדֵרעִלִיבֵר פֶּעֲנֵג
פּוֹן דֵּר וועלִם :
(ו) שְׂמָאלוֹ תַחַת לְרֵאשִׁי . אִין דֵּר מְדַבֵּר
הָאֵם עַר גִּיהַאָלְטֵעֵן זַיִן לִיבַע
הָאָנְד אוּפֶטֵר מִיין קָאָפּ צוּא גַעֲבֵעֵן מִיר
פֶּאָרְעֵן גוֹף בְּרוּם מִיט וַאֲסֵר . וַיְמִינִי
תַּחֲבִקֵנִי מִיט זַיִן רַעֲבִטֵעֵן הָאָנְד הָאֵם עַר
מִיר גִּימָאן הַאָרְזִין מִיין נֶפֶשׁ מִיט אַ הַתְּרָה
מִיט אַ מִשְׁפָּן וְכָלִים הַלְוֵאִי זָאלִין מִיר דֵּר
לַעֲבֵעֵן אַז עֲצַם זָאל שׁוּן אוּף אַזִּי זַיִן :
הַשְּׁבִיט בַּאֲשׁוּוֹעֲרַם דִיא אַמֵּאָלֵדִיקֵע
פֶּעֲקַקֵּר :
(ו) הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם כִּי אִיךְ בַּאֲשׁוּוֹעֲרַם אִיךְ
פֶּעֲלַקֵּר

שיר השירים ב

השדה אסתעוררו ואסתעוררו את האהבה עד שתחפץ: ה קול דודי הגהה זה בא מדלג על התהרים מקפץ על הגבעות:

בן בשמים

ביאור הגר"א

כאשר באו ישראל לאהבה רבה ובמעלה עליונה הם משבעים את צמות ירושלים הם ה"ב שרים הסובבים את ירושלים שלמעלה כצבאות או כחילות השדה שהם יש שרצון להספין כצבאות ויש מהן כחילות וההבדל אבאר בסמוך. אם תעירו למטה לחטוף ואם תעוררו למעלה להספין על ישראל ולסתור את האהבה. עד שתחפץ כל זמן שתחפץ כי קוני והאהבה נמשכת: (ח) באן עוקר התחלת הסיפור מגאולה ישראל קול דודי הנה זה בא. והוא בזמן שגלה את משה להודיע אותו שיבוא אלינו במהרה לגאלנו. ומפני שיש ארבעה זמנים והוא

לישראל שהם דומין לחיות האלו כי כמו צבי וממחר לרוץ כשצדין אותו כן ישראל ממחרין לשוב על ידי עינוי ולחץ והקב"ה ממחר לפדות אותם מיד לר. וכמו החילה חביבה במאוד על בן זוגה כן ישראל חביבים להקב"ה בזמן שהמה בלחץ כי כן דרך האבות לאלהיהם בזמן שהם בקו הצריחה לא יוכר כל כך האהבה להם אבל כשיחלו חו"ש או יתלחז האהבה

במאוד ולכן אני משביע אתכם אם תעירו לישראל שגלה וגזירות קשות ואם תעוררו את האהבה ממני לישראל על ידי לחץ רבה בלא זמן עד שתחפץ אני מעמני לגאלם בעתה:

סיפור יציאת מצרים

(ח) קול דודי איש חולה הסוכב על ערש דוי אם יבוא אליו רופא ויגיד לו כי במהרה יתרפא ויקום ממטתו יכול להאמין לדבריו. אבל אם הוא

פירוש המלות והענין

העירו תעוררו. משון המעוררת. את ישראל מרמה לקנות סגלו כמו צבי ממחר לרוץ כשצדין אותו כן ישראל ממחרין לשוב אל ד' כשלוטים אותם. וכמו החילה חביבה מאד על בן זוגה כן ישראל חביבים להקב"ה בזמן שהמה בלחץ ולכן אני משביע אתכם אם תעירו לישראל שגלה וגזירות קשות. ואם תעוררו את האהבה. ממני לישראל על ידי לחץ רבה בלא זמן. עד שתחפץ אני בעצמי לגאלם בעתה: (ח) קול דודי הנה זה בא. זה יורה על מהירות הענין: מדלג מקפץ. שיהיה ענין ויקוד ומהירות הסליים והכפל במלות שונות יורה על מרובת המהירות: הנה בא. קול ה' על ידי משה ואהרן לבשר לי שיבוא אליי ממזרים ואף שמזרים הם סגור ומסוגר במוות ברוך בשערי טומאה כסרים ובעצות אבל סוד ה' מקפץ: מדלג על התהרים. כי הם ופרץ כל הגדרים והמומות:

פירוש ע"ט

פקקער פון ארום אינ ארום וירושלים. שנואך ווערמ דער וועקט דיא ליבשאפט צו בקבאות או באילות השדה ער רופט דיא ידען מיט דעם באמען צבאות, אילות, נייל וינא וענען גליק צוא דיא חיות. אזו וויא דער הירש אנמלופט שנעל ווען מען וויל אים. פאנגען אזוי דיא יודין היילען השובה צוא סאן ווען מען טוט וינא שטארק דריקן אונ אזוי וויא דיא אנגלה איז גיליבט אויף איר פאר אזוי וענען דיא יודען גיליבט צו נאט אין דער צייט וואס מען דריקט וינא פאנס. וויא עס איז דער שטייגער פון א פאטר צוא ויין קינד ווען ער איז גיוונד איז ניט אזוי שטארק צוא דער קאנען דיא ליבשאפט צוא אים. נאר הויש אז ער ווערמ

דיא ווערמ דער ציילט וויא אזוי דיא יודין וענען ארויס פון מצרים: (ח) קול א קראנקער מענטש ווס ליגט שנואך אז עס וועט קומען צוא אים א דאקטער

הוא חולה מסוכן מקץ רגלו עד ראשו אין
 בו מתוס וכל הרופאים אמרו עליו שהוא
 אחר יאוש כל זרי גלעד לא יועיל לו ולא
 יקום ממטתו כי כבר נמקו ונמסו כל
 ראשי האברים שהגשמה תלויה בהם הלב
 והכבד הכליות מחלה ממארת נושנת
 היא. אם יבוא חף רופא המלך ויבטיח
 לו אשר עוד היום יעמוד מחליו צריך
 אולם היאמין לדבריו תחת אלהים הוא
 לברוא לו לב וכבד וכליות חדשות. כן
 היו בני ישראל בזמרים מוכים ומעונים
 בעבודה קשה בחומר ובלבנים שהשלכת
 הילדים ליחור בשחימת הילדים לזרעת
 פרעה נבזים ושפלים מחלה נושנת ממאות
 שנים מסוכנים מאוד כמעט לאחר יאוש
 ח"ו. אם יבוא אחד ויבשרם אשר עוד
 היום יתרפאו ממכותיהם וילאו לחירות ולא
 ישמעו עוד קול נוגש ויתנשאו עד למעלה
 העבדים יתהפכו לשכים והשרים לעבדים
 המוכים מכים והמכים מוכים התאמין לדבריו התשמע לקולו היחכן שיחגלגלו
 השמים למטה והארץ למעלה כמו שנאמר ולא שמעו אל משה מקול רוח ומעבודה
 קשה. בפתח פתאום קור דודי הנה זה בא במהרה ואף שהיו ישראל מסוגרים
 בחומת

הוא עוה"ו. ועוה"ב. ימות המשיח. וחיות
 המתים. כמו שהקנו אנכי כנסת הגדולה אין
 כערך בעוה"ו. ואין זולתך לחי עוה"ב. אפס
 בלתי גולתו לזמות המשיח ואין דומה לך
 מושיענו לתחיית המתים. וזלחת מזרים היא
 הנחלת כל הנאלות של אלו הד' זמיות הנזכר לכן
 רמז כל אלו. קול רמז על תחיית המתים
 כמו שנאמר ויהי קול כהנבחי והנה רעם ויהקרבו
 עממות עם אל עלמו (יהוקאל ל"ז) הנה רמז
 על ימות המשיח כמו שנאמר ראשון לזיון הנה
 הנס (ישעיה מא) זה רמז ועוה"ו. בא רמז
 לעוה"ב. מדלג על המה בזכות אבות. מקפץ
 על הנבעות בזכות אמהות כן אמרו רז"ל (ראש
 השנה פרק ראשון) ותיבת על אינו מוכן לפירושם
 וכוונתם ההרים הם שרי מעלה ונבעות הם
 האומות שחת ידם וזהו מדלג על ההרים היינו
 השרים של מעלה בזכות האבות שנס הם נקראים
 הרים מקפץ על הנבעות הם האומות של מטה
 בזכות האמהות שנס המה נקראות נבעות וההבדל
 שבין דילוג לקפוצן מפורש בירושלמי שדילוג הוא
 ברגל אחד פסיעה רחבה וקפוצן הוא צב' רגלים
 יחד. ולכן נאמר אלל ההרים מדלג שהר הוא
 הד ואינו רחב ויכול לדלג עליהם ברגל אחד
 ונבעות הם רחבים ואינו יכול לדלג אל לקפוצן
 צב'

פירוש ע"מ
 דאקטער אונ ער נועט אים צוא זאגען
 אז אין אקורצע צייט נועט ער אים רעכט
 גיזונד מאכען האן ער דעם דאקטער גלובן.
 אבער א מענטש וואס ער איז שטארק
 גיפערליך עס איז בייא אים באקע גיזונארן
 דיא בעסטע אברים דיא הארץ דער דעבר
 צוא לעבערס דיא גירן צוא פוילט א אלט
 פארצווייגע קראנקשאפט אלע דאקטורים
 האבען אים אפ גיזאנט ניין לעבין. אז עס
 נועט קומען אפירי דעם קויערס דאקטער
 אונ נועט אים צוא זאגען אז נאך היינט
 נועט ער אים מאכען גיזונד און שטארק
 קאן ער דען אים גלובן וואס איז ער א
 באשעפער צוא באשאפן אים א גינע הארץ
 א לעבער מיט גירן. אין אז א פינסטערע
 לאנגע זעגען דאמאלס גינען דיא יודען אין
 מצרים. צוא שלאנגען מיט מכות אקוריות.
 מיט שווערע ארבייט פון ציגיל מיט ליים.
 צוא ווארפען דיא קינדער אין מייך. איין
 נימים

אָרְטֵע קראַנקשאַפֿט הַנְּדַעַרְטֵעֵר יִאָרְעֵן וַיִּי
 זַעֲנֵעֵן שׁוֹן לְאַחַר יִאֹשׁ צוּא וַיִּי אִיז שׁוֹן
 גִּיט דֵא קִיין הִילף. אַז עִם נױעט קױמען
 אַיִנְדער אױן נױעט וַיִּי אַזאַנען אַ בִּשׁוּרָה אַז
 נֶאֱדָה הַיִּנְטֵע נױעלין וַיִּי גִיהאַלְטֵען נױערן
 פֿון זײַעֲרֵע מִכּוֹת. וַיִּי נױעלין אַרום פֿרײַ.
 וַיִּי נױעלין שׁוֹן מֵער גִיט הַעֲרִין דַעם קױל
 פֿון דֵיא באַצױוּנְגֵער. וַיִּי נױעלין דַער
 הַזְּבֵעֵן נױערין זײַער הַזֶּךְ. דֵיא קִנְעֵכֵט נױעלין
 וַיַּעֲרִין הַעֲרִין דֵיא הַעֲרִין קִנְעֵכֵט דֵיא
 גִישְׁלֵאנִיעֵן נױעלין שְׁלֵאגִין דֵיא וַוֵאס הַאָבִין
 גִישְׁלֵאנִיעֵן נױעט מֵעַן וַיִּי שְׁלֵאגִין. צוּא
 נױעטסוּ דֵאס נױעלין גִלױבִין אִיז דֵאס גֵאָר
 מִגִּילָאָד אַזױ וַיִּי עִם אִיז גִיט מִגִּילָאָד אַז
 דֵי הַמִּלְעֵן זֵאלִין זִיך אַיִגֵער דִרִיעֵן אַראַפ
 אונ דֵיא עֲרֵך אַרויף. וַיִּי עִם שְׁמִיט וַלא
 שְׁמֵעוּ אַל מִשָּׁה מִקּוֹצֵר רִיחַ וּמַעֲבֹדָה קִשָּׁה
 וַיִּי הַאָבִין גִיט צוּא גִיהַעֲרֵט צוּא מִשָּׁה צוּ
 לֵיב דֵיא שׁוֹעֲרֵע אַרְבַּעֵט מִיט דַעם קױרְצִין

שיר השירים ב

ט דומה דודי לצבי או לעפר האילים הנהדה עומד אחר בתלנו

משגיח

ביאור הגר"א

כב' רגלים: (ט) דומה דודי לצבי. ההכדל שבין
לצבי לאלל שהצבי כן מהר עד מאוד אבל האיל
אינו יכול לרוץ אלא מקפץ מהרה והקב"ה אמר
לאברהם ב' קוליס שונים ח' ד' מאות שנים והב'
דור רביעי ישובו הנה. וכשהקב"ה ראה לקרב את
הקן קיאר שניהם ח' סהד' מאות שנה חשב מומן
קודם משולר יחק וזהו נקרא מדלג כרגל אחת
נכלע הריבה שנים. ולפי השבון הדורות היה לרודך
להיות ד' דורות שלמים וכשתשוב ד' דורות כל
דור לע' שנים היו לריכוס להיות במלרים שני
מאות ושמונים שנים והם היו רד"ו שנים נמלא
נכלע ע' שנים מעט מעט מחיי הבן בחיי האב
וזה נקרא מקפץ כב' רגלים. וזה שאמר לצבי או
לעופר האילים נכג עםם במהירות וקפילות
בכמוות חיות האלו. וזהו שאמר לעיל יש שרע
להטעין ככפאות הוא שלא יתחיל לחשוב הד' מאות
שנים מיחזק. ויש שרעו להטעין כפילות הוא
פיהיה הגלות ד' דורות נכג עםם. הנה זה עומד
אחר כחלנו שמעתי קול דודי אחר כחלנו ומשי
המו עליו כי הכותל הפסיק ולא יכולתי לראותו
והכותל הם המלרים שהפסיקו בין ישראל לאביהם
שבשמים. אח"כ שנתתי שמשנית מן החלונות
וחס"כ שמעתי שאף הוא מליץ מן החרבים. וההכדל
בין

בן בשמים

בחומת ברזל בטעמי קומחה בהרים וגבעות
ועבד אחד לא היה יכול לברוח משם ואף
שנים רצוח אבל יד ה' הפליא בנפלאותיו
למעלה מן הטבע מדלג על ההרים כו'
הרם ופרץ כל הגדרים והגבעות:

(ט) דומה בשני דברים נבדלה ההנהגה
טבעיות מהנהגה נכסיות

(ח) הטבעיות לא תבוא פתאום רק בהדרגה
לאט לאט הנסיות יבוא בלי שום הדרגה
חיש מהר ב' הטבעיות תבוא על פי מהלך
המזלות ולכן גם עוד קודם בואה אפשר
לידע ע"פ חכמת האלמגניכות שיבוא הדבר
הנסיות אינה נראה ונרגשת כלל ואל יודע
לאיש עד בואה. והוא דומה דודי לצבי
כו' שהוא מדלג וקופץ ממהר לבוא פתאום
כן פתאום בלי שום ידיעה בא מבשר ואמר
הגדה זה כו' הקב"ה בא ועומד חלל גבול
מלרים. משגיח מן החלונות ורואה מה

שמלרים מענים את ישראל כמו שנאמר
ואומר מצייץ מן החרבים דחק ונכנס

פירוש המלות והענין

(ט) דומה דודי לצבי כו'. לבוא פתאום עוד קודם זמן של חרבע מאות שנים: הנה זה עומד אחר כחלנו

פירוש ע"מ

קומץ קומץ דאם אין א רבע זייער שגעל. ב'
דיא זאך וואס געם קומץ מיט דער נאטור
ווייס קען נאך איינער דיא זאך קומץ דורך
דער חקקה פון דיא שטערן זעהרס. די
זאך וואס געם קומץ על פי גס ווייס קיינער
גיט קען שפירט גאר גיט ביו זיא קומט.
זאגט דער פסוק דומה דודי לצבי אזוי ווי
דער הירש קומט צוא לופין שגעל אונ
קיינער ווייס גיט ביו ער קומט אזוי גאר
פלוצלונג אונ גיך קיינער האט גאר גיט
גיוווקט איז גיקומען א בשורה פון מיין
פריינד גאט. הנה זה עומד אחר בתלנו ער
שמיט שוין נאנט לעבין מצרכים משגיח מן
החלונות ער קומט שוין אכיון דורך דיא
פענקער ער איז שוין אין מצרים ויזא עם
שמיט כאה ראינו את עגי עמי איה האב
גיועוהן

גימים. דער ציילט דער מלך שלמה גאר
פלוצלונג קול דודי הנה זה בא איז גיקומען
א קול פון מיין פריינד גאט דורך משה
ואהרן. מדלג על ההרים הגם דיא יודין
זענען גיווען פאר שלאסן מיט איינערקע
מויען מיט בערג אונ ריגלען איין קעקט
האט גיט גיקאנט פון דארטן אנקלופן א
פשיטא ששים רבוא. גאר דער פח פון
הש"ת האט גיטאן וויינער ער האט גיטאן
אייער שפרינגן אייער דיא אלע בערג ער
האט צו בראךן דיא אלע שפיער:
היפה מיט צווייא זאכין איז אפ גימילט
די נאטורליכע הנהגה ביו דער
הנהגה פון נאמס וואוינערקע נסים. א'
דיא זאך וואס פון דער נאטור קומט בישלאך
ווייס פעקעלאך. דיא זאך וואס דורך נסים

שיר השירים ב

מִשְׁגִּיחַ מִן־תְּחִלָּתוֹ מִצִּיץ מִן־תְּחִרְכָּבִים : י עֲנֵה דוּדִי וְאֹמַר לִי
קוּמִי לָךְ רַעִיטִי יִפְתֵּי וּלְכִי־לָךְ : יא פִּי־הִנֵּה הִפְתּוּ עֵבֶר הַגִּשְׁמִים

חֲרָף

הַסְתִּיזוּ ק'

גן בשמים

ביאור הגר"א

הוא צבית פרעה מלך מצרים לשלם לו כפעלו : (י) ענה דודי . קשור הייתי בשלשלאות של ברזל ולא יכולתי לזוז ממקומי ודודי אמר לי קומי לך כו' ולכי לך מהגלות למה את יושבת תפוסה לא שלשלאות של ברזל על רגליך רק חריגת קורי עכביש המה : (יא) כי הנה הבריתיו . אשר פני האדמה מכוסה בשלג וכפור הוא שני אלפים שנים של תהו שהיה העולם בלי תורה והארבע מאות משולד יצחק כבר עבר וחלף . הגשם הוא קושי השעבוד משולדה מרים ולכך היתה נקראת מרים על שם שמררו את חייהם של ישראל חרף הדרך לו :

הנלנים

קשה ומר יותר מרעת וולתי כי אדם אם יש לו סוגל מוכק רעתו יכול להתגבר עליו או להשלים אחרו או לילך מפניו אדם אשה מדנית אף שהיא אינה מוקת אותו אך מפני שהיא מחרפת אותו תמיד בקביעות ואי אפשר לו לטפור ולרחוק ממנה נעשו קלה בה כמו הגשם אף שאינו מזיק אדם בעבור הילוכו התמידות עושה רושם בנפשו והמתו אותו . וכן היה לישראל ב' מיני פורעניות א' שהיו גרום בארץ לא להם ואף שזה אינו קשה כל כך אבל נפש האדם קלה בו להיות נע ונד בארץ נכריה . ב' שיטו השעבוד שהיא קשה כמות וזהו כי הנה הסתיו עבר הוא עיני השעבוד הגשם חלף הלך לו הוא הגירות בארץ נכריה הכל חלפו ועברו וכל הזמן להנאל :

פירוש המלות והענין

משם אמר לישראל אשר הקב"ה בל ועומר במצרים : משגיח מן החלונות . ונראה א"כ המצרים מעטים אומדן : מציץ מן החרכים . תרגום של חלון מרכא הקב"ה רואה מה שפרעה רוצה ע"ד רעית ולכן בא לשלם לו כפעלו : (י) ענה . ענין הרמת קול : קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך . מגלות מצרים כבר פרצתי והסתיו כל שלשלאות שעלין : (יא) כי הנה הסתיו . ומן הסוד : עבר . הוא שני אלפים של תהו שהיה העולם בלי תורה והארבע מאות שנה משולד יצחק כבר עברו וחלפו . הגשם . הוא קושי

פירוש ע"מ

גִּזְעוּן דַּעַם פִּיּוֹן פּוֹן מִיּוֹן פֶּאֶלֶג . מִצִּיץ מִן
הַחֲרָבִים עַר קוֹקֵט דוֹרָף דִּיא פֶּעֶנְקֶטֶר עַר
אִיו שׁוּיִן אִין שְׁמֹב פּוֹן פֶּרְעָה מְלָךְ מִצְרַיִם :
(י) עֲנֵה דוּדִי כו' מִיּוֹן פֶּרְיִינֵד גֵּאֵט הָאֵט צו
מִיר גִּזְאָגֵט קוּמִי לָךְ כו' שְׁמִיִּיא אוֹף
מִיּוֹן שׁוּיִנֶע גִּזְעוּלִינְטֶע אוֹי גִּיִּיא אַרִּיִים פּוֹן
מִצְרַיִם . דִּיא מִיּוֹקֵט אוֹ דִּיא פֶּיֶטֶס גִּיבּוּנְדִין
אִין מִיּוֹן דִּיא אַקֶּטֶט נָאָר אַ פֶּעוּת דָּאָס
אִיו גִּיט מִיּוֹן אַזְעִינֶע קִיּוֹן אוֹף דִּינִיע פִּיס
נָאָר שְׁמִרְקִלְאָה פּוֹן שׁוּיִן וַעֲבִאָךְ הִיִּיב
נָאָר אִין צו גִּיּוֹן וַעֲטֵ דַעַר בּוּנְד צו פֶּלִיעֵן :
(יא) פִּי הִנֵּה הִפְתּוּ עֵבֶר הַגִּשְׁמִים וַיִּנְטֶעֶר וַיִּס

הנצנים

שיר השירים ב

חֲלֵף חֲלֵף לֵךְ לֵךְ : יב הַנְּצַנִּים נִרְאוּ בְּאֶרֶץ עַת הַזְּמִיר הַגִּיעַ וְקוֹל
הַחֹר הַנְּשָׁמַע בְּאֶרְצֵנוּ : יג הַתְּאֵנָה הַנְּמַשָּׁה פָּנֶיהָ וְהַגְּפָנִים סָמְדָר
נָתְנוּ רִיחַ קוֹמִי לְכִי לֵךְ ק' רַעִיתִי יָפְתִי וְלִכְבִּילֶךְ : יד יוֹנְתִי בַּחֲגוּי

הסלע

גן בשמים

ביאור הגר"א

(יב) הנצנים נראו בלחץ . העצים התחילו
לנמוח הם המלות הכי חף
במלרים לנשו במלות הכבה . עת הזמיר הגיע
לומר שירה . וקול החור נשמע היה החורה שהגיע
הזמן ליתן את החורה . בלחצו הוא על הר סיני
שהוא חשוב כמו חרץ ישראל : (יג) התאנה הנטוה
פניה . הגיע הזמן ליתן לחת"מ שכרם הטוב כמו
שנאמר ונולד תאנה יאכל פריה (משלי כו) והגפנים
סמדר נחמו ריח הם בעלי תשובה שהם שבים לה'
ככל לשם קומי לך מקובי השעבוד ולכי לך
מהגירות : (יד) יונתי בחגוי הסלע . פי' כשבאו
ישראל אל הים היו דומין ליונה הבורחת מן הקץ
שרודפה

(יב) הנצנים נראו בארץ . והעין
יתענג : לראות פרחי

חמד הוא משה ואהרן אשר פניהם כפני
חמה והעין יתענג לראות יופים והדרס :
עת הזמיר הגיע . והלחון יתענג לשמוע
קול לפורי חמד המלפלפים בקול נעים
והוא שהגיע הזמן אשר הקב"ה משתוקק
לשמוע שירה מפי משה וישראל וקול
החור כו' הוא הצייר הגדול למור להם
הדרך שנאמר וה' הולך לפנייהם :

(יג) התאנה כו' . הגיע הזמן לכנוס לארץ ולהביא בכורים והגפנים סמדר לנסך יין
על המזבח קומי לך רעיתי יפתי כו' כבר פתחתי למוסרותיך :

סיפור קורתם בדרך בצאתם ממצרים

(יד) . יוני . ביום השלישי ללאתם מארץ מצרים לזה להם משה
לשוב

פירוש המלות והענין

השעבוד משולט מיום : חלף חלף לך . חלף הוא לשון עבר : (יב) הנצנים נראו בארץ . הוא משה
ואהרן שסם פרחי חמד : עת הזמיר הגיע . כל הזמן שנאמר שירה להקב"ה מפי משה וישראל : וקול
החור . הוא החור הגדול והנורא הקב"ה . נכבדו לחור להם סודך כמו שנאמר וה' הולך לפנייהם :
(יג) התאנה הנטוה . הוא יצואת סודות קודם גמר בשולן : סמדר . הם הענבים הדקים הכורים אשר
שכל הפרס עיני כפנים : (יד) יונתי בחגוי . הוא ענין בקוב ומרין :

פירוש ע"מ

(יב) הנצנים נראו בארץ די שיינע שפראצונג
פון דער לאנד איז שוין גיזעקן
ניוארן דאס איז משה ואהרן זייערע
פעניקער לייכטן וויא דיא זון דיא אויג
האט גרויס פגענג צו זעקן זייער שיינקייט
מיט זייער לופערקייט . עת הזמיר הגיע
דיא פוילקען זעקען מיט אויס קול דער
אויגער האט פיל פגענג צוא הערן . דאס
זעקען דיא יודין עם איז גיקומען דיא צייט
וואס השי"ה גלוקט צוא הערין שרקה פון
זייא . וקול החור בר' דער גרויסער אויס
קוקער אויס צוא זעקן פאר זייא אונגען איז
שוין גיהערט ניוארן איז אונגער לאנד ווי
עם שמיים נה' הולך לפנייהם גאט גייט
פאר זייא :

דא ווערט דער ציילט וואס זייא
האט גיטראפן אין וועג גייענדיג
פון מצרים :

(יג) התאנה כו' דער מייטל ביום מיט
אירע פיימלען איז שוין פארטיג
גיבאטין

הַפֶּלַע בְּסִתְּךָ הַמְדַרְגָּה תְּרַאֲיֵנִי אֶת־מְרַאֲךָ הַשְּׁמִיעֵנִי אֶת־קוֹרְךָ

ביאור הגר"א

סודפה וצרה לנקיקי הסלע ובה נחש לקראתה ואין לה מנוס כך היו ישראל אלל הם כמו שנאמר במדרש והיינו שהיו מזרים רודפים אחריהם והלכו אצל המון גלי ים לקראתם והיו רצין לימין ואלו חיות רעות נגדם ופנו לשמאל וכלו נחשים ועקרבים נגדם. בספר המדרגה שנשאו עיניהם למעלה וראו שבה רבב שר של מזרים עם שש מזות אלף רבוא של מלאכים להלחם עם ישראל כמו דאיתא בזוהר והישראל לריבין להסחיר את עמון גם מלמעלה. אז אמר הקב"ה הראיני את מראיך פי' הראיני עוד נסיון כמו שראיני כבר מתך כשעה שאתרתי וישוכו לפני פי החירות והם עשו כן ולא שאלו אותי איך נתקרב לזך רודפתי כן עתה דבר אל בני ישראל ויסעו לחוף הים. מיד קפץ נהשון לחוף הים וישראל אחריו עד שגאו מים עד נפש ואלו עקפו ואמרו הושיעה נא כי

גן בשמים
לשוב לאחור לזך מזרים וישמעו לקול משה ואף לא שאלו טעם הדבר רק אמרו אין לנו אלא דברי בן עמרם ולא שבו בדרך המלך רק בדרך ליה ושמומה וכלו אל מקום לך אשר לא היה להם שום דרך לזוז משם כי משני לודים היה מדבר שמומה עם נחשים ועקרבים ומלך השלישי ים נורא. וישאו בני ישראל את עיניהם אל לך רביעי והנה מזרים נוסע אחריהם מחנה רבה מאוד כמו דאיתא במדרש ושלשם על כלו רז"ל כנגד אחד של ישראל לקח שלשים של מזרים וגם שר של מזרים אשר בשמים עם כל כת

דיליה רודף אחריהם. והיו ישראל דומין בצותה שעה ליונה שצרכה מפני הנץ ונכנסה לנקיק הסלע ומלאה שם נחש שרף ואין לה מנוס לא מצחוף ולא מצפנים התחילה היונה נווחת ומטפחת באגפיה כדי שישמע בעל הסוכך ויבוא וייליה. כן הו

פירוש המלות והענין

המדרגה. הוא ענין שליכות ומעלות כי גלי הים נראים זה על זה כשליכות ומדרגות: ערב. הוא ענין מתקנות ונעימות: באוה. כחש ויפס. ביום השלישי לצאתם ממזרים כזה לזכר ששם שבו לאחור וכלו אל מקום לך משני לודים מדבר שמומה. מלך השלישי ים נורא. מלך רביעי מזרים ושר שלשם רודפים אחריהם והיו ישראל דומין בצותה שעה ליונה שצרכה מפני הנץ ונכנסה לנקיק הסלע ומלאה שם נחש ולא היתה יכולה להכנס לפנים שהנחש שם. מסוור לאחוריה לא סימח יפולט שסכך עומד כמותן התחילה כוונת ומטפחת באגפיה כדי שישמע לה בעל הסוכך ויבוא וייליה. כך היו ישראל בצותה שעה ליה לים לא היו יבונן שעדיין לא קרע לחור לאחוריהם אי אפשר שכבר פרעה הקריב וייראו מאוד. מה עשו ויעקפו אל ה' אשר סקב"ה לך הייתי מתאוס לשמוע קולכם וזכו סראיני כו':

פירוש ע"מ

גיבאמן צו ויידער קערנין זיך קיין מצרים. וייה האבין אים אפילו גיט גיפּרעגט פאר וואס נאלן מיר גיין צוריק וייה האבין גיבאמן מיר דארפן נאר זאן ווס בן עקרים זאגט אונז. וייה זענען גיט גיבאנגען מיטן גלייכן נעג נאר דורך א וויקסע מדבר. וייה זענען גיקמען צווא און א ארמט וואס דארמען איז גיט גנוען קיין נעג וואו זיך צווא קערין. פון צוויי וייטן איז גינוען א מדבר מיט גרויסע זלאנגן. פון דריטע וייט איז גינוען א ום. וייה האבן אויף גיחוון וייגערע אויגן אויף פערקטע זייט האבן וייה דער דערן וייה פרעה מיט א זשערקליכע מחנה מצרים גינואפגט מיט פלי ון לויפט וייה נאך. וייה דער מדברש זאגט אויף דעם נוארמט ושלשים אז אויף יערך יוד האט פרעה מיט גינומען דרייסיג פון זיינע שטארקע גבורים. אויך דר שרפון מצרים וואס אין הימיל מיט זיין מחנה זאגט וייה נאך. אין יענער צייט זענען די יודין גינוען גלייך צו א טוביב ווס אנקמופם פון שפארקער צווא באשיצען זיך אינגער א זשמיין לסוף גיפונד זיך דארפן א זלאנג. דאמאלס גיט ויה נאר קיין מיטיל גיט וייה צווא קעפן דעם לעבן אריין. הייבט זיך געבאך אן צווא פישצען מיטן מייל אונ קלאפן מיט דיא פליגלען איר בעל הבית זאל דער הערן אונ זאל איר קעפן. אזוי האבן דיא יודין דאסלם גיט גיחאט קיין שום קעמונג זיך צווא געבן. אונ פאר ווס האט

כחו מים עד נפש ואמר הקב"ה למשה מהר הרם
 את מען על הים ובקעו והחרר אמר הקב"ה
 השמיעיני את קולך בצירה כמו שמעתי את קולך
 בצעקה. וזהו עני וזמרת זה מתחילה הוא עני
 בעת לרה והחרר וזמרת זה אמר לו בתשבות.
 ואמר כאן את מראיך את קולך שנס במלרים
 כתיב וישמע אלהים את צעקתו וכתיב וירא
 אלהים את בני ישראל. כי קולך ערב וידע אני
 כי קולך ערב מן השירה ששרו בליל פסח כמו
 שנאמר השיר יהיה לכם כליל התקדש חג (ישעיה
 ל) ומראיך נאוו שכבר נאה אתה ממה שראיתי
 שהלכת אחרי במדבר בלי מון כמו שנאמר וזרתי
 לך חסד יערויך כו' לכתך אחרי במדבר כו'
 (ירמיה ב):

אחזו

מה עשה המלך גירה צה הלסטים כיון שבאו עליה הלסטים התחילה לועקת למלך
 אמר לה המלך לכך הייתי מתאווה לשמוע קולך. כך ישראל כשהיו במלרים והיו
 משעבדים בהם התחילו לועקים ותולין עיניהם להקב"ה מיד הוליון משם ביד
 חזקה והיה מבקש לשמוע את קולם פעם אחרת ולא היו רולין מה עשה הקדוש
 ברוך הוא גירה לפרעה לרדוף אחריהם מיד וילעקו בני ישראל אל ד' אמר הקדוש
 ברוך הוא לכך הייתי מתאווה לשמוע קולכם. וזהו הראיני כו' כי קולך ערב
 בתפילה ומראיך נאווה ואני מתאווה לראות את פניך ולשמוע את קולך
 כי מלאת חן בעיני:

אחזו

פירוש המלות והענין

כי קולך ערב. בתפלה. ומראיך נאווה. ואני רוצה לראות את פניך ולשמוע את קולך כי מלאת חן בעיני:

פירוש ע"מ

האט השי"ת גיבראתם צוא זיגע קינדער
 אזוי א גרויס פחד איז צוא ליב צווייא
 מעמים. (א) אריין צוא קריגין פרעה'ן מיט
 זיין פאלק אין נס וויא עם שטייט ואמר
 פרעה כו' פרעה וועט זאגן אוף די יודין
 זייא זענען פאר זונקען אונ פאר בלאנזעט
 אין דער לאנד פאר שלאסן אין דער בדרן
 זייא זייסן ניט וויא ה'ן צוא גיין לאמיר
 זייא זאגן. (ב) א צווייטן מעס זאגט דער
 קדרש ווייל השי"ת האט גינלוסט צו הערין
 זייערע תפלה דאס איז א משל צוא א
 מלך וואס איז גינאנגען אין א וועג האט
 ער גיהערט וויא א בת מלך שריגעט צו
 אים אדוני מלך איך בעט דיר זייא מיך
 מציל פון דיא זולגים האט דער מלך איר
 מציל גווען אונ האט גינלוסט צוא זעמן
 איר פר א מלכה. האט דער מלך גיוואלט
 אז זיא ואל מיט אים רעדן זיא האט אבער
 גיט גיוואלט רעדן צוא אים. האט דער

אחזו

שיר השירים ב

כִּי-קוֹלְךָ עָרַב וּמְרִיאֲךָ נְאוּהָ : מו אַחֲזוּ-לָנוּ שְׁעָלִים שְׁעָלִים קַטְמִיּוֹת

מחבליים

גן בשמים

ביאור הגר"א

(מו) אחזו לנו שעלים. באתה שעה כד שמע הקב"ה לעקבתם בקול מר ובלב שכבר אמר הקב"ה למשה מה תלעק אלי לא עתה הזמן להאריך בתפילה דבר אל בני ישראל ויסעו בתוך הים כדאי הוא זכות אבותם וזכות תפלתם לבקוע להם את הים. ולפי שפרעה נתחכם בערמה כמו שנאמר הבה נתחכמה לו לטבעם במים מפני שכבר נסבע אלהים שלא יביא מבול לעולם והוא אינו משלם אלא מדה כנגד מדה ומה יוכל עשות לנו. מה עשה הקב"ה שלא להביא עליו מבול לקיים שבועתו ולשלם לו כמדתו הביא רוח קדים עזה כל הלילה וישם את הים לחרבה ונקפאו ונתקשו המים כחומת ברזל ופרעה וחילו באו מעלמם אל הים ונטבעו. והף על פי שהיה לפרעה ולחמיו לחוש כי בהקבץ שם עמים רבים עם כלי מלחמתם אשר להם ובהתעלמם יחד להלחם עד סוף דמים רבים בודאי יתרבה שם החוש המופלג מעולם ההבל וירחיחו המים ובפתע פתאום ימסו. אך נואלו שרי לועז לילך כבהמה אל בקעה מפני שפרעה

לכרוח כך מזרים כאשר השכילו וראו שה' נהס כנגדם כמו שנאמר וישקף ה' אל מחנה מצרים כי' ויהם ויסקר כי' אז ויחמר מזרים ונאמר הקב"ה למלכתי השרת תפסו לנו את השועלים ומפני שפרעה חשף לה' ולישראל שאמר לא ידעתי את ה' וגם את בני ישראל לא אשנה לכך אמר הקב"ה אחזו לנו פי' נשכילו ובשביל ישראל. שועלים קטנים. שועלים סתם הם המלך והשרים ושועלים קטנים הם שאר העם כי כולם עשו רעות לישראל כמו שנאמר ויזו פרעה לכל עמו כל הבה הילוד האורה תשכיכוהו פרעה יזו לעמו אחס תשכיכוהו לים והם כאשר יגשו אלי למשפט עליכם ארצה חותם. ולכן פרעה והעם עשו רעות בגדולים ובקטנים והוה מחבליים כרמים הם הגדולים שמררו את הדיהם וכרמינו כמדד הם הקטנים שהשכיכו

פירוש המלות והענין

(מו) אחזו לנו שועלים. שם רמים ומפני שפרעה נתחכם כשועל הוא וזו להכות את ילדו ישראל במים ולא יוכל אלהיםם לפרוע להם מדה כנגד מדה מפני שכבר נסבע שלא להביא מבול לעולם. לוחת עשה הקב"ה במחמה שהוה בעלמו יבוא אל הים וזו אחו הים את השועלים והשיב גמולם ברחשם: שועלים קטנים. ילדים קטנים של מצרים גם הם מתו מפני שהיו

פירוש ע"מ

קב"ה ער זאל ויין שבועה מקמים ויין ניט ברענגן קיין מבור אונ פרעה'ן צו באצאלין מדה פנגד מדה. האט גאט גיבראכט א שטארקן וויינט אונ די וואקער איז גינראכן הארט אונ שטארק פאר גליווערט וויא אייזן. אונ פרעה מיט ויין גאנצע תיל זעגען אליון גיבוקען אין ים נאך די יודין. דגם פרעה מיט זיינע חכמים האבן דאך גבראפט פאר שטיין אז דא נועט ארוף אוי פיל מענישן מיט פערד מיט זייערע גינער אונ מינועט דא מלחמה האלטן. וויא נועלן זיך געבן שטארקן איינער קעגן דעם אינדערן אונ פיל בלוט נועט דא פאר גאסן נוערן נועט דאך נוערן א גרויס דאך אונ דיא וואקער נועט צו גיין וויא וואקס פארן פייער אונ זיך זעגען אלע פאר לורין

(מו) אחזו דאמלם או משה מיט דיא יודין האבן גישרינגן מיט א ביטער קול דאט גאט גינראכט צוא משה וואס שרייקטו פול זעצט איז ניט קיין צייט צוא קארדן ציין. רייד צוא דיא יודין זאלין וויא גיין גליה איז ים עם איז נוערט דער זכות פון זייערע עלטערן מיט דעם שבר פאר זייערע תפלות או איך זאל וויא טרוקען מאכן דעם ים. אונ ווייל פרעה האט ניד גיקליגט מיט ויין פאלשער חכמה צוא דער טרוקען וויא אין וואקער. פרעה האט גינראכט ווייער גאט האט דאך גישווארן אז ער זאל ניט ברענגען קיין מבור אוף דער וועלט אונ זיין שטיינער איז דאך צוא בצאלן גאר מדה פנגד מדה וועט ער אונז גאר ניט קאנען טאן. האט גאט גימאכט מיט ויין

ואשרו הביטו במים על ידי כלי המחזה
 וראו שהמים נעדרו ונתקשו ממעלה למטה
 עד ההחוס ואמר פרעה אף שיבאו כל
 חילי אל תוך הים ואשפוך דם הרבה המים
 לא ימסו כי הכפור חזק מאוד ותהיה לי
 זמן רב לשלול שלל ולעשות להם את כל
 אשר בלבבי. מה עשה הקב"ה כאשר באו
 אל תוך הים נשף רוח חס ושבו המים
 לחיתנם ולללו כעופרת במים אדירים כמו
 שנאמר ישלח דברו וימסם וזה עשר משה
 ובני ישראל בשירת הים ואמרו וברוח
 אפיך נעדרו מים כו' עד לללו כעופרת
 והבן. וזהו שאמר כלן אחזו לנו
 ישועלים מפני שפרעה נתחכם בערמה
 כנגד ישראל כשועל הזה לכן שילס לו ד'
 כמדתו ואחזו המים את פרעה ואת עמו
 ולא זכו ללאת מהמים חיים והשיב להם
 גמולם בראשם. שעלים קמנים הם
 הילדים הקטנים של מזרים גם הם נעשה
 להם מים בראש ובצטן ונחנקו בבתיהם
 על משהם מפני שהילדים הקטנים של
 מזרים היו מחבלים כרמים של ישראל.
 וברמינו סמדר אלו סיגוקות של ישראל
 שהשליכו המזרים ליאור והשלכתם היה
 על ידי ילדי מזרים. מפני שכנות ישראל
 היו מטמינים את בניהם והיו המזרים
 נוטלים את ילדיהם הקטנים לבתיהם של
 ישראל ועוקלין אותם והיו בזיני ותיוק של
 ישראל בוכה כנגדו והיו מולאים אותם
 ומשליכים ליאור. עוד עשו המזרים נהגו
 את בניהם לבית לימוד שלהם ולמדו שם
 להבחין במנין ימי העיבור ומשלמים אותם
 לבתי

פירוש
 לירון מים וייער לעבן. נאר וייער וענען
 מאקי פאר בארישט גיטארן די הארן פון
 מצרים. וייער האבן אריין גיקוקט מיט א
 שפאקטיוו אין וואסער האבן זיי גינעקן אז
 די וואסער איז וייער שטארק פו גליווערט
 ביז דיא מיפענט פון הדרום. האט פרעה
 גיזאגט: הגם איה וועל קוקען מיט מיין
 גרויסער סתבה און וועל פאר גיפן פיר
 בלוט וועט דיא וואסער נאך אלץ גיט צו
 גיין איה וועל נאך האבן גיט צו רופן
 זיי. צו טאן צו זיי ארבעט וואס אין מיין
 הארצן און אז פרעה איז נאר אריין
 גיקוקען אין ים האט השי"ת נאר אפלאז
 גטאן א ווארימען ווינט וענען די וואסער
 באלד צו באנגען גיטארן וויא עס שטייט
 ישלח דברו וימסם עד האם נשוקט ויניע
 רייד וענען די וואסערן צו באנגען גיטארן
 און האבן זיך ווידר גקערט צו וייער
 שטארקייט און די מצרים וענען דער
 פרויקטן גיטארן מאקי סתבה פננד סתבה. דם
 האט משה רבינו גזאגט אין דער שירה וברוח
 אפיך לנו ישועלים וייער פרעה האט זיך
 גקוקט מיט ויניע פאלישע גראנקען אז
 וויא דער פוקס קעגן די יודיי. דערום האט

ע"מ
 אים נאט באצאקט וויא ער האט גיטאן די
 יודין און דיא וואסער האבן אן גנוקען צו
 פרעה'ן מיט זיין חיל און זיי וענען שוין
 גיט ארויס לעבעדיג פון וואסער. שעלים
 קמנים די קליינע קינדער פון דיא מצרים
 דורך וייערע פאלטשקייטן וויא דיא פוקסן.
 מחבלים פוקטים האבן זיי אויך פאר דארפן
 דעם טויין גארפן פון דיא יודין. וברמינו
 סמדר דיא אומצייטיגע קליינע קינדער פון
 די יודין וענען פאר דארפן גיטארן דורך די
 קליינע אומצייטיגע קינדער פון די מצרים.
 וויא דער סדרש פרענגט אז די גנות ישראל
 האבן פאר באהאלטן וייערע קינדער דיא
 מצרים זאלן זיי גיט ווארפן אין טייד.
 האבן גנוקען די מצרים וייערע קליינע
 קינדער און וענען אריין מיט זיי אין דיא
 יודישע הייזער האט דער מצרי גשפאלן
 זיין קינד האט דאס קינד גיטוינט האט זיך
 דאס יודיש קינד אפ גרופן. מיט אזוי א
 אופן האבן זיי גנוקען די קינדער פון די
 יודין צו ווארפן אין טייד. נאך האבן די
 מצרים גטאן זייער האבן גלעקט וייערע
 קינדער אזוי א חכמה אז ווען זייער וועלן
 געבן אקוב אויף א אשה מעוברת זאלן
 זייער פאר שטיין אין וואסער צייט זייער
 וועלין

פירוש
 לירון מים וייער לעבן. נאר וייער וענען
 מאקי פאר בארישט גיטארן די הארן פון
 מצרים. וייער האבן אריין גיקוקט מיט א
 שפאקטיוו אין וואסער האבן זיי גינעקן אז
 די וואסער איז וייער שטארק פו גליווערט
 ביז דיא מיפענט פון הדרום. האט פרעה
 גיזאגט: הגם איה וועל קוקען מיט מיין
 גרויסער סתבה און וועל פאר גיפן פיר
 בלוט וועט דיא וואסער נאך אלץ גיט צו
 גיין איה וועל נאך האבן גיט צו רופן
 זיי. צו טאן צו זיי ארבעט וואס אין מיין
 הארצן און אז פרעה איז נאר אריין
 גיקוקען אין ים האט השי"ת נאר אפלאז
 גטאן א ווארימען ווינט וענען די וואסער
 באלד צו באנגען גיטארן וויא עס שטייט
 ישלח דברו וימסם עד האם נשוקט ויניע
 רייד וענען די וואסערן צו באנגען גיטארן
 און האבן זיך ווידר גקערט צו וייער
 שטארקייט און די מצרים וענען דער
 פרויקטן גיטארן מאקי סתבה פננד סתבה. דם
 האט משה רבינו גזאגט אין דער שירה וברוח
 אפיך לנו ישועלים וייער פרעה האט זיך
 גקוקט מיט ויניע פאלישע גראנקען אז
 וויא דער פוקס קעגן די יודיי. דערום האט

שיר השירים ב

מַחְבְּלִים בְּרַמִּים וּכְרַמֵּינוּ סַמְדָר : מו דוּדֵי לִי וְאֲנִי לוֹ הַרְעָה
בְּשׁוֹשַׁנִּים : יז עַד שִׁיפּוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצִּלְלִים סב דְּמַהֲלָה דוּדֵי

לצבי

גן בשמים

לְבַתִּי מִרְחֻלֹתַת סַל יִשְׂרָאֵל וְרוֹאִים אֶת
אֶשֶׁת יִשְׂרָאֵלִית מְטוֹבֶרַת וְהִיוּ מִרְשָׁמִין
לְפָנֶיהָ וְחֹמְרִים וְחֹמְרִים לְאֲבוֹתָם פְּלִיטָה
יֵשׁ לָהּ חֲדָשִׁים כִּךְ וְכך וּלְפִי מִנִּיחַ הִיוּ
בָּחִים וְנוֹטִלִים אֶת יַלְדֵי יִשְׂרָאֵל וּמְשִׁלִּים
אֹתָם לִיאֹר וְכֵל אֵלּוּ הַיִּלְדִים אֲשֶׁר הִרְעוּ

ביאר הגר"א

הַסְּלִיכּוֹ אֹתוֹן לִיאֹר : (מז) דוּדֵי לִי . כְּמוֹ שֶׁאָמַר
זִכְרֵיתָה לִי סְגוּלָה מִכָּל הַעֲמִים . וְאֲנִי לוֹ שֶׁאָמַרְתִּי
נַעֲמָה וְנִשְׁמַע . הַרְעָה בְּשׁוֹשַׁנִּים שָׂתָן לֹא מֵאוֹת
עֲשָׂה וְנוֹתָ לֹא תַעֲשֶׂה : (יז) עַד שִׁיפּוּחַ הַיּוֹם .
שֶׁכֵּן חוֹס הַיּוֹם הוּא עֲשָׂה אֶת הַעֲגֵל וְנָסוּ הַלְּלִים
הֵם עֲנֵי כְבוֹד שֶׁהִיוּ לְלִילִים לְיִשְׂרָאֵל . סוֹב לְמָה
כ"ו

לְיִשְׂרָאֵל מִתּוֹ צוֹמֵן שֶׁאֲבוֹתֵיהֶם נִטְעְנוּ בַּיִם וְלֹא נִשְׁאָר מֵהֶם אֶחָד (מִדְרַשׁ רַבֵּה שְׁמוֹת
פ' כב) : (מז) דוּדֵי לִי . לְמַלְךְ וְאֲנִי לוֹ לַעֲבֹד . בְּמִלְרִים הִיָּה פִרְעֹה לִי לְמַלְךְ וְאֲנִי
לוֹ לַעֲבֹד בְּעַבְדוֹת פֶּרֶךְ וְעַתָּה הַקִּבְּהָ מַלְכִי וְאֲנִי עֲבָדוֹ לְשִׁמּוֹעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ בְּדָם פֶּסַח
וּמִילָה . הוּא לִי לֹאֵב בְּקִרְיַת יָם סוּף וְאֲנִי לוֹ לֵבֵן לִילְךְ אֲחֵרָיו בְּמִדְבַר בְּאַרְץ לֹא
זְרוּעָה . הוּא לִי לְרוּעָה בְּמִן וּבְאֵר וְאֲנִי לוֹ לְלֶאֱלֹן בְּמִשְׁכַּן וְכֵלִים . הוּא לִי לְשׁוֹמֵר בְּעַמּוּד
עֵינַי וְעַמּוּד אֵשׁ וְאֲנִי לוֹ לְכַרֵּם בְּקִבְלַת הַתּוֹרָה : הַרְעָה בְּשׁוֹשַׁנִּים . בְּנֹאֹת דֶּשֶׁה
יִרְבִּינִי עַל מִי מִנוֹחוֹת יִהְיֶה לִּי בְּמִרְעָה טוֹבָה בְּעוֹה"ו וְבִימּוֹת הַמִּשְׁחָה :

(יז) עַד שִׁיפּוּחַ הַיּוֹם . הַזְמַן הַטּוֹב חֲלָף וְעַבְדֵי כְרוֹחַ נֹשְׁבֵת וְנָסוּ הַלְּלִים הַזְכּוּת
הַמְגִינּוֹת עַלֵי נְכוֹ כִי חֵין מִנְעַשׁ בִּידֵי : סב . הַלְדִיקוֹס סָבְבוּ וְהִלְכוּ מִמֶּנִּי : דְּמָה לְךְ
דוּדֵי

פירוש המלות והענין

מַחְבְּלִים בְּרַמִּים של ישראל המצרים היו משפחות כרם של ישראל : וּכְרַמֵּינוּ סַמְדָר . אֵלּוּ יְלִידֵי קַעֲנִים של ישראל
היו מצרים משליכון ליאור על ידי בנימין הקטנים עיני בנימין ולוֹתָת מִתּוֹ וְלֹא נִשְׁאָר מֵהֶם אֶחָד :
(מז) דוּדֵי לִי . לְמַלְךְ וְאֲנִי לוֹ לַעֲבֹד . הוּא לִי לֹאֵב וְאֲנִי לוֹ לֵבֵן . הוּא לִי לְרוּעָה וְאֲנִי לוֹ לְלֶאֱלֹן . הוּא לִי לְשׁוֹמֵר
וְאֲנִי לוֹ לְכַרֵּם עֵינַי קַעֲנִים : הַרְעָה אֹתוֹ בְּשׁוֹשַׁנִּים . בְּמִרְעַת טוֹבָה בְּעוֹה"ו וְבִימּוֹת הַמִּשְׁחָה : (יז) עַד
שִׁיפּוּחַ הַיּוֹם . מִלְּשׁוֹן הַסֵּפֶר וְכֵסֶה עַבְדֵי כְרוֹחַ נֹשְׁבֵת : וְנָסוּ : הַלְּלִים . סְכוּתֵי הַמְגִינּוֹת
עַלֵי : סב . הַלְדִיקוֹס סָבְבוּ מִמֶּנִּי וְחֵין : דְּמָה לְךְ כִּי . כְּמוֹ שֶׁבָּרַךְ אֱלֹהֵי בְּמִסְרָה כֵן בְּרַכַּת מִמֶּנִּי בְּמִסְרָה :

פירוש ע"מ

וְעַלְךָ גִּיּוּיָעָן . אֹנֵן הַאֲבָן גִּשְׁקִיט גִּיּוּיָעָן
קִינְדֵרֵר אֵין דִּיא בְּעֵהְרֵר פּוֹן דִּי יוֹדֵן זִיָּא
זְאֵלֵן פֶּאָר צִיבְעָעֵן יַעֲרֵר אִשָּׁה מִיָּמֵן נִאֲמָעֵן
אֵין וְעֵלְקֵע צִיִּים זִיָּא דִּיאָרְף גִּיּוּיָעָן . דְּעַר
נִאֲרָה וְעֵנָעֵן שׁוּיִן דִּיא פֶּאָטֶרְס גִּינְאָנְעֵן נִאֲרָה
דְּעַם רֵבְעֵנוֹנְג אֹנֵן הַאֲבָן צוֹ גִּינְמָעֵן דִּיא
יודִישֶׁע קִינְדֵרֵר . אָט דִּי אֲלֵע קִינְדֵרֵר וְוֵאָם
הַאֲבָן שְׁלֵעֶבְסֵם גִּטָּאן צוּרָה דִּיא יודִישֶׁע
קִינְדֵרֵרִקֵּעֶה אֵין זִיָּא גִּינְאָרְן וְוֵאָסְעֵר אֵין
קֶאָפּ אֹנֵן אֵין פּוּדֶה אֹנֵן זִיָּא וְעֵנָעֵן אֲלֵע דְּר
מִרְוִינְקֵעֵן גִּינְאָרְן אֹרְף וְיִיעֶרֶע בְּעֵטָן אֵין זִיָּיעֶרֶע
הֵינְדֵרֵר וְעֵנָעֵן זִיָּיעֶרֶע אֲלֵמְעֵרֵן וְעֵנָעֵן דְּעַר
מִרְוִינְקֵעֵן גִּינְאָרְן אֵין יָם אֵין פּוֹן זִיָּא
אֵינְדֵרֵר גִּיט גִּבְלִיָּגֵן :

(מז) דוּדֵי לִי מִיָּין פְּרִינְדֵרֵר נִאֲט אֵין צוֹ מִיר
אֲמָלְךָ אֲרוּים צוּרָה גֵעָנָן מִיר פּוֹן

שיר השירים ב

רְצִיבִי אִוּ לְעַפְרָה הָאֵילִים עַל־הָרֵי בְתָר׃

על

ביאור הנר"א

גן בשמים

כו' אמרו ישראל להקב"ה שירון מהרה אלל האבות וכל יתמהמה בדרך ויזכור להם ברית בין הכתרים ושישוב במהרה לשכון אללם ושמע הקב"ה את תפלת משה וזה לבנות משכן:

דודי לצבי כו'. כמו שכתא חלי במהרה כמו החיות האלו כן ברחת ונתרחקת ממני מהרה על הרי בתר על ההרים הגבוהים והרמים ואין אחנו יודע עד מתי:

היוצא משיר שני ששה דברים א ישראל אומרים שהם חביבים ונאיב כשושנה. ב תשובת הקב"ה על דבריהם. ג ישראל תחת כנפי השכינה. ד השבעה להאזמות. ה סיפור יציאת מצרים. ו סיפור קורתם בדרך:

ועתה אנו דומין למלך שחטא בנו ושלחו מאת פניו למדינה רחוקה על עשר שנים ויענו אותו האנשים משם במאוד מאוד וימהר הבן וישלח בקשה אל אביו אבי יקירי רחם עלי כי בלרה גדולך אני וימהר אביו ויולילו משם ויסיבהו אליו ויהי ברבות הימים ויוסף לטווח ויוסף המלך לשלחו מעל פניו אך לא קבע לו זמן הגירושין כי בכל יום זמנו כאשר יתחרט ממעשיו הרעים אז שוב ימלטהו מיד לר וישבו חנשי המדינה לענותו עד מאוד ויוסף שנית לבקש מאת אביו לפדותו מידם ולא

פירוש המלות והענין

על הרי בתר. ענין הכלה ומלוכה הוא למקום רחוק:

פירוש ע"מ

נאם פאר שְׁמַעְלֹן פּוֹן דְּעַר וּזֵן וְעַנְעֵן גַּמְרָאפִין אופִין וְעַנְעֵן בִּיַּא דְעַם יַם׃

אוג יעצם וענען מיר גלייך צוא א מלך נאם זיין זון האם גזינדניג האם עד אים פאר שיקט אין א נויטע קדינה אויף צעהן יאר. האבן די מענטשן פון וענר קדינה אים זייער נפייניגט. האם דער זון גישיקט א גיבעט בריף צום פאטער אז עד זאל זיך איבער אים דער בארמען אים ארום צוא גענן. דער פאטער האט אים תיכף בפרייט אונ האט אים ווידער גקערט צוא זיך אין זיין קדינה נאך פאר די צעהן יאר. אין א צייט ארום האט דער זון ווידער גזינדניג האט אים דער מלך ווידער פאר שיקט פון זיין פנים אין א פּרעכטע קדינה נאר גיין צייט האט שוין דער מלך גיט אים געצט ביז וויא לאנג נאר זען ער וועט חרטה האבן פון זיינע שלעכטע מעשים וועט ער אים בארד צוריק ווידער קערען. די מענטשן פון דער קדינה האבן אים ווידער נפייניגט דער זון האט ווידער

אונטלאפן דאס איז מינע זכויות וייל אין מינע הענר איז ניקא גיין נוסע מעשים. סב דיא צדיקים האבן זיך אנועק גיקערט פון מיר דוקא כו אזוי וויא דוא ביקט צוא מיר גקומען גיך אזוי ביקטו פון מיר אונטלאפן גיך וויא די חיות צבי זאל ווס לופן גיך. אונ האקט זיך פון מיר דער נויטערט על הרי בתר אוף דיא רויקע געקנג אונ איה נויים נאר גיט ביז וויא לאנג קאן דאס אזוי זיין:

דער קפיטל רעמ וועגין זעקס זאכען א דיא יודין מוען זיך רימען אז זייא וענען שיין וויא א רויז. ב א ענטפער פון נאט אוף דעם. ג דיא יודין אונטער דיא פלינגלען פון דער שכינה. ד א שבועה צוא די אומות. ה וויא די יודין וענען ארום פון מצרים. ו נאם זייא האט

ג א על־משכבי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי בקשתיו ולא

מצאתיו

גן בשמים

ולא שמע לקולו ויהי לפלא בעיני הבן מפני מה כפעם ראשון שמע לתחנוניו חף בחוך הזמן ועתה הזמן בכל יום והוא סר אזנו מקול לעקתו ואין פותר. והגמשל במזרים פדה ד' אותנו חף בחוך הזמן ועתה אשר בכל יום זמנו ואני מבקש אותו בכל יום והוא לא יטה אזנו לקולי ויהי לפלא בעיני ואין פותר למה זה תעלים לעתות בלדה. רחמנו כרחם אב על בניס. השיבנו ד' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם:

ביאור הגר"א

ג (א) על משכבי בלילות. פי' כאשר עשיתי את העגל הלך בעלי ממני ונשארתי לבדי על משכבי וכוונתך. והענין שהקב"ה הוא אורי וישעי וכיון שנסתלקה השכינה נשארתי בלא ישעי. בלא אורי וזהו על משכבי פי' בלא כח ובלילות פי' בחושך. בקשתי כו' נאמר כאן ארבעה פעמים בקשתי כנגד ארבעה דברים שנאבד מהם אחד ענני כבוד. ב' השכינה ששכן בהר. ג' הלוטות. ד' רוח הקודש שהיה בהם בקשתי את שאהבה נפשי הוא ענני כבוד. בקשתיו ולא מצאתיו הוא השכינה שנסתלקה מן ההר: אקומה

סיפור קורתם במדבר

ג (א) על משכבי בלילות. הוא חשך ואפילה של מעשי העגל כי חרה חף ד' עלי ואמר כי לא אעלה בקרבך והסתיר פניו ממני: בקשתי את שאהבה נפשי בקשתיו. בכל המקומות ולא מצאתיו: אקומה

פירוש המלות והענין

ג (א) על משכבי בלילות. הוא אחר מעשה העגל מרה זו חף ס' ואמר כי לא אעלה בקרבך והסתיר פניו ממני: בקשתי את שאהבה נפשי. שמומל לי את העון ויסוור אלי ולס מלאתו כי הסתיר את פניו ממני:

פירוש ע"מ

האב רחוקות אויף אויגו וויא א פאמער אויף דיא קינדער גנאי אויגעקע מעג וויא דיא פרייענדיקע צייטן אמן: דא דער ציילט ער וואס עס האט זיך גימראפען דיא יודען אין דער מדבר:

וידער נשיקט בעטן דעם פאמער ער זאל אים ארויס נעמן האט אים דער פאמער ניט גענעמפערט. איז דאס גיווען בייא דעם זון א גרויס וואונדער פר וס דעם ערשטין מאל האט ער ציא גיהערט מיין גיבעט נאך פאר דער צייט. אונ יעצט קאן דאך זיין אלע מאג דיא צייט אונ ער גענעמפערט מיר גאר ניט אונ פר געמט ניט מיין גיבעט קיינער קאן דאס מיר ניט באשיידן פאר וואס דאס איז. אזוי איז מיט אויגו וידן אין מצרים האט גאט בארר צוא גיהערט אויגער קול ער האט אויגו ארויס גינעמען נאך פאר דער צייט. יעצט וואס עס קאן זיין אלע מאג דיא צייט אונ מיר בעטן אלע מאג אויף דער זשועה אונ מען הערט מיר ניט צוא. וויא עס שטייט ותאמר ציון כו' ציון טוט זאגן צוא גאט ער האט מיר פאר לאזן אונ פאר נעסין פאר וואס שיקמו עך פאר דוילין פון אויגו אזוי אלעאנע צייט

ג (א) על משכבי בלילות. ווען איך בין גילעגן אין דער פינקסטערנעש וויא אין א פינקסטער נאכט דס איז דאמאלס ווען איך האב דעם עגל גימארט. אונ דער צארין פון גאט האט אויף מיר גיטאן גרימען. ער האט גיזאנט איך וועל שוין ניט אויף גיין מיט דיר אונ ער האט פאר בארגן זיין פנים פון מיר. בקשתי את שאהבה נפשי איך האב אים גינעמען אין אלע ערטער נוייל איך האב אים ליב מיט מיין נאנצין נפש ולא מצאתיו איך האב אים ניט גינעמען:

אקומה

שיר השירים ג

מִצְאָתוֹ : כִּי אֶקְוֶה נָא וְאֶסְבֶּבָה בְּעִיר בְּשׂוּקִים וּבְרַחֲבוֹת
אֲבַקֶּשֶׁה אֶת שְׂאֵהָבָה נִפְשִׁי בְּקִשְׁתּוֹ וְלֹא מִצְאָתוֹ : גִּי מִצְאוֹנֵי

השומרים

ביאור הגר"א

גן בשמים

(ב) אקומה . במשלי ק' ח' כתיב הכמות
בחזק תרונה ברחובות חתן
קולה . בראש הומיות חקרא . בפתחי שערים
בעיר חמורה תאמר . והענין שבבית יש ארבעה
מקומות אחד המקום אשר רחוק מהבית . כ' המקום
אשר קרוב לשער העיר והוא נקרא רחוב העיר .
ג' שער העיר ששם יושבים השופטים . ד' תוך
העיר עלמה . וכן נזכר יש בו ד' דברים א'
השומע מרחוק קול הכרה נקרא רינה . כ' השומע
קרוב יותר שומע הקול אך אינו יודע מהות הדבור
כלל . ג' השומע קרוב יותר שומע גם הדבור אך
עוד לא משיג לכונן מהות הדבור . ד' קרוב יותר
שומע הדבור והאמירה ומשיג על כנון . וכן
בתורה יש בו ד' דברים וכן פרד"ם וזהו שאמר
הכמות בחזק תרונה הוא פשט התורה והוא בחזק
רחוק מן הכוונה עלמית והוא בערך רינה . ברחובות
חתן קולה הוא דרום התורה שהוא מרחיב את
ההלכה שהוא קרוב יותר מפשטי התורה והוא
בערך קול אך שיהיה עדיין מנחון . בראש הומיות
חקרא פתחי שערים הוא הרעו שהוא פתח השער
פתח לפנימיות והוא בערך קרואה . בעיר חמורה
תאמר הוא סודות התורה שהיא חמורה עלמית
התורה . וזהו שאמר חמורה נא ואסבבה בעיר
הוא סודות התורה בשוקים והוא רמז התורה
וברחובות הוא דרום התורה שבקשה את שיהיה
נפשי הוא פשט התורה והכל לא מוצאנו : (ג) מצאוני השומרים . הם הכהנים השומרים את
משמרת ה'. הסוכנים בעיר הם הלויים שעברו משער לשער והרגו איש אחיו ושאלתי מהם את
פלהכה

(ב) אקומה נא ואסבבה בעיר . הוא
עולם השפל כמ"ס עיר קטנה (קהלת ט')
בשוקים . הוא משל על עולם הגלגלים
כמו בשוק יש כל מיני מזון ומסס יתחלק
לכל העיר כן עולם הגלגלים על ידיהם
יולא השפעה אל עולם השפל וברחבות
הוא משל על עולם המלאכים כמו הרחוב
הוא מקום . פנוי ונקי כן הם המלאכים
שכליים נדללים בלתי הרעבה אבקשה
כו' ולא מצאיתו כי הוא יתברך נעלה
ומרום מכל העולמות : (ג) מצאוני
השומרים כו' . הם המלאכים אשר שלח
הקב"ה לישראל להנהיגם ולשמרם בדרך
כמו שאמר הנה אנכי שלח מלאך לפניך
כו' ושאלתי מהם את שאהבה נפשי
ראיותם הגידו נא לי איש מקום כבודו כי
איתו אני מבקש רעוני שילך כבודו יתברך
אתי ולא אחס כי עזה כמות האהבה אשר

פירוש המלות והענין

(ב) אקומה נא ואסבבה בעיר . הוא משל על עולם הגלגלים : וברחבות .
הוא משל על עולם המלאכים עיני בניס : בקשתו ולא מצאיתו . כי הוא יתברך נעלה ומרום מכל
העולמות : (ג) מצאוני השומרים . הם המלאכים אשר שלח הקב"ה לישראל כמו שנאמר הנה אנכי שלח

פירוש ע"מ

(ב) אָקוּמָה נָא אֵיךְ בֵּין אֵיךְ גִּישְׁמָאנֵעֵן
וְאֶסְבֶּבָה בְּעִיר בְּשׂוּקִים וּבְרַחֲבוֹת .
אֵיךְ הָאֵב זֶדְ אָרוּם גְּעֵרִינְגִילְט צוּא זוכין
אִים דָּא אִין עוֹלָם הַשְּׁפָל . אִין דִּיא מִעֲרָק
דָּאִם אִין אִין עוֹלָם הַגַּלְגְּלִים . אִין דִּיא
בְּרִיִישֶׁע גַּאסִין דָּם אִין אִין עוֹלָם הַמַּלְאָכִים .
אֲבַקֶּשֶׁה אֶת שְׂאֵהָבָה נִפְשִׁי אֵיךְ הָאֵב אִים
גִּיוֹבֵט אִין אַלֶּע עֲרִשְׁטֵר ווייל אֵיךְ הָאֵב
אִים לִיב מִיִּם מִיִּין גַּאנְצִין נִפְשִׁי אֵיךְ הָאֵב
אִים נִיט גַּפִּינֵעֵן ווייל עַר אִין הַעֲבָר אֵיבֵעַר
דִּיא אַלֶּע דְּרִיִיא וועלמִין :
(ג) מִצְאוֹנֵי הַשּׁוֹמְרִים עִם הָאֵבֵן מִיר גִּימְרָאפִין
דִּי הִישְׁעַר דָּאִם אִין דִּיא מַלְאָכִים
אֵיךְ גַּאט גַּאט נִיִיא גִישְׁקֵט צוּא מִיר אִין
נִיִיא זַאלין מִיִּה פִירִין אִין הִישִׁין אִין וועג
וויִיא עִם שְׂטִיִים הִגָּה אַנְכִי כו' אֵיךְ שִׁיק א
מַלְאָךְ פִּאר דִּיר צוּא הִישִׁין דִּיר אִין וועג .
הָאֵב אֵיךְ וויִיא גִישְׁעַנְט אֶת שְׂאֵהָבָה נִפְשִׁי
רִאִיהֶם הָאֵם אִיר גִּינֵעֵן דָּעם וִיאִם אֵיךְ הָאֵב
לִיב . וְאָנֹכְךָ וּוּאִי אִין עַר אֵיךְ זֶדְ אִים ווייל
אֵיךְ ווייל אִין גַּאָר עַר אֵלִיִין וְאֵל מִיִּם מִיר
גִּיִין נִיט אִיר מַלְאָכִים ווייל מִיִּין לִיבִישְׁאִפֵּט
אִין צוּא אִים וויִיעַר שְׂמַאָק . וויִיא הָאֵבֵן מִיר
אֵבֵעַר נִיט גִּישְׁמַפְעֵרְט מִיִּין שׁוֹם תִּשְׁבִּיבָה
ווייל דִּיא גִרוֹיִקִיִים פִּון גַּאט קאַנֵעֵן דִּיא
מַלְאָכִים אֵיךְ נִיט מִשִּׁיג זִיִין . דִּיא מַלְאָכִים
אֵלִיִין

הַשְּׁמַיִם הַפְּנִימִים בְּעִיר אֶת שְׂאֵהְבָה נַפְשִׁי רֵאִיתָם : ד כְּמַעַט
שְׁעַבְרָתִי מֵהֶם עַד שְׂמִצָּאתִי אֶת שְׂאֵהְבָה נַפְשִׁי אַחֲזִיתִי וְלֹא

ארפנו

ביאור הגר"א

שאהבה נפשי ראייתם אתם שלא חטאתם הם
בכס רוח הקודש : (ד) כמעט כו' . פי' לא עבר
וזמן מרובה עד שמלאתי את שאהבה נפשו שחורה
לי רוח הקודש והוא אחר יוס"ב . אחזיתיו את
הלוטות ולא כמו הראשונות שלא יכולתי לאחוז .
ולא ארפנו שחורה לי גם ענני כבוד . אל בית
אמי כו' הוא הק"ק שם השכינה כמו שנאמר
וכבוד ה' מלא את המשכן :

גן בשמים

לי אליו . ולא ענו המלאכים לי שום תשובה
כי גם הם שאלים היה מקום כבודו :
(ד) כמעט שעברתי מהם . עברו ימים
מועטים עד שמלאתי את שאהבה נפשי
הוא בפעם השלישי כשירד משה מהר
סיני ביום הביפורים ואמר הקב"ה למשה
סלחתי כדצריך וזהו לו לבנות משכן

והשירה שכינתו על ישראל זה היום שקיימתי מלאתי : אחזיתיו כו' . אחז"ל בר"פ ע"ז
ורחל עקרה רחל היא עקרת הבית כי בחלק בנייה שרתה השכינה משכן סילה
בחלקו של יוסף בנה ובית עולמים בחלק בנימין בנה . ורחל את יוסף בנה ילדה
וגידלה אותו ואת בנימין בנה הרחה וילדה ולא גידלה אותו כי משה ביום
הולדו . וזהו אחזיתיו כו' אל בית אמי זו משכן סילה שהיה בחלקו של יוסף שגידלה
אותו כאם ואל הדר הדרתי זו בית עולמים שהיה בחלקו של בנימין שהיתה
רחל

פירוש המלות והענין

מלאך לפניך ואמרתי לסם אפטר את שאהבה נפשי ראייתם כגילו לל"ח מקום כבודו כי אותו אני מקום
סילך עמדי ואין רגוני במלאך : (ד) כמעט שעברתי מהם . עברו ימים מועטים ומצאתי את שאהבה נפשי
הוא בפעם השלישי כשירד משה מהר סיני ביום הכפורים כסלם לי עין העגל וזהו הקב"ה לבנות לו משכן
דמור אלני : אחזיתיו ולא ארפנו עד שהבאתיו אל בית אמי . רח"ל כי בחלק בנייה שרתה שחורה
השכינה משכן סילה הוא בחלקו של יוסף בנה . ובית עולמים בחלק בנימין בנה והוא
אל

פירוש ע"מ

דָּעַר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִיז גִּינוֹעַן אִין חֶלֶק פּוֹן
בְּנִימִין . רְחֵל הָאֵם גִּינוֹעַן אֹנֵג גִּיהָאֲדַעְנוּעַם
צוּא אִיר זֶן יוֹסֵף . אֹנֵג צוּ אִיר זֶן בְּנִימִין
הָאֵם וְיָא אִים נִטְרָאָנֵן אֹנֵג גִּוּיָעֵן אָבָעַר נִיט
גִּיהָאֲדַעְנוּעַם נִייל וְיָא אִיז גִּישְׂטָאָרְבֵן אִין
דָּעַר צִיט נִיעַן וְיָא הָאֵם אִים גִּוּיָעֵן . דָּאֵם
נָאָמֵס דָּעַר פִּסוּק אַחֲזִיתִי אִיהָ הָאֵב אִים אֵן
גִּינוֹעַן דִּיא נָאָצַע צִיט נָוָאֵם אִיהָ בִין
גִּוֹעַן אִין דָּעַר מְדַבֵּר הָאֵם עַר בִּיַּא מִיר
גִּירוּם . וְלֹא אָרְפְּנוּ אֹנֵג אִיהָ הָאֵב אִים נִיט
שְׁלֹאָ גִילְאוּן עַד שֶׁבָבְתִיתִי אֵל בֵּית אִמִּי
בִּין אִיהָ הָאֵב אִים גִּבְרָאָבָט צוּ מִיין מוֹטְעָרָם
הָיִו אִין מִשְׁבֵּן שִׁידָה נָוָאֵם עַר אִיז גִּישְׂטָאָנֵן
אִין חֶלֶק פּוֹן יוֹסֵף נָוָאֵם רְחֵל הָאֵם אִים
גִּיהָאֲדַעְנוּעַם וְיָא אֵ מוֹטְעָר . נָאָל חֶרֶד
חֻרְתִּי אֹנֵג צוּ דָּעַם חֶרֶד פּוֹן מִיין שְׂרָאָעֵרִין
דָּס אִיז דָּעַר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ עַר אִיז גִּישְׂטָאָנֵן
אִין חֶלֶק פּוֹן בְּנִימִין נָוָאֵם רְחֵל הָאֵם אִים
נָאָר נִטְרָאָנֵן :

אֲלִיּוֹן פִּקְעֻנִין וְוָא אִיז דָּעַר אָרְט פּוֹן נִיין
גְּרוּים קְבוּד :
(ד) כְּמַעַט שְׁעַבְרָתִי מֵהֶם כו' גַּם אִיז אֲוֹעַק
אֶקְלִינֵעַ צִיט עַד שְׂמִצָּאתִי כו'
בִּין אִיהָ הָאֵב אִים צוּרִיק גִּיפּוֹנֵעַן . דָּאֵם אִיז
גִּינוֹעַן דָּעַם דְּרִימִין מָאָל נִיעַן מִשָּׂה אִיז
אָרָאָ פּוֹן בִּאָרְגְּ סִינִי . דִּאִמָּאָלֵס אִיז גִּינוֹעַן
דָּעַר מָאָג יוֹם כִּיפּוּר הָאֵם הַשִּׁי"ת גִּינָאָמֵס
צוּא מִשָּׂה סְלַחְתִּי פְּדִבְרִיהָ אִיהָ הָאֵב דִּיא
יִוּדִין מוֹחֵל גִּינוֹעַן דָּעַם חָמָא הַעֲלֵה נִייל דו
הָאָבָט מִיר גִּיבְעָמִין . נָאָג וְיָא אֵז וְיָא
נָאָלִין מִיר בּוּיָעַן אֵ מִשְׁבֵּן אִיהָ נִיעַל שׁוּין
וְיִוּדַעַר רִנֵּעַן צוּ וּוּשִׁין וְיָא . דָּעַם מָאָג
נָוָאֵם אִיהָ הָאֵב אִוּיָּף אִים גִּיהָאָבָט הָאֵב אִיהָ
אִים גִּיפּוֹנֵעַן . אַחֲזִיתִי דִּיא נִטְרָאָ נָאָמֵס אִין
ע"ו וְרַחֵל עַקְרָה רַחֵל אִיז דִּיא עַקְרַת הַבַּיִת
פּוֹן דִּיא יוּדִין נִייל אִין אִירַע קִינְדַּעְרָם חֶלֶק
הָאֵם גִּירוּם דִּיא שְׂכִינָה . דָּעַר מִשְׁבֵּן שִׁידָה
אִיז גִּינוֹעַן אִין חֶלֶק פּוֹן יוֹסֵף אִיר זֶן . אֹנֵג

השבעתי

שיר השירים ג

הַמְדַבֵּר בְּתִימְרוֹת עֵשֶׂן מְקַמֶּרֶת מֹר וּלְבֹנָה מְכַל אֲבָקַת רוּבֵל :

הנה

גו בשמים

ביאור הגר"א

בשמים שנאמר בנאות דשא וירבולי כו' .
 עוד איתא במדרש מי זאת עולה מי הם
 שכל מעשיהם באש עלוים באש ויורדים
 באש אמר הקב"ה יש להם על מה שיסמכו
 מקומרת מור זה אברהם מה המור ראש
 לכל הבשמים שמזכר בתורה שנא' בשמים ראש
 מר דרור כך אברהם ראש לכל הגדיקים
 ולבונה זה יחזק שנקרב כקומץ לבונה על
 גבי המזבח מכל אבקת רובל זה יעקב

בתימרות עשן פי' כמשכנו היה ק"ק והיכל ועזרה
 מתקילה אמר ה"ק ועכשיו אומר
 היכל וזהיכל היו שלשה דברים מוצח הזהב
 באמצע ושולחן בלפון ומורה בדרוס וזה שאמר
 כתימרות עשן היא המורה שהיה עולה הלהב
 כחמר . מקומרת מור הוא מוצח הזהב שקטרו
 עליו קטורת ומור הוא הראש של כל הבשמים כמו
 שנאמר בשמים ראש מר דרור . ולבונה הוא השולחן
 שהקטירו עליו שני בזיכי לבונה . מכל אבקת
 רובל היא העזרה ושם היה מוצח הגחמק שעלו
 עליו כל הקרבנות :

שמטתו שלמה ממנו כהונה נבואה מלוכה . והביאור כמו שיש שני מיני סומרים בעולם
 (א) סוחר של מיני מזון המצויים בכל מקום (ב) יורדי הים באניות ולכל אחד יש מעלה
 וחסרון המוכר מיני מזון בחנותו יש מעלה כי אף אם לפעמים יפסיד חו"ש אך לא
 הרבה כי הסחורה מלויה בכל מקום לקנות ולמכור . וחסרון כי גם הריוח
 מהסחורה הוא קטן כי כל אחד שויה וערכה של הסחורה וכמה נתן בעדה
 ולכן

פירוש המלות והענין

בתימרות עשן . עמוד האש ועמוד הענן כולן לפניהם וסוד נחשים ונקרבים ומיישר את הדרך לפניכם :
 מקמרת מור ולבונה . כל מיני חילוי בשמים בזמנות לפניהם . עוד אפשר לפרש לפי המדרש אשר החומות חנניהם
 על ישראל מי זאת כו' שכל מעשיהם באש עלוים באש הם יקיימו את התורה זו יהיו עלוים לגדולה כלשה
 אש העולה למעלה . ויורדים באש הם לא יקיימו את התורה יהיו כלוים ונשפטים באש . עונה לבש הקב"ה כי
 יש לבש על מה שיסמכו על אבותיהם : מקמרת מור . זה אברהם מה המור ראש לכל הבשמים שמזכר
 בתורה שנאמר ראש מר דרור כך אברהם ראש לכל הגדיקים : ולבונה . זה יחזק שנקרב כקומץ לבונה : ככל
 אבקת רובל . זה יעקב שמטתו שלמה ממנו כהונה נבואה מלוכה : בתימרות . מלשון חילון תמר ורז"ל
 עמוד עשן זקוף כחילון תמר : מקמרת . הכנרת בשמים לשרים קרוי קמרת : מור ולבונה . שמות מיני בשמים :
 אבקת . בשמים שהמקום דק וזק כחבץ : רובל . כן יקרא מוכר הנשים :

פירוש ע"מ

אני עם האם נוואקסן אלקהעלייא בשמים
 מיט גיטע ביימער פירות וויא עם שמיט
 בנאות דשא רביצגי אין א וואנונג פון
 גראו האט ער מיה גימאקט הונערין . נאך
 זאגט דער קדרש מי זאת עולה די אומות
 וואונדערין זיך ווער זענן זייא דאס וואס
 זיינעט אלע מעשים אין מיט פייגער וויא
 גייען אוף מיט פייגער אונ גידערין אראפ
 מיט פייגער . ענטפערט זייא נאט זיי האבן
 זיך אויף וועמן צו פאר לאוין . מקמרת
 מור זיי זענען גידעקפט מיט גיטע בשמים
 מור דאס איז אברהם . אזוי וויא מור איז
 דיא ערשטע פון אלע בשמים וואס וויא
 שמייען דער מאנט אין דער הורה וויא עם
 ערשטער ראש מר דרור אזוי איז אברהם דער
 ערשטער פון אלע צדיקים . לבונה איז יחזק
 בען האט אים מקריב גינען אזוי וויא דעם

גייער לבונה אויפן מנבח . מפר אבקת
 רובל איז געקב וואס זיין בעט איז גאנץ
 פון אים קומט ארויס פהונה גבואה קלובה .
 איז דער פשט פון דעם קדרש אזוי וויא
 עם איז פאר האנדלן אזוינערלייא מיני
 סחורים אייגער וואס קומט אונזעלעך סחורות
 וואס קען באקומט זייא אין זיין מדינה אין
 אלע ערשער . אונ אייגער וואס ער פרענגט
 זיינע סחורה מיטן ים פון דיא זיינע
 לעגער . איז בייא זעדרין פאר האנדלן א
 מעלה מיט א חסרון דער סוחר וואס קומט
 דיא סחורות פון זיין מדינה איז דיא מעלה
 אפילו או עם מאכט זיך אקאל היינן בייא
 דער סחורה איז דער היינן ווינציג זייל
 דער מקח איז ידוע אונ דיא הוצאות צו
 פרענגען די סחורה איז גיט פיל . א חסרון
 איז דער בייא דער פארדרקט פון זייא איז
 אויך

שיר השירים ג בשמים

ולכן איננו מרויח ממנה כי אם פרילענט
 קטן וזיו לוקח כי אם שכר טרחהו נמלא
 שמן הכמנט להתעשר פתאום. וסוחרי ימים
 אשר ממרחק יביאו סחרם יש בו מעלה
 שלפעמים יתעשרו מאוד פתאום עד אין
 תכלית וחסרון שלפעמים ירדו פלאים עד
 אין תקומה. אם כן בודאי ראוי לכל אדם
 שלא יהיה חץ להעשיר פן יהפך הודו
 למשחית כי על זה נאמר טוב פת חרבה
 כו' (משלי יז) אם לא עשיר גדול ויש לו
 אב עשיר גדול לו נאה לסחור מארץ
 מרחקים אם ילית יתעשר מאוד ואם
 יפסיד חו"ש הרי יש לו על מי לסמוך
 במעוז אביו הגביר. כן בני ישראל קבלו
 מסחר גדול תרי"ג מלות שעל ידם יוכלו
 להגביה ולעלות לשמים שיאל אצל אם
 חו"ש לא ישמרו כנכון את אשר קבלו
 עליהם הסכנה מרובה מאוד כי ברוב
 חכמה רוב כעס. והנה תמימה האומות מי
 הם שכל מעשיהם באש עולים באש אם
 יקיימו את אשר קבלו אז יהיו עולים
 לגדולה כלהב אש העולה למעלה ויורדים
 באש אם לא יקיימו יהיו כלים ונשרפים
 באש ולמה קבלו עליהם עול קשה כזה
 אשר הסכנה בו רבה לא היה להם לקבל
 רק שבע מלות כמונו ואם הוא רחוק מן
 השכר עכ"פ צטוח הוא מן ההפסד. עונה
 להם הקב"ה כי יש להם על מה שיסמכו
 על אבותיהם הקדושים אשר הם מגינים
 טובים להם וצפת רע חו"ש הם מבקשים
 להקב"ה זכור לעבדיך אברהם יצחק ויעקב
 והקב"ה מכפר להם לא כן האומות הם
 לא

פירוש ע"מ
 אורך קנאפ. אונ דיא דאויגע וואס ברענגען
 זייער סחורה פון דיא ווייטע לענדער מיטן
 נם אין דער סקרן אקאל קאן מען זייער
 בדרות ווערין. אונ א מעלה אפאל קאן
 מען זייער שטארק רייך ווערין. איז צו פאר
 שטיין אז א מענטש דארף ניט וועלן כיה
 ווערין בעסר צו האנדלען מיט דער סחורה
 וואס דיא ספנה איז גיט אזוי א גרויסע אוף
 דעם איז גיזאנט טוב פת תריבה כו' עם
 איז בעסר טרוקן ברויט אבי ער איז זיכער
 פון גרוס היזק איינזער ער זאל האנדלען
 גרוס וואס ער קאן אקאל אריין פאלען
 אין א גרוס אוקגליק. נאר דער דאויג
 וואס ער איז אליין א גרויסער עושר אונ ער
 האט א פאטער א גרוסין עושר נענר מען
 שון ווא האנדלען מיט אונ א גישעפט וועט
 אים גליקן ווערט ער שטארק רייך. ווען
 ח"ו אפילו דער גליק וועט אים ניט גיין
 האט ער זיך אוף וועמן צו פאר לאזין אוף
 זיין פאטער דעם עושר ער וועט אים אום
 העלפין אין א שלעכטע צייט. אזוי איז מיט
 דיא וידן זיין האבין גינטיקע א גרוס גישעפט
 דיא תורה מיט תרי"ג מצות וואס דורך
 דעם מסחר קאנען זיין שטארק דער הובין
 ווערין ביי צווא דיא היסקלען אבער אז זיין
 וועלן חו"ש גיט מקיים זיין ודיא תרי"ג
 נקאנט

מצות איז דיא ספנה זייער גרום. בי ברוב
 חכמה רוב כעס וואס מען איז מער חכם
 אונ מען מאכט ח"ו באליגע מער בעם איז
 אוף זענען. דאס וואונדערליך זיך דיא אומות
 מי הם ווער זענען זיין דאס שבל מעשיהם
 באש וואס אלע זייערע מעשים איז מיט
 פייער וועלען זיין מקיים זיין דיא תורה
 באקאלס וועלען זיין אוף גיין אין דער הוד
 וזיין דער פלאם פייער גיט אוף אין דער
 הוד. ויורדים באש וועלען זיין אבער גיט
 מקיים זיין דיא תורה באקאלס וועלען זיין
 פאר לענט אונ פאר ברענט ווערין אין
 פייער. היינט צווא וואס האבען זיין דאס
 גידארפט נעמין אוף זיך אזוי א מסחר וואס
 דיא ספנה איז דער בייא זייער גרום.
 ענטפערט זיין הקב"ה גוש לקם על מה
 שישכיבו זיין האבען זיך אוף וועמין צווא
 פאר לאזען אוף דעם זכות פון זייערע
 עלטערין אברהם יצחק ויעקב זיין זענען
 גוטע באשיצער צווא זייערע קינדער. אונ
 ווען זיין זענען ח"ו אקאל אין א עת צרה
 שרייען זיין צווא מיר זכור לעבדיך כו'
 גידענק אונ דעם זכות פון אונזערע עלטערין
 אונ איך בין זיך אוף זיין מסחר. אבער
 דיא אומות זיין האבען זיך גיט אוף וועמין
 צווא פאר לאזען דערום האבען זיין גיט
 נקאנט

לא יכלו לקבל את העושה מפני שאין להם על מי לסמוך צפת רע. ולכן איתא במדרש אשר לעתיד יקבל מלך המשיח מתנות מכל האומות ומאדם וישמעאל לא יקבל מפני שגם להם היה זכות אבות ולא קבלו הוא אהת על רוע לבדם ואין עליהם שום לימוד זכות ולזה יענשו שלא יקבל מהם מתנות :

טעם בנין המשכן

מה מאוד קשה להבין למה לזה הקב"ה לבנות לו בית ולשום בו שלחן עם לחם ומנורה להאיר ובשמים להריח ומוצח להקריב עליו עולות וחלבי השלמים ומסרתים לשרת לפניו. הלא חלילה לאמר עליו יתברך שהוא לריך לכל זה וכמאמר הכתוב הן השמים ושמי השמים לא יכלולך

פירוש

גיבאנת מאבען דעם מסחר צוא מקבל זין דיא הורה. דערום ואנט דער מדרש אז לעתיד נעט דער מלך המשיח מקבל זין מקנות פון אלע אומות חוץ פון ישמעאל נועט ער גיט צוא נעמען טייל זייא האבין דאך אוף גיהאט דעם זעקביגין זכות אבות פאר וואס האבען זייא גיט מקבל גינען דיא הורה איז דאס נאר צוא ליב זייער שלעכט הארץ דערום נועט ער בייא זייא גיט מקבל זין קיין מקנות :

א טעם אויף דעם בויען דעם משכן :

מיר נועליו פאר שטיין צוא וואס האט השי"ת גיבאטין אז מען זאל אים בויען א שטוב אריין צוא שטעלען אין אים א שלחן מיט ברוט א מנורה צוא לייכטין בשמים צוא שמעקן א מנחה צוא מקריב זיין אוף אים קרבנות און באדינען צוא באדינען פאר אים ער בראכט דאך דאס אלעס גיט צוא האבין וויא דער פסיק ואנט הן השמים ושמי השמים לא יכלוליה אלע אינטערשטע און אויבערשטע הימלען קאנען גיט זיין פאר דיר קיין פארווינגן זייא קאנען דיר גיט אוף האלמען השי"ת האלט זייא אוף. און עס שטייט האבל בשך אבירים צוא מוא

ע"מ
איך דען עסין דיא פלייש פון דיא פעטע אקסין צוא וואס האט ער גיטיסין דאס אלעס צוא מאבין פאר אים. נאר דער אמת איז אז דיא אלע זאבען איז צוא מצידי זיין דעם מענטשין פון א געז ווס עם פארין אריין אין אים פיל מענטשין וואס זייא זאגין וויא פארך אז השי"ת בארף גיט צוא דיא טובות פון דיא מענטשין קאן גיט זיין אז ער זאל השגחה געבין אוף זייא צוא וואס גיצט אים דאס. דערום האט ער זייא גיבאטין אז זייא זאלען מאכען א משכן מיט א טיש מיט ברוט מיט א מנורה צוא לייכטען א מנחה פון נאך צוא דעמפין אוף אים נועט בשמים עם זאל איהם שמעקן א נופער ריח א מנחה פון קופער צוא מקריב זיין אוף אים קרבנות צבור און קרבנות יחידים בקרי עם זאל אויס זעקן אז איז וויא א מענטשין קומט ארום א מנחה ווען מען טוט דיא אלע זאבין פאר אים. אזוי קומט ארום צוא השי"ת א מנחה מיט א פאר געניגן ווען זייא טען דאס אלעס פאר אים הנם באמת בארף השי"ת גיט צוא זיין שלימות דיא אלע זאבען נאר השי"ת האט דאס גיטאן פון זייער מנחה נעגן איין צוא ווארצלען אין זייערע הערצן אמנה אז השי"ת

שלו וזה לעשות לו את כל זאת למען להביאם אל ההלחה האמתית להשריש בלבם האמונה בהשגחתו יתברך ופעולתו התמידית בעולם העליון ובעולם השפל כמו שנאמר ממכון שבתו השגית אל כל יושבי הארץ כי מקדש של מטה מכון כנגד מקדש של מעלה והוא יושב אללס ומקבל נחת רוח מעבודתם ובעד עבודתם הוא משגיח עליהם השגחה כללית ופרטית :

המשכן וכל כליו המה בנינים נצחיים

אופני אורח וההקפדה ודקדוקי הדברים יורו על התמדת והמשך זמנס של הדברים דרך משל כאשר יבנה איש בית מושב לו ולורעו אחריו יבחר בחבנים ולבנים חזקים למען יעמוד ביתו ימים רבים אבל אם רק ללון במדבר חודש ימים יספיק לו סוכה של קנים . וכן הוא בחוקי הטבע אופן האבנים אשר המה

נאמר ויקהל פקודי . אלא ודאי הענין ברור

הכרחי לקיום האדם כל ימי חייו על הארץ. המה נעשו על פי חוקי הטבע אשר יסד השי"ת באופן חזק שלא יחלשו על גולה. אבל תואר הפנים ונטימת הקול יען כי אפשר להיות בלחם המה אינן חזקות כל כך. וכן נראה במלות השי"ת לעמי הרבה להם חוקים ומשפטים לעשותם בהם מזוינים מכל העמים להשאיר ולהאדיר שמש לללח. הגה לפנינו מופה משולש מבנין דירתו מבנין גופו ממלות השי"ת לעמו כי הדבר אשר יעמוד זמן מעט יעשה פעולו רק דרך עראי והדבר אשר יעמוד ימים רבים יעשהו חזק בדקדוק עלום. ואחרי ההקדמה הזאת לריך להבין אחרי כי לא ארכו ימי התמדת המשכן ימים רבים רק כל ימי ההלכס במדבר ומדוע האריך הכתוב בספור מעשי המשכן וכליו הכל צעיון ובדקדוק רב גם נסנו בפ' ויקהל פקודי. אלא ודאי הענין ברור

פירוש ע"מ

השי"ת איז שמענרני משגיח אין אלע וועלמיין אונ דער בית המקדש פון דער וועקט איז פונקט קענין בית המקדש פון יענר וועלט אונ ער וועט לעבן ויז אין בידע וועלמיין אונ איז מקבר נחת פון דער עבודה וואס ויזא דינען אים אונ פאר דעם וואס ויזא דינען אים ער אופאכט מיט א השגחה פרטיות און יעדער מענטשין :

דער משכן מיט דיא פלים זענען אייביגע בנינים :

וען א מענטש מאכט אונד קאן מען פאר שטיין און ויז לאנג מאכט ער דיא נאך . ודרך משל אז א מענטש נעמט שטארקע שטיינער מיט ציגיל אונ מאכט דער פון א שטארקן בגין קען מען פאר שטיין אז ער מאכט דאס און אלעאנע צייט עם נאל ויז פאר אים מיט וינע קינדער נאך אים . אבער ווען ער טוט מאכין א פיידל פון שטעקלאך קאן מען פאר שטיין אז דאס איז נאר נימאכט און אפאר חדשים ציא היסין ויין נאכמיין . אונ אז איז אין דיא

נאמר ויקהל פקודי נאכין דיא אברים וואס ויז זענען נייטיג צום מענטשין און ניו נאנצען לעבן האט ויזא השי"ת פייסר גינען שטארק ויזא נאלין גיט גיף שלאף ווערין . אבער דיא שיינקייט פון פנים מיט דיא זיסקייט פון קול זענען גיט און שטארק ווען ער ווערט גרעסער טוט ויך דאס נפון אים אפ וייל דער מענטש קאן ויך באגיין אן דעם אונ אזו איז ציא וועקן פון דיא מצות וואס השי"ת האט גינעבין ציא דיא יודין ער האט ויזא גינעייכנט מיט מצות מער פון אלע אומות בקרו ויזא נאלין בלייבן גישטארקט און אייביג . נמצא האבין מיר דרייא קלארע באווייזונגס אז דיא נאך וואס שמיט נאר אקלינע צייט מאכט מען דאס נאר דרך ספרה שוואך . אונ דיא נאך וואס עם דארף שטיין אלעאנע צייט מאכט מען דאס שטארק ויזא צום בעסמן . איז דאך דיא קשיא דער משכן האט דאך לאנג גיט גידוערט נאר א פערציג יאר צייט . ציא וואס האט דער פסוק און פיר מאריך אונ קנדרק גינען אין דיא מעשי המשכן צווייא מאל אין

ברור לכל מבין כי אף שהמשכן לא התמיד
 זמן רב אבל הרמזים היקרים אשר
 מוכלל ומלוכב במלאכת המשכן וכליו ללמד
 לאדם דעת המה עומדים לזכרון נלחי ולכן
 האריך בו הכתוב וזה לעשותו בדקדוק
 רב למען תהיינה הלמודים האלו מושרשות
 בלבוש כל הימים. וזאת כוונת המדרש
 ש"ר (פ' ל"ד) אומר הקב"ה לישראל אתם
 הלאן ואני הרועה עשו לי דיר שארעה
 אתכם אתם הכרם ואני השומר עשו לי
 סוכה שאתמור אתכם אתם הבנים ואני
 האב עשו לי בית שאדורו ביניכם והוא
 רמז על המשכן ועל הבית שבהם שלמה
 ועל הבית העתיד. אתם הלאן ואני הרועה
 עשו לי דיר הוא מלאכת המשכן כי
 בתמונת המשכן היה רמזים וסודות גדולות
 וכאשר שמרו ישראל את תמונת ליוור
 המשכן היה הקב"ה שוכן אללם תמיד והיה
 רועה אותם מן השמים בהשגחה נפלאה
 במן ובחל ולכן קורא אותו דיר שהוא חזק
 מסוכה. אתם הכרם ואני השומר עשו לי
 סוכה הוא בית ראשון ושני ובהם לא
 היה כל כך סודות ורמזים על עניינים
 נלחיים במלאכת המשכן ולכן לא נחשב
 רק כסוכה דירת ערבי. אתם הבנים
 ואני האב עשו לי בית הכוונה על בית
 השלישי שיבנה ב"ב אשר יעמוד נלח ובו
 יהיה מלוכב סודות ורמזים יקרים עד
 אשר מתחמת המקדש מעשי ידי הקב"ה
 יכירו חכמת בוראו. ואף כי גם בגאולה
 ראשונה אהב אותנו מלכנו ונראה לנו כמו
 שנאמר אשר עין בעין נראה אתה ד'
 (במדבר יד) אבל לעתיד תרבה השגתנו
 עד כי פתוש העין יראו בשבד ד' את ליוון
 באספקלריא

פירוש ע"מ
 הרובה העונה אונ אין ונקלה פקודי איז דער
 ענין אזו הגם דער משכן איז גיט לאנג
 גישטאנען אבער דיא רעיונות מיט דיא
 רמזים מיט דיא סודות ויאם גס איז אין
 זיי פארן שפייגען ויזא אופ אייביג. ויזא
 קומען זיין ויאראלען דעם מענטשין הקמה
 מיט נראת שמים אופ אייביג צוא ליב דעם
 האט דער פסוק גימזט מאריך ויין. דאס
 איז דיא פוננה פון כד"ש (ש"ר פ' ל"ד) גאט
 האט גיזאמט צוא דיא יודין איר זיט דיא
 שעקסין אונ איך בין אייגער פאקטאך מאכט
 מיר א שאפע איך זאל איך פאשען בו'
 איר זענט דער גארטין אונ איך בין דער
 היטער מאכט מיר א סוכה איך זאל איך
 היטן. איר זענט די קינדער אונ איך בין
 דער פאטער מאכט מיר א שטוב איך זאל
 רוען מיט אייך. איז דיא פוננה אז השי"ת
 זאגט צוא דיא יודין אז איר וועט היטן דיא
 רמזים מיט דיא סודות ויאם דער משכן
 לערונט וועל איך בייא איך ויצין אונ וועל
 אייך פאשען דערום מאכט מיר א דיר
 דאס איז א בגין ויאם ער איז שטארקער
 ויזא א ביידייל אונ ויזיל אין משכן איז
 גינען פיל רמזים דערום רופט ער אים דיר

דיא רמזים איז פיל אין גינזיקלעך סודות נפלאות
 נאך זאגט גאט צוא דיא יודין איר זענט דער
 גארטין אונ איך בין דער היטער מאכט
 מיר א סוכה איך זאל אייך היטן דאס
 מיינט מען דעם בית המקדש אין אים
 איז גיט גינען אזו פיל רמזים דערום
 רופט ער אים גאר סוכה. איר זענט דיא
 קינדער אונ איך בין דער פאטער מאכט
 מיר א שטוב איך זאל רוען מיט אייך
 דאס מיינט מען דעם דריטן בית ויאם
 ער וועט שפייגן אופ אייביג אין אים
 וועט זיין איין גינזיקלעך גרוסע סודות
 פון דער הקמה פון בית המקדש ויאם
 השי"ת וועט אים אליין בוען וועט מען
 דער קאנען זיין הקמה. אונ הגם בייא דער
 ערשטער גאולה ווען מיר זענען גינען אין
 דער כד"ר האט אונ גאט אוך שטארק
 ליב גיבאט אונ מיר האבין אים גינען
 ויזא גס שפייגט אשר עין בעין נראה אמה
 ה' באשפייגעלעך ווערסטו גאט צוא אונ
 גינען. נאר לעתיד וועט נאך גיטערט
 ווערין אונזער השגה ווען ער וועט אונ
 ווידער קערין קיין ציון וועלן מיר זען
 צוא אונזער גאט מיט א ליכטיגע זעצין
 אף

אף

בחספקלריא המאורה וזהו אחס הבנים
 ואני האב עשו לי בית שידור האב אלל
 הבנים והבנים אלל האב לנח ולכן קורא
 אותו בית שהוא חזק אף מדיד :

רמזי המשכן

איתא

במדרש תנחומא (פ' פקודי)
 כתוב ה' אהבתי מעון ביתך
 ומקום משכן כבודך (תהלים כו) אמר
 דוד מה טעם אהבתי מעון ביתך מפני
 ששקול כנגד משכן כבודך כל מה שנאמר
 אלל מעשי בראשית נאמר אלל מעשי
 המשכן עיין שם. והביאור הוא כך כמו
 שהעולם בכללו נחלק לשלשה חלקים עולם
 המלאכים עולם הגלגלים עולם השפל כן
 המשכן נחלק על שלשה חלקים א' קה"ק
 ששם הארון והכרובים פורשי כנפים למעלה
 על הארון וה' שוכן עליהם הוא כנגד
 עולם המלאכים שהם צעלי כנפים פורשים
 כנפיהם למעלה וה' שוכן עליהם. ב'
 היכל שמחון לפרכות ושם השלחן והמנורה

ומזבח הזהב הוא כנגד עולם הגלגלים
 ששם המאורות שמש וירח וכוכבים ושבעה
 כוכבי לכת וכמו שהשמים יריקו טל ומטר
 וברכה להוציא לחם מן הארץ על ידי
 רלון ה' כן יצא מן היכל שפע ופרנסה
 וברכה על ידי רלון ה' לכל העולם. ג'
 החצר שבמשכן הוא כנגד עולם השפל
 וכמו שאמר התנא העולם הזה דומה
 לפרחודור הוא לחצר שבמשכן וכמו שבחצר
 המשכן היה מזבח הנחשת ששם צעלי חיים
 מקבלין הפסד ושם מקריבין את הקרבנות
 ועולין כליל לה' כן העולם השפל הוא
 עולם ההפסד ונשמותיהן עולין לפני ה'.
 וכנגדן באדם שלשה חלקים חלק א' הוא
 הראש שהוא משכן החכמה ושם ה' שוכן
 עליו אלו התפילין שעל הראש כמו דאיתא
 בגמרא ברכות וראו כל עמי הארץ כי
 שם ה' נקרא עליך אלו תפילין שבראש
 והוא כנגד עולם המלאכים. חלק ב'
 הוא הלב שכל החיות תלוי בו והוא משפיע
 חיות לכל האברים והוא כנגד עולם
 הגלגלים

פירוש ע"מ

צוא מיילט אוף דרייא חלקים אא עולם
 המלאכים ב) עולם הגלגלים ג) עולם השפל.
 אזו איז גיווען דער משכן צוא מיילט אוף
 דרייא חלקים אא דער קדשי הקדשים
 דארטין איז גיווען דער ארון און דיא
 קרובים האבין פאר שפרייט מיט ווייערע
 פליגלען אין דער הויף און דעם ארון און
 השי"ת דעם און ווי גרענט. דס איז אנאקענען
 דעם עולם המלאכים ויאי האלמען ווייערע
 פליגלען פאר שפרייט. אין דער הויף און
 השי"ת רועט און ויאי. ב) דער היכל וואס
 נאך דעם פרוכת דארטין איז דער מיט דיא
 מנורה דער מזבח הזהב דאס איז קענין
 עולם הגלגלים דארטין איז דיא זון מיט
 דער לבנה דיא שטערן און אזו ווייא דיא
 הימלען מוען קריפן טל און דענין מיט
 דעם ווילין פון נאט צוא נעבין שפייז צוא
 דער וועלט אזו איז פון היכל ארום
 השפעה מיט בקרה פון נאט צוא דער
 גאנצער

אוף יענער צייט זאגט השי"ת איר זענט
 דיא קינדער און איה בין דער פאטער
 מאכט מיר א שטוב עם זאלען שון זיין
 דיא קינדער לעבין ויער פאטער און
 דער פאטער לעבען וייע קינדער אוף
 אייביגע אייביקייט :

א ראייה פון מדרש אוף דיא רמזי המשכן :

עם שמיים אין מדרש תנחומא פ' פקודי
 כתוב ה' אהבתי מעון ביתך כו' דוד
 המלך האם גיזאנט צוא נאט פאר וואס
 האב איה ליב דיא שטוב פון דיין וואונג
 פון דער וועלט וויל ער איז פונקט אנאקענין
 דעם וואונג פון דיין כבוד וואס אין
 הימלען רעכניט אום דער מדרש אזו ווייא
 עם שמיים בייא מעשה בראשית אזו
 שמיים בייא מעשי המשכן עיין שם. איז
 דיא פונגה אזו ווייא דיא ווערטין זענען

הגלגלים. חלק ג' הוא מהטבור ולמטה
 שס נפסד אכילתו והוא כנגד עולם
 בשפל רמ"ח פעמים ועשית נמלא בתורה
 אלל מלאכת המשכן כנגד רמ"ח אזכרים
 שבארס וכנגד רמ"ח מלות עשה נמלא כי
 מליחותו ית"ש ומעשי שמים וחרן והאדם
 הכל מלוויר במשכן. וזאת כוונת המדרש
 אמר דוד מה עטס אהבתי מעון ביתך
 הוא משכן של מטה מפני ששקול כנגד
 משכן כבודך של מעלה שבמשכן של מטה
 כלול כל העולמות של מטה ושל מעלה
 וה' השוכן עליהם. ולפי שבחטא אדם
 הראשון ובחטא העגל היו כל מעשי בראשית

תבנית השלשה עולמות שנבראו בשם
 יה ולשורות שקיום ה' עולמות שנבראו
 בשם יה תלוי במשכן הבנוי מחמשה עשר
 דברים כנגדן אמר דוד ט"ו שבחיים
 להקדוש ברוך הוא כנגדן תקנו חכמי
 האמת בישתבח ט"ו שבחיים כנגדן ט"ו
 תצות בצרכה כהנים :

פירוש ע"מ

קעגין דיא רמ"ח אברים פון מענטשין און
 קעגין דיא רמ"ח מצות עשה. נמצא אז
 השי"ת מיט אלע ניגע וועלטין זענען
 ברויט אין משכן. דאס האט גיזאגט דוד
 אהבתי מעון ביתך כו' איה האב ליב דעם
 משכן פון דער וועלט ווייל ער איז
 אנטקעגען דעם משכן פון דיין כבוד וואס
 אין הימיל דאס אין משכן איז פולל אלע
 דרייא וועלטין אונז השי"ת וואס ער רועט
 אויף וויא. אונ ווייל צוא ליב דעם חטא פון
 אדם הראשון אונ מעשה העגל איז גיזארין
 דיא אלע מעשי בראשית שלאף. דערום
 האט השי"ת גיבאטן צוא בויען א משכן
 צוא שטארקין מיט מעשי המשכן דיא
 וועלט אונ דערום שטייט אין דער תורה
 ופתח אוהל סועד השבו שבעת ימים אז
 דיא פהגים זאלען זיצן ויבין מעג בייא
 דיא מיר פון אוהל סועד צוא שטארקין
 דיא וועלט וואס זא איז באשאפן גיזארין
 אין ניגע מעג אונ דערום איז גיזען דער
 משכן גיבויעט פון פופצין זאכין צוא ווייזן
 אז דער משכן איז כנגד אלע וועלטין
 וואס זייא זענען באשאפן גיזארען מיט
 דעם שם יה. אונ צוא ווייזן אז דער קיום
 פון דער וועלט וואס זיא איז באשאפען
 גיזארען מיט דעם שם יה ווענדן ויף אן
 משכן וואס אין אים גיזאגט זיך פופצין
 זאכין וויא דער סקפר פון שם יה אונ צוא
 ליב דעם האט דער הקלה גיזאגט פופצין
 שבתים

גאנצער וועלט. ג' דער הצר וואס לעבין
 משכן איז קעגין עולם השפל. דאס זאגט
 דער פנא העולם הנה הוקה לפרודור
 דיא וועלט איז גלייך צוא א פארער
 שטוב מיינט מען צום הצר וואס לעבין
 משכן. איז אונ וויא אין הצר איז גיזען
 דער קיפערנער קונץ וואס אויף אים האט
 מען פאר ברענט אונ פאר לענט דיא
 בעלי חיים אונ דיא קרושה פון וויא איז
 אויף גיזאנגען צוא גאט. אונ איז דיא
 וועלט א עולם הפסד דער גוף פון
 מענטשין ווערט פאר לענט דא אויף דער
 וועלט אונ דיא נשמה גייט אויף צוא גאט.
 אונ אזו בייא דעם מענטשין איז אויף
 פר האנגען דרייא מייל דר קאפ אויף דר
 דער משכן החקמה אונ השי"ת רועט אויף
 אים דאס איז דיא הפילין וואס אפיין קאפ
 דער חלק איז כנגד עולם המלאכים אונ
 קעגין קדשי הקדשים. חלק ב' איז דיא
 הארץ פון מענטשין דער גאנצער לעבונג
 פון מענטשין איז פון הארצען ער איז
 משפיע לעבונג צוא אלע אברים דאס איז
 אנטקעגנין דעם עולם הגלגלים אונ אנטקעגין
 דעם היכל וואס אין משכן. חלק ג' איז פון
 מיטן גוף ביו אראפ וואס דארטן ווערט
 גפסד דאס עסן פון מענטשין איז אנטקעגין
 דעם עולם השפל מיט דעם הצר וואס
 בייא ד' ס משכן. רמ"ח מאל ועשית
 שטייט אין דער תורה פיי מלאכת המשכן

ציור הארון

והיא עץ חיים למחזיקים בה ושני תיבות
 של זהב היה מבית ומבחוץ וכמו שהיה
 תוכו כצרו וכדברי רז"ל למה נמשלו
 דברי תורה לזכוכית שנאמר לא יערכנה
 זהב וזכוכית (חיו"ב כח) לומר לך מה
 זכוכית זך ומראה לך כל מה שבתוכו כך
 ת"ח ראו שהיה תוכו כצרו. עוד
 מרמזים שני התיבות של זהב שבשכר
 לימוד התורה יהיה לו עושר חלומי עולם
 הזה ועושר פנימי הוא טובת עוה"ב וכמו
 דליתא במדרש מעשה בחדש אחד שבא
 בספינה עם סוחרים הרבה אמרו לו היכן
 פרקמטיא שלך אמר להם פרקמטיא שלי
 גדולה משלכם בדקו על הספינה ולא
 מלאו כלום התחילו שוחקים עליו אחר
 כך נפלו עליהם לסטים ושללו ונטלו כל
 מה

הארון הוא כנגד כתר תורה לפיכך
 נאמר בו ועשו ארון זלשון
 רבים כי אמרה התורה הכל יבאו ויתעסקו
 בה כי כתר תורה ראוי לכל אדם ועל
 הארון היה זר זהב להגיד שהכרת והעטרה
 האמתית לאדם הוא התורה והיה כל
 אמותיו שבורות להורות שכל אדם ידמה
 בנפשו כי עוד הוא חסר מן שלימות
 ההכמה ויציט למעלה ממנו ויבא
 להתקבלות בחיבורו כי קבלת סופרים תרבה
 חכמה גם אותיות זהב רמוז לארבעה עשר
 בני אדם הקורין בתורה ביום ז' וביום
 ב' ויום ה'. הארון עלמו נעשה מעץ
 רמוז לעץ עושה פרי שלמוד על מנת לעשות

ע"מ
 מערין חכמה. דער ארון איז גיווען פון עץ
 דאס נויינט אז דיא תורה איז עץ עושה
 פרי ער זאל לערנען די תורה אוף א אויפן
 צוא מקומם זיין איךע מקוה. אונ דיא
 תורה איז א עץ חיים למחזיקים בה דיא
 וואס האלטן זיך אן איר פעקט זענע
 הייסן וויא לעבין אונ ויער ניט הייסט
 ער מת. וויא איינער איז אין א מיפין
 וואסער אונ ער האלט זיך אן בייא אבום
 וויא ער לאזט גאר אפ דיא האנד פון
 דעם בום ווערט ער פאלד דער מדינקען.
 גם איז גיווען צווייא תיבות גילדערנע פון
 אינעווייניג אונ פון אוסענווייניג אז דער
 מענטש זאל זיין דורך גלייה תוכו פברו
 ניט אפ נארין קיין מענטשין. וויא דיא
 חויל זאגן פאר וואס איז די תורה גילדען
 צוא גדאן. אזו וויא גלאז איז קלאר מען
 זעהט איר דורך אזו דאך דער מענטש זיין
 גלייה אוסען ווייניג אונ אינעווייניג. דער
 פאר וועט ער האבן דיא וועלט עולם
 תורה אונ זענע וועלט עולם הבא. וויא דער
 פדרש ברענגט א מעשה בייא א ת"ח וואס
 ער איז גיווען אוף א שיף מיט סוחרים.
 האבין אים דיא סוחרים גיפרעגט וויא איז
 דיין סחורה האט ער וויא גיזאנט מיין
 סחורה איז פיל בעסר וויא איינער סחורה.
 האבין

פירוש
 שבתים צוא גאט אונ פופצין שבתים אין
 ושבבא אונ פופצין ווערטער אין ברבת
 סבתים:
 דיא רמזי הארון ווייזן וויא גרום
 עם איז דער שכת וואס השו"ת
 וועט געבין צוא דיא וואס לערנין
 דיא תורה:
 דער ארון ווייזט אוף פתר תורה דערום
 האט דיא תורה גיזאנט מיט א לשון
 רבים ונעשו וויא זאלין מאכען אלע זאלין
 קומען אונ זאלין לערנען דיא תורה דער
 פתר תורה איז ראוי פאר אלע מענטשין
 אוף דעם ארון איז גיווען א גילדערנע
 קריינדיל נויל דיא רעכטע קרון צום
 מענטשין איז גאר דיא תורה. דיא אותיות
 זקב ווייזן אז דיא תורה זאל מען לייגען
 ביום ז. ביום ה. ביום ב. די אמות פון
 ארון זענען ניט גיווען קיין גאנצע גאר
 אלעס מיט האלבע איילין. דאס ווייזט אז
 דער מענטש זאל זיך ניט גרום האלטען
 ער זאל פאר שמיון אז עם פעלט אים נאך
 אסאך צוא דער שלימות חכמה ער זאל
 זעהן ארוף אז עם איז נאך פאר האנדען
 פיל גרעסערע חכמים פאר אים וועט ער
 זיך מתקנא זיין אן זיי אונ קבלת סופרים מוט

אחת וזה שאמר שמה זבולון מתי אהה
 תשמה בלחך מזה העולם וישכר באהליך
 כשאתה יושב כאן בשעה"ו באהלי של תורה
 אחת שמה על חלקך:

כפורת ועליו הכרובים

הכרובים היו צדמות שני ילדים
 קטנים אשר לא נעמו
 טעם חטא לזרות לבני אדם שולדותם
 יתמידו ימיהם בתורת אלהים ויהגו
 בה יומם ולילה ובה יקנו שלמותם
 כמו שנאמר במה יזכה כער את ארצו
 לשמור כדברך הוא שיתחילו לעסוק
 בתורה עוד בימי נערוּתם כי התורה לא
 נבראת אלא לעסוק בה תמיד ואין כל
 אדם יכול לעמוד בה זולתי השב"ר שיש
 להם זה הכח. והם היו ערבים בעד
 חביתם

באהליך שניהם עשו שותפות ישכר עסק
 בתורה וזבולון במסחר ונתן חלי ריוח
 ליסכר בזה העולם היה זבולון בלעד
 שלקח כספו וזכרו ונתן ליסכר והוא
 היה תמיד טרוד במסחרו ותורה לא למד
 ובמה יבא לעלמא דקשוט וישכר היה
 שמה ופוז לב כי הוא יושב יום ולילה
 ועוסק בתורה ויבא לעלמא דקשוט ותלמודו
 בידו. וכאשר בלו שניהם בעולם האמת
 עם היה להיפך ישכר היה לו לער גדול
 שמכר תורה בעד גויד ערשים חילף
 עולם עומד בעולם עובר תענוג רוחני
 בגשמי אשר יפה טעה אחת של קורת רוח
 בטוה"כ מכל חיי טוה"ו. ולזבולון עם
 שמה גדולה שמלא כחוד בפנקסו שמיניע
 לו שכר נלחי בעד כמה פעמים ש"ס
 שלמד אף שבאמת לא למד אף פעם

פירוש ע"ט

קרינען אוף עולם האמת וועט ער דארטין
 גיפונען א גרוסין שפך. ויששכר באהליך
 ער פריד זיך דא אוף דער וועלט ווען
 ער ויצט אין דיא גיזעלטיג אונ לערניט
 תורה:

דיא ריבוי הכרובים לערנען אז דיא
קינדער זאלען זעהן צוא לערנן
דיא תורה בייא ויערע יונגע זארגען:

דיא פרוכים האבן אים גיזען וויא צווייא
 קליינע קינדער וואס האבין נאך גאר
 ניט גיוונדניט צוא לערנען אז באלד פון
 דער וגיניט זאלן וויא זעהן צוא פאר
 ברענגען ויערע פגע נאר אין דער תורה
 וועלן ויא קונה שלימות זיין. וויא עם
 שטייט במה יזכה מיט וואס קאן דער
 מענטש זוכה זיין. גער את ארצו אז נאך
 פון דער וגיניט זאל ער זיך זעמן דעם
 גיטין וועג לשמור פדבריה ער זאל היטין
 אלע זאגען וויא דוא האסט אים גיבאטין
 צוא לערנען תורה יום ולילה. דיא תורה
 איז גיבעדיג גיווארין צוא לערנען זיא
 שפענדיג נאר גיט יעדן מענטש קאן דאס
 באטייזן צוא ליב מרדת פנקסה נאר קליינע
 קינדער וויא האבין דעם פח זיך עובק
 זיין

זיין דער וואס איז מחויב דעם ת"ח. וויא
 עם שטייט בייא דיא בדים לא יסורו לעולם
 דיא וואס מראגין דעם ת"ח וועלען זיך קיין
 קאל נים אפ מאן ופון ת"ח וויא ווערין
 גיידע צוא זאגען זיין אין גן עדן דערום
 בארף דער מחויב קיין קאל גיט מיר ווערין
 אונ זיו שרייבט דער פנפי נשרים אוף דעם
 פסוקן שכת וזולון בצאתה ויששכר באהליך
 ויששכר מיט זבולון האבין גיבאקט א פתב
 שותפות דא אוף דער וועלט איז זבולון גיווען
 בצער ער מוז ויזע נאלד אונ זילבער
 אוועק געבין צוא ויששכרין. אונ ויששכר
 איז זיך גיווען פריילעך זבולון איז ויגינער
 א קנעכט ער מוז אים געבין אלעם גרייטע
 אונ ער איז זיך עוסק מאג אונ נאכט אין
 דער תורה. אז וויא קומען אוף עולם האמת
 איז פאר קערט ויששכר האט פיל צער ער
 האט פאר קופט האלב תורה פאר א פכר
 לחם ער האט פאר גיטין א עולם עומד
 אוף א עולם עובר א תענוג רוחני אוף א
 תענוג גשמי אונ זבולון האט פיל שחקה ער
 גיפנד גישריבין אין זיין פנקס אז ער האט
 פיל גילערניט. דאס זאגט דער פסוק שכת
 זבולון בצאתה זבולון וועט זיך פרייזען ווען
 ער וועט ארום פון דר וועלט אונ ער וועט

אביהם ולכן לריכס הם להגות בה תחת
 אביהם וכשחין עוסקין בה הקב"ה כפרט
 חו"ט מהערכים דכתיב ותשכח תורה
 אלהיך אשכח בניך גם אני (הוסף ד)
 וכשהם עוסקין בה מצטלין גזירות רעות
 שאמר ולשון רכה "תשבר גרם" (משלי
 כה) ראשי תיבות תינוקות של בית רבן
 גזירות רעות מצטלין וכאמר מפי עוללים
 ויונקים יסדת עוז להשגית חייב ומתקסק .
 והיו הכרובים פורטי כנפים למעלה להורות
 שלריך האדם להיות נקי מאלהים ללאת
 ידי שמים והיו פניהם איש אל אחיו שלריך
 האדם ללאת ידי הכריות ומורה אל השלום
 הניתן לאוהבי התורה כמו שאמר התנא
 ת"ח מרבים שלום בעולם כמו שהיו
 הכרובים יחדיו תואמים בשלום וריעות :

השרה על ידי עבודת השלחן הזה שנעשה נחת
 רוח לפני הקב"ה ילא השפעה מאתו ית"ש
 להשנים עשר שבמים חלת לחם אחד כנגד
 שבט אחד ושפע וזרכה בכל מזון העולם
 ועל כן נקרא שלחן שהקב"ה שולח ברכתו
 בלחם שעלו והיה מספיק לכהנים רבים
 משרתי עליון אף שהגיע לכל אחד רק
 מעט ממנו וכמו שאמרו רז"ל (יומא לט)
 כל כהן שהיה מניע כפול היה שבע ומשם
 בא שובע וזרכה לכל העולם . והי' אמותיו
 שלימות לארכו ולרחבו רמו למדת הגדוקים
 השמים

פירוש
 זיון אין דער תורה . אונ דיא קלייגע קינדער
 זייא זענען גוט גישטאנען פאר דיא פאטערס
 אונ א ערב מוז דאך באצאלן אונ זענך
 האט ניט מיט וואס צוא באצאלן . אונ
 דיא פאטערס קאנען דאך ניט שטענדיג
 לערנען מוזין דיא ערבים שטענדיג לערנען
 אונ ווען חו"ש זייא לערנן ניט זעקט הקב"ה
 זיצאלט פון דיא ערבים וויא עס שטייט
 'תשפח תורת אלהיך אשפח בנך גם אני .
 אז דוא האקט פאר געסין דיא תורה פון
 דיין גאט וועל איך פאר געסין צוא היטין
 דייע קינדער . אונ ווען זייא זענען זיך
 עוסק אין דער תורה זענען זייא מבטל
 אלע גזירות רעות וויא עס שטייט ולשון
 דפה תשבר גרם א ווייכער צונג צוא
 ברעכט דיא ביינער . דיא ראשי תיבות
 פון תשבר גרם מאקט 'תינוקות של בית
 רבן 'גזירות רעות' 'מבטלן' . גם האבין
 דיא ברובים גיבאלטין דיא פליגלען פאר
 שפטיים אין דער הויך דאס ווייזט אז א
 מענטש דארף זעהן אז ער זאל זיין היין
 פאר גאט אין הימל . גם זענען דיא ברובים
 גישטאנען פנים אל פנים דאס ווייזט אז
 א מענטש דארף יוצא זיין פאר מענטשין
 אונ איינער דעם אנדערין דארף לוב האבין
 אונ עס דארף זיין גרום שלום צווישען
 דיא יודין וויא דער פנא זאגט אז דיא

ע"ט
 ת"ח מערין שלום אוף דער וועלט דערום
 זענען דיא ברובים גיווען גימאכט וויא א
 צוויילינג מיט גרום שלום אונ ליבשאפט ;
דער שלחן מיטין לחם הפנים ווייזן
 אז א מענטש זאל זיין א שמה
 בחלקו ;
 דער שלחן איז גיווען פון גאלד ער ווייזט
 אוף בחר מלכות ועושר . דער ווארט
 נהב באמרעפט פיל דער ווארט דוד ווייל
 דוד איז גיווען א מלך אונ א עושר דיא
 צוועלף חרות פון מיש ווייזט אז דורך דער
 עבודה וואס עס איז גיטאן גיווארן אוף
 דעם שלחן איז ארום א השפעה פון גאט
 צוא דיא צוועלף שקטים אונ א השפעה
 מיט א ברכה אין אלע שפיוון פון דער
 וועלט . אונ דערום רופט מען א מיש
 שלחן דאס ווייזט אז הש"ת שיקט א ברכה
 אין דעם ברום וואס אוף אים . דער ברום
 האט מספיק גיווען צוא פיל פהגים וואס
 האבין גיטאן דיא עבודה הנס עס איז געווען
 אן גיקומען גאר וויגציג איז ער שון גיטארין
 זאט ווייל דער ברום האט גיגעבן א נעט
 מיט א ברכה צוא דער גאנצער וועלט .
 דיא איילין פון מיש זענען גיווען גאנצע
 צווייא איילין דיא זענען אונ צווייא דיא
 ברייט דאס ווייזט אז דיא מדה פון דיא
 צדיקים

השמים בחלקם בין רב ובין מעט אבל קומתו היה שצרות אמה וחמי רמו שלא ירום לבדו בצבור עשרו. גם רמו שלא ימלא בטנו ותשוקת תאוותו אלה ישבור תאוותו גם רמו שיהיה עשרו מזהב טהור בלא עוֹשֶׁק וגזל וכמו שמביא רבינו בחיי חסידים הראשונים היו עושים משלחנם ארון לקבורה. גם דרשו רבותינו ז"ל על הפסוק והמזבח עץ שלש אמות וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה' (יחזקאל מא) פתח במזבח וסיים בשלחן אלא בזמן שביט המוקדש היה קיים אדם מתכפר על ידי המזבח עכשיו שאין בה"מ קיים אדם מתכפר על ידי השלחן (מנחות א) כי השלחן הוא המזבח והלחם שנאכל על השלחן הוא תשוב כקרבן על גבי המזבח כשארם טוב עין ומטיב ומאכיל שם

פרכת מגורה מזבח הקטורת

פרכת המדיל בין הקודש ובין קה"ק רמו שיעסוק בחורה לשמה שלא על מנת לקבל פרס. המגורה רמו לשכר הדריקים העוסקים בחורה והתורה היא כוללת שבע חכמות ועל כן היו נרותיה שבעה וששה קנים יולאים מלדיה כנגד שש קלוות של העולם התלויה בחורה שנתנה בששה בסיון שהעולם מתקיים בשבילה. בכל קנה היה שלשה גביעים הרי

פירוש ע"מ
בית המקדש ויערש א מענטש מתכפר דורך דעם מיש. דער מיש איז גלויג וויא דער מזבח איז דאס גרום וואס מען עקט אויף אים איז חשוב וויא דיא קרבנות אויף דעם מזבח. אז דער מענטש איז א טוב עין איז ער טוט גוטס ער מאכט געסן דיא ארימע אויף זיין מיש אזו א מיש ברענגט א מענטש "שלוס" טובה "ישועה" מחילה. וויא דיא אותיות שמיים וייוזין:

דער פרוכת מגורה מזבח הקטורת וייוזין וויא גרום געם איז דיא תורה ושכר התורה:

דער פרוכת האט פאר האנגען דעם קה"ק דאס וייוזט אז דער מענטש זאל לערנען תורה לשמה ער זאל נישט מייגען צוא לייב שכר. דיא מנוחה וייוזט אויף דעם שכר פון דיא צדיקים וואס זענען זיך עוסק אין דער תורה. דיא זיבן קנים וייוזין אויף דיא זיבן תקנות וואס אין דער תורה זעקס קנים זענען ארום פון אירע וייוזין אנטקעגן דיא זעקס וייוזען פון דער וועלט דער קוים פון דער וועלט איז צוא לייב דער תורה וואס זיא איז גיגעבן גינארין ששה קב"ו. אין יעדן קנה איז גינען דרייא גביעים

צדיקים איז אז וייא פרייען זיך מיט וייער חלק פיל השם ותברך גיט וייא סייא פיל סייא אביסיל. דיא הויך פון מיש איז שוין גינען צוא בראבין א אויל מיט א האלב אייר דאס וייוזט אז א מענטש דארף זיך נישט גרום האלמין צוא לייב זיין רייקקייט. אויך וייוזט אז א מענטש זאל נישט דער פילן זיין בוך מיש דיא פאנות ער זאל צוא ברעבין זייע פאנות. אויך וייוזט אז זיין רייקקייט וואס ער האט זאל זיין פון זיין גאלד נישט פון גולה דער רבינו בחיי ברענגט אז דיא חסידים הראשונים האבין גיהויסן מאכין פון מיש א ארון צוא דער קבורה. דיא פיר רונגען מיט דיא שטאנגען וייוזין אז ער זאל האלמין אויף זיין מיש פיר עמודים וייא וועלן אים אויף האלמין זיין מיש דעם עני דעם גר דעם יתום דער אלמנה:

גם האבין גינרשף הכויל אויף דעם פסוק והמזבח עץ שלש אמות נדבר אליו זה השלחן אשר לפני ה' איז דאך דיא קשיא ער הייקט אן מיט א מזבח איז קאנצעט מיט א מיש. קומט דאס צוא וייוזין אז בשעת דער בית המקדש איז גישטאנען האט דער מזבח סכפר גינען זעצט אז

היה הכהן גדול ביום הלוס בהנכסו לפני
 מולך שם הקטרת ומניחו לפני הארון
 והכרובים כאומר טובי נפשי למנוחיו
 ועליהם היה מתפלל הכ"ג כשהיה נגא
 כפיו לברך את העם יברך בעושר יאר
 פניו בחכמה ישא כו' וישם לך שלום הוא
 השכר האחרון השארית הנפש שהוא השלום
 האמיתי כמו שנאמר יבוא שלום כו'
 (ישעיה ג). עוד כולל הרמז בכלים האלו
 הארון כנגד הדיקים תופשי התורה
 ומקיימים אותה השלחן כנגד ילבי ישראל
 המורה כנגד חכמי ישראל המורים
 הוראה ומאירים לעם בחכמתם מזבח
 הזהב כנגד הבהנים מזבח העולה כנגד
 כל ישראל :

עשרה נלגלים כמו שנאמר נטע
 שמים כיריעה הוא השמים הם
 במספר עשר כמו היריעות שבמשכן.
 עוד רמז כנגד העולם שנברא בעשרה
 מאמרות וכנגד עשרת הדברות להורות
 אם לא העבודה שבמשכן והתורה היה
 העולם חוזר לתוהו ובהו. והטעם
 שבמעשה בראשית נקראו עשרה
 מאמרות ובנתנית התורה עשרת
 הדברות מפני שאמירה לשון רכה
 וכל מעשי בראשית בלבושם נבראו
 בלא כפייה ודיבור לשון קשות כי
 התורה לא קבלו רק בכפייה כמו דאיתא
 בגמרא (שבת דף פח) וזהו דכתיב קול ה'
 בכח כי כפה אותם בכח ונאמר כח
 מעשיו הניד לעמו ולכן היה היריעה
 האחת שמונה ועשרים באמה כמנין כח
 והיו היריעות ה' מול ה' כנגד עשרת
 הדברות

היריעות

עשר

יריעות כנגד מעשי שמים שהם

ע"ט

דיא רמזי היריעות נייזין אוף דעם
 בננין העוברים אונג אוף דיא
 עשירת הדברות :

מיט צעהן יריעות איז גיווען באדעקט דער
 משכן קעגין דיא הימלען וואס זיין
 זענען צעהן נלגלים זיין באדעקין דיא
 וועלט. וויא עס שטייט נוטה שמים כיריעה
 ער גייגט דיא הימלען צען און וויא דיא
 יריעות פון משכן וואס זיין זענען צעהן.
 אוף איז צעהן יריעות קעגין דיא צעהן
 מאמרות וואס מיט זיין איז באשאפן
 גיווארין דיא וועלט איז קעגין דיא עשירת
 הדברות. דאס לערינט אז ווען ניט דיא
 תורה מיט דעם משכן וואלט פון דער
 וועלט גיווארין תהו ובהו. איז דער טעם
 פאר וואס ביא מעשי בראשית רופט מען
 דאס צעהן מאמרות אונג ביא זעבין דיא
 תורה רופט מען צעהן דברות. ווייל אמרת
 איז ווייבע רייד אונג אלע מעשי בראשית
 זענען באשאפן גיווארין ניט גיניט נאר

פירוש
 כפור גיטאן אריין ברענגען דיא קטורת
 אונג האט גילייגט פארין ארון מיט דיא
 פרובים צוא זאגין אז מיין נפש זאל זיך
 ווידער קערין צוא איר רעהונג וויא עס
 שטייט טובי נפשי למנוחיו. אוף דיא
 דרייא זאכין האט דער כהן גדול מתפלל
 גיווען אין ברכת פהנים יברכה כו' ער זאל
 דיר בענקשין מיט עשירות. יאר כו' ער
 זאל דער לייקטן דיין פנים מיט חכמה.
 ישא כו' וישם לך שלום דאס איז דער
 לעצטער שכר ווען דער מענקש גייט
 אנועק פון דער וועלט אוף דעם עולם
 האמת דאס איז דער אמת שלום וויא
 עס שטייט יבוא שלום יגוהו על משכבתם.
 אוף נייזט דער ארון אוף דיא צדיקים
 וואס לערנין פאר זיך תורה. דער שלחן
 נייזט אוף דיא מלכים פון דיא יודין.
 דיא מנורה אוף דיא חכמי ישראל וואס
 דער לייקטן זייערע פקידים מיט תורה.
 דער מזבח פון נאלד אוף דיא פהנים דער
 מזבח העולה קעגין אלע יודין :

הדברות שהיו על שני לוחות חמשה מול חמשה וחמשים קרסים כנגד חמשים שערי בינה שבמורה :

מזבח העולה כבוד וכנו

מזבח העולה אשר פתח אוהל מועד חמש אמות ארכו וחמש אמות רחבו כנגד שני לוחות הברית חמשה מול חמשה שלש אמות קומתו כנגד משה אהרן ומרים שהיו משפיעים לישראל בשלש דברים לחם ומים וענני כבוד. קרבן העולה עלה על המזבח כולו כליל רמו למיתת הגוף אשר תצוא לאדם ואי אפשר לאמלט ממנו והיה עומד בתחילת הבית

פירוש ע"מ

קרבן פאר קרבנות דאם ווייזט אוף דעם שטאקבען פון מענטשען מען קאן פון דעם גיט אנטרינגען ווערען. דער מזבח איז גישטאנען אין אוהל מועד ביזא דיא מיר דאס דער מענטש בארף זיך דער מאנען דעם מוט פאלד פון דעם טאג וואס ער ווערט גיבארען. דער וואס פאר געסט פון מוט אונ האט פאר אים קיין מורא גיט קאן ער פון יצר הרע גיט ניצול ווערן. דערום בארף ער זיך שטענדיג פאר שטעלן פאר זינע אויגן און דער מוט איז א געזען א פאר שפרייטע אוף אלע לעבדיגע. אונ מען מראגט אים אנועק צום גרוב אוף א מטה מיט פיר רונגען מיט צוויי שטאנגען אונ פיר מענטשן מראגן אים און וויא עס איז גיווען ביזא דעם מזבח. דער מזבח איז גיווען פיר קאנטיג און וויא דער מענטש איז א מורקב פון פיר יסודות. אש. עפר. רח. מים. אונ דאס איז דיא סיבה וואס דער גוף מוז פאר לענד ווערן ווייל דיא פיר יסודות האבן גוט קיין שלום יעדער יסוד מוז אנועק צוא זיין ארט. אוף אונ דער מזבח גיווען פון נחישת דאס דער גוף מוז פאר לענד ווערן וויא דר ווארט נחישת ווייזט. דער בשר ווערט באלד פאר לענד נאך דא אופן פעט ליגענדיג אונ די בייגער גיווען לענגער. דר מזבח איז גווען פון איגענווייג גילעקרט

פירוש ע"מ

מיט זייער גופען ווילען. אונ דיבור איז הארמע רייד דיא הורה האבן וויא גיט מקבל גיווען נאר דורך גיפוען וויא וויא עם שטייט אין דער גמרא שפה. אונ וויא דער פסוק זאגט קול ה' בפת האט וויא גינעבין זיין קול מיט פח מען האט זיזא גימוזט גייטין. פח מעשוו הגיד לעמו מיט פח האט ער דאס גיזאנט צוא זיין פאלק. אונ דערום האט גיהאלטן א וריעה כ"ח אילען וויא דער צאל פון דעם ווארט פח. אוף זענען גיווען דיא וריעות פינף קעגען פינף און וויא דיא לוחות פינף מאמרים קעגן פינף. פופציג קרסים קעגן דיא פופציג שערי בינה וואס עם גיפינד זיך אין דער הורה :

מזבח העולה כבוד וכנו

מזבח העולה אשר פתח אוהל מועד חמש אמות ארכו וחמש אמות רחבו כנגד שני לוחות הברית חמשה מול חמשה שלש אמות קומתו כנגד משה אהרן ומרים שהיו משפיעים לישראל בשלש דברים לחם ומים וענני כבוד. קרבן העולה עלה על המזבח כולו כליל רמו למיתת הגוף אשר תצוא לאדם ואי אפשר לאמלט ממנו והיה עומד בתחילת הבית

פירוש ע"מ

קרבן פאר קרבנות דאם ווייזט אוף דעם שטאקבען פון מענטשען מען קאן פון דעם גיט אנטרינגען ווערען. דער מזבח איז גישטאנען אין אוהל מועד ביזא דיא מיר דאס דער מענטש בארף זיך דער מאנען דעם מוט פאלד פון דעם טאג וואס ער ווערט גיבארען. דער וואס פאר געסט פון מוט אונ האט פאר אים קיין מורא גיט קאן ער פון יצר הרע גיט ניצול ווערן. דערום בארף ער זיך שטענדיג פאר שטעלן פאר זינע אויגן און דער מוט איז א געזען א פאר שפרייטע אוף אלע לעבדיגע. אונ מען מראגט אים אנועק צום גרוב אוף א מטה מיט פיר רונגען מיט צוויי שטאנגען אונ פיר מענטשן מראגן אים און וויא עס איז גיווען ביזא דעם מזבח. דער מזבח איז גיווען פיר קאנטיג און וויא דער מענטש איז א מורקב פון פיר יסודות. אש. עפר. רח. מים. אונ דאס איז דיא סיבה וואס דער גוף מוז פאר לענד ווערן ווייל דיא פיר יסודות האבן גוט קיין שלום יעדער יסוד מוז אנועק צוא זיין ארט. אוף אונ דער מזבח גיווען פון נחישת דאס דער גוף מוז פאר לענד ווערן וויא דר ווארט נחישת ווייזט. דער בשר ווערט באלד פאר לענד נאך דא אופן פעט ליגענדיג אונ די בייגער גיווען לענגער. דר מזבח איז גווען פון איגענווייג גילעקרט

דער מזבח העולה כבוד וכנו
 אז דער מענטש זאל שטענדיג גינעקען וואס עם וועט פון אים זיין סוף :

דער מזבח העולה האט גיהאלטען פינף אילען דיא לענג אונ פינף דיא ברייט קעגן דיא צוויי לוחות וואס אוף לענד יתח און גיווען פינף מאמרים. דרייא אילען דיא הורה קעגען משה אהרן ומרים וואס וויא האבען משפיע גיווען צוא דיא יודין מיט דרייא זאבען. לחם. מים. וענני כבוד. אוף דעם מזבח איז גיווארען דער

ש"ס בזה קיום וממש כפי הנראה מבחון
 ובחמת הם נזכרים זקנים ומזלוקים
 מזכניים. והיה לו כבש סמוך אליו
 שהמות יכבד את בני אדם כולם ולא
 היו עולין במעלות על המזבח שאין שלטון
 ביום המות והיה מזבח העולה וכיור מים
 בפתח מבחון כנגד מזבח הקטרת אשר
 מזכניים להורות שאם יקריב את עלמו
 על המזבח לשוג אל ה' ולמסור נפשו
 למען כבודו יתברך ויעשה סירותיו לדשנו
 להסיר המותרות וירחק את עלמו בזמיו
 מהמדות הרעות ואחר הטהרה והרחילה
 כפי התורה אשר נקראת מים והיא הנביל
 את הטוב ואת הרע אז יכפר עליו
 המזבח ויזכה בזה העולם למעלה החכמה
 והעושר והכבוד שגרמו בשלחן ובמנורה
 ואחר המות יעלה נפשו לה' כמו קטרת
 על

פירוש ע"ט
 קטורת וויא דר ווארט מן"ח שמי"ם מאכט
 "מחילה" זכות "ברכה" ת"ים "שלוש" מ"ב
 "ישועה" מחילה וועט דאס אים השי"ת
 אל"עם געבן. אונ אזוי וויא עס איז גינען
 אגרוסער נס אז דער פייער האט גיברענט
 מאן וויא נאכט אוף דעם מן"ח אונ דער
 קופער איז נישט צו גאסן גווארן די האלץ
 איז נישט פאר ברענט גינארען. אוי דער
 מענטש וועט זיין גוף איז נשקה נישט פאר
 לענד ווערן זיי וועלן אויף שמי"ן תחת
 המתים ווען דיא צייט וועט קומען. האט
 נאכט דער מדרש אז משה האט גיזאגט
 צוא נאט איך האב מורא אז דער פייער
 וועט פר ברענן די האלץ מיט דעם קופער
 פון מן"ח. האט השי"ת אים געמפערט
 וואס האפטו מורא ווער האט דאס גהייסן
 אז דער פייער זאל ברענן פאר וואס ווען
 דוא ביסט אריין אין שווארצן נעפיל פון
 פייער אונ דוא ביסט גינאנען צווישן
 מחנות וואס זענען בלויז פייער. אונ דוא
 ביסט נקומען צו מיר אליין וויא עס שמי"ט
 ומשה נישט אל הערפל ווס דארטן איז נאט
 אונ מיין כבוד איז פייער ווס ברענד אפילו
 דעם פייער פר ווס ביסטו דאמלס נישט פר
 ברענד גווארן. אזוי דער מן"ח זגט אונ

שיר השירים ג

ז הנה מטתו שלשמה ששים גבורים סביב לה מגברי ישראל :
ח כלם אחוי הרב מלמדי מלחמה איש תרבו עלי ירכו מפחד

בלכות

ביאור הגר"א

גן בשמים

(ז) הנה מטתו שלשמה . הוא המסכן . ששים גבורים סביב לה . פי' הם השמים רבוהו ישראל ומהם היה ע' סנהדרין . מגבורי ישראל מן הגדולים והמוכשרים שבארץ והוא מעלה ישראל שחשב כאן כהנים ליום ישראלים : (ח) כולם אחוי כו' . פי' כמו למלחמה לירך הגוים לפני דברים ח' שיהיה לו כלי ויין ב' שיהיה מלומד

אח עמוד העשן ומחרב כי לא הוגף עליו מרב כן יללו ישראל מאש וממים ומחרב ומרוח כמו שנאמר בחנו באש ובמים ותוליאנו לרועה . (תהלים סו) ואף שישראל מעונים ושפלים בעפר והכל דשין עליהם אעפ"כ לא יכלו חו"ש וכל הרוחות שבעולם לא ינצחו אותם ואקבץ אותם ומרדע כנפות הארץ ועשולי מקדש ושכנתי בטובם במהרה בימינו אמן :

(ז) הנה מטתו שלשמה . זה האוהל מועד כמו המטה האדום שורה עליה כן השרחת הקב"ה מלך שש"ס שלו היה באוהל מועד : ששים גבורים כו' . אלו ששים רבוא ישראל אשר חנו סביב לאוהל מועד אשר שם הארון והכרובים וה' לבאות שוכן עליהם : (ח) כולם . איתא בגמרא (שבת פ"ח) בשעה

פירוש המלות והענין

(ז) הנה מטתו שלשמה . הוא האוהל מועד שהמלך שפלוס שלו שורה בו ששים גבורים . אלו ששים רבוא ישראל שחנו סביב לאוהל מועד : (ח) כולם אחוי הרב . בשם שחמרו ישראל נצטע ונשמע נצחו מלכיו שרות ונחנו לכל אחד מרב להגלל מבלות ועליו שם המפורס כתוב להגלל ממות מלומדי מלחמה . הוא להגלל מבלות וממות לא היתה עוד מוסלמת לודאי רק היתה מעולות להתייחס אם לא היו עושים את העגל : איש חרבו כו' . על ידי המרב ועליו שם המפורס וכלו משתי לולו מלל של גלות וליל של מות : על ירכו . על נרו :

פירוש ע"מ

האב גשריך אש הקיר כו' שמתנהיג ואל ברענן א פייער אוף דעם כונן עם ואל קיין מאל גיט פאר לאשין ווערן . פון דעסקוועגן וועט דער קופער גיט צוא נאכן ווערן און די האלץ וועט גיט פאר ברענד ווערן . איז דיא פונקט פון סדרש משה האט מוקא גיהאט אז דיא יודין זאלן ח"ו גיט פו לענד ווערן אין דעם לאנגן גלות . האט אים השו"ת צוא גוקאנט אזוי וויא דער כונן איז גיצול גווארן פון פייער און פון וואסער דיא רעניקס האבין גיט פאר לאשין דעם פייער פון מנבח . אונ ער איז גיצול גווארן פון ווינט דער רוף איז גינגאנען גלייך וויא אפיטיאל בוים דער ווינט האט אים גיט אפ גקעקט אונ עם איז אויף אים גיט גקומען קיין שווערד . אזוי וועלן די יודין גיצול ווערן פון פייער און וואסער וויא עם שמיים באנו כו' מיר

(ז) הנה מטתו שלשמה דער אוהל מועד דער אה"כ פון הקב"ה איז דער אוהל מועד דאך האט ער גירענט . ששים גבורים כו' ארום אוהל מועד האבן גירענט די ששים רבוא יודין : (ח) כולם . איתא בגמרא ואתם אין שבת אין דער צייט ווען דיא יודין האבן גוקאנט

נעשה

שיר השירים ג

בַּלְיָלוֹת: ט אַפְרִיזוֹן עֲשֵׂה לִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֵמָה מַעְצֵי הַלְבָנוֹן: י עֲמֹדֵי

עֲשֵׂה

גן בשמים

ביאור הגר"א

בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע
 באו שנים רבוא מלאכי השרת וקשרו
 שני כתרים בראש כל אחד ואחד א'
 כנגד נעשה וא' כנגד נשמע ובמדרש
 שה"ש (פרק א פסוק ד) תנא רשב"י כלי
 זיין ושם המפורש חקוק עליו נתנה להם.
 והביאור כלי זיין נתנה להם הוא להגלל
 מגלות שלא ישלבו בהם שום אומה ולשון
 ושם המפורש חקוק עליו הוא להיות דבוק
 באלהים חיים לגמל ויגללו ממלאך המות.
 וזהו כולם אחוזה חרב מלומדי
 בלחמה. המלחמה הוא להגלל מגלות
 ומהמות עוד לא היתה מוחלטת לודאי רק
 היתה מעותרת להתקיים בעת נתינת
 הלווחות שאם היו זוכים לקבל לווחות
 הראשונות אז היה להם החירות: איש
 חרבו על ידיהו ועליו שם המפורש יגללו משתי
 יליות מליל של גלות וליל חושך של המות:
 (ט) אַפְרִיזוֹן. במדרש שה"ש למלך שהי'
 לו בת קמנה והיה מדבר
 עמה

מלומד מלחמה לכל אם השר לו אחד משניהם
 היינו שיש לו כלי זיין אבל אין ודע תכסיסי
 מלחמה או שידע תכסיסי מלחמה לכל אין בידו
 כלי זיין ובמה ילחום. כן נרדף הדיון לשני דברים
 א' שיהא בקי בדיון תורה שיהיה כל דיון חללו
 על כורו ולא יהיה לרדף לדון דבר מתוך דבר
 חלא הכל מקובל מרבו. ב' נרדף להיות בקי בישונו
 של עולם שיבין את עטוהיהם אם טענו חמת או שקר
 כי אם יטענו שקר יהיה גם הפסק שקר חף
 אם לפי עטוהיהם הפסק חמת אבל לחמתו הוא
 שקר ועיין מה שכתבתי בפירושי על יטענו בלחמה
 על זה. וזהו כולם אחוזה חרב בקיאים בתורה
 שהיא כמו כלי זיין. מלומדי מלחמה בקיאים
 בישונו של עולם שהוא כמו תכסיסי מלחמה.
 איש חרבו על ידיהו מפחד בלילות שהם מפחדין
 מהגיהנם שדומה ללילה כי השקר מה שהוא בקי
 בתורה הוא עין חיים כמו שנאמר עין חיים היא
 למחויקים בה (משלי ג) והשקר מהמשפט שראה
 שיהיה חמת הוא גן עדן כמו שנאמר מלך במשפט
 יעמיד חרץ (משלי כט) והוא חרץ הקיים שהוא
 הגן עין ואם הוא עובר על זה הוא להיסק מן
 עין חיים נעשה חרבו של מלאך המות ומן גן עדן
 גיהנם. כפסוק זה יש ד' אזוהרות א' כולם אחוזה
 חרב. ב' מלומדי מלחמה. ג' איש חרבו על
 ידיהו. ד' מפחד בלילות. והוא כנגד הד' מעלות
 שחשב בתורה חנני חיל. ירחי אלהים. חנני
 חמת. שואף בלע. וכפסוק שלפניו ג' מעלות.
 הנה מעטו שלשמה. ששים גבורים סביב לה.
 מנבורי ישראל. והוא כנגד חכמים וכוונים וידועים
 שכבר נמשה: (ט) אַפְרִיזוֹן עֲשֵׂה כו'. הוא המשכן.

הגוף הלבנון הוא עלים יקרים מאוד והן עליו שמים:
 שעליהן היו הקלעים. רפידתו זהב הוא הארון ששם שכן כבוד ה'. מרכבו ארגמן הם היריעות
 שהיו מכסים לאהל על המשכן והיריעות היו של תולעת שני. ותכלת. וזהב. וארגמן. ואמר כאן
 ארגמן שהוא המוכר שבכולן. ארגמן הם ד' חיות המרכבה. תוכו רנף אהבה בתוכו שכן כבוד ה'
 על הכרובים:

פירוש המלות והענין

(ט) אַפְרִיזוֹן. הוא המשכן שהיה כמו מופט ביריעות: מַעְצֵי הַלְבָנוֹן. הוא עליו שמים ומשם ידבר ה' עמהם
 בסמיות המורה עיין בפנים: (י) עֲמֹדֵי. עיין בפנים:

פירוש ע"מ

נַעֲשֵׂה וְנִשְׁמַע הָאֵם קָעַן וַיִּי גִיבְעַן צְוִיָּא
 קְרוּיָעַן זָאגְט רֶשְׁבִי אִז דָּאם אִיז גִּינְוִעַן
 א שְׁוֹעֲרֵד וְזָאם אִוְף אִים אִיז גִּוְעַן אִוִים
 גִּקְרִיָצַט דְּעַר שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ צו גִּיבְעוֹל וְוִעֲרִין
 פִּוֵן מוּיט אִונ פִּוֵן גְּלוֹת נָאֵר מוּיטִין עֲגָל
 הָאָבִן וַיִּיא דָּאם קְאָלִיעַ גְּמַאכְט. דָּאם זָאגְט
 דְּעַר פִּסּוּק כּוֹלֵם אַחוּזִין חֶרֶב וַיִּיא הָאָבִן
 אֲלַע גְּוִאקְשֵׁן שְׁוֹעֲרֵדִין. מְלוּבְדִי מִלְחָמָה וַיִּי

אין

עמה צפרהסיה בשוק במצוי ובחלר כיון שהגדילה ובאת לידי סומנין אמר המלך אין שצחה שג בתי שאדבר עמה צפרהסיה אלא עשו לה פפיליון ואדבר עמה מתוך הפפיליון. כך מתחילה כתיב כי נער ישראל וכו' (הושע יא) ולכן ראו אותו במלרים צפרהסיה שנאמר ועבר ה' לגנוף את מלרים בים ראו אותו שנאמר וירא ישראל את היר הגדולה והיו העוללים מרחין אותו באלצע ואומרים זה אלי כו' בסיני ראו אותו פנים צפנים כיון שעמדו ישראל על הר סיני וקבלו את התורה ואמרו נעשה ונשמע אמר הקב"ה אין שבתן של בני שיהיה מדבר עמם צפרהסיה אלא ועשו לי משכן ואדבר עמהם מתוך המשכן. והביאור כמו בתי של מלך כשהיה קטנה אין מדבר אתה המלך אלא דברי שחוק ושעשועים ולכן מדבר אתה צפרהסיה כי מה לו להמלך אם ישמעו אנשי המדינה איך הוא משתעשע אתה אבל מלרים

כשהגדילה הבת ומדבר אתה ענינים נסתרות סודות המלוכה אז אמר המלך אין שצחה כל בתי לדבר עמה ענינים נסתרות וכולם ישמעו כי מה תהיה היקר והתשיבות לבתי אם כולם ידעו את הדברים אשר אני מדבר אתה אלא לזה המלך לעשות לה אהל לפי כבודה ושם ידבר אתה ואיש לא ישמע. כך מתחילה במלרים היו ישראל עוד נער בדעת כי עוד לא קבלו את התורה המחממת דיבר ה' עמהם צפרהסיה הוא לעשות להם שחוק לגנוף את מלרים השוק הוא משל על מלרים כמו השוק אין מוקה מאשפות כן מלרים אין מוקה מטומאה וע"י. בים עוד היו עוללים ויוקיס בלא תורה והיו מרחין באלצע עליו ית"ש זה אלי כמו שהתימק מראה באלצעו על אביו ואומר זה אבי המצוי הוא משל על הים כמו למצוי באים הרבה בני אדם מן השוק כן באו המלרים מן השוק הוא מלרין

ע"מ

אין מארק אין דיא קליינע געסלך אין דיא דופין אלע האבן גינעהן וויא דער מלך רעט מיט איר. ווען זיא איז גרויס גווארן האט דער מלך גינאגט עם איז גיט מוין לויב פאר מוין טאכטער אז אלע זאלין הערין וואס איך רעט מיט איר מאכט איר אפאלאז וועל איך מיט איר דארטן רעדן. אזוי איז השי"ת מיט דיא יודין ווען זייא זעגן נאך וינג גיווען הט ער מיט זיי גירעט אין מצרים וויא עם שטייט ועבר ה' לגנוף את מצרים גאט איז איבער גפארן עו מארדין די מצרים. ביי דעם ים האבן זיי אים גינעהן וויא עם שטייט וירא ישראל כו' אונ דיא קליינע קינדער האבן אוף אים גווינן מיט דיא פינגער זע אלי דאס איז מוין גאט. ביי דעם בארג סיני האבן זיי אים גינעהן פנים אל פנים. דער נאך ווען דיא יודין האבן שוין מקבל גיווען דיא תורה האט השי"ת גינאגט עם איז גיט קוין לויב פאר מויע קינדער אז איך זאל מיט זיי רערין בפרהסיא טאכט א משפן וועל איך מיט איך רעדן

אין משפן. איז דיא פונד אזוי וויא דיא טאכטער פון מלך ווען זייא איז קליין רעט מיט איר דער מלך קינדערשע זאכין ער פרייט זיך מיט איר מענין אלע הערין. אבער אז זיא ווערט שוין גרויס רעט ער מיט איר סודות המלוכה דאס קאר שוין קיינער גיט הערין סוז זיא האבן א באוונדער פאלאז נאך איר פבוד נאך דארטין רעט מיט איר דער מלך. אזוי איז גיווען השי"ת מיט דיא יודין צום ערשטין אין מצרים זענען זייא נאך גיווען וינג אן חכמה נוייל זייא האבן נאך גיב האט דיא תורה וואס זיא מאכט קלוג. האט השי"ת גמאכט זיי אפרייד ער האט גישלאגן די מצרים דאס איז האבן אלע גינעהן. דער מארק דאס איז א מישל אוף מצרים אזוי וויא א מארק איז גיט ריין פון אשפה מיט גבולות אזוי איז מצרים גיט ריין פון טומאה וע"י. בייא דעם ים זענען זייא נאך אויך וינג גיווען אן תורה האבן אויך אלע גינעהן דעם גרוסין ווינדער ום השי"ת האט זייא גיטאן

דער

שיר השירים ג

עֲשֵׂה כֶסֶף רִפְיֹתַי זָהָב מְרֻכָּבוֹ אֲרָגְמָן תּוֹכוֹ רְצוּף אֲהַבָּה מִבְּנוֹת
ירושלם

גן בשמים

מזרים לים ורלו הכל את היר הגדולה אשר עשה ה' ישראל הלכו זיבשה בתוך הים ומלרים נטבעו ושמתו ואמרו שירה להקב"ה. בסונו ראו אותו כשנתן להם את התורה החזר הוא משל על סונו כמו החזר הוא רק צרשות הבעלים ואם הכניס אחד פירותיו לאחר של אחר ואכלתן בהמתו של בעה"ב פטור משום האמר ל' בעה"ב פירותיך בראשתי מאי בעי כן לא היה רשות לשום אומה ולשון לעמוד בעת נתינת התורה כי היו מוקפים בענני כבוד ולא ראו כל האומות את כבודו רק את הקולות ששמעו בכל העולם כמו שנאמר וכל העם רואים את הקולות שהיה הקול מתחלק לשבעים לשונות.

מזרים לים ורלו הכל את היר הגדולה אשר עשה ה' ישראל הלכו זיבשה בתוך הים ומלרים נטבעו ושמתו ואמרו שירה להקב"ה. בסונו ראו אותו כשנתן להם את התורה החזר הוא משל על סונו כמו החזר הוא רק צרשות הבעלים ואם הכניס אחד פירותיו לאחר של אחר ואכלתן בהמתו של בעה"ב פטור משום האמר ל' בעה"ב פירותיך בראשתי מאי בעי כן לא היה רשות לשום אומה ולשון לעמוד בעת נתינת התורה כי היו מוקפים בענני כבוד ולא ראו כל האומות את כבודו רק את הקולות ששמעו בכל העולם כמו שנאמר וכל העם רואים את הקולות שהיה הקול מתחלק לשבעים לשונות.

פירוש המלות והענין

רפיותי. ענין הנפש: ארגמן. סם צבע טוב: רצוף. ענין גשלת חס וולך המקרא לכמה הכלגה האהבה בלשון הכבוד ומתלבט:

פירוש ע"מ

דער ים איז מרוקן גווארן און זייא זענען איבער גיגאנגען דעם ים און האבן גיזאגט שירה און דיא ספרים זענען דער מרוקען גווארן. דיא געסיל וואס דער מדרש זאגט דאס איז א משל אוף דעם ים אזוי וויא אין א געסיל קומן אריין פיל מענמשין פון מארק אזוי זענען גיקומן פיל מענמשין פון מארק דאס איז פון מצרים אין געסיל דאס איז אין ים און זענען דער מרוקען גווארן. בייא דעם בארג סיני האבן זייא אים גיזען דער הויף דם מיינט מען דעם בארג סיני. אזוי וויא א חצר איז דאך גאר אין פעל הבית רשות קיין פרעמדר גאר אין אים גיט אריין קומען. אזוי האט גיט גיהאט קיין אומה רשות צוא שמיין בייא דעם בארג סיני ווען מען האט זייא גיזען דיא הויף זייא זענען גיווען פאר צומט מיט דיא ענני כבוד. האבן אויך אלע גיהערט פון דער גויימיגס ווי. עם שמיים וכל העם רואים את הקולות זאגט דער מדרש אז דער קול איז צוא מוילט גווארן אויף זיבעציג שפראך צו

(י) עמודי עשה כסף זיגע זילין איז גיווען פון זילבער וויא עם שמיים ווי העמודים נחשוקיהם כסף. רפיותי זיג וויא אים פלאקסערונג איז גיווען פון גאלד ויא הקרשים הצפה זיג דיא פרעמט זאלסטו צוא דעקן מיט גאלד. מרכבו ארגמן דער פרוכת איז גיווען פון ארגמן זעשית פרוכת תבלת זאגטן. תוכו רצוף אהבה אינעוועני

יקבלו את המלך ליתן לו דירה לפי כבודו
האלה רק מפני שהם יקרים בעיני האדם .
והנה היה ראוי שיהיה השם שיתן כל אדם
מישראל חלק לבו לעשות ממנו משכן .
אך מפני שאי אפשר שיתן חלק לבו לכן
אזה הקב"ה ליתן דברים אשר הם נחמדים
ואהובים לו כאהבת נפשו וכתתו מהם
נדבה באהבת לבו תנתן עמה כאלו הקריב
את לבו . משל למלך שהוא לעשות מצלל
גדול אלל כפר אחד . והנה פתאום בא
מכתב מהמלך אל אנשי הכפר אשר בעוד
חודש ימים יבא המלך לרחות את המצלל
ויתעכב שם עד חדש ימים . ויתאספו כל
אנשי הכפר לחשוב ענה באזהה מקום
למנוי

פירוש
איו ג'לפאטקט'ט די ל'בשאפט פון די יודין
צוא גאט . דאס וואס השי"ת האט זיין
גהייסן מאכין א משפן פון גאלד אינ זילבער
איז נישט ווייל בייא גאט איז מיינער אינ ליב
דיא נאכין גאר ווייל דיא נאכין איז זייער
מיינער בייא די מענטשין . גאמט איז ראוי
גינען אז יערר מענטש זאל געבין א חלק
הארץ פון דעם זאל מען מאכין א משפן
גאר ווייל דאס קאן דאך נישט זיין . האט
השי"ת גהייסן אז זיין זאלין געבין דיא
נאכין וואס זיי האבן דאס זייער ליב מיטן
גאנצין הארצין וועט דאס השי"ת רעקענן
וויא זיין וואלטיג גיגעבין זייער הארץ .
דאס איז א משל א מלך האט גילאזט
בויגען א גרויסן פעסטונג לעבין א דארף
ווייט פון עיר המלוכה . ויהי היום איז
גינקמען א קריף פון מלך אז איז דרייסיג
טאג ארום קומט ער צוא פארין אין דעם
דארף אריין צו זען ווי עס ווערט גיבוועט
דער פעסטונג . די אלע מענטשין פון דארף
האבין גימאכט א גרויסע אסיפה צו קלענן
וואו וועלן זיין די קאנען צוא געבן דעם
מלך . זייערע הייזער זענען דאך גידעריגע
מיט שטרויענגע דעקר דאס איז נישט קיין
דירות פארין מלך מיט זייער פארדינער .
האט איינער פון זיי גיזאגט איך וועל אייך
געבין א עצה וואס איך זאלט טאן מיט

ע"מ

גרוים גישווינדקייט זאלט איך געבן פון
דעם מאטעריאל וואס עס ליגט גרייט צו
בויגען דעם פעסטונג ציגיל שמוינער וואפגע
קאלך גאלד אינ זילבער עס פעלט אלעס
נישט אין אוצר המלך אינ מאכט א פאלץ
זייער א שיינעם דער מלך וועט אייך דער
פאר באנקען . דיא מענטשין פון דארף
האבן אזוי גיטאן אין דער קורצער צייט
האבן זיין פארטיג גימאכט זייער א שיינעם
פאלאץ פאר דעם מלך . דער מלך איז
גלייך גינקומען צו דער באשטימטער צייט .
דיא אלע מענטשין פון דארף זענען אים
אנטקעגן גיגאנגען זיין האבין אים גלייך
אריין גיבראכט אין דעם נאיעם פאלאץ
מיט גרויס פבור . דער מלך מיט זייער
שרים האבן דארטין גיהאט א מקום כנוחה
דיא גאנצע צייט וואס זיין זענען גינען
לעבין פעסטונג . וויא עס איז גינקומען די
צייט דער מלך זאל פון זיין אוועק זענען
גינקומען אלע מענטשין פון דארף צוא
באלייטן דעם מלך מיט גרויס פבור .
זאגט דער מלך צו זיי מיינע ליבע קנעכט
איך וויל אייך באנקען פאר דעם פאלאץ
וואס איך האט גיבויט פאר מיר גאר איך
קלער פאר וואס אייך צוא באנקען . איך
זאל אייך באנקען פאר דעם פאלאץ וואס
איך האט מיר גימאכט . זאג איך אייך אז

שיר השירים ג בשמים

שומרי המלך ותהיה נקראת ציון המלך.
 אבל אם חו"ש תמרדו צי או אלוה להסיר
 השומרים ולחרבה והגמסל מובן מחלויו.
 ולכן כאשר חטאו ועזבו את אהבת השם
 עזב הקב"ה את בית מקדשו ונחרב כי
 מה לו למקדש אם אהבת ונדקת ישראל
 אין בו. וזאת ביאור הפסוק (יחזקאל לא)
 הסר המזנופת והרס העטרה זאת לא
 זאת. משל למלך שהיו אנשי מדינתו בחורי
 חמד מתנהגים בלדק ובושר כפי רלוך
 המלך ושכולה אין בהם ויעשו לו בני
 המדינה עטרת זהב מעולפת ספרים
 ואבנים יקרים והיה מזויר עליה כל
 מקומות ממסלתו עם ועם כמעלתו ותיקר
 העטרה בעיני המלך מאוד. לימים
 נתקלקלו האנשים ונהפכו לרעה מה עשה
 המלך

למעט אבל אין אני יודע מהיזה ג' כי לפי
 ערך הארמונות אשר בעיר מלכותי אין
 הבנין הזה נחשב לכלום ואין ממקום
 חשוב כי בעירי מקום גנות ופרדסים
 וכאן מקום רפס וטיט. ואם אחשוב
 לפי ערכיכם שדירה הזאת מעולה מכל
 דיורי הכפר אף שזה אמת. אבל הלוא כל
 המאטרעיהל והכסף והזהב שהולחתם על
 הבנין הכל שלי הוא כי הכל לקחתם
 מאולר המלוכה ואיזה החזקת טובה אוכל
 ליתן לכם. אעפ"כ מלאחי מקום להחזיק
 לכם טובה בעד הזריות והמהירות שבזמן
 קצר הכימותם דירה גאה בעדי וזאת
 הוראה על טוב לבכם שאתם עבדים לאמיים
 לי. ולכן כל זמן שאתם תהיו שלמים
 עמדי הבית הזאת תהיה שמורה מאת

ע"מ

פירוש

אין ואלט ועתה מייגע שייגע פאלאצין אין
 מיין שפאטא אין דער בנין גלייך וויא גאר
 גיט. אין מיין שפאטא אין וייער שייגע
 סעדר מיט שייגע טייערע בלוקטן אונ דא
 אין א ארט פון ליים מיט בלאטע. אונ אז
 איך זאל רעכענן נאך אייער מיגלאבקיט
 אין דאס יוא א שייגער פאלאצין ער אין
 שענר וויא אלע בנינים פון דארף. הגם
 דאס אין אפילו אמת. אבער דער גאנצער
 מאטעריאל מיט דיא גאלד אונ זילבער פון
 דעם פאלאצין אין דאך אלעם מייגע וועלכע
 איר האט גינומען פון אוצר המלכה. פר
 וועלכען זאל מען איך דאנקען. גאר איך
 האב דאך גיפגען א ארט פאר וואס איך
 צוא דאנקען. פאר אייער גישווינדיקייט
 וואס אין א קורצע צייט האט איר מיר
 גימאכט א שייגע דירה. דאס וויינט אז
 איר זייט מיר גיברייגע קנעכט. דערום פל
 זמן איר נעמט מיר זיין גיברויא נעמט דער
 פאלאצין הייסן אוף מיין נאמען ארמון המלכה
 אונ מייגע קנעכט וועלין אים היימן. גאר
 סאמער חו"ש נעמט איר אין מיר מורד זיין
 וועל איך צוא נעמן מייגע היטעקס אונ
 דר פאלאצין נעמט הרוב ויערין. דעם נמשל
 פאר שטייט מען שוין אליין. אונ דערום

אז וי האבן מאקי פארזינדיקט האט השי"ת
 גילאזט אז דיא שונאים זאלען אים הרוב
 מאכין צוא וואס דארף ער דעם בית
 המקדש אז דיא ליבשאפט פון דיא יודין
 אין אין אים נימא. דאס זאגט דער נביא
 הסר המזנופת והרס העטרה זאת לא זאת.
 דאס אין א משל צוא א מלך וואס דיא
 מענטשין פון זייגע מדינות האבין אים
 זייער טייער גיהאלטן האבין וויא גימאכט
 דעם מלך א טייערע קרון אוף דער קרון
 אין גיווען אום גימאלט אלע זייגע מדינות
 מיט דיא מענטשין מיט זייערע מעלות די
 קרון אין גיווען בייא דעם מלך זייער
 טייער. גיהי היום זענען דיא מענטשין
 קאלטיע גיווארין אונ האבין גימאן זייער
 פיל שלעכטע מעשים. האט גינומען דער
 מלך דיא קרון אונ האט זיא צוא בראכין.
 האבין אים זייגע מענטשין גיברענט מיר
 האבין גיוזינדיקט וואס אין דיא קרון שולדיג
 האט גייא דער מלך גיענטפערט איר זאלט
 וויסען אז מיין גאנצע פרייד פון דער קרון
 אין גאר גיווען ווייל אוף איר אין גיווען
 אום גימאלט דיא מעלות פון טייגע
 מענטשין. אבער יעצט אז דיא טענטשין
 זענען פאר קערט גיווארען זיא שלעכטעם

ירושלם : יא צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעמרה

שעמרה

ביאור הגר"א

(יא) צאנה וראינה. פי' כתיב וכל אדם לא יהיה באלו מעד ואמרו רז"ל אפילו היות הקודש שחומר בהם ודמות פניהם פני אדם וזכו לאינה כשנמנר הבית היו הכל זריבין ללאת מפניו אפילו היות הקודש ולא היו ראין לבוא שם שום פעם בעולם חוץ מכהן גדול ביום קפור. וראינה רבות יתן להעין להסתכל מפניו להפרכה כמו דאיתא בגמרא (יומא נד) עין שם בנות ציון אלו ת"ח המזויינים בהלכה. במלך שמה הוא הקב"ה. בעמרה שעמרה לו אמו הם הת"ח ואמרו רז"ל שמתחלה קרא אותם בת לא זו מהבבה עד שקרא אותם אהותי לא זו מהבבה עד שקרא אותם אמי. והכוונה מתחלה כשארש מתחיל ללמוד האדם נקרא בת והתורה אם כי התורה משפיע לו חכמה כהאם לבת מוזנותיה ואחר כך כשעשה חכם התורה קורא את הת"ח אהותי והאר כך כשלומד לאחרים התורה קורא אותו אם כי הוא נעשה כאם משפיע לאחרים מתורתו. ביום שמתו זה מתן תורה שאמרו נעשה ונשמע. וכיום שמתה לבו זה בנין בית המקדש כמאמר הו"ל (תענית כו) :

הקד

בן בשמים המלך כנס את כל עמו לפניו והסיר את העמרה מעל ראשו וישברה לעיניהם וישאלו ראשי העם את המלך מה חרי חף הגדול הזה אם העם חטאו העמרה מה פשעה ויען להם המלך דעו כי כל שעשועי נפשי בעמרה הזאת לא היה כי אם מפני שראיתי עליה תבנית כל מקומות ממשלתי ומעלת ולדקת העם אשר עליה כי בן העמרה מזויירת במעלתכם אשר היה בכס ועתה שהליוור שקר מה לי בעמרה שעל ראשי עוד היא לכם למזכרת עון. כן בית המקדש הוא יויר מעלת חן ולדק של ישראל ועתה כאשר הם משוללים מכל המעלות אין לי ולכם לורך למקדש וזהו הסר המלנפת והרס העמרה הוא להסיר ולחרוב את בית מקדשי והטעם זאת הליוור מן המקדש הסר המלנפת כו' למען לא תהיה להם המקדש עוד למזכרת עון לפני. היואל מדברינו אשר במשכן היה רלוף אהבת ישראל להקב"ה והאבתו ית"ש לישראל :

(יא) צאינה. (במדרש שה"ט) שאל רשב"י את ר' אליעזר בר' יוסי אפשר

שמעת

פירוש המלות והענין

(יא) צאינה וראינה בנות ציון. אדם כלדיקים המזויינים בתורה ובמצות לכו וראו במלך שלמה. כו' במסדו כסם שיהא חוקב אחכם והגבוי אחכם עד למעלה ומאין וכימס לאהבס כו' הוא : בעמרה

ע"ט פירוש

אוג דער אום קאלעכץ איז פאלטש צוא ויאם טוג מיר דיא קרון אוף מיין קאפ. נעצט אז איך גיב אקוב אוף דיא קרון אונ איך געה וויא דיא מענטשען האבען פרייער אום גינעקן אונ וויא וויא נעקן נעצט אום ווער איך שפארק אין פעס איז גלייכער פאר דער מדינה ויאם איך קאב דיא קרון צוא בקאכין. אזו איז גינעקן דער בית המקדש א צור פון דעם חן מיט דיא מעלות פון דיא יודין אבער אז דיא יודין נענען גינארען ווייט פון דיא אלע מעלות דארף מען גיט האבען דעם בית המקדש. דאס זאגט דער נביא הסר המלנפת מוא אפ דעם הימ ויהרס העמרה אונ שירר אפ

ב"ד

שיר השירים ג

שַׁעֲטָרְהֶלֶּז אִמּוֹ בְּיָוֶם חֲתָנָתוֹ וּבְיָוֶם שְׂמֹחַת דָּבָר :

הנה

גן בשמים

שמחה מאבדן מהו בעטרה שעטרה לו אמו
 אמר לו שמעתי משל למלך שהיה לו בת
 יחידה והיה מחבבה ביותר והיה קורא לה
 בתי ולא זו מחבבה עד שקרא אותה אחותי
 ולא זו מחבבה עד שקרא אותה אמי. כך
 הקב"ה היה מחבב לישראל וקראו בתי
 שנאמר שמעתי בת וראוי ולא זו מחבב עד
 שקראו אחותי שנאמר פתחי לי אחותי
 רעיתי ולא זו מחבב עד שקראו אמי
 עמד רשבי' וכשקו על ראשו. והביאור
 מתחילה היו ישראל נקראים במדרגת
 בת להקב"ה להשגיח עליהם וליתן להם
 כל לרכיהם כאב ליוצאי חליו. אחר
 הוסיף להם מעלה שנית במדרגת אחותי
 למעלה ומפני מה באתם לידי אהבה
 כזו

פירוש המלות והענין

שעטרה לו אמו. ישראל הנקראים בשם אם עמו עטרה להקב"ה: ביום חתנתו. הוא ביום קבלת התורה:
 וביום שמחת לבו. הוא ביום סקמת העשן על ידי קבלת התורה והקמת המשכן עתים עטרה להקב"ה
 ולכן באתם למעלה גדולה כו' שתקראו בשם אמו עיני בנינו:

פירוש ע"ש

ב"ר יוסי אפ"ש האקטו גיהערט פון דיין
 פאקער דעם פישט פון בעטרה שעטרה לו
 אמו ווער איז דאס דיא מוטער. האט ר'
 אליעזר גיאנט דאס איז א קישל צוא א
 סוף וואס ער האט גיהאט א בת יחידה
 צוא ליב גרום ליבשאפט האט איר דער
 סוף גיט גירופן מיטן נאמען נאר טאקטער
 אדער שוועסטער נאך מער האט ער איר
 גיוויגען ליבשאפט אז ער האט איר
 גירופן מוטער. אזוי איז דיא ליבשאפט
 פון השי"ת צוא דיא יודין רופט ער זיין
 טאקטער שמעתי בת (תהלים כ"ה). נאך
 מער האט ער זיין גיוויגען ליבשאפט האט
 ער זיין גירופן שוועסטער פתחי לי אחותי.
 נאך מער האט ער זיין ליב ביו ער האט
 זיין גירופן מוטער. האט אים רשבי'
 גיגעבן א קיש אין קאפ. איז דיא פונק
 אזוי פריער ווען דיא יודין זענען גאך גיט
 אזוי גרום גיווען האט השי"ת אוף זיין
 פאשגוט גיווען און האט זיין אלעם גיגעבן
 זיין א פאקטער צוא זיין טאקטער. דער

אכל ה' אין לו בן וזו וכן עד מאה י' וז' הוא
מאה כ' ופ' הוא מאה וכן כולם וז' אין לו בן
וזה כך הנה אין לו בן וזה ביופיך שאין לך
חבר. עיניך יונים כמו שאלל היונים העינים שיהיו
כך אללך כל הנביאים שיהיו יונים סותרים זה את
זה ומכנה את הנביא בשם עינים מפני שהעינים
הם כלי הראיה והנביא נקרא רואה כמו שנאמר
אשה נחתך (יחזקאל ג) ונאמר לפניו היו קורין
לנביא רואה. מבשר ללמחך פי' הנביאים והח"ס
הם מלומדים ודבוקים להקב"ה כמו שנאמר רז"ל
ואתם הדבקים בה' ובי אפשר לדבק בשכינה אלה
הדבק במדותיו מה הוא רחום בו' (פסוק יד) ו
שערך הוא כמו על אלה שמגדלך שער כמו
הנורים ופרשין מן העמנוגי העולם. המה בעד
העוים שגלשו מהר גלעד הוא הנביאים והתלמידים
של אלהיה שהיה מתושבי גלעד והיו מפורשין
מעניי העולם ואומר דוקא אלהיו מפני שבנימי
היה נביאים רבים כמו שנאמר במלכים:
שיך

נזכר לצמתך. רשות ניתן לעיניך
שיסתכלו מבפנים להפרכת כמו דליתא
(יומא נד) בשעה שהיו ישראל עולין לרגל
היו מגלגלין את הפרכות ומראין להם
את הכרובים והם רואים צעיניהם לפנים
מהפרכת אף שכל השנה אסור להסתכל
על הכרובים: שערך. שתי מלות יש
בשער א' שלא להקיף פאת הראש. ב'
שלא להשחית פאת הזקן ושורש טעם
המלצה לדעת הרמב"ם הוא לעקור מנהגי
ע"ג שהיו מקיפים פאת ראשם ומגלחים
פאת זקנם וזאתו לקח ה' לו לעם
לעקור מנהגי ע"ג ואבותינו היו הראשונים
בעולם לעקור ע"ג וזכו להם ולזרעם
לדורות עולם. והנה אמנו רחל שגבנה

התפרים אשר לאציה נתכוונה לשם שמים ומסרה את נפשה כי אמרה מה אלה
מוחל ונסבוק הדין סבא בקלקוליה ולכן בחימה גדולה רדף אחר יעקב ואמר לו
למה גבנה את אלהי ובקש לעקור את הכל קנאת אלהיו עשה זאת אבל לא
עשו ידיו וחסיה כי בדבר ה' הוסג אחר הוא וכל מחנהו. וזהו שערך בראש
ובזמן נאחו לפני: בעדר העוזים. הוא לבן ומחנהו: שגלשו מחד גלעד. לסוג אחר עם
ששמע

פירוש ע"מ
ע"א. אונ אינגערע עלטערין וענען גינען
דיא ערשטע אויף דער וועלט גיט צו דינען
גיין ע"ז. אונ אינגער מיטער רחל וואס
זיא האט אונזעק גינגיקת דיא תקפים פון איר
פאטער לכן האט זיא אויף פובן גינען
פון נאטם וועגן. אונ זיא האט זיך מוסר
נפש גינען זיא האט גינאנט מיר גינען
אונזעק פון אינגער פאטער וועל איך אים
גיט לאזן זיין בייא זיינע נארישקייט. לכן
איז אבער גיט קליגער גווארן מיט גרויס
פעס האט ער גינאנט נאך יעקבין אונ האט
צוא אים גינאנט פאר וואס האסטו בייא
מיר גינגיקת מיין נאט ער האט גינאלט
הרגן יעקבין מיט זיינע שטערקער מיט אלע
קליגער נאר דורך דיא רייד פון גאט איז
ער אפ גיקערט גווארן אהינגער אונ ער
האט זי גאר גיט גיקאנט טאן גיין שלעבין.
דאס זאגט דער פסוק שבעך דינגע האר פון
קאפ אונ פון בארד איז שיינ פאר מיר מיט
דעם וואס דו מוסט גיט בעדד העוים אזוי
וויא דיא ספארע ציגין דאס איז לכן מיט

שיין מיט שם"ה מצות לא תעשה. עיניך
ימים דינגע אויגין וענען שיינ וויא דיא
אויגין פון דיא מוכין אונ אז דיא אויגין
זענען שיינ איז אהיקן אז דיא ביקט דורך
שיין. מבשר לעקבה דינגע אויגין האבין
רשות צוא ועקן פון אינגעווייניג פון דעם
בוגד פון פרובת. וויא דיא נקרא זאנט אין
דער צייט ווען דיא יודין זענען גיקומען
אויף דיא שלש רגלים גיין ירושלים האט
מען אוף גירעקט דעם פרובת פון קה"ק אונ
זי האבין גינעקן די פרובים אבער זאנאץ
זיאר האט מען גיט גימארט קונקן אוף דיא
פרובים. שבעך צוויי מצות איז פר האנדען
בייא דיא האר. א) מען זאל גיט גיין דיא
האר גלייך ארום וויא א אשה. ב) גיט
פאר דאריבן דיא בארד. זאגט דער רמב"ם
דעם טעם ווייל דיא פאר ציימישע ע"א איז
גינען זייער נאנט דיא האר ארום גירינגילט
דיא בארד גינאלט. אונ אונז האט השי"ת
גינומען אז מיר זאלין זיין צוא אים פאר
אפאלק צוא סבטל זיין דיא סתתים פון דיא

שיר השירים ד

בעדר העזים שגלשו מהר גלעד: ב שניך בעדר הקצובות שערו

ביאור הגר"א

(ב) שניך בעדר הקצובות. שיש להם קצבה וענין. שטלו מן הרחצה והם לבנים מאוד. שכולם מתאימות ביין ואין אחד גדול מהאחר. ושפחה אין בהם כולם שלימים ואין בהם נפל והנמל כי למלחמה היו לריכין ד' דברים. שיהיה מוחם גדול שיהיה זכות אבותו מסייפם כמו להיות בדברי ר"ל (קידושין עו) אם הוא יואל למלחמה אין לריך לבדוק אחריו ער שמתחמא הוא מוחם גדול ב' שיהיה נקי מהטא ג' שיהיה בלא מום ד' בשעה שיואלין למלחמה יהיה נזהר אפילו בדבור קל וכמו שנאמר ונסתרת מכל דבר רע. וזהו א' שניך הם הנבזרים ההולכין למלחמה שהן אובלין את האויב הם נקראים שינים כמו שנאמר שינא דפרולא. ב' בעדר הקצובות מוחסין מאוד קצובין מראש עד סוף כולם גדולים בתורה ובמוטות. שטלו מן הרחצה שנתהו ונתרחצו למטההם כמו שנאמר רחצו הזכו (ישעיהו א') שכולם מתאימות שאין בהם טעם. ד' וזהו אין בהם שיכולין לשמור את עצמן בעת המלחמה שלא יכשלו אפילו

גן בשמים
שמע בת קול מאלהי יעקב אל מדבר עם יעקב מטוב עד רע. כי לבן הוא כמו העז אשר היא קלה ברגליה לרוץ אל הגנות ולקלקל את הירקות אך אם מרחוק יראה בעל הגן ייתן בקולו עליה במהר כרוח סערה תקלפה ותברחה מן הגן מפני שהיא מרגשת שאם לא תמלטא את נפשה שמה תהיה אחריתה. כן לבן היה קל ברגליו לרוץ לעקור את הגן אשר נטע ה' את יעקב ובניו אך כאשר לעק עליו בעל הגן לבן אחר מי רדפת מיד ויברח ורחל מסרה את נפשה כדי לעקור מאביה עבודה הבל שלו כן הוא סערך השתי מלות שאתה מקיים בהם הוא כדי לעקור מנהגי ע"ג!

(ב) שניך.

הכבשים הגה שתיס תועלתן א' הבשר לאכול. ב' הלמור לעשות מהם בגדים יקרים. והשינים צאדם פושין גם כן פעולתן שתיס. א' שימוטן

פירוש המלות והענין

כל גופה לריכה בדיקה: מבעד לצמחך. בשעה שהיו יושאל עליון לרגל היו מרחין להם את הכרובים אשר לפנים מהסוכות: שערך. ברשע ובזון נחלם לפני בעדר השנים הוא לבן ומתכוו: שגלשו מהר גלעד. לסוג אחר מפני שמע בת קול מאלהי יעקב אל מדבר עם יעקב מטוב עד רע. ורחל אמנו מסרה את נפשה ונגבה את התמיס כדי לעקור מאביה עבודה הבל שלו כן השתי מלות שאתה מקיים בשער הוא כדי לעקור מנהגי ע"ג. הנהך. כמו הנה את: ויועם. כמו כיונים: מבעד. פי' בפנים: לצמחך. הוא המוטות המכסס את המים: שגלשו. ענין מריטה: (ב) שניך בעדר הקצובות. כמו הכבשים הגה שתיס תועלתן הבשר לאכול והלמור לבגדים כן השנים בלם שתיס פעולתן. א' לאכול ב' ללמוד והלמור שגלשו הוא משניע את גופו וגם את נפשו בזה שנתן הדין לה' קודם אכילה ולתמייו. ויועם שהמזות שהלם עשם נעשם מהם לטעי כבוד לנשמתו. וחסו שניך בעדר הקצובות. שהעלים מנו והפרישו אותם במספר לאכילה והלכיה: שטלו

פירוש ע"מ

יין נאנצער פתנה נואם ויאי האבין גידינט ע"י. שגלשו מהר גלעד ויאי נענען אראפ גיפילקט נוארין פון הר גלעד נוייל ער האט גיהעקט פון גאט אז ער זאל גיט רעדן מיט יעקבן מטוב עד רע. אונ דערום רופט ער אים בעדר העזים נוייל אזוי וויא דיא ציג איז גרינג אוף דיא פיס צוא לופין שגעל אין דיא גערמנער צוא קאליע מאכין די קראמאקצעי. גיאי אז דער בעל הבית דער נעקט גיט ער א גישביי אוף דער ציג דאמלס מוט ויאי אונעק שפרינגען פון גארטין גיך נוייל ויאי נויים אז ויאי נועט גיט נעקט צו אנטרנגען נוערין נועט דארטין

שיר השירים ד

מִן־הַרְחֵצָה שְׂפָרָם מִתְאַיְמוֹת וְשִׁבְלָה אֵין בָּהֶם :

כחוט

גן בשמים

שימושן לאכול הם נתקו שניו נתקו כמלא חסר לו מזון הגוף וק"ו מזון
 מזונותיו. ז' לדבור כי השן הוא מחמסה הנפש כי לא יתן שום הודאה לה' ולא
 מולאות הפה. ובעטין יסוד המחלל דבר יברך צרכת המזון. וידוע שמהמלות
 שלמה ברות קדשו לדיק אוכל לשזבנ נפשו שהאדם עושה נעשה מהם לבושי כבוד
 (משלי יג) הוא שנותן שבה והודאה לקשמתו וחו בכל עם יהיו בגדיך לבנים
 לה' בעד אכילתו שתתן לו לחם לאכול הוא לבושי הנפש. והו שנוך בעדר
 וברא לו כל מיני מזון ומבדך ברכת הקצובות. שהבעלים מונים אותם מפני
 המוליא קודם אכילתו או ברכת הראיה שהם מוצים וצריאים: שעלו מן הרחצה
 לאותו דבר וברכת המזון אחר אכילתו שנתרחו מכל לכלוך וכתם מפני שלמס
 טוב ויקר ומהם יעשה מלבושים יקרים: שזבנ את משביע את נפשו שזבנ את נפשו
 ואת הנפש בברכתו לה'. ובטן רשעים שכולם מתאימות. לאכילה ולהלכה:
 תחסר חמדתו מרובה והצטן קלר מהכיל שום חסרון לא בהבשר ולא בהלמד:
 ומעולם לא ישבע ולועק הכ הז שאל כן שניך אין בהם שום חסרון הן באכילת
 ואכדון לא תשבענה ובטנו לא ידע שבע גופך אתה מסתפק ושמת והן בהשבעת
 נפשך

פירוש המלות והענין

שעלו מן הרחצה. שנתרחו מכל לכלוך וכתם: שכולם מתאימות. לאכילה והלכה: ושכלה אין בהם.
 לא נמלא בהם שום חסרון לא בהבשר ולא בהלמד. כן שניך אין בהם שום חסרון כן באכילה גופך והן
 בהשבעת נפשך בלבושי יקר: הקצובות. לשון קצובים במספר: מתאימות. מלשון תאומים: ושכלה. מן
 חסרון וגם:

פירוש ע"מ

ח"ש ציין פעלם אים מוזנות. (ב) צוא רעיון דער צאן איז פון דיא פינג אברים
 נוס מען רעט מיט זיי. אונ שלמה המע"ה קט ג'אנאם ברוח הקודש צדיק אכל לשוכע
 נפשו א צדיק עקט צוא מאכין זאט זיין
 נשמה איידער ער עקט גיט ער א לויב צו
 גאט אונ גאדין עסין זאנאם ער פרבת חסון
 מיט דעם מאכט ער זאט זיין נשמה. וקטן
 רשעים תחסר דיא רשעים איז ויזא דער
 בויך קליין צוא פאר נעמן ויערע האות
 זיזא זענען קיין מאל גיט זאט זיזא שריען
 גאר הב הב. שאול באבדון בו דער גרוב
 פון גיהנם ויערט גיט זאט אונ דער בויך
 פון רשע וויים קיין מאל גיט צוא זאט
 ויערין. נמצא פעלם אים שפיו פארין גוף
 אונ קו"ח פארין נפש ער לויבט דאך גיט
 צוא השיר"ה בייזא זיין עסין. גם איז ידוע
 אז מיט דיא מיות וואס א מענטש טומ
 ויערט פון ויזא קליידער פון פבור צוא דער

אין

שיר השירים ד

ג כְּחוֹמַת הַשָּׁנִי שִׁפְתוֹתַיךָ וּמִדְבַרְךָ נְאוֹה כַּפְלַח הַרְמוֹן רִקְתָּךְ
מִבְּעַד לְצַמְתְּךָ :

ביאור הגר"א

אפילו צעירה קלה שנקלות : (ג) כחומת כו' פי' שהכ"ג צויה"ב היה אומר אלה השם הזה ולא שהיה מקטרג על הקהל אלא מפני שצריך כל אדם להתעורר על חטאיו כמו שנאמר ומודה ועוזב ירוחם (משלי כח) ולכן היה הכהן גדול מתעורר בעד כל קהל ישראל ולכן היו קושרין לשון של זכורית אדום בראשו של השעיר להראות שאנחנו חטאנו אבל אתה השם ברוב רחמיך תלבין ותכפר לנו. וזהו כחוט השני שפתותיך אף שהתילת הדיבור הוא כחוט השני הוא למר צבוע אדום כי הכ"ג היה אומר אלה השם העם הזה אבל ומדברך נאוה שאחר כך היה אומר אלה השם כבר נא כו' ואחר ודויו ותפילתו החוט השני שהיה אדום נהפך ללבן. עוד כחוט השני הם הלויים שהיו אומרים שירה על היין שהוא אדום. ומדברך נאוה הם הכהנים שהוא מלת הקסד. כפלה הרמון רקתך פי' רקתך הוא העגול של פנים ההלך בלא שער והוא שאפילו הריקנין מלאים מצות ברמון. ואמר כפלה הרמון לפי שהם שני חלצי פנים והם נגד ימין ושמאל עשה ול"ת. מבעד למתך פי' שאר העם הם

כן בשמים כמגדל
נפסך לעשות לבושי יקר לנפסך בצרכתך לה' אין בהם שום מחסור :
(ג) כחומת השני. הלצבע בחולעת שני לא ישאנה גוון שלו :
כן שפתותיך. אם אף בשפתים רכות הצטיח דבר לא תשנה כי מולא שפתוך תשמור. ולכן לוו המרגלים לרחב לקשור בחלון תקות חוט השני שהצטחתם לא ישונה כמו החוט השני לא ישנה מראשו :
ומדברך נאוה. שלא תחשש ולא תדבר לשון הרע ושום דבר אסור :
כפלה הרמון. כמו הרמון אף אם תפלחו לא יפלו ממנו הגרעינים מפני שהם יושבים חזק ועמוק בבשר הרמון כן רקתך אף אם תראו אשר מבחון הוא ריק מומעים טובים אבל מבעד לצמתך מבפנים בחוך לבו הוא חזק באמונתו ולא יחליף אמונתו אף אם באש תשליכוהו :
כמגדל

פירוש המלות והענין

(ג) כחומת השני. פתיל צבוע אדום : נאוה. כלש ויפה : כפלה. ענין נקוב : רקתך. ענין ריק וחין : כחוט. הלצבע בחולעת שני לא ישאנה גוון שלו כן שפתותיך את מולא שפתוך תשמור ולא תשנה ומדברך נאוה. שלא תחשש ולא תדבר שום דבר מילים ואסור : כפלה הרמון. לא יפלו ממנו הגרעינים מפני שהם יושבים עמוק וחזק בבשר הרמון. כן רקתך אף שסוף ריק מומעים טובים מבחון אבל מבעד לצמתך מבפנים בחוך לבו הוא חזק באמונתו :

פירוש ע"מ

אין דעם ועמונג פון דער נשמה מאכקטמו איר מיעקע קליידער מיט דעם וואס דוא לויקסט צו גאט :

(ג) כחומת השני כו' אזוי וויא דער פארים ווס ער איז גיפארקט מיט חולעת שני ווערט זיין גישמאלט גיט פאר ענדערט. אזוי איז ביינע לעפעצין אז דוא מוקט צוא זאגין אזאך בוקטם זיין ווארט גיט משנה דוא בוקטם זקנים מוצא שפתוך השמור. אזג דערום האבן דיא קרגלים גיהייסין רחבין צוא אן גידין אין פענסטר א רומין פארים דאס זייער הבקטה וואס זייא זאגין איר צוא קאזין איר לעבין וועט גיט זאל

שיר השירים ד

ד כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות אלה המגן תלוי עלי כל
שלמי הגבורים: ה שני שדיך פשני עפרים תאמי צבית הרעים
בשישנים

ביאור הגר"א

גן בשמים

הס תחת הת"ח וסרים למשמעת. נמתך הס הת"ח:
(ד) כמגדל דוד צוארך. פי' כשעוסק מבצר לעיר
עושין מגדל בד' זוויות העיר וזה עיקר החיזוק כי
גם כל המגורים והשלטונים וכמו המגדל שעשה
דוד לציון שהוא חזק מאוד כן הוא צוארך הס
הת"ח שעוסקין בתורה והוא הוא המגדל שהיה
לישראל. ד' מני סנהדרות סנהדרי גדולה
וסנהדרי קטנה היושבים בעזרה וסנהדרי קטנה
היושבים בחול וסנהדרי קטנה שהיה בכל עיר
ועיר. בנוי לתלפיות שוכל פינות העולם היו
פונים אליהם לראות. אלה המגן תלוי עליו
שכל דור ודור היה לבהמ"ק החדש והמסגר אלה.
כל שלמי הגבורים הם ג' שורות של ת"ח שהיו
יושבין לפני סנהדרות: (ה) שני שדיך. הם
משה ואהרן שהיו מניקים לישראל כשרים וכן
ככל

(ד) כמגדל דוד. כמו המצורים
החזקים של דוד כן
צוארך הוא הת"ח הס חזקים לסבול
עליהם את עול התורה: בנוי לתלפיות.
כמו שהכל פועין אל צית המקדש כן הכל
פועין אל הת"ח להגיד להם את דבר
המשפט: אלה המגן תלוי עליו. אלה
מגורים היה צבית המקדש שלמה עשה
חמשה מאות של זהב ואחריו רחבעם
בנו ה' מאות של נחשת סך הכל אלה
(מלכים י וט"ו). המגורים האלו תלויים
בצוארי הת"ח העוסקים בתורה אלל

בית המקדש כדליתא בגמרא מכות עומדות היו רגלנו בשערי ירושלים מי גרם
לרגלנו שיעמדו במלחמה וינלחו את האויב הוא שערי ירושלים בזה שהיינו עוסקים בתורה
בשערי ירושלים וכן אמר משה על כן יאמר בספר כשהאמרו ותלמדו בספר התורה
או מלחמות ה' הוא ילחם למענכם: כל שלמי הגבורים. הממשלה והגבורה של
ישראל היא התורה כמו שנאמר צי מלכים ימלכו (משלי ח): (ה) שני שדיך. הוא משה
ואהרן

פירוש המלות והענין

(ד) לתלפיות. ענין הוראס ולמור: שלמי. הוא המגן: כמגדל דוד. כמו המצורים של דוד הם חזקים לסבול
עליהם חיל גדול עם כלי מלחמתם כן צוארך הוא הת"ח הס חזקים לסבול עליהם את עול התורה: בנוי
לתלפיות. כמו שהכל פועין אל בית המקדש כן הכל פועין אל הת"ח להגיד ולסרוח להם את דבר המשפט: אלה
המגן תלוי עליו. אלה מגורים של זהב ועל נחשת הם צבית המקדש המגורים האלו תלויים בצוארי הת"ח העוסקים
בתורה אלל בית המקדש: כל שלמי הגבורים. הממשלה והגבורה של ישראל היא התורה: (ה) שני שדיך.
סס

פירוש ע"מ

האם גזאגמט נוער האם דאם גימאקט אז
אוננעקע פים נאלן בלייבין שמיין אין דער
מלחקה איין צוא געקן דעם שונא דאם
האם גימאקט די מויגערין פון ירושלים מיט
דעם נוס מיר האבן דאקטן תורה גילערניט.
אונ אזוי האט גזאגט משה רבינו על פן
דאקר בסקר אז איר נועט זאגן איר נועט
לערנן די תורה דאקאלס מלחמות ה' נועט
נאט פון אייערם נועגין מלחקה האלטין.
כל שלמי הגבורים דיא גינעלטקייט פון
דיא יודין אין נאר די תורה ודיא עם שמיית
פי מלכים ימלכו מיט מיר תורה נוערן ודיא
מלכים אונ האלטין ויה בייא דער מלכה:
(ה) שני שדיך ביינע צווייא בריסן דאם אין
משה ואהרן פשני עפרים אזוי ודיא
דיא

זאל אים נוארפין אין פייער:
(ד) כמגדל אזוי ודיא דיא שטארקע פעקטונגס
פון מלך דוד אזוי איז צוארף ביינע
ת"ח ודיא נעגן שטארק צוא מראגין אוף זיך
דעם עול התורה. בנוי לתלפיות אזוי ודיא
אלע האבן זיך גיטאן מערן צום בית המקדש
אזוי טוען זיך אלע קערין צום ת"ח צוא
לערנען פון אים תורה. אלה המגן שלמה
האט גימאקט פינף הונדערט פאנצערין פון
נאלד אונ דער נאך ניין זון דקקעם האט
גימאקט פינף הונדערט קנעענע פאנצערין
סך הכל איז מווינד. תלוי עליו דיא אלע
פאנצערין הענגט נאר אן דיא ת"ח נואם
לערנן תורה העבין בית המקדש. ודיא דיא
גקרא זאגט אין ספוד עומדות היו כו' דוד

שיר השירים ד

בְּשׁוֹשָׁנִים : וְעַד שִׁיפּוֹחַ הַיּוֹם וְנָסּוּ הַצְּלָלִים אַלְךָ לִי אֶל־תֵּר הַמּוֹר וְאֵל

גן בשמים

ביאור הגר"א

וההרן אשר המה היו משפיעים הראשונים והם בשני עפרים שנפשות קשורים זו בזו ואין להם חיות זה בלא זה מה השדים הללו מלאים חלב כן משה וההרן מלאים תורה מה השדים הללו כל מה שהם אוכלת הטיגוק אוכל ויונק מהם כך כל תורה שלמדו משה וההרן היו מלמדים ומשפיעים לישראל: הרועים בשושנים. הם היו הרועים והמנהיגים לישראל הנקראים שושנים וכן נאמר פסוק זה על כל רועי ישראל הישרים בזמנם:

ככל דור המלך והכ"ג הם המלך לדור המלך בעוה"ז והכה"ג בעוה"ב. כשני עפרים שהיו רצין לפני ישראל כעפרים שהן זבאים קטנים. תאומי זכיה כמו שנאמר הוא משה וההרן הוא ההרן ומשה מלמד שהיו שניהם שקלים. הרועים בשושנים הרועים את ישראל בדברים רבים כמו שנאמר לא הרעותי את אחד מהם: (ו) עד שיפוח

סיפור עדיית השכינה ממשכן שילה אל בית עולמים :

(ו) **עד שיפוח היום**. השכינה היתה במשכן שילה מוזמן שבאו ללחץ עד ימי חפני ופנחס שחיללו את הקדשים ואלו את המנחות: ונסו הצללים. הוא השראת כבודו יתברך נסתלק ממשכן שילה כי חרה אפו וריחק מהם. אף על פי כן הקב"ה ברצו חסדיו לא עזב את ישראל ואמר **אלך לך** לי אל הר המור זו הר המוריה ואראה מה שעשו עם אברהם ויחחק בנו: ואל גבעת הלבונה. איתא במדרש (שה"ש ד) בשעה שמל אברהם אבינו את עלמו ובניו וכל בני ביתו נעשה מעלותיהן גבעה וזרחה עליהן החמה והתלעו ועלה רימן לפני

פירוש המלות והענין

הם סת"ם המשפיעים לישראל בתורה מהם בשני עפרים שנפשות קשורים זו בזו כן סת"ם נפשות קשורים זו בזו באהבה וריעות. ומה השדים הללו מלאים חלב ומה שהם אוכלת הטיגוק אוכל ויונק מהם כן סת"ם מלאים בתורה ומשפיעים בתורה לישראל: הרועים בשושנים. הם רועים ומדריכים את ישראל הנקראים שושנים בדרך טובה. שוך הם דני האדם: עפרים. כן יקראו ילדי הגנים והצללים: (ו) עד שיפוח היום. עבר ומלך האור שהם במשכן שילה אמר הקב"ה משתם אלך לך אל הר המור זו הר המוריה:

פירוש ע"מ

(ו) עד שיפוח היום. היא שכינה האם גירום אין משכן שילה ביו עם איו אנועק גיבלאוין גינוארן דער קאן דאס איז בית חפני ופנחס האבן פאר שוועקט די קדשים מיט די מנחות ונסו הצללים איז אנטלאפין גינוארן היא שכינה פון משכן שילה. נאר הקב"ה האם גיט פאר מיטין זיין פיל רחמים אונ עד האם גיט פאר אונט אלך לך אל הר המור איה וועל גיין צום הר המוריה צוא זעהן וואס אברהם האם דארטין גיטאן צוא זיין זון יצחק ואל גבעת הלבונה איה וועל גיין צום בארג וואס און אים וואקסט לבונה. דער מדרש וואס אין דער צייט ווען אברהם האם זיך מל גינען מיט זיין נאנען הווי גינער איז גינוארן פון דאס ערלות אנאנצער בארג. דער גאך איז דא זיין

דיא צווייא אינדין וויא קענען גיט לעבין אייגע און דיא אנדערע צוויי איז גינען די נשמות פון משה מיט אהרן באהעפט איינער צום אנדערין. אזוי וויא די פריקט זענען פיל מיט טיף אזוי איז גינען משה ואהרן פיל מיט תורה. אזוי וויא די אשה וואס זיא עקט ווינט דאס איר קינד אזוי משה ואהרן וואס וויא האבן גילערנט פון האם האבן וויא דאס משפיע גינען צו אלע יתדן. הרועים בשושנים זיי האבן גפאשעט דיא יתדן וואס זיא הייסן שושנים: דא ווערט דער ציילט וויא דיא שכינה איז אויף גינאנגען פון משכן שילה אין בית המקדש פון מלך שלמה:

שיר השירים ד

וְאֶל־נִבְעַת הַלְבוּנָה : וּבִלְבָד יִפָּה רַעֲיָתִי וּמוֹם אֵין בָּךְ : ח אֲתִי

מלבנון

ביאור הגר"א

גן בשמים

היום. שבה חוס היום שהוא קשה מאוד רמז על מיתה משה. ונסו הנללים הם עניי כבוד כי כל זמן שמשה היה חי חזרו כולם כשביל משה אבל כשמת נסתלקו. אז אמר הקב"ה אלך לי אל הר המור הוא ירושלים ואל גבעת הלבונה הוא בית המקדש. ואמר הלבונה לשון נקבה ולא אמר הלבנון לשון זכר מפני שבהמ"ק של מטה מבוון כנגד בהמ"ק של מעלה והבית המקדש של מעלה נקרא בלשון זכר כמו שנאמר ההר הטוב הוא הירושלים והלבנון הוא בית המקדש של מעלה והמקדש של מטה מקבל השפעה מבהמ"ק של מעלה ולכן אמר הלבונה בלשון נקבה ואהיה עם עד שיעמוד משה לפני זמון התחייה כי מה שהיה הוא שהיה ואז יהיה עיקר הגאולה: (ז) עוד כאן היה מדבר מדור המדבר ועכשיו מדבר מדור של יאשע ואמר כוךך יפה כמות עשה ומום אין בך כמות לא מעשה: (ח) אתי מלבנון כלה. פי' לבנון הוא מזרים ששם הזרף הקב"ה אותם והלבין את עונותיהם ומתחילת ירידת לבנון הלכתי עמך כמו שנאמר אנכי חרד עמך מזרים וירדו עמו כל המרכבה של מעלה. אתי מלבנון תבואי כשעלית אתי תבואי שעליתי גם אני עמך כמו שנאמר ואנכי אעלך גם עלה. ועכשיו קורא אותם

לפני הקב"ה כרוח קמרת הסמים וכרוח קומץ הלבונה שעל גבי השמים אמר הקב"ה לכשזכאו בניו של זה לידי עבירות אזכור להם זה הריחו והתמלא רחמים עליהם וכן מל יהושע את בני ישראל ונעשה מעלותיהן גבעה ועלה ריחן לפני הקב"ה וזכר הקב"ה את זכות ריח הזה והשרה שכינתו בבית עולמים:

(ז) בךך כשגמר שלמה את בנין המקדש היה הקב"ה מהלל

את ישראל כאילו עתה נתחדשה החיות והאהבה ביניהם ואמר בלךך יפה רעיתי מקף רגל ועד הראש: ומום אין בך. כמו לאבותך שלא היה בהם שום מום ופסול:

(ח) אתי מלבנון כלה. מבקש הקב"ה מישראל כלתו שרק

אתי תלך ותמאס את כל אלהי נכר הנמשלים לחילוי סרק ותבוא אלי אל

בית מקדשי הנקרא לבנון: אתי מלבנון תבואי

פירוש המלות והענין

ואל גבעת הלבונה. גבעה שם אברהם את עצמו ואת בני ביתו נעשה מעלותיהן גבעה ועלה ריחן לפני הקב"ה כרוח קומץ לבונה וזכר הקב"ה את זכות ריח הזה והשרה שכינתו בבית עולמים: שיפוח. מל' הכמה ונשיה: היום, השמש: ונסו. לשון ניסה וביקש: הצללים מל' כל: המור הלבונה. שמת מנין בוסס: (ז) בךך. ענין בשמים: (ח) אתי מלבנון. ענין בניים:

פירוש ע"מ

אויף גינאנגען פאר גאט מיט דיא נבוותים האט השי"ת וייא דער מאנט אונ האט גימאקט רוען דיא שכינה אין בית המקדש פון בלךך שלמה:

זון האט אויף נייא אויף גישיינט געגען ויי גינארן פאר וועריקט אזי גיהערט גינארן פון וייא אישטאנקער ריח. אזי דער ריח אויף גינאנגען פאר א נחת ריח צוא גאט אזוי וויא דער ריח פון דיא קמורת וואס מען האט מקמיר גיווען אין בית המקדש.

(ז) בלךך כו' ווען דער בית המקדש איז נגמר גינארן האט השי"ת גילובט דיא יעדן גלייך ווי דאמאלס איז בנייט גינארן א נייע לייבשאפט אונ ער האט גינאנט די בייסט אין גאנצן שייך. ומום אין בךך עס איז אין דיר גיטא קיין שום פעלר אזוי וויא עס איז ניט גיווען אין דייעע עלטערין קיין שום פעלר ופסול:

אזוי וויא דער ריח פון דיא קמורת וואס מען האט מקמיר גיווען אין בית המקדש. אונ אזוי וויא דער ריח פון דיא לבונה ווס פון יעדן מנהה פלעגט מען געבן א גאפיל אונ מען האט דאס גימאן דעגפין אפון פייגער פון מנחם. דאמאלס האט השי"ת גינאנט אז דיא קינדער פון אברהם וועלן ח"ו זיגדיגין וועל איך ויי דער מאנען דעם בית אונ איך וועל פיל ווערין מיט בחמים אויף וייא. אונ אזוי איז גיווען ווען יהושע האט מל גיווען דיא יודין איז דער ריח

(ח) אתי מלבנון בלה. איך געט דיר מיין פאר גנאמטע בלה ישראל אז גאר מיט מיר זאלקטו גיין אונ פיר מיאוסין אלע פרעמדע

מִלְבַּנּוֹן בְּלֶחֶם אֶתִּי מִלְבַּנּוֹן תְּבוּאֵי תְּשׁוּרֵי | מִרְאֵשׁ אֲמִנָה מִרְאֵשׁ
שְׁנִיר וְחֶרְמוֹן מִמְעֻנּוֹת אֲרִיזוֹת מִהַרְרֵי גְמָרִים : ט לְבַבְתָּנִי אֲחֹתִי
כֻּלָּה

ביאור הגר"א

אותם כלה ולא קודם לכן כי עד כאן היה מדבר מהענינים שבחן לארץ וכל הדבר בח"ל דומה כמו שאין לו אלוה אבל עכשיו מדבר בהדור שבאו לארץ ישראל עם יהושע לכן קורא אותם כלה. תשורי מראש אמנה אלל'ס סוף שאז היה תחילת האמונת האמתית כי לפית ובעתה עלי כמו שנאמר ויחמינו בה' ובמשה עבדו גם תשורי לפון סירה שאז אמרת סירה. מראש שטר וחרמון הוא הר סיני והר מורכ בהר סיני קבלת את התורה ולא שאלת מה כתיב בה רק האמת כי ואמרת נעשה ונשמע וכמו שאמרו רז"ל אין דסגיני בשלימותא כתיב ותומת ישראל תנחם ובהר הרוב עשית את המשכן כמו שנאמר כפ' דברים וכפ' עקב ועשית גם כן באמונה כמו שנאמר ויעשו את כל המצוה כאשר צוה ה' את משה. ועל התורה נאמר על אורות טליך יעשיה כו) והמשכן מלכין עוונותיהם של ישראל כמו שנאמר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילכינו (ישעיה ח) וחרמון הוא הטל כמו שנאמר כעל הרמון והוא כנגד התורה שהיא על של חיים. ושטר הוא הר שלג כתרוממו טור הלגה הוא כנגד המשכן שהיה מכפר ומלכין עוונותיהם של ישראל וכל זה זכותם בעבור האמונה שהאמתים של בני ממענות אריות הוא עשו ושמעאל שהיו יושבין על הדרך שהלכו ישראל. מהררי נמרים הוא סיחון ועוג בכל מקום הלכתי אחד וכבשתי לפניך את האריות והנמרים האלו : (ט) לבבתני כתיב וימחר העם

גן בשמים תבואי. כשתעלה לרגל שלש פעמים בשנה תבואי רק אלי אל בית הלבנון ולא לעגלי הזהב: תשורי מראש אמנה. ראה בעיניי שכלך כמה יקר וחביב לפניי אברהם אביך בעבור שהוא היה המאמין הראשון וכן האמין גם אתה רק כי ואז אילך מראש שניר וחרמון הוא מגבורים גדולים כמו סיחון ועוג שהיה להם ההרים שניר וחרמון: ממענות אריות כו'. אילך כמו שהלכתך מל"א מלכים והשמדתי אותם מפניך:

כח מעשי הצדיקים

(ט) לבבתני. איתא בגמרא (כתובות דף ה) גדול מה שגא' במעשה הצדיקים יותר ממה שנאמר במעשה שמים וארץ במעשה שמים וארץ נאמר אף יד

פירוש המלות והענין

תשורי. ענין הכתוב ורחים כמו אשורכו (פ' בלק): אמנה. לטון אמונה: שניר וחרמון. שמות הרים של סיחון ועוג: ממענות. ענין מדור: (ט) לבבתני כו' בלחמ

פירוש ע"מ
ממענות כו' איה דיר מציל זיין ווען דו וועסט קומען אין א ארם וואס דארטין וואגן שפארקע קעגנשין וויא דיא לייבן אונ פון דיא מעגנטשין וואס וואגען אויף דיא הויכע בערג אונ זענען שפארק וויא דיא לעגנפערטין אזוי וויא איה האב דיר מציל גינען פון דיא אייגע דרייסיג מלכים אונ האב וויא פאר טייליגט פאר דיר:
וויא גרויס עם איז דער פֿון פון דיא צדיקים:
(מ) לבבתני דיא נקרא נאמט אז בייא דיא מעשה הצדיקים איז מער נאמט וויא בייא דיא מעשה שמים וארץ. בייא מעשה

פירוש ע"מ
קעגנעדע אפ געקער וואס וויא זענען גלייך צו דיא לערע ביימער. אהי מלכנון תבואי אז דוא וועקט עולה לרגל זיין זאלקטו קוקען נאר צוא מיר אין בית המקדש וואס ער הייסט לבנון גיט צו די גילדערענע קעלער. תשורי מראש אמנה זאלקט קוקין מיט דיין שכל וועסטו זעקן וויא טייער עם איז בייא מיר אקראם. דער פאר טייל ער איז גינען דער ערשטער מאמין אין מיר אונ אזוי זאלקטו אויף גליבן נאר אין מיר. דאקאלס וועל איה דיר מציל זיין. מראש שקיר וחרמון פון דיא גרויסע גבורים אזוי וויא איה האב דיר מציל גינען פון סיחון ועוג וואס וויא האבן גיהאט דיא בערג שניר וחרמון.

שיר השירים ד

ידי יסדה ארץ וימיני עפחה שמים (ישעיה
 מה) ואלו במעשי הדיקים גאמר מקדש ה'
 כוננו יודך. ולריך להבין היה נאמר בפסוק
 זה מעשי הדיקים הלוא בפסוק זה כתוב
 רק מעשי ה'. והנראה על פי מאמר
 הנגה שקיום העולם הוא על שלשה עמודים
 על הסורה ועל עבודה ועל גמילות
 חסדים והו אף ידי יסדה ארץ הוא
 עמוד החסד שטעמו האבות בידם הם
 נתנו כח בעולם השפל שבראחי בידי
 הוא בכחי שלא יחרז. ואחר כך נתן
 עמוד הסורה וזה וימיני עפחה שמים
 היא הסורה שנתנה מימין הקב"ה כמו
 שנאמר מימינו אש דת לנו נתנה כח
 בעולם העליון שבראחי בימיני וזה הנכי
 תכנתי עמודיה סלה (תהלים עה) בהעשרת
 הדברות שמחילות בלכחי תכנתי עמודיה
 החדד

פירוש ע"מ

הש"ת גינעבין דעם עמוד התורה וימיני
 טפחה שמים דאם איז דיא תורה וואס איז
 האב ויא גינעבין מיט מיין רעכטע האנד
 וויא עס שמיים מימינו אש דת למי. דער
 עמוד התורה האט גינעבין א פח אין דיא
 אייבערשטע וועלטין. דאס וואגט דור אנכי
 תפנתי עמודיה סלה מיט דיא עשורת
 הדברות וואס הייבט ניד אן מיט דעם
 ווארט אנכי האב איך אן גבריית צו דער
 וועלט צווייא עמודים. סלה מיט די צוויי
 עמודים וועט שוין די וועלט בלייבן שמיין
 אויף אייביג. נאר עס איז נאך אלעס שלאף
 גיווען דיא זאלין פון דעם היקר מיט דער
 עדר ווייל ווען זיא וועלן עפס באקניע
 מאכין פון דיא צווייא עמודים נוא ווער
 וועט אויף זיא פאר געבין. ביז עס איז
 גבוים גווארן דער בית המקדש אונ דער
 בית המקדש של משה איז גיווען קענין
 בית המקדש של מעלה אונ מיט דער
 עבודה וואס דיא פהנים האבן גמאן דא
 אין בית המקדש פהנים בעבודתם וליום
 ברוכנים וישארל במעמדם האט דס גינעבן
 א פח אין ביידע וועלטין. דאס איז דער
 פשט פון דער גמרא אז ביי מעשה הצדיקים
 מעשה שמים וארץ שמיים אף ידי יסדה
 ארץ וימיני טפחה שמים מיט דער לינקער
 האנד האב איך גיגורנדעט דיא עדר אונ
 מיט דער רעכטער האנד דיא הימיל אונ
 בייא דיא מעשה הצדיקים שמיים מקדש
 ה' בוננו דיהך דעם בית המקדש פון נאט
 האבן אן גיבריית דינע ביידע הענד. דארף
 מען פאר שמיין וואו שמיים דיא מעשה
 הצדיקים דער פסוק איז דאך נאר גואנט
 אויף מעשי המקדש אז דעם בית המקדש
 האט נאט אן גיבריית מיט זינע ביידע
 הענד. איז דער ענין אזוי עס איז פאר
 האנדען דרייא עמודים וואס זייא גיבין
 אקיים דער וועלט תורה. עבודה. גמילות
 חסדים. צום ערשטין איז מער ניט גיווען
 נאר ויז דער עמוד החסד וואס אונזערע
 עלטערין האבן גימאן. דאס איז דער פשט
 אף ידי יסדה ארץ צום ערשטין האב איך
 גיגורנדעט דיא וועלט אז זיא זאל האבין
 אקיים נאר אויף דעם עמוד החסד וואס
 אבדקם יצחק ויעקב האבן גינעבין מיט
 זייערע הענד דער זכות פון זייער צדקה
 האט גינעבין א פח אין עולם השפל אז
 זיא זאל ניט תרוב ווערין. דער נאך האט

שמיים

שיר השירים ד

בלה לבבתני באחת מעיניך באחד ענק מצורניך : י מהיפוי
דדיך אחתי בלה מהפבו דדיך מיין וריח שמניך מפל בשמים :

נפת

גן בשמים

החסד שנתן כח בעולם השפל וימיני טפחה
שמים הוא עמוד התורה שנתן כח בעולם
העליון ואלו במעשי הלדיקים נאמר מקדש
ה' כוננו ידיך הוא עמוד העבודה שהלדיקים
בעבודתם נתנו כח בשני העולמות יחד .
וחו לבבתני משכת את לבי אליך
אחותי בלה באחת מעיניך בלדיק
אחד המקיים את שלשה העמודים : באחד
ענק מצורניך . הוא בהעבודה שבבית
המקדש שהוא היופי והעדו של ישראל

זכה משכת את כל לבי אליך להכנה אותך ולשמוע בקולך ולמלא כל משאלותיך :

(י) **מה** יפו דודיך . צננון בית המקדש : מה טבו דדיך . בהעבודה שבבית
המקדש : מיין . הוא טוב ויפה ממתן תורה שנתנה בשבעים לשונות
כמיני יין כי קבלת התורה היה על ידי כפייה ואונס אבל צננון בית המקדש זכה
שלמה וישראל ברוכס הטוב ומשם תלך תורה : וריח שמניך . הוא שלמה משימי
אשר

פירוש המלות והענין

באחת מעיניך . בלדיק אחד המקיים את שלשה העמודים שבתורה עמוד חסד . ועמוד התורה . ועמוד
העבודה . הוא משכת את לבי אליך להכונן אותך : באחד ענק מצורניך . הוא בהעבודה שבבית המקדש
שהוא הויפי והעדו של ישראל הוא משכת את כל לבי אליך לשמוע בקולך ולמלא כל משאלותיך לך :
לבבתני . מלשון לב : ענק . הוא עני הכחור : (י) מה יפו . עיני בפנים . מלת מה יורה על הפלגת הדבר :
דודיך . להכתך ומכתך :

פירוש ע"מ

(י) מה יפו דודיך ויפי שמיני ויפי שמיני
שמיים מעד ויפי בימי מעשה שמים וארץ
וייל בימי מעשה צדיקים שמיים מקדש
ה' כוננו ידיך דאם איז דער עמוד העבודה
וואס דיא צדיקים האבן גטאן אין בית
המקדש דאם האט גיגעבן א פח אין ביינע
וועלטין . דאס נאנט דער פסוק לבבתני
אחותי בלה דו האסט צו גיזיגן מיין הארץ
צוא דיר מיין שוועסטער פלה פאתת מעיניך
מיט אייגעס פון ביינע אויגן מיט איין
צדיק וואס ער איז מקיים די דרייא עמודים .
באחד ענק מצורניך מיט איין צירונג פון
דיין האלדו דאם איז מיט דער עבודה וואס
דוא טוקט אין בית המקדש וואס ער איז
דיא צירונג פון דיא יתן האסטו צו גיזיגן
מיין נאנצע הארץ צוא דיר אז איך נאל
דיר שטארק ליב האבן אונ איך נאל צוא
הערין דיין קול צוא דער פילין אלע
ביינע בקשות :

נאנצער

שיר השירים ד

יֵא נֶפֶת תַּטְפְּנָה שְׁפֹתוֹתַיךְ פֶּלֶה דְּבַשׁ יַחֲלֵב תַּחַת לְשׁוֹנְךָ וְרִיחַ

שלמותיך

ביאור הגר"א

נמשחו בשמן: (יא) נפת תטפנה פי' בתורה יש פרד"ס וזה שאמר נופת תטפנה הוא סודות התורה שהם מתוקים מדבש. דבש וחלב תחת לשונך הוא רמז ודרוש רמז הוא מתוק כדבש ודרוש הוא שמן מאוד שמרתיב את ההלכה לכך נקרא חלב. וריח שלמותיך הוא פשט התורה שהוא

גן בשמים

אשר בנה את ביתי ריחו הולך בכל העולם יותר מכל בשמים:

(יא) נפת. איחא בגמרא צבא מלישא

(דף קיד) רבה בר אבוב

עילוי אליהו לנן עדן ואמר ליה פשוט

גלימך ספי מהני אמרפא ספא שקל כי

הוא נפק שמע קליה דקאמר מאן קא אכל לעלמי' כרבה נפך שדנהו אפילו הכי אחייה לגלימי' סחט גלימי' ריחא זבני' בתריסר אלפי דינר. והביאור שאלוהו לזה לרבה ליקח את העליון מג"ע הוא שיקח להכות בעוה"ז משכר שיחת חולין שלו מה שהיה מדבר לפני העם כי בשיחת חולין של ת"ת יש חכמה ומוסר ושכר התורה עלמו ישמור לו לעולם הבא ושמע דאמרי שגם בזה אכל לעלמיה ולא נכון לאיש כמוהו לחלוף אף שיחת חולין שלו בעד הגאון עוה"ז לחלוף אבנים טובות על לחם מוקדים ודעיניהו רל"ל שלא ראה ליקח שכר שיחת חולין שלו כאן בשולם הזה והגלימא שקלט מריחם הוא שכר בגדיו אשר היה מלויין בצבדים חשובים כי היכי דלשתמשון מליה זאת קבל בהאי עלמא וזהו נפת תטפנה שפתותיך ברה כל מה שמטיפים שפתותיך אף שיחת חולין שלך יש בהם חכמה ומוסר:

דבש

פירוש המלות והענין

(יא) נפת תטפנה כו'. כל מה שמטיפים שפתותיך יש בהם חכמה ומוסר: דבש וחלב כו'. אף שיחת חולין שלך תמה מתוקים כדבש. והשכר מהם יהיה לנפן לך לעולם הבא: וריח שלמותיך. הוא הנגידים אשר אחס בובש להרבות בהם כבוד שמים כמה עליון לפני בריה לבגון וזה שכר יספיק לך לכות בעוה"ז: נופת. ענין הולם והתבסס: תטפנה. תרד עינין:

פירוש ע"מ

נאנצער וועלט מער וויא אלע בשמים: וועלט אונ דער שער התורה וועט אים גלייבין אויף דעם עולם האמת. האט ער אָבער גיהעקט וויא מען האט גינאָנט אין הויכל אז עס איז גיט פראי פאר אים און צוא עסין דעם שער פון ויין שיחת חולין דא און דער וועלט צוא פייטין דימעקטין און פאר שיעקעלען ברויט האט ער שוין טאקן גיט גינאָלט געמן דעם שער פון ויין שיחת חולין דא אויף דער וועלט. נאר דא קלייד האט אן גינאָטן א ריח איז די פונגה דעם שער פון וייע קליידער וואס ער איז גינאָטען אין השיבה קליידער וויא א ת"ח פרי דער המון זאלין אים פאלגן דאס האט ער גינאָטען צוא באנדין דא און דער וועלט. דס איז דער פשט נפת תטפנה כו' דיעע לעפצין טיען מריפין ויסקייט אפילו דיעע פראקטע בייך איז און ויער ויס מיט פיל חקמה ומוסר. דבש

כו'

ישראל הבטיח להם עשרה הצמחות .
הנה ידוע אשר זמן קבלת התורה היה
שמת קדושין לחוד כמו שנאמר וקדשתם
היום ומחר ולפי שלא היה אלא קדושין
לכן היה יכולין להעשות על ידי שליח
מרע"ה . ואף כי היה התחלת היחוד
בעת שמיעת עשרת הדברות מפיו יתברך
אבל כתפרד היחוד אחר שני מאמרים
הראשונים אכני ולא יהיה לך מפני שפי
סיבות א' מפני שאמרו למשה דבר אלה
עמנו כו' . ב' מפני שראה הקב"ה שהם
עתידים להכשל בעגל על ידי הערצ הכ
אבל היחוד הגמור יהיה לעתיד הקב"ה
בעלמו עם עמו ישראל ולא יהיה על
ידי שליח ולא יהיה שום ערעור ופירוד
ביניהם . וזאת הם העשרה הצמחות
שהבטיח הקב"ה לעמו . א' ראשית דבר
כאשר שלח הוא יתברך את משה שלמו
לדבר עם הכלה ישראל אם היא מתרצה
ברצון

דבש וחלב תחת לשונך . והם
מתוקים כדבש ומלביז וריח שלמותיך .
הוא הבגדים אשר אלה מזויין בהם
להרבות בהם כבוד שמים המה עולין
לפני בריח לבגון זה השכר יספיק
לך להטות צוה"ז אבל שכר התורה עלמה
ואף שכר שיחת חולין שלך המה לפונים
לך לעולם הבא :

הבטחה מהחתן המרומם להכלה
החסודה .

איתא

במדרש שה"ש בעשרה מקומות
נקראו ישראל כלה עינין שס .
והנראה כי העשרה פעמים כלה שנקראים
ישראל המה באים להורות את גודל אהבת
הקב"ה לעמו ישראל אהבת גלויה ומפורסמת
אשר היה צמחן תורה ואהבה מסותרת
בכל זמן ואהבה גלויה אשר יהיה לעתיד
ומרוצ האהבה אשר הקב"ה אוהב לעמו

פירוש ע"מ

אז א אפניע ליבשאפט וואס עס וועט זיין
לעתיד אז פון גרויס ליבשאפט האט ער
זיין צו א גאנצט צען הבטחות . דאס איז
דנע אז דיא צייט וואס דיא יודין האבין
מקבל גיווען די תורה האט דאס גיהייסן
גאר קדושין אליין וואו עס שטייט וקדשתם
היום וקחר . דערעם האט דאס גקאנט זיין
דורך א שליח מרע"ה . און הנם עס איז
שוין גיווען דער אן הויב יחוד ווען השי"ת
האט מיט זיין גירעם די עשרת הדברות .
עס איז אבער באנד גאך די ערשטע צוויי
דברות צו א שיר גיווארן דער יחוד צו א
ליב צווייא סיבות . א ונייל זיין האבין
גיואנט צו א משה דבר אפה עמנו כי די
מיט אונ . ב ונייל השי"ת האט גיווען אז
זיין וועלין מאכין א עגל דורך די ערב
רב . און דער ריבטיגער יחוד וועט זיין
לעתיד השי"ת אלזין וועט מיט זיין היידן
גיש דורך א שליח . דאס איז די צעהן
הבטחות וואס גאט האט זיין צו גיואנט .
א ראשית דבר האט השי"ת גישקט זיין
שליח משה ער זאל פרגען בייא דער פלה
ישראל

כו' דייגע בייך איז זיס וויא האניק מיט
מילך . וריח שלמותיך דייגע קליינער וואס
דוא גייסט אין וויא צו א מערין מיט דעם
פבור שמים גייען זיין אוף פאר מיר פריח
לגנון אזוי וויא דער ריח פון דיא קטורת
וואס מען האט מקטיר גיווען אין בית
המקדש וואס ער הייבט לגנון . דעם שבר
ועל איה דיר געבין דא בעולם הזה . און
דער שבר התורה מיט דיין שיחת חולין
דאס איז באהלטין אוף עולם הבא :

א טייערע הבטחה פון גישעצטין
און גרימטין התיך הקב"ה
צו א זיין פרומע און שייגע פלה
ישראל :

במדרש שה"ש . אויף צען ערטער גפינד
מען אז השי"ת רופט דיא יודין
פלה . איז דער עגין דער פון אזוי דאס
קוקט צו זייוון וויא גרויס עס איז דיא
ליבשאפט פון גאט צו די יודן א ליבשאפט
וואס אלע האבין גיווען בייא ממן תורה און
א פאר בארנגיגע ליבשאפט יעצט אין גלות

בדון גמור לקבל קדושתו ממנו הבטיח לה
 ארתי מלבנון בלה אוליח אותך מסעבוד
 פרעה מלעבוד בחומר ובלבנים והקח
 אותך אלי לעשות עבודתי מלאכות קלות
 ונכבדות כמו שהאסה עושה לבעלה כמו
 שנאמר ועתה ישראל מה ה' שואל כו'
 ולא כשפחה לאדוניה מלאכות קשות וזויות.
 הבטחה ב' לבבתי אחותי בלה. לבי
 ולבך הוא כלב אחד קוב"ה ואורייתא
 וישראל חד הוא אני לוקח אותך באהבה
 גמורה בכל לבי ומה שתבקש ממני
 אמלא בקשתך להליך ממכות בכורות
 להוליך ברכוש גדול לקרוע לפניך את
 היס וליתן לך לחם ומים ולכבוש לפניך
 את הארץ ולהעמיד לך את השמש כמו
 שנאמר יתן לך כלבבך וכל עלתך ימלא
 (תהלים כ). הבטחה ג' מה יפו דודיך

ע"ט

פרוש

ישראל צוא זיא וייל מיטין גאנצין הארצין
 מקבל זיין פון אים דיא קרושין. דאמאלס
 האט ער איר צוא גינאנט אתי מלכנון
 א פלה איך וועל דיר ארויס ציען פון צו
 ארבעטן בייא פרעה בחומר ובלבנים אונ
 איך וועל דיר געבן צוא מיר. בייא מיר
 וועסטו מאן גרינגע מלאכות וויא א אשה
 מיט צוא איר מאן וויא עס איז גינאנט
 געקח ישראל כו וואס פאר לאנגט פון דיר
 גאט גרינגע זאכן. הבטחה ב. לבבתי
 אחותי ה בלה. מיין הארץ אונ דיין הארץ
 איז איינס איך אונ די תורה וישראל איז
 איינס. איך געס דיר מיטן גאנצן הארצין
 מיט גרויס ליבשאפט. וואס דוא וועסט בייא
 מיר בעטן וועל איך דיר אלעס געבן. איך
 וועל דיר מציל זיין פון סבות בכורות. איך
 וועל דיר ארום געבן פון מצרים מיט א
 גרום פאר מעג. איך וועל דיר שפאלטן
 דעס ים איך וועל דיר געבן ברויט אונ
 וואסער. איך וועל דיר און געבן דס לאנד
 געגען. איך וועל דיר שטעלן דיא זון וויא
 עס שטייט יתן לך כלבבך כו. ער וועט
 דיר געבן ווס דיין הארץ גלוקס אונ אלע
 דיינע עצות וועט ער דר פילן. הבטחה ג.

מה יפו דודיך אחותי ה בלה. וייא שייך איז
 זיין ליבשאפט צוא מיר מיין שוועסטער בלה
 מיט מסירת נפש מיט דם פסח ומילה אין
 מצרים אונ אזו טוקסטו זיך מקריב זיין פון
 מיניעט וועגן אלע קאל. אונ צו גיין
 נאך מיר אין א מדבר ניש קיין גווייט לאנד.
 אונ צוא זאגן פאר מיר א שירה. אונ צו
 זאגן אלע מיט איין קול מיט איין הארץ
 געזעה גיטע. אונ צוא בווען מיר א משכן
 מיט א בית המקדש. אונ צוא מקריב זיין
 קרבנות פאר מיר. דיינע גוטע מעשים
 וועל איך דיר תמיד גידענקען איך וועל
 וייא קיין קאל ניש פאר געבן בייא מיר
 איז גיטא קיין שפחה. דוא גיטט א פלה
 נאך וחסודה דוא גיטט בייא מיר זייער
 טייער. וויא עס שטייט סגן יקר לי כו'.
 אפרים איז בייא מיר א טייער זון א קינד
 וואס איך פרייא מיר מיט אים ווען
 איך בייר נאר וועגן אים דער מאן איך
 זינע גוטע מעשים וואס ער האט גיטאן
 נאך אונ נאך. דרום ברוקען מיני גדעים
 צוא אים איך וועל מיר שפענדיג אור אים
 דער בארוקען אזוי האט גאט גידעט.
 הבטחה ד. נופת הטופנה שפתותיך ה בלה.
 איך

בזהבה רבה כי אני מתאוה ומשתוקק
 תמיד לתפלתך ולתורתך והמה עולים
 לפני לנחת רוח ואני עושה מהם כתר על
 ראשי כי דבש וחלב תחת לשונך. הבטחה
 ה' גן נעול אחותי ברה. כמו שגודרים
 את הגן מכל זרדיו ויושב בו שומר לשמרו
 מפני שכולם משתוקקים לכול מפריו כן
 את כלתי כל אחד משתוקק להרע לך
 לרומסך ולקרוע ממך את פריך ולכן
 אגדור אותך בגדר חזק ואמין שלא יבא
 זר ואויב לבלותך וליגע בך ואני בעלמי
 אשומך מכל רע אתם הכרס ואני השומר.
 הבטחה ו' באתי לגני אחותי ברה.
 בכל מקום שאת תהיה עם אני אבוא
 אליך ולא אהיה ולא אהיה ולא אהיה
 כמו

איה וועל שפענדיג צו נעמן דינגע זיפע
 הייר וואס דינגע לעפצין וועלען פאר מיר
 קריפין מיט גרויס ליבשאפט. און דס ווס
 דוא וועסט לערנען אין מיין תורה וועל
 איה דאס שפענדיג צוא הערין ווייל איה
 ט א ויער גלוסטין צוא הערין דינגי תפלות
 מיט דיין תורה און זיי גייען אויף פר מיר
 און איה בואך פון ווי א קרוין אויף מיין
 קאפ. דבש ותלב תחת לשונך דוא תפלות
 מיט דער תורה וואס גייט ארויס פון אונזער
 דיין צונג און מיר זיס ווי האניק מיט מילך.
 הבטחה ה' גן נעול אחותי ה' בלה אוי וויא
 קען פאר צוקט א גאקטין פון אלע ווימין
 און עם זיפט אין אים א שומר און היט אים
 ווייל אלע גלוסטין אויף צוא עסקין וייגע
 פירות און דו מיין בלה אלי גלוסטין אוף צו עסקין
 דרך צו מרעטן דך אום צוברייסן פון דיר דינגי
 פירות. דרום וועל איה דיר פאר צאמען
 מיט א שטארקען און פעסטען צום אז עם
 זאל גיט קעגין קיין שונא דיר פאר דאקטין
 און איה אליין וועל דיר היטין דוא ביקט
 דער גארקטען און איה בין דער שומר.
 הבטחה ו'. באתי לגני אחותי ה' בלה וואו
 דוא וועסט זיין וועל איה אהין קומען צוא
 דיר איה וועל גיט שלאפין איה וועל גיט אפ
 קאן פון דיר מיין אויג א רגע. און אז דוא
 וועסט זיין אפילו אין אעלבע מקומות וואס
 איה האב פייגט צוא קומען אהין. צו דיר

ע"מ

וועל איה פארט קומען ווייל דוא ביקט מיר
 ויער ליב מיין הארץ מיט מיין אויג איה
 שפענדיג נאר אוף דיר צו מציל זיין דיר פון
 אלע בייזע חיות וואס ווילן דיר פאר צוקין
 דו ביקט דו שאף און איה בין דר פאקטאך.
 הבטחה ה' אז דוא וועסט אפילו זיין אין
 גלות וועל איה דיר פון דארטין ארום נעמן
 און וועל דיר ויער קערין קיין ציין. און
 ווייל ציין האט גישרגען מיט א ביקטער
 גישרייא אוף איר תורבן ותאמר ציין עובדי
 ה' ציין האט גיאנט דאס גאט האט מיה
 פאר לאוין. זאג איה דיר צוא אז דוא
 זאלסט זיך גאר גיט שרעקן איה וועל
 קנדאי מקום זיין וויא איה האב דיר צוא
 גיאנט. איה האב צוא דיר גיאנט שאי
 קביב בו הייב אוף ארום דיר דינגע אויגין
 און געה דאס אלע האבין זיך צוא דיר
 פאר זאמילט. בי פולס פעדי תלבשי
 ותקשרם ה' בכלה וויא אלע וועלין דיר
 ויער שיוין קלידיין און באשיגען וויא א
 צירונג און דוא וועסט זיין באהעפט און
 גיבונדין צוא וויא וויא א בלה איה באהעפט
 מיט אירע צירונג. דערום זאלסטו זיך נאר
 גיט שרעקן דוא ביקט מיין קינד און
 איה בין דיין פאטער. הבטחה ה' וט.
 דוא צווייא קרנען וואס איה האב דיר
 גיגענין א מנהג בייא דיא קדושין ווען
 דוא האסט גינגקען דיא תורה וויא דיא
 גמרא

ימלך ה' כפלים על ישראל ועל כל
 האומות ויקבלו כולם את עול מלכותו
 והכלה ישראל תהיה לה המלוכה כפלים
 ותהי' חירות ממלך המות ומגלות ומעבדות
 ללחץ הבטחה י' כי יבעל כו' ומשום חתן
 על כלה ישים עליך אלהיך (שם סב)
 שאז יהיה היחוד הגמור הקב"ה עם עמו
 ישראל וידבר עמם פה אל פה וינשק
 לכל אחד ואחד בזהב ובחיבה יתירה .
 ואף שמדין הבעל הוא חין מחויב לפדות
 את אשתו אם נשצית אלא פעם אחת
 ואני נפשי לה' משומרים לבקר שומרים
 לבקר כבר פדה אותי כמה פעמים ואני
 ממתינ ומלפני עוד ליטעת הזוקר אבל
 יחל ישראל אל ה' כי הרבה עמו פדות
 ויחזור

כמו דאיתא בגמרא שבת (דף פח) וכאשר
 חטאת חזרת לי את הכתרים ולעתיד
 אשיב לך את המתנות . מתנה א' קול ששון
 וקול שמחה קול חתן וקול כלה (ירמיה
 יג) הוא חירות ממלך המות במקום
 אשר היה נשמע קול נהי כבי תמרורים
 על מיתת זקנים ונערים יהיה נשמע קול
 ששון ושמחה קול חתן וכלה . מתנה ב'
 (ישעיה סא) שוש אשים בה' כו' כחתן
 יכה פאר וכללה תעדי כליה ה' ימלך
 וילבש בעשרה לבושין של הוד והדר גאות
 וכבוד והכלה ישראל תעדי כליה כמלכה
 להיות חירות ממלך המות וחתן דומה
 למלך וכלה למלכה וכשהמלך חתן והמלכה
 כלה אז המלוכה להם כפלים כן לעתיד

פירוש ע"מ

דעם עול פון גאט צוא דינען אים מיטן
 גאנצין הארצין . אונ דיא בלה ישראל וועט
 האבין גיטאפילט דיא מלוכה צוא זיין פרייא
 פון מלאך הקמות אונ פון גלות אונ זיא וועט
 גיט האבין קיין שום עול עבודה גאר צוא
 גאט וויא א מלכה ביו אייבונג . הבטחה י'
 פי יבעל כו' וקשוש חתן על י' בלה ישיש
 עלוך אלהיך לעתיד וועט זיין דער רעכטער
 יחוד השי"ת גיט זיין בלה ישראל אונ ער
 וועט מיט וויא ריידן פה אל פה גיט
 גרום ליבשאפט אונ הגם מיטן דין איז
 דער מאן גיט מחויב צוא אים לייזן זיין אשה
 אז זיא איז גיפאנגען גינוארין גאר איין
 קאל אונ מיר יודין זענען שון גיפאנגען
 גינוארין פיל קאל . וויא דער פסוק זאגט
 נפשי לה' משומרים לבקר שון פיל קאל
 האבין מיר גיחאפט צוא גאט אונ ער האט
 אונ אום גילויזט אונ יעצט שוהרים לבקר
 האבין מיר ווידער ער זאל אונ שיקין דיא
 ישועה . וועלן מיר אקבשר זיין בייא זיך
 שמואק גיפאלן השי"ת איז דאך שוין גיט
 מחויב אונ קיער אים צו לייזן זאגט דוד
 נחל ישראל אל ה' כו מיר מענען זיא
 האבין צו גאט ער גיט גיט מיט אינז
 מיטן דין גאר מיט חסד ורחבה עמו פדות
 ער וועט אינז מיט זיין גרויס חסד ווידער
 אים לייזן . וויא מיר זאגן אין קדושה

גמרא זאגט אין שבת . גאר אז דוא האפט
 גינוודיגט האב איה גימוזט צוא נעמן ויז
 פון דיר זאג איה דיר צוא אז לעתיד וועל
 איה דיר וזיא צוריק געבין . מתנה א' קול
 ששון וקול שמחה קול חתן וקול ה' בלה
 אונ דעם ארט וזאט עם איז גינען צוא
 הערין א ביטער גינויין אונ דעם טוט פון
 אקטע מיט יונגע ונעטמו שון דער פון זיין
 פרייא מען וועט שון דאס קיין קאל גיט
 הערין גאר מען וועט הערין א קול ששון
 ושמחה א קול חתן ובלה . מתנה ב' שוש
 א ישיש בה' . איה וועל זיך פרייען מיט גאט .
 ברתן יכהן פאר ס' ובבלה תעדי בליה .
 אז וויא א חתן טוט זיך פאשיינען מיט
 שיינע קליידער אונ א בלה טוט זיך אן צירין
 מיט שיינע צירונג אין דעם פאג פון ווער
 חסד . אז לעתיד וועט זיך השי"ת אן
 קמיידין מיט זעהן לבושים פון שיינקייט
 מיט גרוסקייט אונ דיא בלה ישראל וועט
 זיך אן צירין מיט איר שוין צירונג צוא זיין
 פרייא פון מלאך הקמות . אונ אזו וויא א
 חתן איז גלייך צוא א מלכה אונ א בלה
 צוא א מלכה אונ ווען דער מלך איז חתן
 אונ דיא מלכה בלה דאמקלס איז בייא וזיא
 טאפיל דיא מלוכה . אזו לעתיד וועט השי"ת
 האבין דיא מלוכה גיטאפילט פון דיא יודין
 אונ פון אלי אומות אלע ונעלן אונ זיך נעמן

שְׁלֹמֹתֶיךָ כְּרִיחַ לְבָנוֹן : יֵי גִן | נְעוֹר אַחֲתֵי כַפֶּה גִלְגַּל | נְעוֹל מַעֲיָן
וְחָתוּם : יֵי | שְׁלַחֲךָ פְּרָדִים רְמוּנִים עִם פְּרֵי מְגָדִים כְּפָרִים עִם־נַרְדִּים :

נרד

ביאור הגר"א

שהוא הלבוש של התורה: (יב) גן נעול אחותי כלל. היא תורה שבכתב תנ"ך. וזה שאמר גן נעול הוא תורה שבה ג"ן סדרים והוא נעול מאוד. גל נעול הוא נביאים שהוא מעיין הנובע וזה שאמר (יהושפ טו) גולת עליה וגולת תחתיה שהוא נביאים ראשונים ואחרונים. מעין חתום הוא כתובים כמו שאמרו חז"ל (מגילה ידף ג) זיקק לגלות חרוטם של כתובים יתה בת קול ואמרה דייך מפני שיש בו קץ משה ובהקף כחוב ואחה חתום הדברים: (ג) שלחך. פי' שדוהיך והם תורה שבע"פ. פרדם רמונים היא המשנה שהיא כמו הפרדם שאין בו דבר שאין בו לורך כל עשב ועשב יש בו לורך כך המשנה כל דבר ודבר הוא לין בפני עלמו. עם פרי מגדים הם פירות שמיים והוא הנמרה שהוא שמן מאוד שמרוב את ההלכה וקול ועירי עד שיעמוד הדין על בוריו. כפרים הם הלבוש שבנמרה ונרדים הם האגדות שהוא כמו הכשמים: נרד

גן בשמים ויחזור ויפדה אותי כמו שאנו אומרים בקדושת מוסף של שבת והוא יבאלנו ברחמיו קנית לעיני כל חי. במהרה בימינו אמן:

מעלת התורה והמצות

(יב) גן נעור היא תורה שבכתב שבה ג"ג פרשיות: גל נעול. היא תורה שבעל פה שנמשלה למים תורה שבכתב נמשלה ללחם ותורה שבעל פה למים וכמו אחר האכילה שתייה כן אחר תורה שבכתב לריך הלמוד לתורה שבעל פה: מעין חתום. הוא סודות התורה: (ג) שלחך פרדם. הענפים היואלים מתורה שבכתב שמהם יתפשט תורה שבעל פה הוא על דרך פרד"ם "פשת רמוז דרוש" סוד ועל פי שלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן: רמונים. כמו ברמון יש תרי"ג גרעונים כן יש בתורה תרי"ג מלות: עם פרו כגדים. סכל מלוא הוא מתוקן ומתובל מעשה רוקח על פי פרד"ם: כפרים עם נרדים. שהם לריו כן יש מלות שהם רק במחשבה:

נרד

פירוש המלות והענין

שלמותיך. הוא נבדוד: (יב) גן נעול. מעין במים: נעול. סגור. גל. פי' מעין: חתום. ענין סגור:

פירוש ע"מ

פון שבת והוא יבאלנו ברחמיו שגית לעיני כל חי אלע לעבדיגע וועלן זעקן מיט זייערע אויגן וויא ער וועט אויזן מיט זיין גרום רחמנות אום זייען דעם צווייטן קמאל אמן: וויא נאך עסין בארף א מענטש טרינקען אזוי נאך הורה שבכתב בארף מען האבן הורה שבעל פה. מעין חתום א קנואל פאר חתמת דאם איז דיא סודות התורה: (ג) שלחך פרדם צווייגן וואס גייען ארום פון הורה שבכתב ווערן נדרשת על פי דרך פרד"ם פשט. רמז. דרוש. סוד. רמונים אזוי וויא אין א רמון גיפנד זיך הרי"ג קערנר אזוי גיפנד זיך אין דער הורה הרי"ג מצות. עם פרי מגדים זעך מצוה האם א זיסן טעם על פי פרד"ם. כפרים עם נרדים דאם איז א זעלגע בשמים וואס וויא זענען נאר צוא שמעקן גיט צום עסין אזוי איז פאר האנדען מצות וואס וויא זענען גיט צוא מאן נאר בפתחקה:

נרד

דיא גרויסקייט פון דער הורה מיט אירע מצות:

(יב) גן נעור א פאר שלאסענר גארטן דם איז הורה שבכתב אין דער הורה גיפנד זיך ג"ג פרשיות וויא דער צאל פון דעם ווארט גן. גל נעול א פאר שלאסענר קנואל דאם איז הורה שבעל פה. הורה שבכתב איז גיגליכן צו גרויט אויג הורה שבעל פה איז גיגליכן צוא וואסער. אזוי

שיר השירים ד

יד גִּרְדָּה וְכִרְפֹּס קִנְיָה וְקִנְמוֹן עִם פְּלִיעֵצִי לְבוֹנָה מִרְ וְאַהֲלוֹת עִם

ביאור הגר"א

(יד) גרד וכרכוס. הם תקופות ונימטריאלות, קנה וקנמון הוא שיחות שדים ושפות ושיחה מלאכי השרת שיחת דקלים משלת שועלין משלת כובסין. עם כל עני לבונה הוא דקדוקי מורה ודקדוקי סופרים. מור ואהלות הם מעשה בראשית ומעשה מרכבה. עם כל ראשי בשמים הם סודות התנין והנקודות והטעמים של אותיות

ב

גן בשמים

(יד) גרד וכרכוס. שם משמחין אם לב האדם כן יש מלות משמחי לב כמו מלות שבת ויו"ט: קנה וקנמון. המין הזה גדל בארץ ישראל והוא בזול כן יש מלות שיכול האדם לעשותם בלי שום עמל וחסרון כיס: עם כל עצי לבונה. הם המלות שלריכס גוף נקי גוף מזווכך כמו לבונה כחאמר הגמרא סוף סוטה משחרב בית המקדש בטלה זכוית לבנה הם אנשים בעלי גשמו זך: מור. מין יין טוב העשוי מעורב עם מור ישמח לבב אנוש כן יש מלות שלריך האדם לעשותם בשמחה וחדוה: ואהלות. הוא מין הבא מרחוק כן יש מלות הבאין מרחוק כמו תכלת בגדי כהונה: עם כל ראשי בשמים. מלות הראשים כמו עשרת הדברות י"ג עקרים זה הוא הגדון שנתן הקדוש ב"ה הארום להארובה ישראל ומהם כאן שלש עשרה מינים. א) רמון. ב) פרי מגדים. ג) כפרים. ד) גרדים. ה) גרד. ו) כרכס. ז) קנה. ח) קנמון. ט) עני לבונה. י) מור. יא) אהלות. יב) יג) ראשי בשמים. וכנגדן הכניסה הכלל ישראל להחמין הקב"ה י"ג דברים במשכן:

מעין

פירוש המלות והענין

(יג) שלחך כו'. עיין בפנים: שלחך. כן יקראו הענפים המתפשטים ויולאים לחזן: פרס. כן יקרא גן מעין מאל: סגדים. כן יקרא דבר משוגח ומעלה: כפרים גרדים, מיני בשמים: גרד וכרכוס. כולם שמות מיני כושים הם:

פירוש ע"מ

(יד) גִּרְדָּה וְכִרְפֹּס. דאם איז פֿעשמים וואס מאַכען פֿרייער דעם פֿענשטשען אזוי איז פאר האַנדן אַנעלעכע מצות וואס ווי דר פֿרייען דם האַרץ פון פֿענשטשען ווי מצות שֶׁבַת ויו"ט. קִנְיָה וְקִנְמוֹן דָּם איז אזוי אַמין נוס עם וואַקסט איז אַרץ יִשְׂרָאֵל אונג עם איז וייער בּוֹל אזוי איז פאר האַנדען מצות ווס דער פֿענשטש קאן ווי פֿאן גאר גרינג ווי דארפן גאר ניש קאפֿטן. עם פֿל עֵצִי לְבוֹנָה דָּם איז אַנעלעכע מצות ווס פֿען דארף צו ווי האַפן אַרײַן גילאטערטן גוף ווי לְבוֹנָה ווי די גִּמְרָא וואָנט מִשְׁחַרְבַּת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּשִׁלְתָּה וְזִכּוּיֹת לְבִנְיָה דָּם מײַנט פֿען אז דער בֵּית הַמִּקְדָּשׁ איז חרוב גינאָרען איז בְּשֵׁל גינאָרען דוא ווייסע גִּלְאוֹ דאָם איז דיא פֿענשטשען וואס וייער גוף איז גיליטערט אונג גיאידיליט. מור דאָם איז אַקארט גוטער וויין ער איז צו גיפֿאָנוועט מיט דיא פֿעשמים

מעין

שיר השירים ד

כִּי־רָאִיתִי בַשָּׁמַיִם: טו מַעֲיֵן גַּגִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים וְנִזְלִים מִן־לְבַנּוֹן: טו עוֹרֵי צְפוֹן וְכוֹאֵי תִיבֵן תְּפִידֵי גַבִּי יוֹלֵוּ בְּשִׁמּוֹי יְבֹא דוֹדֵי לְגַבִּי וַיֹּאבֵל פְּרִי מִגְדֵּי:

באתי

גן בשמים

(טו) מעין גגים

המעיין שבגן התורה הוא באר מים חיים. כל הלומד תורה לשמה נעשה כמעין גן העדן. כל הלומד תורה לשמה נעשה כמעין גן העדן (אבות פרק ו) וכל אדם שאב ממה חיים בטובה ובעוה"ב וכל הפורש ממה מיד נקרא מת כי עץ חיים היא למחויקים בה (משלי ג) ואלו היה אדם טובע בתל שוטף ורואה לפניו שם אילן חזק בודאי יתחמק בכל כחו להתאחז בו ולא ירפה ידו אפי' רגע אחד שבזה האילן תלוי כל חיובו ואם ירפה ידו מיד יטבע. כן המוה"ק נקרא עץ חיים אילנה דחיי שרק בזמן שהוא עוסק בה הוא חי חיים אמתיים ודבוק בחי עולמים ואם יעזוב אותה יטבע במים הזדונים: ונזולים מן לבנון. עיקר מקור התורה הוא מבית המקדש משם מולא מים הנאמנים הללו כמו דליהא (ירושלמי סוכה פ"ד) למה נקרא שמה בית השואבה שמסם היו שואבים רוח הקודש מ"ח פעמים באר נמלא בתורה כנגד מ"ח דברים שהתורה נקנית בהם: (טו) עוֹרֵי. כשנגמר בנין המקדש ויתפלל שלמה אל ה' שיבוא כבודו לשכון

ביאור הגר"א

אומות שהם הראשים: (טו) מעין גגים. הוא נגד חכמה. כהני מים חיים הוא נגד בינה. ונזולים מן לבנון הוא נגד דעת: (טו) עוֹרֵי לָפוֹן וְכוֹאֵי תִיבֵן

פירוש המלות והענין

ראשי. ענין מוטב ומובחר: (טו) מעין גגים. המעיין שבגן התורה הוא נזר מים חיים התורה הוא כמעין המהגבר: ונזולים מן לבנון. עיקר מקור התורה ורוח הקודש שבה הוא מבית המקדש משם מולא מים הנאמנים הללו: חיים. פי' נובעים: ונזולים. מלשון הולך והטפה: (טו) עוֹרֵי. עיני כמים: עוֹרֵי. מלשון המטורת: הפיחי מלשון הסקה ושיבה:

פירוש ע"מ

(טו) מַעֲיֵן גַּגִּים דָּעַר קְנוֹאֵל וְוֹאֵם אֵין דָּעַם גְּאָרְטֵן פֿון דָּעַר הוֹרָה אֵין בְּאֵר מַיִם חַיִּים אַ קְנוֹאֵל פֿון לְעֵבְדֵיךָ וְוֹאֵסְעַר. דָּעַר וְוֹאֵם אַ לְעֵרִינְט הוֹרָה לְשִׁמְחָה וְנִעְרַט עַר וְוִיֵּא אַ שְׂמֵאָרְקֵעַר קְנוֹאֵל אֹונ עַר שְׁעָפֵט פֿון דָּעַר הוֹרָה לְעֵבִין בְּעוֹה"ו אֹונ בְּעוֹה"ב. אֹונ דָּעַר וְוֹאֵם שְׂיִיד זִיךְ אַפּ פֿון דָּעַר הוֹרָה שְׂיִיד עַר זִיךְ אַפּ פֿון לְעֵפֶן עַר הַיִּסַּט אַ מַת וְוִיֵּא דָּעַר פֿסוּק וְאָנְט בִּי עֵץ חַיִּים הִיא לְמַחְוִיקִים בַּה. דִּיא הוֹרָה אֵין אַ בּוִים פֿון לְעֵבִין צוֹא דִּיא וְוֹאֵם הַאָלְטֵן זִיךְ אֵין אֵיר. אֹונ אֵין וְוִיֵּא אַ מַעֲנִשְׁט וְוֹאֵם מְרִינְקֵט זִיךְ אֵין אַ גְּרוֹיִסְעַן שְׂיִיד אֹונ עַר וְנַעַם זִיךְ אֵין חַאפִּין בִּיֵּא אַ בּוִים גִּיוִוִים וְנַעַם עַר זִיךְ הַאָלְטֵן מַיִם זִיין נִאָנְצִין כַּח אֵין דָּעַם בּוִים עַר וְנַעַם נִיט אַפּ לְאֵין זִיין הַאָנְדַּר אַ רָנַע וְוִייל אֵין דָּעַר בּוִים הַעֲנָנְט זִיין נִאָנְצֵעַר לְעֵבִין. אֵין אֵין דִּיא הוֹרָה הַקְרוֹיִשָּׁה אַ עֵץ

(טו) עֵרִי אֵין דָּעַר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ זִיין פֿאַרְטִיג גְּטָאָרְן הַאָט שְׁלֵמָה בְּכֵלְךָ גִּבְעָמֵן צוֹא גָאָט אֹונ עַם זָאל קִיסְעֵן ז'ן דְּבוֹר צוֹא רֹעֵן

לשכון כהבית אשר כנה. וזה עורי צפון.
 זו עולה הנשחטת בלפון; ובואי תימן.
 אלו שלמים שנשחטת בדרום: הפירו' גני.
 זה בית המקדש: יזלו בשמיו. זהו
 קמרת הסמים: יבא דודי לגנו. זה
 הקב"ה אל ביתו: ויאכל פרי מבדיו.
 הוא תורה ועבודה הנמלאים סם ויעלו
 לפניו לנחת רוח:

תימן. כמו שצ"ח האומר ללפון תני ולתימן אל
 תכלאי (ישעיה מג) כי בלפון סם כל הטובות כמו
 שצ"ח מה רב טובך אשר כפית הוא ברוח לפון
 רק שהוא לפון סם ולכך אמר תני. אבל לתימן
 הוא רוח דרום: הוא מדת החסד אין צריך לבקש
 שיהן רק אל תכלאי שלא יפסוק חסדו. לכן צ"ח
 כאן עורי לפון שפון צריך התעוררות אבל לתימן
 אין צריך לומר עורי אלא ובואי שיכוח מעלמו.
 וארבעה דברים אומר כאן. א' עורי לפון הוא
 נגד לויס. ובואי תימן נגד כהנים שהוא חסד.
 הפירי גני נגד ישראל שהם נקראים גן ה' והיו
 עוסקים כל הסבוע כחפילה ברוח פיהם לבקש
 שיהיה עמם כשעמך מרסוק כמו השמים שזריה הולך
 למרסוק. יבוא דודי לגנו ויאכל פרי מבדיו כמו שצ"ח
 והאכל את כל העולה והזבחים כו' וכבוד ה' מלא את הבית:

גן היוצא משיר רביעי חמשה דברים. בשמים

א) שבה לישראל בזמן שעושיין רצונו של מקום. ב) סיפור
 עליית הישיבה ממשכן שילה אל בית עולמים. ג) כח
 מעשי הצדיקים. ד) הבטחה לישראל. ה) מעלת התורה
 והמצוות. ועתה חשבתי ימים מקדם מה גדלה אהבתו אלי
 ואת העשרה הבטחות שהבטיח לי לכן אחכה לו בכל יום
 וכמו שאמר במגילת איכה זאת אישבי אל לבי על כן
 אוחיל לו. השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו בקדם:
 באתי

פירוש ע"מ

דיא שכינה איז אויף גינאנגען פון
 משכן שילה צום בית המקדש וואס
 דער מלך שלמה האט גבויט.
 דער שטארקער פח פון די צדיקים.
 דא גומער צוא זאג צוא די יודין.
 ה דיא גרויסקייט פון דער תורה
 מיט אירע מצות:

רען אין דער שטוב וואס ער האט פאר
 אים גבועט. דאס זאגט ער עורי צפון
 דער וועק זיך צפון דאס איז דיא עולה
 ווס מען שעקט אין צפון זייט. ובואי תימן
 דיא שפטים וואס מען שעקט אין דרום
 זייט. הפירי גני זאל בלאזן מיין נארטן
 דאס איז דער בית המקדש. וילדו בשמי
 זאלין רינען דיא בשמים דאס איז דיא
 קמורת הסמים. ובוא דודי לגנו זאל קומען
 מיין פריינד האט צוא זיין נארטן צוא זיין
 בית המקדש. ויאכל פרי מבדיו זאל ער
 עסן דיא זקע פירות דאס איז דיא תורה
 געבוךה וג"ח וואס נארטן ווערן זיין אלע
 גיבנען אונ זיין זאלין אופ גיין פאר אים
 פאר א נחת רוח:

דער קפיטיל רעט וועגן פינה זאכין
 " א רויב צוא דיא יודין ווען זיי
 טוען דעם רצון פון האט. ב ויין

אונ רעגט אז איך בעטראכט די ליבשאפט
 וואס השי"ת האט צוא מיר גיטוין אונ
 דיא זען הבטחות וואס ער האט מיר צוא
 גזאגט דערום מוז איך רעגט אויף האפן
 אופ זיין הילף. אונ אזוי האט גזאגט דער
 גביא וזא אישבי אל לבי על כן אוחיל לו
 איך באטראכט אין מיין הארץ די טובות
 וואס ער האט מיר גיטאן ביי אהער האף
 איך אז ער וועט מיר ווידער טאן טובות
 אונ ער וועט באנייען אונזערע קעג
 ויין פריער:

שיר השירים ה

ה א באתי לגני אחתי כלה אריתי מורי עסבשמי אכלתי יערי
עסבדבשי שתיתי ייני עסחלבי אכלו רעים שתו ושברו דודים :

אני

גן בשמים

ביאור הגר"א

ה (א) אחר תפילת שלמה שהתפלל שיבוא הקב"ה לשכון בזהית אשר בנה לו ענה הקב"ה באתי לגני אחותי כלה כמו שנאמר וכבוד ה' מלא את הבית. אריתי מורי הוא הקטרת. עם בשמי הוא בשמים לשמן המשחה ולקטרת הסמים. אכלתי יערי כו' הוא עולות שכולו כליל לה'. שתיתי ייני הוא נכסיו. עם חלבי הוא שלמים שמקריבין מהם ההלכים וגם כל דבר שזמן נקרא חלב כמו שנאמר חלב חטים וקאי גם על שמן המנחות. אכלו ריעים הם הכהנים שאכלו בשר הקרבן. שתו ושברו דודים הם הכעלים כמו שנאמר (קהלת ט) לך אכול בשמחה לחמד ושתה בלב טוב ויין. וע"פ הוזהר יק לפרש מורי עם בשמי הם עולות ומנחות יערי עם דבשי הם המעות והשמות עם חלבי הם שלמים ומורה :

אני

חלקם : שתו ושברו דודים. אלו ישראל כי עתה ברכה וספע ואור בכל העולמות ומרוב שמחה ששמחו אז המלך שלמה וישראל אכלו ושתו אף ביום הכפורים כמו דליתא (במועד קטן דף ט) אותה שנה לא עשו ישראל את יום הכפורים והיו דואגים ומלטערים יתה בת קול ואמר להם כולכם מזומנים לחיי עולם הבא :

אני

פירוש המלות והענין

ה (א) תשובת הקב"ה למנך שלמה באתי לגני אל הבית תשר כמות למעני : אריתי מורי עם בשמי. הקרבנות והקטרת שהקרבתי לי עלה לפני לנחת רוח : אכלתי יערי. גם קרבן הקטרת בטומאה נעלמת קבלתי לרצון : שתיתי ייני. אלו נכסיו : עם חלבי. של קרבן שלמים : אכלו רעים. יאכלו הכהנים חלקם : שתו ושברו דודים. אלו ישראל חלק שלם : אריתי. לשון לקטפה ושברו. הוא שמים וומר מכדי המדע :

פירוש ע"מ

ה (א) באתי לגני אחותי כלה איך האב צוא גיהערת ביין גיבעט איך בין גקומען אין מיין גארטן צו מיין שוועסטער דיא פלה אונ צוא דיר מיין לייב האבער שלמה וויא עם שמיים וכבוד ה' קלא את הבית דער פבור איז גאט האט דער פירט דעם בית המקדש. אריתי מורי די קרבנות וואס איר האט פגרייב גווען מיט שמתה אזוי וויא מור איז משמח האב איך וויא ארץ גיקליבין אונ צוא גנומען מיט גרויס לייבשאפט. אכלתי יערי אפילו די קרבנות וואס מיין האט וויא מקריב גווען בטומאה ווייל דיא טומאה האט זיך פאר באהלפין זיין

עולם

7

שיר השירים ה

ב אָנִי יְשֵׁנָה וְדַבְּרִי עַר קוֹל דְּרוֹדִי דוֹפֵק פְּתָחַי לִי אַחֲתֵי רַעֲיָתִי

יוגתי

ביאר הגר"א
סיפור גלות בבל

גן בשמים

סיפור חדש גרמא בנוקין

(ב) אני ישנה בצלתי בכל ולכי ער הס הת"ח שהי' ציויהם לזכר היה ער להקב"ה כגון דניאל וחבריו . קול דודי דופק על ידי הכניחים פתחי לי כהודו של מחט ואפתח לך כפתחו של אולם . אחותי רעיתי יוגתי תמתי ד' רגוני יש בישראל בעלי תורה . בעלי חכמה . בעלי יראה . בעלי מלות . וזה שאמר אחותי הם בעלי חכמה כמו שאמר אמור להכמה אחותי את (משלי ז) . רעיתי הם בעלי יראה כי יראה הפנימית הוא להתדבק בה' . יוגתי הם בעלי תורה שהם דבוקים בתורה תמיד כמו שהיונה דבוקה בכן וזנה . תמתי הם בעלי מלות שעשו כל המלות . שראשי נמלא על המחמה עמדי בחוק והטל יורד עלי . קולותי רסיסי לילה שערות ראשי מלאים מן הטיפות של גשמים הורדות בלילה ולכן פתחי לי . והענין הוא שיש ב' מיני סכר א' סכר התורה . ב' סכר המלות . סכר התורה הוא על כמו שאמר על אורות עליך (ישעי' כו) והוא סכר אחד גדול מאוד ולכן נקרא על כמו שהטל הוא עשם אחד .

ובער

נדף וצפתה פתאום נפל עליו שניה עזה וישאר שוכב בלי שום תנועה כלל ובכשיל וכליפות . הלמו עליו והוא לא הקיץ משנתו והוא לפלא . כן הפלא ופלא יפלא כנסת ישראל על עלמה מה זה היה לי כי תמיד היה דרכי להסתעורר לקול ה'

ברמזיה

פירוש המלות והענין

(ב) אני ישנה . פתאום נפל עלי שניה ותדמה לעבודת ה' : ולכי ער . לנע לסור אחרי מעשים רעים לזכר אני ער תוכי : קול דודי דופק . תמיד על ידי עבדיו הכניחים ואומר פתחי לי את לבך ולא לזלזלים אחרים מפני ד' טענות א' אחותי את מלך הממלכה . ב' רעיתי ויפיו ושפתים היינו יחד במלכים בנינו השעבוד . ג' יוגתי מפני מה כאשר היית בצרם כינה במקווי הסלע אלל הים הללתי את נפשך .

ד'

פירוש ע"מ

עוֹלָם הָבָא (גמ' מועד קמן ט'): פיינד באקומען איר מאן אונ האט אין אים ווידער גישפענגט אונ האט זיך פאר ליבט מיט פרעמדע . אזוי איז גווען דאס יודין מיט גאט זיין האבן גיהאט צו גאט א שטארקע אונ זיך ליבשאפט . פלוצלינג צוא ליב פיל נוסם וואס זיין האבן גיהאט האבן זיין און גיהוהן צוא זינגיין צוא קערין זיך צו פרעמדע אפ געבט אונ דעם גאט פון זייערע געלעבן האבן זיין פאר לאזין . אונ אזוי וויא א מענטש וואס ער האט גיהאט א גרינגען שלאף אין א רגע פלעגט מען אים דער וועקן פלוצלינג איז ארף אים גיפאלן א שטארקער שלאף אונ מיט פוקין האט מען אים גיט גיקאנט דער וועקן . אזוי בין איך ישראל שפענדיג פלעגט

פלעגט

שיר השירים ה

יוֹנְתִי תַמְתִּי שְׂרָאשִׁי ר' הַגֹּשׁ נִמְרָא-מָר קְוֹצוֹתַי רְסִימֵי לִילָה :

ביאור הנר"א

ובעד המלות נחתין שער בעד כל מלה ומלה ולכן מרמזה זה השער של המלות לטיפוח נשפים שכל טיפה ישישה סוף בפני פלגו והשער של תורה ומלות הוא טירחיהן כשה"ו והקרן לעוה"ב. אך אם רוב הפולס הינם ראויים פהיו נותן הקב"ה בעוה"ו כלל אף למיעוט האדוקים וכן כמדך לארץ בגלות אין הקב"ה נותן כעוה"ו כלל כי השפע הולך על ידי השמים שכחמות כידוע וכשי"ה יתן לישראל הכל בעוה"ב אף הפירות. וזה שאמר פתחי לי מעט בחשוכה וחולל לבוא לארץ ישראל שראשי נמלא על מן שער התורה קצותי רסימי לילה מן שער המלות ובארץ ישראל אוכל ליתן לך זאת. ומה שאמר אלל המלות לילה ולא אלל התורה הוא כמו שאמר (משלי ו) כי כר מלה ובר הוא בלילה ותורה אור הוא אור היום :

גן בשמים
ברמזה קלה ועתה אני ישנה נפל עלי
שינה עזה מלעבוד את בוראי : ולבי ער.
לרע לסור אחרי אלהי נכר לזה אני
ער ורזין : קול דודי דופק. תמיד
ביד כל חוזה וכבוא להסרות צי ולהוכיחי
על מעשי הרעים ואומר פתחי לי למה
סגרת את דלתות בית ה' כמו שאמר
ויסגור את דלתות בית ה' כו' (ד"ה ז
כח) לאלהים אחרים פתחת ולי סגרת.
הלוא אתה לריך לפתוח ולשמוע רק בקולי.
מפני ארבע דברים. א) הלוא אחותי את
מלך הכשמה הכוונה יעשה את אחותנו.

ב) רעייתי הלוא ריעים ושותפים היינו יחד במזרים בעיניו השעבוד כמו שאמר עמו
אנכי בלרה (תהלים לא) ועתה בעת טובה עזבתי. ג) יונתי מפני מה בזמן אשר היית
כיונה בחגוי הסלע מוקפת חומה בנחשים ועקרבים במדבר בים ולעקת אליו הושיעה
נח ושמעתי לקולך והללתי את נפשך ואו שמחת ותשר לי סירה נאה ועתה
בעת טובה בל סכרתי. ד) תמתי הלוא נתארסת לי בחופה וקדושין ונתיחדת אחי
להיות

פירוש המלות והענין

ד' תמתי נתארסת לי בחופה וקדושין להיות לי לעם ועתה למה כרסתה ממני : ער. מלשון סערה וסקנה :
דופק. ענין הכאה נמת על הלל : תמתי. מלשון תמימות : שראשי נמלא מל כו'. גם עתה ראשי
מליחה בעל של ברכה : קוצותי. בעל של סלסלה לכן טוב ממעטין הרעים ומחור חסבתך אלי כמקום :
קוצותי. הוא שער הראש כהלוי למעט ומדובקים יחד : רסימי לילה. הוא גשמי לילה חמום של
וכרביבים

פירוש ע"מ

פִּלְעָנִים מֵעַן מִיר דָּעַר וְעֵקֶן צוּא דָעַם קוּל
פּוֹן נָאֵם מִיֵּם אַ קִלְיוֹן וְיִנֵּק. אֹנֵן אֲצוּנָד
אֲנִי יִשְׁנָה אִיו אֹרֶף מִיר גִּיפְאֵלֶן אַ שְׂמַאֲרָקֶער
שְׂלָאָף אִיו דָּער רִינְסֵם פּוֹן מִיוֹן אָמֵם. וְלִבִּי
עַר צוּא שְׂלֵעֲכֵמֶע קִעֲשִׁים בֵּין אִיהָ גִוּוען
וּמֵאֲכַעֲנִינִי. קוּל דּוּרִי דּוּפֵק דָּער קוּל פּוֹן
מִיוֹן נָאֵם הָאָם אֹרֶף מִיר שְׂמַעֲנִינִי גִקְלֵאָפֵם
דּוּרֵךְ דִּיא גִבִּיאִים. עַר הָאָם מִיה גִּיפְעִינִי
פִּתְחִי לִי עֲפִין מִיר צוּא וְיֹאֵם הָאָסֵמוּ פִּאר
שְׂלָאָסִין דִּיא מוּזְעִרִין פּוֹן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִנִּי
הָאָפֵם וְיֵךְ גִּמְאָכֵם מִבְּחֻרֵת צוּא פִּרְעִמְדֵּע
אָפֵ עֲשֵׂר וְיִיא עִם שְׂמִיִּים אִין פִּסּוּק
רַה"ב כִּיחַ) צוּא וְיִיא הָאָסֵמוּ גִיעֲפִינִי אִנִּי
צוּא מִיר הָאָסֵמוּ פִּאר שְׂלָאָסִין. דּוּ אֲרַפְסֵם
דָּאָךְ צוּא הִעֲרִין גָּאָר אִין מִיוֹן קוּל צוּ לִיב
מִיר זֹאכִין. א) אַחֻותִי רִיוֹן נְשִׁמָּה אִיו דָּאָךְ
מִיוֹן שְׂוֵעֲקֵמֶער דָּאֵם הִיִּקֵּם אַ חֵלֶק פּוֹן מִיר

שיר השירים ה

נִפְשָׁמְתִי אֶת־תְּהַנְתִּי אֵיכָבָה אֶלְבָּשְׁנָה רַחֲצֵתִי אֶת־רַגְלֵי אֵיכָבָה
אֲמַנְפָם

ביאור הגר"א

בן בשמים

(ג) משיבה כנסת ישראל פסתי את כתנתי כו'.
פי' אם האדם הולך בתלוקו ואינו
פושטו וכול להלך בו עוד כמה ימים אכל אם
פושטו אז נפשו של אדם קצה לחזור ולהלבישו .
והמשל הוא על פי דרך שאמר היחפה איש אם
בחיכו ובגדיו לא תשרפנה אם יהלך איש על הגהלים
ורגליו לא תכוינה (משלי ו) והביאור הוא כי המדות
נקראים בגדים ויש אדם שגולד כך עם המדות שלו
והם אצלו טבע כי כן גולד. ויש שלא גולדו עמו
המדות אך הרגיל עם המדות ופשה בן ימים רבים
עד שנעשה אצלו טבע והוא שאמר היחפה איש אם
בחיכו הוא שירגל את עלמו במדות רעות אף
שגולד במדות טובות ובגדיו לא תשרפנה פי' האם
לא יאבד את המדות טובות שגולדו עמו בטבע רדואי
יאבד אותם כיון שהורגל במדות רעות. וקו"ח
אם יהלך איש על הגהלים הוא שגולד במדות רעות
והוא הולך ופשה כפי מדותיו הרעות ורגליו לא
תכוינה כלשון תמיחה מכיון שגולד בטבע רעה
והטבע הולך ומתגבר עמו כי לא הרגיל את עלמו
לפרוש

להיות דבוק בי ועמה למה נפרשת ממני
איה ספר כריתות אשר לקחת ממני :
שראשי נמלא מל . והלוא גם עתה ראשי
מליאה בטל של ברכה בטל של השפעה רבה :
קוצותי . נקבלים בריסויו של הלחה ואני
לא אוכל להשפיע עליך מפני פשעיך
ומזה יש לער ועלז אלי וגם אל האמלטים
אשר על ידם הולך השפע וגם אליך
הגולד אל השפע והו שחמרו במדרש
איכה זוכה ומצכה להקב"ה הנותן השפע
זוכה ומצכה למלאכי השרת לחמה ללכנה
שעל ידם הולך השפע לנ' אומות המקבלים
השפע חוס נח עלי ועליך ועל כל בראוי
מעלה ומטה וסוד ממשוך הרעים ומזור
אהבתך אלי כמקדם :

(ג) משיבים ישראל פשמתי את כתנתי . הוא לבוש הנפש ר"ל הלא
ידוע שעל ידי תורה ומלות שהאדם עושה הוא מתקן לבוש
יקר לנשמתו וכל שטתיו של האדם הוא יארוג את הבגד הזה והלואי ישלימונו כי
היום

פירוש המלות והענין

וכרובים עלי עשב וכרסויו מלקוח : (ג) משיבים ישראל פשמתי את כתנתי . הוא לבוש שהאדם עושה
לנשמתו על ידי תורה ומעשים טובים ואני רעותי את מטי : איכבה ארבעה פון הימיל אונ ערד
לקח לי את הבגד הזה : רחצתי את רגלי . כחמנוי סומר כי הרגלתי את עלמי בתענוגים ומפנקי סגוף :
איכבה אמנפם . לננות את גופי בחוקי התורם ולא כעיתי את חונו לקול ה' : פשמתי . ענין הסרת
המלנוס : איכבה . מ' חין :

פירוש ע"מ

אף גישיימ וואו איז דיין גט וואס איך
האב דיר גיגען . שראשי נמלא מל
איז דאך און מיין קאפ פיל מיט מל
השפעה . מייע גריינלעך געגען פיל מיט
קראפטיג פון העלחה אונ איך קאן דאס
גיט משפיע זיין און דיר צוא ליב דייע
זינד . אונ צוא ליב דעם האב איך פיל
צער אונ אלע מלאכים ונגלים וואס דורך
זיא גיט דיא השפעה אונ דוא וואס דוא
ברוקסט דיא השפעה קאפן אלע פיל צער .
דאס וואנט דער מדרש בוכה ויכפה זיא
זיינט אליין אונ מאכט זיינען צוא נאם
צוא דיא מלאכים צוא דער זין צוא דער
לקנה צוא דיא שפעריי צוא אלע זיגעניג

אך

שיר השירים ה

אֲמַנְפָם : ד דודי שְׁלַח יְדוּ מִן-הַחֹר וּמַעֲי הָמוּ עָלָיו :

קמתי

ביאור הגר"א

גן בשמים

היום קלר והמלכה מרובה ואני כנסת
 ישראל פשטתי את לבוש הזה מעלי כי
 שחתי אותו על ידי מעשים לא טובים
 ועתה איבבה אלבשנה האוֹךְ אטרה
 את עלמי לתקן לי את הבגד הזה : רחצתי
 את רגלי . מלך החומר כי הרגלתי אותי
 במנהגים חדשים בתענוגים ותפנוקי הגוף :
 איבבה אֲמַנְפָם . במנהגים ישנים ונפשי
 קלה בהם כמו שנאמר במשפטי מאסו
 ואת חוקותי געלה נפשם . כן עבר עלי
 שנים רבים והקב"ה שלח אלי את נביאיו
 יום יום ואני לא הטייתי את אזני לקולם :

לפרוש ממדותיו הרעות בודאי קשה לו לפרוש מהם
 וישאר ברעיו . וזה פשטתי את כתנתי הוא המדות
 הטובות שגילדו עמי עזבתי אותם והרגלתי במדות
 רעות ואיבבה אלבשנה איבבה אוכל להחזיר לי את
 המדות כפי טבעו כיון שנעשה לי טבע חדשה
 רחצתי את רגלי הלכתי חמיד בתענוגים שונים לילך
 בשרירות עיני ולבי ואוֹךְ עתה אטנפס וזה"ל
 מתאבק בעפר רגלי ת"ה : (ד) דודי שלח ידו מן
 החור . בגלות ככל כי ישראל היו אז בהסתר פנים
 כמו שנאמר ואני הסתר אסתיר פני מהם וכיון
 שנטלם הסתרים שנים היה פקידה ונחרב בית
 כוכבדנר ונחרב ככל כדי לגאול את ישראל כמו
 שנאמר במסלת ככל כי ירחם ה' את יעקב ויכר
 עוד בישראל כו' (ישעיה יד) . ומעי המו עליו
 הוא דניאל שיון טראה שכלו ע' שנים התפלל
 כמו

חורבן ירושלים וישראל

(ד) דודי שלח ידו מן החור . כאשר ראה דודי ית"ש שאני לא הטייתי אזני
 לקול דברו אז שלח לר ואויב בשערי ירושלים והשערים נפתחו והאויב
 בא לתוך העיר ועשה חרב והרג ואבדן ושרף ארמון תפארתנו משכן השכינה עד
 אשר באו מים עד נפש : ומעי המו עליו . אז נפתחו עיני וראיתי אף כי גדול כיס
 שכרי

פירוש המלות והענין

אֲמַנְפָם . מל' טינף ולכלוך : (ד) דודי שלח ידו מן החור . ר"ל שלח לר ואויב בשערי ירושלים ועשה חרב
 וחרב בתוך העם וגם שרף את בית המקדש : ומעי המו עליו . כמחו מעי והמו על מורבן ביתו יותר מכל
 מורבן שלי : החור . פי' סכק : המו . מלשון המיט וכוף ענין צער : עליו . פי' בעבורו :

פירוש ע"מ

איך פאריכטן מיינע מעשים אז איך זאל מיר אן קליידן מיט דעם לבוש דאס איז מיר צוא שווער . דער וואס זאגט אזוי מוז זיין אז ער גלייבט אין גאנצן גיט אין דעם לבוש . רחצתי כו' איך האב אפ גיטאשין מיינע פיס איך האב איין גיטוייגט מיין גוף מיט תענוגים מיט נייגע מאדעם . איבבה אֲמַנְפָם וויא קאן איך מיר אין ריכטן מיט דיא אלטע מאדעם וויא זענען מיר שוין פאר מיואקט גיטארן ווי עם שטייט במשפטי מאסו ואת חוקותי געלה נפשם אין מיינע משפטים האבן זייא פאר מיואקט אונ מיינע הוקים האט זייער נפש פאר אום ווירדיגט האט אזוי האב איך מיר גיפיקט פיל יאר אונ השו"ת האט מיר גישיקט

זיינע גביאים אונ איך האב זיי גיט גיטאקט צוא הערין : דא ווערט דער ציילט פון חורבן ירושלים :

(ד) דודי שלח כו' דאקאלם האט מיין ליב האבער גישיקט דעם פיינד אין די שווערין פון ירושלים דער שונא איז אריין גקומען אין שטאט אונ ער האט פאר לידן פיל מענטשן מיט זיין שווערד אונ ער האט פאר ברענד אונגעזעע היינער אונ אונזער שייגעם פאלאז וואס אין אים הא גירוש דיא שכינה . ומעי המו עליו מיינע גרערים האבן גיטאן ברוקען אוף אים הגם מיין בראך איז דאך זייער גרום גווען צוא מיין

שיר השירים ה

ה קמתי אני לפתח דודי וידי נספר מור ואצבעתי מור עבר על כפות המנעול : ו פתחתי אני לדודי ודודי חמק עבר נפשי

יצאה

ביאור הנר"א

כמו שנאמר (כדניאל ט) : (ה)קמתי אני. כמו שא"י ויקומו ראשי אבות כו' לזנות את בית ה' אשר בירושלים (עזרא ה) לפתח לדודי בתשובה שהדנילו נשים נכריות. וידי נספר מור. פי' יד הוא העיקר והתמלה של היד הוא שהתחילו לזנות את היסוד של בהמ"ק בימי כורש. והלכעומי הוא סוף היד. מור עובר הוא שגמרו בימי דרוש. על כפות המנעול הם החומות שעשה נחמיה בירושלים ומגרו את

גן בשמים

שכרי יש מכאוב מכאובי אפ"כ נשכר לבי בקרבי על חורבן בית המקדש וגלות השכינה יותר מחורבני ושכרי :

(ה) קמתי אני לפתוח לדודי. חזרתי בתשובה וידי הוא

מלות הכבודות הללך להם יד חזק : נטפו מור. נטפו ריח טוב כי עשיתי

אותם בשלימות כלל מהור ונפש חללה במסירת נפש למענו יתברך : ואצבעותי מור עובר. הם מלות אשר בכל יכול האדם לעשותם אף באלכע עשיתי אותם בשמחה על אופן היותר טוב : על כפות המנעול. הי"א בנמר"א (תענית כט) בשעה שחזר הבית נטלו פרחי כהונה את המפתחות אשר נטלו בהם שטרי המקדש וחרקו בידם כלפי מעלה וירדה כחן כף מן השמים ונטלתן ועשיתי תשובה וכשרון מעשים שיחזיר לי את המפתחות האלו :

(ו) פתחתי אני לדודי. בתשובה : ודודי חמק עבר. נטמן והלך ממני : נפשי יצאה בדברו. אשר לא אצוא עוד אל ביתך : בקשתיהו.

ימים רבים נכנע לבי בקרבי והיה בי כמה לדיקים שנאשו עליהם את על ההורה והמלות ומסרו את נפשם לכבחה למענו יתברך : ולא מצאתיהו. כי לא חזר

פירוש המלות והענין

(ה) קמתי אני לפתוח לדודי. חזרתי בתשובה אל אלתי : וידי נטפו מור. עשיתי מלות הכבודות הללך להם יד חזק ונחמו ריח טוב : ואצבעותי מור עובר. עשיתי חף מלות דרכני : על כפות המנעול. למנין שחזרתי לי את המפתחות מה שנטלה ממני הכל מן השמים : עובר. ענין המפתחות : כפות. כל' יד : המנעול. הכלל שסוגרין בו את הדלת קרוי מנעול : (ו) פתחתי. ענין בכניס : חמק. לשון נסתר :

פירוש ע"ט

מיין וייטאג איז גאר קיין גלייכין גיטא פון דעקסמוענגן איז מיין הארץ צוא גראקין גווארן אוף חורבן בית המקדש וגלות השכינה נאך קער וויא אוף מיין הארץ מיט מיין גראק :

(ה) קמתי אני איך בין שוין אוף גישמאנגען צוא געפענן צוא מיין ליב האבער צוא טאן תשובה. גדי דיא שווערע מצות וואס צוא וי' דארף קען האבן א שטארקן פח נטפו מור האבן גיטאן פריפן א גושן ריח איך האב זיך גילאזט מוסר נפש זיין פון וייגעש וועגן. ואצבעותי מור עובר די גרינגע מצות האב איך וויא גיטאן מיט גרום שקחה. על כפות המנעול. דיא גיטאן נאגט ווען דער בית איז חרוב גווארן

וואס

שיר השירים ה

יֵצֵאָה בְּדַבְרֹוּ בְקִשְׁתֵּיהֶוּ וְלֹא מִצְאֵתֵיהֶוּ קְרָאתִיו וְלֹא עֲנֵנִי :
וּמִצְאֵנִי הַשְּׁמֵרִים הַסְּכֵבִים בְּעִיר הַכּוֹנֵי פְצַעוֹנֵי נִשְׂאוֹ אֶת־רִדִידִי

מעלי

גן בשמים

חזר אלי: קראתיו. קיחזיר אותי לארצי:
ולא ענני. וכמו שנאמר יען קראתי ותמאנני
כו' ותפרעו כל עלתו גם אני בשלדכס
אשחק אז יקראוני ולא אענה (משלי א) :
(ז) **מצאוני השומרים**. יש שני מיני
שומרים יש שומר שלא
יברח הגשמר מן הרע כמו שומר בית
האסורים ויש שומר שלא יבא על הגשמר
רע ואם יתלחשו שני מיני השומרים האלו
ועשו מרד על הגשמר השומר שלא יברח
הגשמר מן הרע יעשה פעולתו והשומר
שלא יבא רע על הגשמר יעוזב פקודתו
ועוד יתהפך גם הוא להביא רע על הגשמר
אז אין מזור ותרופה למכת הגשמר.

וזכו מצאוני השומרים הסוכבים בעיר הכוני פצעוני. נשאו את רידידי מעלי

שומרי

ביאור הגר"א

את השטרים: (ו) פתחתי אני לדודי. אחר שזכו
את בהמ"ק כרתו ברית עם הקב"ה והתמו על הברית
כמו שנאמר בנחמיה ד'. ודודי חמק עבר פי'
אף שרתו ברית והקב"ה הסכים על הברית
אעפ"כ היה חסר ה' דברים הארון. אורים ותומים.
נבואה. אש של מעלה. וגלוי שכניה. וזהו דודי
חמק הוא הארון שגנו. עבר הוא השכינה שעתה
מהם. נפשי ילדה בדברו הוא נבואה שהוא דבר
ה'. בקשתיהו ולא מצאתיהו הוא האש. קראתיו
באורים ותומים ולא ענני כמו שנאמר אלל
אורים ותומים. ויענהו ה' (שמואל כג) אז ולא
ענהו ה' וכן בכמה מקומות אלל אורים ותומים
לשון ענה: (ז) מצאוני השומרים. הם שני המלאכים
המלוין את האדם לשמרו וכשהתאחי ועשו מקטריגים
כמו דליתא בגמרא (שבת דף קט). הסוכבים בעיר
המה המקטריגים המשטעין בארץ כמ"ש משוע בארץ
(איוב ג). הכוני כמאמר חז"ל (סוכה פ"ה) נתן עיניו
במקדש רשאו והרג תלמידי חכמים שבו במקדש

פירוש המלות והענין

(ז) מצאוני השומרים כו'. הוא נבוכדנצר וסילו: הכוני כו'. עד מות: נשאו מעלי. כו': שמרי החומות.
הם מלאכי שרת אשר שמרו עד הכה את חומות ירושלים גם הם נכסכו עלי לאויב וכנינו כי את האש:
נשאו. פי' לקחו: פצעוני. היא מכה המזיזה דם: רידידי. הוא שם תכשיט:

פירוש ע"מ

וואם האבן אוף זיך גמראנן דעם עול הורה
וואם האבן זיך גילאזט מוכר נפש זיין פון
זיין נאמען וועגן וְלֹא מִצְאֵתֵיהֶוּ אִיךְ הָאֵב
אִים שוין גיט גופנען ער האט זיך גיט
אום גינקערט צוא מיר. קראתיו כו' אִיךְ
הָאֵב אִים גירופן אונ ער האט מיר גיט
גינענמפערט. עם איז אויף מיר מקיים
גינראן דער פסוק יען קראתי והמאנו כו'
אִיךְ הָאֵב אִיךְ גירופן אונ איר האט גיט
גינאלט איר האט פאר שטערט אלע מיניע
געזות וואס אִיךְ הָאֵב אִיךְ גינעבן אונ
איר האט גמאן וואס איר האט גינאלט.
דער פאר וועל אִיךְ לֹאָן ווען איר וועט
האבן א קראת איר וועט מיך רופין אונ
אִיךְ וועל אִיךְ גיט ענטפערן:

(ז) מצאוני השומרים עם איז פאר האנדן
צווייא מיני שומרים איינער וואס

פצעוני

שיר השירים ה

מַעֲלֵי שֹׁמְרֵי הַחֲמוֹת : הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנֹת יְרוּשָׁלַם אֲבִי
תִּמְצְאוּ אֶת־דֹּדֵי מַה־תִּגְדְּדוּ לוֹ שְׁחוֹלַת אַהֲבָה אֲנִי : ט מַה־דֹּדְךָ

מדוד

ביאור הגר"א

גן בשמים

שני והרג תלמידי חכמים שבו. פלעוני הכה אחתי בפלענים והצורות ונהרג ארץ ישראל ונעשה פלענים בא"י ובכמה עיירות. נשאו את רדידי מעלי שומרי החומות כמו שאמרו רז"ל כיון שבאו הסוואים למקדש נשא המקדש את עלמו לעלות למעלה ובאו מיכאל וגבריאל והשליכו אותו וזהו שומרי החומות של ירושלים כמו שנאמר על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים (ישעיה סב) והם מיכאל וגבריאל גם הם נהפכו עלי ונטלו ממני את זה"מ"ק : (ח) השבעתי אתכם בנות ירושלים. הם היו"כ מלאכים הסוככים את ירושלים של מעלה. אם תמלאו את דודי מה תגידו לו מכל הצרות שמלאויו אל תגידו לו יותר רק שחולת אהבה אני שזה קשה לי יותר מכול מה שהיא נפרד ממני : (ט) מה דודך מדוד. הכנות ירושלים

שומרי החמות. גם מלאכי השרת אשר שמרו תמיד את חומות ירושלים שלא יבא עליהם רעה כמו שנאמר על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים (ישעיה סב) גם הם נהפכו עלי לרעה והליתו בי את האש כמו שנאמר ממרום שלח אש בעלמותי (איכה ה) ולכן חיון מזור למכתי :

(ח) השבעתי. ובגמרא (ע"ז דף ה) איתא לעתיד כשיבוא יום הדיון ילוה הקב"ה להאומות שיעידו על ישראל כמו שנאמר יתנו עדיהן ויזדקן (ישעיה מג) לכן משביעים ישראל את האומות אם תמצאו את דודי מה תגידו לו שחולת אהבה אני. תעידו עלי ערות אמת ולדק שחליי הוא מרוב כוסף לאהבתו כי בעיניכם ראיתם את אשר בשבילו מסרתיו את נפשי וסבלתי עניים קשים ומרים גזירות ושמודות ואת אשר אתם בעלמכם עשיתם לי לכן אתם ראויים להעיד לאבי שבשמים את אשר עשיתי למענו :

שאלת האומות מישראל

(ט) מה דודך מדוד. מה הם הטובות שעשה דודך לך יותר מהטובות שעשה

פירוש המלות והענין

(ח) השבעתי כו'. אני משביע לכתובת יום הדין תעויו שחולת אהבה אני. שחליי הוא מרוב כוסף לאהבתו יתנו עדיהן ויזדקן כו' : (ט) מה דודך מדוד חייפה בנשים. הוא בומן הללסקר

פירוש ע"ט

פִּעְעוּנִי נִיֵּא הָאֶבֶן מִיר גִּישְׁלָאָן נִיֵּא הָאֶבֶן מִיר גִּימָאָמְט גִּרוּסֶע ווִיגְרִין. נִשְׂאֵו כו' שֹׁמְרֵי הַחֲמוֹת אֶפִּילוּ דִּיא מְלָאָכִים וְיֵאָם הָאֶבֶן שְׁמַעֲנִיג גִּיהִיט דִּי מוּעֲרִין פִּין יְרוּשָׁלַם פִּין שְׁלַעֲקִין וְעִנְעִין נִיֵּא אִוְךָ פִּאר קַעֲרֵט גִּינוֹאָרן מִיר שְׁלַעֲקִין צוּא מָאָן ווִיא עֵם שְׁמִיִּט מְמָרום כו' פִּין דִּיא מְלָאָכִים פִּין דִּימִיל הָאָט עִיר גִּישְׁקֵט א פִּיגֵר אִין מִינַע בִּינַעֵר אִונ וִי הָאֶבֶן פִּון מִיר אַרְאָפ גִּינוֹטֶען מִיין צִירוּנַג דָּאָם נִיֵּא הָאֶבֶן פִּאר בְּרַעֲנֵר דָּעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ :
(ח) הַשְּׁבַעְתִּי כו' דִּיא יוֹרן פִּאשׁוּעֲרֵן דִּיא אִומֹת לַעֲתִיד אִז עֵם וְעֵט קִימְעֵן דָּער יוֹם הַדִּין אִונ הַשׁוֹ"ה וְעֵט אִיִּךְ הַיִּסּוּן עֹדֵת וְאִין אִוְךָ מִינַע מַעֲשִׂים ווִיא עֵם שְׁמִיִּט וְתִנּוּ עֲדִיהֶן וְזִדְקֶן לְאִוּן

דיא אומות פִּרְעֵנִין בִּיֵּא דִּי יוֹדִין : (ט) מה דודך מדוד חייפה בנשים. ואג מיר וואס פִּר א טובות האט דיר גִּטָאָן דִּין

מְדוּר הַיָּפֶה בְּנָשִׁים מִהֲדוּרְךָ מְדוּר שְׂכֵבָה הַשְּׂבֵעָתָנוּ : י דוּדִי

צח

ביאור הגר"א

ירושלים שואלים לישראל מה מראהו של דודך. היפה
 צנעים שאפילו אחר התורבן אחס חפצין להיות כאין
 בתורה ובמעשים טובים ואחס רודפין אחריו. מה
 דודך מדוד איזה עובדות עשה לך שככה השבעתנו :
 (י) דודי זה. הושב כאן כל השיעור קומה והענין של
 השיעור קומה הוא כך כי הקב"ה הוא נסתר ונגלה
 נסתר מלך עלמו ונגלה מלך מעשיו. וכל העולמות
 מכסא כבוד ולמעשה הוא נקרא שיעור קומה של
 הקב"ה כי ממעשיו הכרמוהו והשב כאן מכסא הכבוד
 ולגמיה ומתחיל כפו ומסיים כפו כי נשון סופו
 בתחילתו ומתחילתו בסופו וכן כל התורה כולה היא
 בשיעור אחת כי כמה תיבות וניגונים מראיות של התיבות
 והאירופין של התיבות שיש בתורה כמספר זה יש
 לו עולמות ומחכמת התורה אלו יודעים חכמת
 הקב"ה והושב כאן גם כן השיעור קומה של התורה
 ואמר דודי זה כמנחת עשה ואדום כמנ"ח גדול
 מרצבה

שעשה דודי לי זמן הלחמך : ומה
 דורך מדוד. זמן גלותך : ששכבה
 השבעתנו. לצלי נשצית את האהבה
 החזקה אשר ציניכס כי לא תסיר ממנו
 וככה את מוסר את נפשך עליו :

תשובת ישראל

(י) דוּדִי צח ואדום. כאיש אשר הוא
 כולו לבן ומעט אדום בלודי
 הפנים ליפות את הלובן שבו כן דודי הוא
 רובו רחמים ומעט דין וחק הדין הוא
 לטובתו להכשירני וללבן עונותי לזכותי
 לחיי העוה"ב כי רגע בלשו חיים ברלוגו :

הגול מרבבה. כמו שהדגל ממלך צהר ודם ניכר מפני שני דברים (א) מפני
 שהדגל רם למעלה מכל אנשי הצבא. (ב) מפני המראות והלבעות השונות אשר בו
 כן יכול כל בעל שכל להכיר את אלהים חיים משני טעמים. (א) שבדואי יש אחד
 ואין שני שהוא רם וכשא מכל לבאי מעלה ומטה והוא נותן בהם כח וחיות. (ב) הוא
 ניכר מכל מפעליו אשר פעל ועשה רצבות עולמות ועליהם כצבאים שונים

עד

פירוש המלות והענין

שכללתך : ומה דורך מדוד. זמן גלותך : (י) דודי צח. רובו רחמים :

פירוש ע"מ

דיין ליב האבָּעֵר וְעֵן דוּ בִּיקְט שִׁיין גִּוּעֵן
 דָּאם הִיקְט אִין בִּיין גִּוּעֵר צִיט מְעֵר וויא
 גַּם טוֹט מִיר מִיין לִיב האבָּעֵר טוֹבוֹת.
 מַה דוּדִךְ כִּי אִונ וואס אִין בִּיין לִיב האבָּעֵר
 מְעֵר חָשׁוֹב וויא מִיין לִיב האבָּעֵר יַעֲצֵם אִין
 גְּלוּת וואס דוא טוֹכֵט מִיר אִון באַשׁוּעֵרְךָ אִון
 אִיךְ וְאֵל גִּיט פֿאַר שְׂמֵעֵרְךָ בִּיין לִיב־שִׂאמֵט פֿון
 אִים אִון דוא בִּיקְט זִיךְ אִון מוֹסֵר נֶפֶשׁ
 פֿון וַיַּנְעֵם וְעֵנִין :

עֲנַמְפֵּעֵרִין דִּיא יוֹדִין :

(י) דודי צח ואדום. אזוי וויא א מענקמש
 נוס דער גאנצער פנים איז בייא אים
 נויים אונ אין דיא זייטין איז א ביקל רום
 דאמאלט איז ער רעכט שיין. אזוי איז מיינ
 ליב האבָּעֵר דאס רוב איז ער רחמים גאר
 אביקל דין. אונ דער דין איז אויך פון מיינ
 טובה וועגן צו רייניקן מיר צו מוֹכֵה נִין מִיר

אחכם

שיר השירים ה

צֶה וְאֶדְוֶם דְּגוּל מַרְבֵּבָה : יֵא רֵאשׁוֹ בְּתָם פֶּן קוֹצוֹתָיו תִּלְתְּלִים

שחרור

ביאור הגר"א

בן בשמים

מרבבה פי' שהוא ניכר ברבבה שלו והיינו שמורה יש ע' פנים וכל אחד ואחד שנים רבות פנים ואותו הפנים שלמד הקב"ה עם מרע"ה הוא על כולם ויכר מכל הרבבה שלו: (יא) ראשו כחם פו. הוא ספר בראשית והוא נגד כתר שכתובת כחם ג' כתרים כתר כהונה. כתר תורה. כתר מלכות. ותיבת פו עולה כמנין אני הויה היונו שמונים ושבעה וזהו כח"ס פ"ו. קלותיו תלמיה זה ספר תולדות אדם ששם יש שורות שורות לדיקים הרבה. שחורות כעורב הוא דור המבול ודור הפלגה שהדיקים שהיו בזמניהם כמו נח היו בלרות שחורות כעורב

עד אין מספר וכולם בחכמה נפלאה ולתכלית נפלא כמו שנאמר מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית (תהלים קד). וכמו שיכול איש לידע את גדולת המלך כאשר יראה כמה מדינות וחילות ואולרות יש לו ואז אף אם לא ראה את המלך מעולם אעפ"כ יכיר את גדולתו כן יכול כל איש להשיג את שמו ויחברך מפשלותיו וזהו דגול כמו גדול אני מכיר

אותו א' מפני שהוא רס וגש' . 3) מרבבה מרבוה רבבות צרוואיו אשר ברה מזה אני מכיר את גדולתו שהוא אחד ואין שני ועיין בקול זמרה באת ח' משיר של ישראל: (יא) ראשו. זו התורה שהיא ראש לשבעה דברים שנבראו קודם שנברא העולם: בתם פו. התורה נמשלה לכתם פו שהוא זהב יקר מאוד

כי אין חקר לחכמת התורה ומחכמת התורה אנו מכירים חכמת יולרה: קוצותיו תלתלים. על כל קוץ וקוץ של תורה יש תלי תלים הלכות וכל יותר שיעסוק בה האדם יותר ישיג בה חידושים עד אין מספר ונעשה כמעין המתגבר מי לנו גדול

פירוש המלות והענין

ואדום. ומיעוט דין וקדין הוא לעינתי לזכותי למי שיה"כ: דגול. כמו גדול אני מכיר אותו שהוא אל גדול מרבבה. מרבוה רבבות צרוואיו אשר ברה מוס אני משיב מעט מוגלו. שהוא אחד ואין שני: צח. ענין כסיוות כלובן: דגול. הוא כחם שנושאים לפני מל המלך: מרבבה. הוא סוכס רבבות של עשרת חלמים: (יא) ראשו בתם פו. זו חכמת התורה: קוצותיו תלתלים. על כל קוץ וקוץ של תורה יש תלי תלים הלכות:

פירוש ע"מ

(יא) ראשו בְּתָם פֶּן . דָּאם אִיו דִּיא הוֹרָה וְאִם זִיא אִיו דְּעַר אֵן הִיִּב פֶּן דִּיא זִיבִין נֵאכִין וּסְ עִם אִיו בִּאשֶׁאפֶן גִּינוֹאֲרֵן אִיִּדְעַר דִּיא וְעֵלְמֵט אִיו בִּאשֶׁאפֶן גִּינוֹאֲרֵן אִיו זִיא רִיִּין נֵאֲרֵד . דִּיא חֶקְקָה פֶּן דְּעַר הוֹרָה אִיו זִיִּיעַר גְּרוֹם . אִיו פֶּן דְּעַר חֶקְקָה פֶּן דְּעַר הוֹרָה דְּעַר קֶאֱנַעַן מִיר דִּיא חֶקְקָה פֶּן בִּאשֶׁאפֶר וְאִם עַר הָאֵם אִיר בִּאשֶׁפִּין . קוֹצוֹתָיו תִּלְתְּלִים . אִוף יַעֲרַר פִּינְטִיל פֶּן דְּעַר הוֹרָה אִיו תְּלִי תִלִּים הִלְבוֹת . אִיו וְעַר עִם אִיו זִיךְ עוֹסֵק אִין אִיר וְעַרְשֵׁת עַר וְיִיא אַ קְנוֹאֵר וְאִם שְׂמֵאֲרֶקֶט זִיךְ . וְאִם אֶמְאֵל קְעַר עַר אִיו זִיךְ עוֹסֵק אִין אִיר דְּעַר גִּיִּט עַר אִין אִיר קְעַר גִּיִּט . וְעַר אִיו אִיו גְּרוֹם וְיִיא ר' עֶקְיָבָה וְאִם עַר הָאֵם גִּיבִישֵׁת אִוף יַעֲרַר פִּינְטִיל פֶּן דְּעַר הוֹרָה תְּלִי תִלִּים הִלְבוֹת הָאֵם עַר גִּיבִישֵׁת אִיו עַר הָאֵם גִּיט

א דָּבָם וְאִם צִיא זִיִּין חֶקְקָה אִיו גִּיטָא קִיִּין גְּלִיבִין . אִיו דָּאם וְאִנְט דְּוֹד מַה רַבּוּ אִיו מִיר טַנְעֵן זַעֲהֵן אִיו פִּיל וְעֵלְמִין טַנְעֵן מִיר פֶּאר שְׂמִיִּין אִיו קְעִשְׂיָה ה' אִו דָּאם הָאֵם גִּימֶאֶקֶט גָּאֵט וְאִם עַר אִיו אִיבְעַר אֶלְע . גִּיב אֶקֹּק אִין קוֹל וְכִרְהָ אִיו אִו אַ קְעִנְטִיש וְעִם וְעֵלִין וְיִסְעֵן דִּיא גְּרוֹסְקִיִּים פֶּן קְלֶךְ נֵאֵר עַר זַעֲהֵן פִּיל קְדִינּוֹת פִּיל חִלֵּ פִּיל אִיצִרוֹת עַר הָאֵם קֶאֱן עַר שׁוֹן פֶּאר שְׂמִיִּין דִּיא גְּרוֹסְקִיִּים פֶּן אִים אֶפִּילוּ וְעַן עַר זַעֲהֵם אִים גִּיט . אִו קֶאֱן אַ קְעִנְטִיש פֶּאר שְׂמִיִּין דִּיא גְּרוֹסְקִיִּים פֶּן הַשִּׁי"ת דוֹרְךְ וְיִינַע פִּיל וְעֵלְמִין וְאִם עַר פֶּאר מֶאֱנֵט . דָּאם אִיו דְּעַר פֶּשֶׁט דְּגוּל גְּלִיבִךְ וְיִיא עִם וְאֵלְמֵט שְׂמִיִּין גְּדוּל אִו עַר אִיו זִיִּיעַר הוֹךְ אִיו פֶּאֲרֶכְטִיג ב' מַרְבֵּבָה קְעַן דְּעַר קֶאֱנֵט אִים פֶּן דִּיא צַעֲהֵן טוֹוִינְטֶער וְעֵלְמִין וְאִם עַר הָאֵם בִּאשֶׁפִּין :

אוס

גדול מרבי עקיבה שדרש על כל קוץ וקוץ טלי תליס הלכות (מנחות דף כט) ואמר שלא למד מרבו אלא כטפה מים הגדול וזה שנראה לך שהיא מעט הכמות הוא מפני שחורות בעורב הבני עורב בהולדס יולאים לבנים ועל כן אינם מתקבלים לאמותם עד יגדלו וישתחרו אזו תקבלם אמותם, כן הסורה מפני שאי אפשר לקבלה ברב איכותה מחמת גדול בהירותה לכן הליבשה בפשטות גשמי וזה אש שחורה הוא הפשט על גבי אש לבנה הוא הסוד הרוחני. וזה שאמר שלמה ע"ה תפוחי זהב במשכיות כסף (משלי כה) הורה לנו איך התורה גלויה עם סתריה נדמה כמו מלך אחד שלא לבנו בירכתי ארץ מתת יקר כחם פו עם אבן טוב אשר אין ערוך אליו בכל גזויו ומפני מורא שלא תאבד בדרך רחוקה התחכם המלך ולטה בכלי כסף מאומן מופלא אלהות

גדול מרבי עקיבה שדרש על כל קוץ וקוץ טלי תליס הלכות (מנחות דף כט) ואמר שלא למד מרבו אלא כטפה מים הגדול וזה שנראה לך שהיא מעט הכמות הוא מפני שחורות בעורב הבני עורב בהולדס יולאים לבנים ועל כן אינם מתקבלים לאמותם עד יגדלו וישתחרו אזו תקבלם אמותם, כן הסורה מפני שאי אפשר לקבלה ברב איכותה מחמת גדול בהירותה לכן הליבשה בפשטות גשמי וזה אש שחורה הוא הפשט על גבי אש לבנה הוא הסוד הרוחני. וזה שאמר שלמה ע"ה תפוחי זהב במשכיות כסף (משלי כה) הורה לנו איך התורה גלויה עם סתריה נדמה כמו מלך אחד שלא לבנו בירכתי ארץ מתת יקר כחם פו עם אבן טוב אשר אין ערוך אליו בכל גזויו ומפני מורא שלא תאבד בדרך רחוקה התחכם המלך ולטה בכלי כסף מאומן מופלא אלהות

פירוש ע"מ

בן מלך האמ ער פאר שפאנען אז גימ מימ דיא שיינקייט פון דער בלי בארימט זיך זיין פאטער אונ שיקט אים דורך א גרוסין שר. האמ ער אן גירובין אריין צוא קלערין אין דער בלי אזו ער דער גאנגען אז אין דער בלי אזו פאר האנגען א אבן טוב. אונ אזו אזו מיט דער הורה השי"ת האמ זיך מיט איר בארימט אז ער גיט זיינע קינדער א מיינעע מתנה וואס דיא מלאכים האבין צוא איר גיגלוסט אונ מען האמ זייא גיט גיגעבן גאר צוא זיינע קינדער ישראל דורך משה רבינו דער בעקטר פון דער וועלט. אונ וויא מיר טוען זעהן מיט אונזערע פראקטע אונגן אזו דאך דיא קשיא וואס האמ אזו השי"ת גישטורעמט דיא וועלט מיט איר דאס רוב הורה אזו דאך גאר סיפורים פון דיא דורות פון דור הכבול ותפלגה דיא מעשים פון אונזערע עלטערין מיט זייער פאסרונג דיא תולדות פון דיא פעלקער עשו וישמעאל עמון ומואב אונ נאך פיל. גאר דער תירוץ אזו דער פראקטער פשט פון דער הורה אזו גאר א לבוש וואס

אוס גילערנימ פון איר גאר וויא א טראפין פון ים אונ דאס וואס זיא זעהט אוס גאר קליין אזו טייל שחורות בעורב אזו וויא דיא פיגיל עורב ווען זיא גיווינט אינע קינדער זענען וויא ווייס אונ זיא איז שווארץ וויל זיא גיט צוא נעמן אינע קינדער ביו זיי ווערין גרום אונ שווארץ דאמאס נעקט זיא זייא צוא. אזו אזו דיא הורה מען קאן זי גיט מקבל זיין צו ליב איר גרום ריבטיקייט דערום האמ מען איר אן גיקלייט אין א פראקטן לבוש אז מען זאל זיא קאנען מקבל זיין דאס זאנט שלמה תפוחי זהב במשכיות כסף כו' דיא הורה אזו גלייך צוא א מלך וואס ער האמ גיהאמ א זון אין א ווייט לאנד אונ ער האמ אים גישיקט א מתנה א אבן טוב זייער א טייערין. האמ דער מלך מורא גיהאמ אז דער אבן טוב זאל גיט פאר לורין ווערין אין אזו א ווייטן וועג האמ ער דעם אבן איין גיפאסט אין א זילבערנע בלי פאר פוצט מיט שיינע ברוקען בכדי קיינער זאל גיט דער קאנען דעם אבן. וויא דיא בלי אזו גיקומען צוא דעם

שיר השירים ה

שְׁחֹרֹת כְּעֹרֶב: יג עֵינָיו כִּיּוֹנִים עַל־אִפְיקי מַיִם רְחֹצוֹת בַּחֲלָב
יִשְׁבֹּת עַל־מִלְאָת: יג לָחֹץ בְּעֵרוֹגַת הַבֶּשֶׂם מַגְדֹּלוֹת מַרְקָחִים

שפתותיו

ביאור הגר"א

גן בשמים

כעורב: (יב) עיניו כיוונים. הוא על האבות. על אפיקי מים הוא חברה. רוחות בחלב הוא יצחק שריכוס לרחוק ולמתק בחלב מפי שיתק הוא דין ולריכוס להפוך את הדין לרחמים, יושבות על מלאת הוא יעקב איש חס וישר יושב אהלים של תורה: (יג) לחוץ כערוגת הבשם. הם הלחיים שגדלן הם שער של הזקן הם כערוגת הבשם שגדלות עם מרקחים ומשערו הזקן ניכר מהשבות האדם כמו שפורש בוהר והוא נגד ספר שמות כי עם הוא ירדת מזרים שהיה המחשבה לזרף אותן בכדי שיהיו יכולין לקבל את התורה. שפתותיו שזשים הוא עשרות הדברות ומתן תורה שהיו שומעין דבר קדשו. נוספות מור טובר מכל דיבור ודיבור שילא מפי הקב"ה נתמלא כל העולם כולו בשמים

אלהות סודי סודות נפלאות וזהו תפוחי זהב מצפנים במשכוית כסף מבחוק ולכן מחכמת התורה לנו מכירים חכמת אלהינו יתברך שמו:

(יב) עֵינָיו כִּיּוֹנִים. אשר אין להם מרה והם טובים בטבע כן הקב"ה טוב על אפיקי מים הם הרשעים החוקים ברשעים כמו יש חזק אבל דע שהמה רחצות בחלב כמו חלב לפי מראית העין הוא לבן אבל בחמת הוא מדם אדום כן טובת והללחת הרשעים אף שלפי מראית העין הוא

ממושא בתפנוקי מעדנים מבחון אבל טובו הוא דין כי המה שבות לומחות אחריהן דין רק ישובות על מלאת הדין מתעבב לבוא עד שתתמלא סאתם:

(יג) לָחֹץ. כמו שיהי הלחיים עומי האכל אם יאכל אדם מואכל ולא יעמנו וילעמנו ובצדו צפוי שלם יצליענו יש שתי חסרונות בדבר א) שלא ירגיש הנאה וטעם מהדבר שהוא יאכל. ב) שהוא בסכנה שלא יחיקמו החתיכות הגדולות

פירוש המלות והענין

שחורות כעורב. כמו הנני עורב אינם מתקבלים ממי שהם לבנים עד יגדלו ושמתרו כן התורה אי אפשר לקבלה ממי גודל בהירותה לכן הלבשה בלבוס גשמי: כתם פז. הוא זכר טוב ויקר: תלתלים. משלן תל וגוס: כעורב. שם מין טוף: (יב) עיניו כיוונים כל. עיני כיוונים כל. אפיקי מים. הם מים שטופים וברים בחוק: (יג) לחוץ. כמו הלחיים מתקנים את האכל על ידי לעיסה וכמיסה. וכן כערוגת הבשם מגדלות. בזמן שהוא גדל ולומח על הערוגה אין הרים טוב שבו עוד בשלימות רק כאשר יקח לחוץ טוב את השמים במחשתה ויכתסה ויתקנה מעסה רקח אז לפני מלכים יתיב. כן שפתותיו

פירוש ע"מ

אוג גי'אלבט מייט פיל פגעניגס והגלחות. אקער באקטת איז דאס גאר דין פון זיין וועט ארום שפראצין א שטארקער דין אוף דיא רשעים. ישובות על מלאת דער דין פאר זאקט זיך צווא קוקען ביי עם וועט פיל ווערין זייער מאס:

אין אים איז באהלטין כל החקמות מים גרוקע סודות. דאס איז פפוחי קרב גילדרנע גפיל איין גיפאקס אין זילקער אונ פון דער הורה איז צוא דער קאנען דיא חבקה פון דעם וואס האט איר גיגען:

(יב) עֵינָיו כִּיּוֹנִים וויא דייא טובין האבין גיט קיין גאר וויא זענען גוט בטבע. און איז הקב"ה גוט צוא דיא רשעים וואס זיין שטורמען מים זייער שלעכץ וויא דער שטארקער ים. גאר זאקט אכער וויסין אז רוחצות בחלב און וויא מילך נעקם אום וויים אקער באקטת איז דאס גאר פון רופע בלוט און איז דיא העלחה פון דיא רשעים הנם פאר דייע אונגן וויא אום גינאישן

(יג) לָחֹץ ווען א מענטש זאל עסין אונ ער זאל גיט צוא קיינן דעם עסין ווארג מים דיא ציין פון דיא קין באקן. וועט דער בייא זיין צוויי פעלעקס א) ער וועט גיט שפירן קיין מעס אין דעם עסין. ב) ער איז אין א סכנה די שטיקן קאנן אים דער שטיקן. און אזוי די בעקטע בשמים וואס דוא העקטם פון זיין א גומין ביח

אבער

הגדלות. וכן מנחם הבשמים בזמן ומכתישם במכתשת עד שיתוקן לבושם טוב שהוא שלם אף אם תרגיש בו ריח טוב אבל לא בשלימות אף כאשר יקח חומן טוב ויכתוש את הבשמים במכתשת ויתקנה מעשה רוקח כפי ידיעתו בחכמת המלאכה הזו אז לפני מלכים יתיבז וכן כל פרי אף שאפשר לאכלה בלי תיקון כמו תפוחים או קטניות אף המה כמרכות לגוף עד שיבוא לחומן להקמו ולהכינו. כן הרשעים אף שהמה מרמיים ריח טוב בהללחת גופניות אבל היא בלא טעם תיקון ולא יכול להיות שהיה הדבר בשלימות ללנח אבל היא מזקת בסופה אבל הלדיקים המה כבוד המרוץ ביד חומן נפלא והוא מלעיסם

ע"מ
 קאיען אונ פקעקלען. פערותת הבושם כוי
 אונ אזוי וויא דיא בושמים טוט מען וויא
 בייגען אונ שמויסקן. אזוי איז שפחותיו
 שושנים דאס ער רעט צוא וויא דין.
 דאס איז מור עובר אראפ צוא געבן פון
 וויא דעם שלעבמן ריח אונ צוא געבן ניי
 א גומין ריח אז וויא נאלן שגעקן וויא די
 צוא גיפראוועמע בושמים אוף אייגן. דאס
 נאנט דער פירש דרייא נאכין קוקט דורך
 יסורים תורה ארץ ישראל עיה"ב די תורה
 קאן מען נים קאגען נאר אז ער פר לאמ
 דיא תענוגים פון גוף. דער מענטש וואס
 האט ליב נים צוא עסן אונ צוא פריגען
 צו שלאפן ווען קאן ער די תורה לערנען.
 וויא דער תנא נאנט פה היא ברבא של
 התורה אז א מענטש וועט פארן אוף א ריד
 סחורה צוא קופן וויא ער איז גיקופען אין
 א אכסניא האט ער גיהייסן אז מען נאל
 אים געבן א גוטע סעודה. מען האט אים
 גיגען גוטע פאקראוועס מיט גוטען וויין
 ער האט זיך נים פאר פאשעט האט ער
 זיך גילויגט שלאפן. האט ער אזוי לאנג
 גישלאפן ביז עס הט אים ווידער גהונגעריג
 האט מען אים ווידער גיגען א גוטע
 סעודה דער נאך הט ער ווידער גישלאפן.
 אזוי האט ער גיטאן פיל מאל ביז דער
 ריד איז אנוועק איז ער אנוועק פון ריד
 בידיג אן סחורה. אזוי איז דער מענטש
 וואס

פירוש
 אבער נים בשלימות. נאר ווען עס געבט
 די בושמים אנווער פעל מלאכה אונ ער
 צוא שמויסק וויא אונ פראוועט וויא צוא
 נאך זיין רייעה אין דער חכמה פון דער
 מלאכה דאמאלס קאן מען דאס געבן
 פאר מלכים ווייל דאס טוט ווער נים
 שגעקן. אונ אזוי גער פרי אפילו אזוי
 א פרי ווס מען קאן זיא עסן אן פאריקמונג
 וויא עפיל וקדוקה וויא גענען אבער וויא
 שווערדין צום גוף ביז וואגען מען מאכט
 וויא צוא רעכט. אזוי איז דיא רשעים מיט
 ווערע העלחות פון גוף תנב עם שגעקט
 וויא א גוטער ריח עם איז אבער נים צוא
 גיפראוועט וויא מען בארף קאן דיא נאך
 נים זיין אוף אייגן נים צום סוף מוז זיא
 פויק זיין. אבער דיא צדיקים וויא גענען
 אין א איזענעם טעקט וזיא טוען זיך
 ליפשען אונ סטאלירן דורך א וואונדערליכן
 מיינסטער ער צוא קייט אונ צוא שמויסק
 זיא ביז וזיא ווערן פאריקט צוא א גומין
 ריח אוף אייביג. תנב גשעת מען שמויסק
 וזיא האבן וזיא פיר יסורים אז וזיא וועלן
 אבער פארשן ווערן אונ וועלן ארום פון
 פרעם. דאמאלס וועקטו זעהן וואס פאר
 א נקס האט פון וזיא גיפאכט. ווער
 מיינסטער השו"ת. דאס איז דער פשט
 לתו אזוי וויא די ציין פון דיא קין פאקן
 מאכן צוא רעכט דעם עסן דורך דעם

שיר השירים ה

שפתותיו שושנים נשפות מור עבר : יד ידיו גלילי זהב ממלאים

בחרשיש

גן בשמים

ביאור הגר"א
בשמים : (יד) ידיו גלילי זהב. הוא מעשה המשכן שהוא מעשה ידיו. ממלאים בחרשיש הוא מעשה חושן ואפוד ואורים ותומים. מעיו עשה שן הוא ספר ויקרא שהוא באמלע התורה. מעולפת ספרים מיושבים באבנים טובות של ספרים והיינו שיש בו הרבה דייס ומה מתוק מדבש המדרש אמר ר' אבה ספר ויקרא הוא באמלע ומלא הלכות דכתיב מעיו

אם לא יעזוב תענוגי החומר וכמאמר התנא כך היא דרכה של תורה כו' כי האיש האוהב תענוגי החומר לאכול ולשתות ולישן תורתו מתי נעשית. ארץ ישראל כאשר יבא אחרי רבות תלאות אז יחבבה וישמרה ולא ירים אף את לבבו מרוב כל. עוה"ב לא כל אדם זוכה לשתי שלמות והיסורין באין למרק את העונות כבדי שיקבל שכרו משלם לעוה"ב :

(יד) ידיו. אלו לוחות הברית כמו שנאמר כתובים באבנע אלהים והמשיל הלוחות לידים כמו הידים הם שנים ובכל יד יש חמש אצבעות כן הלוחות שנים ובכל לוח חמש דברות : גלילי. אף שהיו הלוחות מאבן סאפיריון שהוא אבן קשה אעפ"כ היו גלילין : זהב. התורה נחמדת מזהב : ממלאים בחרשיש. בעשרת הדברות נכללים כל התרי"ג מצוות : מעיו. הוא ספר ויקרא תורת כהנים וקרבנות כמו המעשים באמלע הגוף כן ספר ויקרא באמלע התורה בראשית שמות מלך אחד במדבר דברים מלך שני : עשת שן. עבודת הכהנים הוא חיזוק של ישראל והעולם : מעולפת. התורה מתפת כמו של אדם כמו דליתא (במדרש שה"ש פ"ה) מעשה בר' אליעזר בר' שמעון פעם אחת באו קונים לקנות חטים מר' שמעון

פירוש המלות והענין

שפתותיו שושנים נשפות מה ששעף ומדבר לו הוא מור עובר לסענוי את מעמיתו ולבשמו בדים טוב ללבוש : כערוגת. הוא חלב הממרחת : מגולות. גלילי : (יד) ידיו. אלו לוחות הברית : גלילי. שהיו גלילין אף שהיו מאבן ספיר : זהב. המורה נחמד מזהב : ממלאים בחרשיש. בעשרת הדברות

פירוש ע"מ

ואם ער עקמ אינ מרינקמ אונ שלאפמ די יארן לופן אים אנועק אינ ער גייט אנועק פון דער וועלט גאר ליידיג. ארץ ישראל אז זיא וועט שווער אן קומען דאמאלס וועט מען זיא היטן אונ ליב האבן מען וועט זיך ניט גרום האלפן צוא ליב פיר גוטס. עוה"ב ניט גער מענקש קאן ווערמ זיין צוא האבן ביינע וועלפן דיא יסורים פון דער וועלט מעקט אים אפ זיינע עבירות דער פאר וועט ער האבן א גוטן שבר און יענר וועלט :

(יד) ידיו דאם איז דיא לוחות וויא עם שפטייש ובלוחות כו' דיא לוחות

דאם איז דיא ווערג פון גאט וויא זענען גיווען גישריבן מיט דעם פינגער פון גאט. אונ אזוי וויא בייא א מענקישן איז צווייא הענר אין יענר האנד פינגר פינגער אזוי

בייא

בתְּרֵישׁ מַעֲיֵן עֵשֶׂת יָשָׁן מַעֲלַפֶּת סְפִירִים : מו שׁוֹקֵן עַמּוּדֵי יָשָׁשׁ
מִיִּסְרִים עַרְאֲדֵיפוֹ מְרֵאָהוּ פִּלְבָּנוֹן בְּחֹר בְּאָרְזִים : מז חֲבוּ

סמחקים

ביאר הגר"א

מעיו עשת שן מעולפת ספירים : (מו) שוקין עמודי
שש. הוא ספר במדבר שמדבר הכל בהליכת ישראל
לארץ ישראל. מיוסדים על לפני פו הוא ספר
דברים שהוא מיוסד חיך להתנהג בארץ ישראל
וזוסר ותוכחה. מראהו כלבנון הם בעלי תשובה
הם כלבים כוער הלבנון. בחור כארזים הם הלדיקים
מיום הולדס וזירס מלעבור על מל"ת הם חוקים
כארזים : (מז) חבו ממתקים. שנתן לי את התורה
שנאמר

גן בשמים
שמעון אביו ואמו ישבה אלל התגור להוליא
את הלחם אשר אפתה עוד לא הספיקה
להוליא את השני אכל את הראשון וכן
לכלס עד דאכל כל הלחם. אמרו האנשים
וי חוויא זישא שרי במעיו דהדין דומה
שה מביא רעבון לעולם וכד שמע מויליהן
אדנפקין לקח את חמריהון עם התבואה
ואסקא לאגרא עיין שס וכיון שנתעסק בתורה אפילו
עליתו לא היה יכול לסבול :
ספירים. אעפ"כ הם חוקים כנגד הקמים עליהם
כספיר וכמו שלמות היו גללים
כן לריך האדם להיות רך כקנה עניו וטוב לכל :

(מו) שוקין עמודי שש. הקב"ה תמיד עמנו ואין זו
מאתנו לעולם : מיוסדים .
השראת שכינתו מיוסד על ארזי פו הוא על הלדיקים : מראהו
ברבנון. הוא זקן בשנים בלתי גבול ותכלית : בחור
כארזים. לכח ויחדש גבורותיו ונפלאותיו עלינו
במהרה :

(מז) חבו ממתקים. איתא במדרש (שה"ש פ"ה) בשלשה מקומות
נתוכח

פירוש המלות והענין

הכוונת גללים כל המריג. מלת : מעיו. הוא ספר ויקרא
שהוא באמצע המורה כמו המעים באמצע האדם :
עשת שן. עבודת הסכנים הוא חיזוק על ישראל והעולם : מעולפת.
המורה מתשת כמו של אדם : ספירים. אעפ"כ
הס"ח חוקים כספיר : גלילי. הוא חופים : בתרשיש.
שם חני יקר : עשת. קבוצ עב קרוי עשת : שן.
מעצמות פיל : מעולפת. מקוטעת ומתוקנת : (מו)
שוקין כו'. עיין בפנים : שוקין. הוא פרק מפרקי
הרגל : שש. אבן שיש : מיוסדים. מלשון יסוד : ארזי.
הוא הדבר שהעמוד מקוץ בו : (מז) חבו ממתקים :
לחמלין בעד ישראל ולמסול להם את עונותיהם עיין בפנים :
חבו. הוא מה שמעמל הלשון והוא מכלי הדבור :

פירוש ע"מ

יִיָּא וַיִּין פֶּאָטַעַר אֹנָן דִּי מוֹטַעַר אִיז גִּינְעָקָן
לְעֵבָן אִיבָן אֹנָן הָאֵם אַרוֹם גִּינְוֹקֵעֵן גִּיבֶאָקַם
בְּרוּיִם אִיבְדַּעַר נִיא הָאֵם אַרוֹם גִּינְוֹקֵעֵן
דְּעַם צְוויִיטָן בְּרוּיִם הָאֵם שׁוִין דְּעַר וִזֵן אוּף
גִּינְעָקָן דְּעַם גְּרִישְׁקָן בִּין עַד הָט אוּף גִּינְעָקָן
דְּעַם נֶאנְצֵן גִּיבְעָקַם בְּרוּיִם. הָאָבָן דִּיא
סוֹחְרִים גִּינְאָגַם וַוִיִּיא גִּישְׁרִינָן אֵ שְׁלַעֲבָר
שְׁלֶאָנָן רוּחַ כִּיִּיא אִים אִין דִּי גִידְרַעִים עַר
וַועַם בְּרַעַנְגֵעֵן אַרוּנְגַּעַר אוּף דְּעַר וַועַלֵּם.
דְּעַם וִזֵן הָאֵם דָּאָם פֶּאָר דְּרֶאָקָן הָאֵם עַר
גִּינְוֹקֵעֵן דִּיא אִיזְלֵעֵן מִיִּם דִּיא תְּבוּאָה אֹנָן
הָאֵם וַוִיִּיא אַרוּף גִּיבְרֶאָקַם אוּף אַ בוּדִים
(עִיין ש"ס) וַוִיִּיא עַר הָאֵם אָן גִּיהוּבָן שְׁטֶאָרַק
צוּ לְעַרְנְעֵן הָאֵם עַר אָפִילוּ וַיִּין קְלוּדִי גִיִּם
גִּיבֶאָקַם אוּף וַיִּז פֶּאָר טְרֶאָנָן. סְפִירִים פּוֹן
דְּעַסְטוֹנְעֵן זַעַנְעֵן דִּיא ת"ח שְׁטֶאָרַק וַוִיִּיא
דְּעַר שְׁשִׁין סְפִיר. אֹנָן אַזִּי וַוִיִּיא דִּי לוֹחַת

זענען גינען פון ספיר אונ האבן זיך
גיבאגט וויקלען אזוי דארף דער מענש
זיין ווייך וויא א טראשיציגע צוא זיין
א עניו אונ גוט צו אלעמן :
(מו) שקיי עמודי שש. זיינע לאפימקעס
זענען וויא דיא זאלין פון שש
השיות איז שטענדיג מיט אונג ער קערט זיך
קיין מאל גיט אפ פון אונג. מיוקדים דיא
השראת השכינה איז גיגורגד פּעסטיגט.
ער אדני פו אוף דיא שוועלען פון גין גאלד
דאס איז דיא צדיקים. מראהו פּלכנון זיין
גישטאלט איז וויא דער לבנון דאס ער איז
אלט אן א פרעג. בחור בארזים ער איז
אוס דער וויילט צוא פח וויא דער פּענען
בום אין גיבין וועט ער בנאיען זינע
גבורות מיט זינע וואונדער אויף אונג :
(מז) חבי ממתקים. דער פרךש שה"ש זאגט
דאס

שיר השירים ה

ממתקים ובלוי מחמדים זה דודי וזה רעי בנות ירושלם :

אנה

ביאור הגר"א

גן בשמים

שנאמר בה ומתוקים מדבש. וכלו מחמדים שנתן לי
 פח המלות שנאמר בהן הנחמדים מוזכר :
 אופן ז' כנגד שיעור קומה של העולמות. דודי זה
 ואדום זה כהמד ואדום ברין שמנהיג את
 העולם כהמד וכדין. דגול מרצבה הוא יוכר
 ממעשה הרצבה שלו. וכלל כהן מהפסוק ראשו כהם
 פו עד סוף הקפיטול כל השיעור קומה הכפא והגשמות
 והמלאכים והשרפים והיות ואופנים והרקיעים והעולם
 והארץ. מראהו כלבנון פי' כשהדבר נהיישן הוא
 כשחנה כשני דברים ח' במראה והב' בחיזוק והעולם
 ח"פ שהיא ישנה חף על פי כן מראהו כלבנון
 אין זה שמו במראה. ז' בחור כלרועים אין זה
 שינוי בחוק. סבו ממתקים פי' שהקב"ה ברא את
 העולם כשני לשונות וכן ויאמר ויעש וזהו חכו
 ממתקים היינו מה שברא בוואמר וכולו מחמדים
 הוא מה שברא בויעש. זה הוא נגד י"ב מלות
 שעד השמים שש דודי הקב"ה כמו שנאמר השמים
 כסאיו. וישב בשמים וישחק. השמים שמים לה'. וזה
 רעי זה הוא העובדות שעשה לי הקב"ה שהוא רעי :

נתוכה הקב"ה עם ישראל ושמו האומות
 שמחה גדולה ולצסוף ואלו צבוסת פנים.
 ח' צשעה שאמר וריב לה' עם יהודה
 ולפקוד על יעקב (הושע יב) ושמו האומות
 ואמרו מי יוכל לעמוד בריבו וצסוף הפסוק
 הוא מפרש מה הוא הריב שיש לו מפני
 מה צבטן עקב את אחיו ואלו צבוסת פנים
 משל לאשה אלמנה שהיתה קובלת על בנה
 לפני דיין כיון שראתה דהוא דליון בנור
 ובזפת אמרה להדיין כך הוה צמעי הוה
 צעט זי ופטרוהו כן כך הוי יעקב עם
 עשו צמעי אמם אז עקב את אחיו.
 ז' צשעה שאמר שמו הרים את ריב ה' ועם
 ישראל יתוכה (מזכה ה) ושמו ואמרו מי
 יכול לעמוד בתוכחתו ולצסוף אמר מה

עשייתו לך ומה הלאהך ענה זי וזכר נא מה
 להם לכו נא ונוכחה כו' ושמו כיון שראה הקב"ה
 שמחתו הפך להם לטובה שנאמר
 אם יהיו חטאיכם כשנים כשלב ילבינו ואלו צבוסת פנים.
 ולריך להבין מאין יבטו

פירוש המלות והענין
 במתקים. מלטן מתוק :

פירוש ע"מ

דיא מופער גי'אנט צום שופט איה באקלאג
 קיר אוף מיין זון פאר וואס האמ. ער מ'ף
 גישמוקן מיט זיינע פיס ווען ער איז אין
 מיין בויד גי'ווען האמ מען דעם זון נאר
 גיט גי'טאן. ב' ווען ער האט גי'אנט ש'מע
 הרים כו' הערמ איר בערנג דאס קריג פון
 גאט האבן די אומות גי'אנט ווער וועט
 דאס קאנען בייא שמיין בייא זיין וויפוח.
 דער נאך האט גאט גי'אנט מה עשיתי לך
 כו' וואס האב איה דיר גי'טאן. ז'קר נא מה
 יעץ בלק סלף מואב גי'דענק וואס בלק
 דער מ'לך פון מואב האט אוף דיר עצות
 גי'נעבן. ג' ווען ער האט גי'אנט לכו נא
 ו'נ'קה גי'יא נאר לאזן מיר האבן א וויפוח
 פוט גאט ואן האבן זייא זיך דער פרייד
 וייא השם י'הב'רד האט גי'נעקן זייער פרייד
 אוף דיא י'רדן האט ער גי'רעט גופע רייד
 אם יהי חטאיכם כו' דער ס'דרש איז זייער
 נארב

דאס אין רי'יא ג'ר'קער האט השם י'הב'רד
 גי'האט א וויפוח מיט דיא י'רדן א' אין דער
 צייט ווען ער האט גי'אנט וריב לה' עם
 י'הודה כו' עם איז א קריג צוא גאט מיט
 י'הודה אונ צוא דער קאנען אוף יעקב זיינע
 ג'בריות האבן זיך דיא אומות דער פרייד
 זייא האבן גאנט ווער וועט דאס קאנען
 בייא שמיין בייא זיין קריג. דער נאך איז
 ער מפרש ב'פון עקב את אחיו פאר וואס
 האט יעקב גישמוקן זיין ברודער עשו ווען
 זייא זענען גי'ווען צוא ואמען בייא דער
 מופער אין בויד. דאס איז דיא קריג וואס
 גאט האט מיט יעקב. זענען דיא אומות
 ארום פאר שעמט. דאס איז א קשל צוא
 א אשה אלמנה וואס זייא האט פאר קלאנט
 איר זון בארין שופט. וייא זיא איז גיקומען
 צום מופט האט זיא גי'נעקן וייא מען
 ברענט דארטן אין פייער מיט פ'עה. האט

שעוד לא היה בו דעת . (ב) מפני שהמקום
 לא צבטן כך אין טענה על ישראל למה
 חטאו במלכים מפני השני טענות האלו
 כמו שבארנו . פעם שני חטאו במדבר
 בעגל ובשטים וזה שאמר הנביא שמשו
 הרים את ריב ה' הוא חטא העגל שעשו
 אלל הר סיני ועם ישראל יתוכח על מעשה
 שמים שנאמר וילמד ישראל לבעל פעור
 וכד שמע מלך מואב שמח ואמר בודאי
 כי עתה אין להמליץ עליהם שום זכות כי
 כבר קבלו את התורה ושמשו בזה סיני
 לא יהיה לך אלהים אחרים וגם עגוי
 ודחקות אין להם ושלח אחר בלעם לקטרג
 עליהם ובלק הראה לבלעם כל המקומות
 שחטאו שם ישראל ואת המקומות שחטדין
 ישראל להכשל שם כי בלק היה קוסם
 גדול . והקב"ה סגר את פיו של בלעם
 בשלשה טענות בעד ישראל . (א) שעוד אי
 אפשר לחשוב עליהם מעשה העגל למרד
 גדול

ידעו האומות מה שדבר הנביא עם ישראל
 (ב) והרי בתוך כדי דבור אמר הנביא סוף
 הפסוק ומתי שמתו . והנראה לי כוונתם
 כי בשלשה זמנים חטאו ישראל בע"ז . א'
 בגלות מלכים וזה שאמר הנביא וריב
 לה' עם יהודה על שמכר את יוסף למלכים
 ומה בלמה בגלות מלכים וחתאו שם ולפקוד
 על יעקב חטאתם כי עשו כחושבת מלכים
 והשר של מלכים קטרג עליהם אלל הים
 וטען הללו והללו עובדי ע"ז ושמתו
 האומות וסברו שבדלוי גם ישראל יטעבו
 בים אבל הקב"ה לא קיבל את קטחונם
 מפני שני טענות . (א) כי עוד נעבד ישראל
 עוד לא קבלו את התורה ואין להם דעת
 וחכמה וקטן פטור מעונש . (ב) מפני עיגוי
 ודחקות שמררו המלכים את חייהם . והיו
 צבטן עקב את אחיו הוא מלילת הקב"ה
 בעד עמו ואמר כמו שאין טענה לעשו
 למה בעט בו יעקב צבטן אמו . (א) מפני

פירוש ע"פ

קטרוג אונ האט זיין גיט שולדיג גימאכט
 צוא ליב צוויי טענות . (א) זיין האבן נאך
 גיט מקבל גיווען דיא תורה האבן זיין נאך
 גיט קיין פארשטאנד זיין האבן נאך דעם
 דין פון א קטן אונ א קטן איי פטור פון
 שטראף . (ב) דיא צורת מיט די פיין פון
 דיא מצרים האט זיין גיבראכט צוא דיא
 זיך . ביי דעם צווייטן קאל אין דר מדבר .
 אונ אז דער מלך מואב האט דאס דער
 הערט האט ער זיך דער פרייד . ער האט
 גירעכניגט אז יעצט קאן מען שוין גיט אויף
 זיין מלמד זכות זיין ווי אין מצרים . יעצט
 האבן זיין שוין מקבל גיווען דיא תורה אונ
 האבן שוין גיט קיין בחקות מיט פיין .
 באמאלס האט בלק גישטיקט נאך בלעם אונ
 האט אים גיוויין אלע ערקטער וואס זיין
 האבן גיוינדניגט אונ דיא ערקטער וואס זיי
 ווילן זינדניג בלק האט דאס אללעס גוויסט
 דורך זיין בושף אונ ער האט גיהויסן אז
 בלעם זאל אויף זיין מקטרג זיין . האט
 השי"ת מיט זיין גרוס חסד פאר שלאח
 דעם מויל פון בלעם מיט דריי טענות
 גיט

הארב פאר וואס שמיים בשלשה מקומות
 האט גידארפט שמיין בשלשה פעמים דריי
 קאל אונ וואס אין דער לשון יהודה ישראל
 אונ פון וואס האבן דיא אומות גוויסט
 וואס דער נביא דעם צוא דיא יודן אונ
 ווען האבן זיין זיך גיפרייד דער נביא האט
 דאך בארד אנדערש גיאנט . נאר באמת
 איז דיא פונגה פון מדרש אזוי . מיר גיפגען
 דאס אין דריי צייטן האבן דיא יודן
 גיריגט ע"ז (א) אין מצרים (ב) אין דער
 מדבר האבן זיין גימאכט דעם עגל אונ
 אין שמים דיא ע"ז בעל פעור . (ג) ווען זיי
 זענען גיווען אין זייער לאנד . דעם ערשטן
 קאל ווען דיא יודן זענען גישטאנען בייא
 דעם ים האט דער שר של מצרים מקטרג
 גיווען אויף דיא יודן אונ האט גישריגן
 הללו והללו עובדי ע"ז דיא יודן האבן
 גיריגט ע"ז גלייך מיט דיא מצרים . האבן
 זיך דיא אומות גיפרייד אונ האבן גירעכניגט
 אז דיא יודן וועלן דער פרוקטען ווערן
 גלייך מיט דיא מצרים . אבער השי"ת מיט
 זיין גרוס חסד האט גיט צוא גינומען זיין

גדול כי לא במהרה יבא הנער לשלימות
 האמיתי ולא במהרה יפרוש ארס מהרגל
 מטעי נעוריו כאשר יצאו לארץ הקדושה
 אז יבאו לשלימות האמיתי. (ג) כי הערב
 רב הסיתו אותם. (ג) כי כוונתם לא היה לט"ו
 כאשר בחרנו לטיל (ק' ב) בפסוק ראשון.
 וכן במעשי שמים. (א) עוד לא בלו לדעת
 ענה אותו בלעם בן בעור לא הביט און
 ביעקב

פירוש ע"מ

א) נים אזוי גיה קאן א קינד קומען צום
 רעכטן שגל ושלמות נים אזוי גיה קאן
 א קינד זיך אפ גוויינן פון זיינע קינדערשע
 ווערג וואס ער איז גיוואנט מיט זיין פון
 דער יוגנט. אז זיין וועלן קומען אין דעם
 הייליגען לאנד דאמאלס וועלן זיין קומען
 צום די רעכטע שלימות. (ב) דיא מעשה
 פון עגל האבן זיין דיא ערב רב אן גירעט
 די מעשה פון שימים האבן זיין דיא בנות
 מואב ופרזן אן גירעט דורך דער עצה פון
 בלעם. ג) דער עגל איז גיווען פטעות זיין
 האבן נאך גימאקט דעם שור פון דער
 ברקבה האבן זיין גמיינט אז זיין טוען דר
 מיט דעם רצון פון גאט וויא עס פטרענט
 דער פורז. דיא ע"ו פער האבן זיין
 גאר גמיינט צום קבנה זיין ווייל דאס
 איז א עבודה בוויה הגם דאס איז אסור
 זיין האבן אפער גירעכניט אז מען מעג
 דאס טאן. דער דריטער מאל אין דעם
 הייליגען לאנד דאמאלס האבן דיא אומות
 גיוואנט אז יעצט איז שוין ארץ זיין גימא
 קיין שום זכות צום לערנען יעצט וועט
 זיין שוין זייער נאט לאון צום הפקר מיר
 וועלן זיין שוין פאר טיליגן. השוית
 אפער מיט זיין גרוס חסד הגם ער האט
 זיין פאר טריבן אין גלות ער האט זי
 אפער נים גילאון צום פאר לענדן אונ ער
 האט זיין צום גיוואנט אז צום סוף וועט
 ער זיין מוחל זיין אלע עבירות אונ ער
 וועט זיין ווידער קערזן צום זייער לאנד.
 דאס איז דער פישט פון מדרש בשלשה
 מקומות אין דרייא רשטער האט השוית
 גיהאט א וויפוח מיט דעם יודן. (א) אין מצרים.
 (ב) אין דער מדרב. (ג) אין זייער לאנד.
 ארץ דיא זינד פון מצרים אקום דער נביא

און

בועקב במעשי העגל ולא ראה עמל בישראל
 במעשי פעור ה' אלהיו עמו לזכותם
 ותרועה מלך בו להמליך בעדם. פעם
 שלישי כאשר חטאו בארץ הקדושה אחרי
 רצת השנים ללחמם מארץ מצרים או חשבו
 האומות כי עתה בודלתי ימרה אף ה' עליהם
 ויעזוב אותם להפקר לנו וכלם אכל הקב"ה
 ברוב חסדו שלח אליהם את נביאיו יוס יוס
 להגיד להם את הדרך הטוב אשר ילכו בה
 ואף שלא קבלו דברי הנביאים וחטאו לפניו
 וגלה אותם אבל לא עזב לכלותם ואף
 באין מליך יושר מול מגיד פשע אפ"כ
 הבטיח להם שלטמיד יעשו תשובה והוא
 יחזור ויגאלם ויפדה את ישראל מכל עונותיו
 וזה שאמר אם יהיו חטאיכם כשנים כשג
 ולביתו וזהו חכו ממתקים וכולו מחמדים
 להמליך בעדם ועיין בקול זמרה עוד
 מהארס

מחשבות ישראל. עוד במדרש שם חכו
 ממתקים זה הקב"ה כי כה אמר ה' דרשתי
 וחיו (עמוס ה) היש לך חיד מתוק מזה.
 עוד נאמר חי אני נאום ה' אלהים אם
 אחפון בזמות הרשע כי אם בשבוע מדרכו
 וחי (יחזקאל לג) היש לך חיד מתוק מזה.
 עוד כתיב ובשבוע רשע מרשעתו ויעש משפט
 ולדקה הוא את נפשו ימיה (שם יח) היש
 לך חיד מתוק מזה. והביאור הגה נראה
 אם יחטא איש למלך ב"ד האם יגיד לו
 המלך עשה ג' דברים ואמחול לך.
 א) בקש מלפני בחמונים שאמחול לך את
 פדעך. ב) התחמט על מעשיך הרעים.
 ג) תן לי שוחד. בודאי לא יגיד לו המלך
 כזאת הלאו שיפטור אותו המלך מעונש בזמן
 שהחוטא יתחיל השלשה דברים האלו. אבל
 הקב"ה אינו כן אלא הוא מתחיל לבקש

פירוש ע"מ

אין בועקב נאם נעקט נאך דאם גיט פר
 א עבירה וואס זיין האבן גימאכט דעם
 עגל זיין זענען נאך קליין גיווען און מען
 קט זיי אן גירעט. ולא ראה עמל בישראל
 בייא דער מעשה פון שימים. פירט אום
 דער גביא למען דעת צדקות ה' ואלקט
 וויסן דיא צדקות וואס השי"ת שוט מיט
 דיר ער מאכט דיר גירעכט. און אוף די
 זינד וואס זיין האבן גיטאן אין זייער
 לאנד זאגט דער גביא לכו נא וננקה
 דאמאלס האבן דיא אומות גימיינט אז זיין
 זעלן שוין מאכן א סוף פון יודן.
 פירט ער אום אס יהיו חטאיכם בשנים
 בשלג בלבינו כו אז השי"ת האט זיין צו
 גיזאגט ער וועט זיין צום סוף מוחל זיין.
 הנם באין מליך יושר מול מגיד פשע עם
 וועט שוין אוף זיין גאר גיט זיין וואס
 פאר א זכות צו לערנען פון דעס ווענען
 וועט ער זיין מוחל זיין אלע עבירות און
 וועט זיין ארום זעמן פון גלות. דאס איז
 דער פשט חכו ממתקים זיין נומען איז זים
 און גלוקסיג מיט זייע גומען מליצות פאר
 דיא יודן דערום אז מיר האבין ווא אזו
 א גומין נאם קאנען מיר אים גיט פאר

לאוין און איינעקע הייר וועלן מיר גיט צו
 הערן עיין בקול זמרה ונעטמו נאך גיפיען
 וואס דיא יודין ענטפערין זיין. נאך זאגט
 דער קדרש חכו ממתקים זיין נומען איז
 זייער זים ער האט גיזאגט דרשונא וחי אז
 זאלט מיר פארשטיין וועט איר לעבין. נאך
 האט ער גיזאגט חי אני כו איה שווער איה
 בייא מיין אייביגין לעבין אז איה וויל גיט
 דער רשע זאל שטארבן נאר איה וויל אז
 ער זאל תשובה טאן וועט ער בלייבן לעבן.
 נאך האט ער גיזאגט וישוב רשע כו אז
 דער רשע וועט זיך ווידער קערן פון זיין
 שלעכט און ער וועט מאן צדקה מיט
 משפט וועט ער זיין נפש מחיה זיין צו
 איז גאר פר האבן אזו א ויפער גומען. איז
 דיא בונדה לאמיר זעהן אז א מעגליש זינדט
 קענין א מלך בשר ודם צו וועט אים
 דער מלך זאגן האב חרטה פון זיינע
 שלעכטע מעשים און געט בייא מיר און
 גיב מיר שוחד וועל איה דיר מוחל זיין
 בנדאי גיט הלואי זאל אים העלפן ווען
 ער וועט זעמן בעיני דעם מלך און ער
 וועט זעבן א כפר נפש און וועט חרטה
 האבן פון זיינע מעשים. אקער השי"ת

שיר השירים ו

ו א אנה הלך דודך היפה בנשים אנה פנה דודך ונבקשנו עמך :

דודי

ביאור הגר"א

בן בשמים

מהאדם ואומר לו דרשוני וחיו בקס ממני ו (א) אנה הלך דודך פי' בשאלתו כגלות האומות במתקונים ואמחול לך חו תפילה. (ב) ונאמר דודך לאזה מקום. ב' אנה פנה דודך פי' לאזה עסקים חו אני נאום ה' כו' כי אם בשבזו מדרכו הרעה ומהו זו תשובה. (ג) ובשוב רשע מרשעתו ועשה לך ועשה מספט זו לךקה. הרי שהקב"ה הוא המתחיל לבקש מהאדם המוטא שיבקש מלפניו ויתחרט על מעשיו הרעים ויטען לו שומד היס לך חיד מתוק מזה: זה דודי. עתה: וזה ריעי. לעמיד. ועתה שפטו נא כמות ירושלים האם אין ראוי לי לזהוב את אלהי ולמסור את נפשי למטן כבוזו ולמטן טובתי כי אחריתי יגדל עד מאוד:

היוצא משיר המישי ארבעה דברים. (א) גרמא בניזקין. (ב) חורבן בית ראשון. (ג) שאלת האומות. (ד) תשובת ישראל. ועתה אנה אלהי אמת כי לנו בושת הפנים כי רבו עונינו כפלים מאשר לקינו. אבל אתה ברחמיך הרבים ראה כי עליך הורגנו כל היום הבן נשחט והאב קורא את שמע. למען שמך וסלחת לעונינו וקרע רוע גזר דיננו. שלח תחבושת וחטאת אל תשת. השיבנו אליך ונשובה חדש ימינו כקדם:

סיפור בנין בית שני

ו (א) אנה הלך דודך. בטעה שצנו ישראל את בית שני בזה הסכנים אשר סביבותיהם ואמרו להם אחרי שבטוב טעם הראת לדעת כי הללתי אותה

פירוש המלות והענין

ו (א) השכנים תומדים לישראל אנה הלך דודך היפה בנשים. האם את טובה מכל האומות: אנה פנה דודך. במתן מורה. כלוא ראשית דבר נח אלניו לכן גם עתה ונבקשנו עמך ונבנה

פירוש ע"ט

ער בעט דעם מענטשין ער זאל דרקה האבין פון זיינע מעשים אונ ער זאל אים בעטן אונ ער זאל געבן דרקה. ותשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה. זה דודי דאם איז מיין ליב האבער יעצט. וזה רעי בנות ירושלים אונ דאם איז מיין שפיינער לעתיד לבוא. בנות ירושלים כושפת איר אליין צוא איז נישט ראוי אים צוא ליב האבין דאם וואס איך לייד דאם איז אללעם פון מיין טובה וועגן אונ מיין כוח וועט זייער גוט אונ גרום זיין:

דער פופמער שיר רעט וועגן פיר זאכין. א פון די זינד וואס זיין האבין גיפראכט צום חורבן הבית. פון חורבן הבית. ג א שאלה פון דא אנה הלך דודך אין דער צייט ווען דא יודין האבין גיטאן בויען דעם בית שני וועגן גיבומען זייערע שכנים פון דא פעלקער אונ האבין גיאנקט צוא

ב דודי ירד לגנו לערנות הבשם לרעות בגנים ולקטף שושנים:

אני

גן בשמים

אינה אמימי ועוד היא מוקת . לכן אלך אחר ונעבדנו יחד את אלהיך ואם תאמר לי שאלהיך אין רלוגו בעבודת זרים ורק כך בחר . הגידה נא לי אינה הלך דורך במתן תורה : היפה בנשים . הוא לשון תמימה האם את יפה וטובה מכל האומות זכור נא אנה פנה דורך במתן תורה הלוא ראשית דבר בא אלי שאקבל אני את

ביאור הגר"א

עסקים פנה ומה מעשהו עכשיו : (ב) משיבה נסת ישראל דודי ירד לגנו . שאין עוה"ז כדאי לו עכשיו שיהיה בה ונסתלק לג"ע . לערנות הבשם הם הדליקי' שושנים שורות שורות כאורות של בשמים . ועל שאלתך אינה פנה אני אמר לך לרעות בגנים פי' להשתטע עם הדליקים ולקוטף שושנים ללקוט מהם חידושי תורה . שושנים היא המורה שבה מ"ע ומל"ת כשנסנה שהיא לא ואלום והם נגד שתי ישיבות שבנ"ע ישיבה של מעלה ושל מטה והוה לרעות בגנים

תורכו כמו שנאמר ורח משעיר וגו' הכי אתה רואה ברור כשמש כי לא מאס בנו אלהיכם . ולכן ונבקשנו עמך כי בעיניו ראינו את גבורת אלהיכם הללתי דיאל מצוב האריות והללתי חמו"ע מכבשן האש ולזאת מלא אלהיכם חן בעיניו ונעבדנו יחד עמוכם לבנות את ביתו . כמו שמלנו צבית שני אמרו הגוים נבנה עמכם כי ככם נדרוש לאלהיכם (עזרא ד) אבל ישראל לא פנו לדבריהם ולא קבלו אותם מפני שהבינו אשר כוונתם רק לרעה להשביתם מן המלכה :

תשובת ישראל

(ב) דודי ירד לגנו . תדעו אשר אלהי אין מדרכו להסתתף עם כל אומה ולשון

פירוש המלות והענין

אנבנה יחד את ביתו : (ב) משיבים ישראל דודי ירד לגנו . לישראל ולא לכם : לערנות הבושם . זה ב"ה סמקדס : לרעות בגנים . הוא לשמור את עמו : ולקטף שושנים . לקבל את ישראל הנפוצים בגוים :

פירוש ע"מ

צוא ריא ירדן אזו וריא ריא האסט מיר גינעבין גוט צוא פאר שמיין אז מיין הצלחה איז גיט קיין ריכטיגע זיא איז נאך מוזיק פאר נעם איה ביינע רייר אונ גיאי רינען דיין גאט מיט דיר צוא נאמען . נאר מאמער נאנטו אז גאט וויל גיט מיין עבודה נאר אין דיר ושקאל גאט ער אום דער גיילט . פרעג איה דיר אנה הלך וואו איז דיין ליב האבער גינאנגען צוא נעבין דיא תורה הפה בגשים ביקמו דען ריא שענקטע פון אלע האסטו דען ביאי אים גיפונען חן מער וריא אלע . פאר שמיין נאר מיט דיין שקל אנה פנה דורך וואו גאט ער זיך דעם גרשמיין מער גינעבין מיט דער תורה איז דאך גינען צוא מיר איה זאל זיא נעמן וריא עם שמיים ורח משעיר ער גאט גיטאן שיינען מיט דער תורה פון אדום . נעסטו דאך קנאר וריא זון אז אייער צוא

שיר השירים ו

נֹאנִי לְדוּדִי וְדוּדִי לִי הָרוּעָה בְּשׁוֹשָׁנִים : ד יִפֶּה אֶת רַעֲיִתִי בַת־רָצָה

נאה

ביאור הגר"א

בגניס למטה ולקוט בשושנים למעלה : (ג) אני לדודי פי' ומה שאמרת ובקטנו עמך אני אומר לך אני לדודי אני ממתין ומחכה עליו כמו שנאמר ימים רבים השבי לי ולא חזני ולא תהיה לאיש ודודי לי הוא ימתין עלי כמו שנאמר וגם אני אליך (הושע ג) הרועה בשושנים בין הדקיקים שהם נאים כששנה ואין לזר אתנו : (ד) יפה את רעיתי הקב"ה אומר לישראל אני מסכים לך ששבע שאת בגלות את יפה במראה כתרנה ונאה בחיטוך אברים כירושלים. איומה אמתך על כל מי שרואה אותך כנגלות הם הדגלים שהלכו במדבר. הרגה היא שיר מערי חרץ ישראל שדרו בה מלכי ישראל כמו שנאמר בספר מלכים. וירושלים היא מקום בהמ"ק ומלכות בית דוד והם היפים מכל ערי ישראל. והענין שעל ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמ"ח ואחר שגלינו מארצנו ונחרב בית אלהינו אין לנו לא תורה בזה הכבוד והאהבה כמו שקיה בארצנו כמו שנאמר מלכה ושריה בגוים אין תורה (איכה ב) ולא עבודה ולכן אנו אומרים אחר התפילה שהוא במקום עבודה שיגנה בהמ"ק במהרה בימינו ויהיה עבודה עלמה ותן חלקנו בתורתך

גן בשמים

ולשון שיזדמן רק עם גנו ישראל זה שהלך אלליכם עם הסורה הוא רק למען שלא יהיה לכם טענה לעתיד לאמר למה לא נתת לנו את התורה כמו דאיתא במנרא ע"ז פרק ראשון : לערוגות הבושם. דודי ירד אל בית מקדשו מקום הקמרת לרעות בגנים לרעות את עמו ישראל כי אני הלאן והוא הרועה שלי וללקוט שושנים לקבץ את ישראל הנפולים בגוים אבל לא חוחים כמוכס כמו שנאמר כששנה בין החוחים :

(ג) אני. נאה לדודי ודודי נאה לי :

הרועה בשושנים. הרועה יושב אללי ושומר אותי מן האזבים כמו דאיתא (ש"ר פ' ל"ד) אמר הקב"ה לישראל אתם הכרם ואני השומר עשו לי סוכה לשמור את כרמי :

(ד) יפה את רעיתי כתרצה. בזמן שבנו את הבית אמר הקב"ה לישראל כתרתי ונתפייסת אלי בבנין הבית ומפני שהוקיטם שראו בית ראשון בכו כשראו את בנין הבית הזה מפני שלא היה הודו והדרו בבית ראשון לכן ניחם הקב"ה אותם

פירוש המלות והענין

(ג) אני לדודי. עיין בפנים : (ד) יפה כו' כתרצה. אמר הקב"ה לישראל בגניס הבית כתרתי לי :

פירוש ע"מ

עם שמיים בשושנה בין החוחים : (ג) אני לדודי כו' איך בין שנין צוא מיר גאט. אונ גאט איז שנין צוא מיר. הרועה בשושנים דער פאקטאך ויגם לעבין מיר אונ היט מיר פון דיא וועלך וויא עם שמיים אין מיריש גאט האט גיאגט צוא דיא ירדין איר וייט דער גארטן אונ איך בין דער הימער מאכט מיר א סוכה וועל איך דארטן ויצין אונ הימין מין גארטן : (ד) הקב"ה מרבייט דיא ירדין יפה את רעיתי כתרצה. דוא ביסט וייער שנין מיינ גינעלינגע. מיט ביינ כען דעם בית האקטנו זיך צוא מיר באוילינגט. נאה פירושלים. וייל דיא אלטע לייט וואס האבן גיזעקן דעם ערשטין בית האבין גיוויינט

צוא געמן עם איז גיט ויין שמייער ניד אפ צוא געבין מיט אלע אומות גאר מיט אונג ירדין. אונ דאס וואס ער איז גינאנגען מיט דער הורה צוא איך דאס איז גיווען פדי איר זאלט לעתיד גיט האבין קיין טענה פאר וואס האקטנו אונג גיט גיגעבין דיא הורה וויא דיא גמרא זאגט (ע"ז פרק א). לערוגות הבושם ער איז גיקומען צוא דיא ביימען בשמים דאס איז אין בית המקדש דער ארט פון דיא קמורת. לרעות בגנים צוא פאשען זיינע ישראל אין ויין גארטן איך בין דיא שאף אונ ער איז מין פאשער. וללקוט שושנים אור קלובין דיא רוזין דיא וישראל פון דיא פגעקע לעגדר אפער גיט אעלבע דערנער וויא איר גיט וויא

נאוה בירושלם אימה בנדגלות : ה הסבי עיניך מנגדי שהם

דרהיבני

גן בשמים

אותם ודיבר על לבם ואמר אשר לא הוד הבית הוא העיקר אלולי רק העיקר הוא מה שנאוה את בתורה ומלות כמו שהיית מקודם בירושלים : איומה בנדגלות . חטיל פחדך ואימתך על כל השכנים הרעים אשר סביבותיך לכל להשבייך מן מלאכת הבית כמו שנפל פחדך על כל העמים בזמן שהלכת במדבר בדגלים :

(ה) הסבי . מדמה את ישראל כמלך

שארסותו היתה חביבה עליו מאוד ועיניה כחות אמר לה המלך הסירה עיניך מלהביט בי כי כאשר אני רואה בפניך לבי יתגאה בקרבי ומתעורר בי רעון שתבואי בכחר מלכות לפני להראות את יפיך לפני העמים והשרים אשר אין דוגמתך בעולם ומתירא אני מעינא בושא .

כן יאמר הקב"ה לישראל הסבי עיניך מנגדי מלבקש ממני דבר שאי אפשר ליתן לך שהם הרהיבני עיניך מלאו מן בעיני לברוא את העולם בשבילך וקבלת את תורתי

ביאר הגר"א

כתורתך כו' ולא נשתיר כי אם נמ"ח כמאמר רז"ל כשקרב בהמ"ק ככו ואמרו ח"ו שאין לנו תקומה כי אין לנו לא תורה ולא עבודה אמר ר' יוחנן בן זכאי ועוד נשתיר לנו דבר אחד והוא נמ"ח כמו שנאמר עולם חסד יבנה (תהלים פט) ומלכי ישראל חט"פ שמהן היו רשעים מכל מקום מלכי חסד היו יכמו שאמרו רז"ל על איזבל המרשעת שהיתה מרקדת לפני הבלה . וזהו יפה את רעיתי אף כאן בגלות כתרצה שמהה מלכי חסד . נאוה בירושלים ששם מקום עבודה . איומה בנדגלות כדגלי מדבר שקבלו את התורה ואת חשב ויפה לפני כלויס כך כל הג' דברים כמקדם . איומה נאוה יפה ר"ת חני : (ה) הסבי . פי' ישראל בזיון על גרותם והקב"ה הוא מלא רחמים אף שאי אפשר לנאלו אותם הזמן והקץ אומר הקב"ה לישראל הסבי עיניך מנגדי לא תבכה אלי עוד . שהם הרהיבני כי אהבתך עלי הזך מאוד ואיני יכול כביכול לסבול זאת . שערך כעדר העוים הוא נגד בני משה שסב מעבר לסמכטיו והם נדריקים ופרושים גדולים והן המושיעים שעליהם כתוב ועלו מושיעים בהר יין

פירוש המלות והענין

נאוה בירושלים . את נאוה ויפה עתה לפני כמו שהיית מקודם בירושלים : איומה בנדגלות . פחדך יכול על כל סגרים אותך לכל להשבייך מן המלאכה כמו שנפל פחדך בזמן שהלכת במדבר בדגלים : איומה . מלשון אימה ופחד : (ה) הסבי עיניך מנגדי . מלבקש ממני דבר שאי אפשר : שהם הרהיבני . עיניך מלאו מן בעיני והגיבור את לבי לברוא עולם בשבילך : הסבי . מלשון סבנו וסורס :

פירוש ע"מ

נואם דער בות איז נים אזו שיינ וויא דער ערשטער בות . האט זיא השי"ת גיבתיקם אז וויא נאלין זיך נים קצער זיין עם איז גיט דער עיקר דיא שיינקייט פון בות דער עיקר איז נואם דוא גיטם שיינ גינארין אין תורה ומצוות אזו וויא דוא גיטם אקאר שיינ גינען אין ירושלים . איומה בנדגלות איך וועל נוארפין דיין מורא אוף דיא אלע שבנים זייא נאלין דיר נים פאר שטערין פון דער ארבעט . אזו וויא איך האב ניווארפין דיין מורא אוף אלעקן ווען דוא גיטם גינאנגען אין דער מדבר מיט דיא דגלים : (ה) הסבי ער גלייבט דיא יודין צוא א מלך נואם זיין פאר קנאסטע איז אים זייער ליב גינען זיא איז זייער שיינ גינען נאנט דער מלך צוא איר איך בעט דיר

שיר השירים ו

הרהיבני שערך בערר העזים שגלשו מן הגלעד: ו שניך בעדר
הרהלים שעלו מן החרצה שכלם מתאימות ושכלה אין בהם:
וכפלה הרמון רקתך מבעד לצמתך:

ששים

ביאור הגר"א

גן בשמים

חורתי וזנית בית הבחירה למעני זה פעמיים: שניך בעדר כו'. הוא כנגד עשרת השפסס
שערך כו'. כבר פירשנו לעיל (קפ"ד) שהשתי מלות שיתמו בשער הוא לעקור
ע"ז וזנית שני לא עבדו ישראל ע"ז:

(ו) שניך כו'. כבר פירשנו לעיל וכמו שהרחל כולה קודש לה' אמרה לתכלת בשרה
לקרבו קרניה לשפרות שוקיה לחילוף מעיה לכגור עורה לחוף כן
לדיקים שך כולם קדושים בשערה במאכלם בלבושם בדיבורם במחשבתם ליראה
אותי ולאזהר אותי בכל לב ונפש:

(ז) כפלה הרמון רקתך. אף הריקנים שך המה מחלה זכיות כמו שיש בחלי
רמון חלי מחרי"ג גרעונים: מבעד לצמתך. אף האנשים שלא ירבו
לעשות מלות בפועל אבל הם רולים זכח ולבם מצפנים דבוק בה' ולכן אם תשא את
עיניך אלי ותבקש ממני להשיב לך את החמשה דברים שהיו בבית ראשון היינו
ארון מנורה אש מן השמים אורים ותומים גלוי השכינה בודאי אמלא את לונך ומתורא
אני מעינא בישא הוא שלא תחטא ותמעל בי כאשר מעלת בי בזמן בית ראשון והבית
הזה

פירוש המלות והענין

הרהיבני. מלשון רב וגדול: שערך. כו' הוא לעקור ע"ז ואת רמק עתה מע"ז: שגלשו. מנין חריטת:
(ו) שניך בעדר הרהלים כו'. כמו שהרחל כולם קודש לה' כן לדיקים שכן כולם קדושים לה': (ז) כפלה
הרמון רקתך. אף הריקנים שך המה מחלה זכיות: מבעד לצמתך. מנפנים בתוך לנך את דבוק בה'
ולכן מלמח מן בעיני ולם תבקש להשיב לך את החמשה דברים שהיו בבית ראשון בודאי אמלא בקמתך חל
מתורא אני מעינא בישא לכן הסבי עיניך ממני מלנקש ואת מלמני:

פירוש ע"מ

או דיא צנויאי מצות וואס געם איז גיגען
גינארן בייא דיא האר איז דאס אום צוא
ווארצלען דעם מנהג פון דיא עובדי ע"ז
אוי דא געצט אין דעם בית שוט איר קיין
ע"ז גיט דיגען:
(ט) שניך כו' דאס האבן מיר אוף אובען
באשמים. איז אזו וויא די שעפסיד
איז דורך הייליג צוא נאט פון דיא וואל
מאכט מען ציצית. פון דער פעל פוקין
פון דיא גידערים פירלען פון די לאפיקעס
פאפלעך. פון דיא הערנער שופרות: דיא
פלייש איז מען בקריב אפיין לזבח. אזו
געגען דיא צדיקים וואס אין דיר הרה
הייליג מיט דיא האר מיט דיא קליידער
מיט דעם עכוני מיט די כויד מיט דר מן שבה
זי האבן מיר ליב מיט דעם נאנצן הארצין:

דעם

שיר השירים ו

ח ששים המה מלכות ושמונים פילגשים ועלמות אין מספר :
 ט אחת היא יונתי תמתי אחת היא לאמה ברה היא לילדתה

ראיה

גן בשמים

זהו הוא במדת יחסי שהוא דין וישלוט בו
 מדת הדין מהר להחריבו ולכן הסבי עיניך
 מנגדי מלבקש זאת ממני כי לטובתך לא
 מזרתי את הממשה דברים בבית זה :

יחוס ישראל

(ח) ששים המה מלכות . זה אברהם
 ויולאי יריבו : ושמונים
 פילגשים . זה נח ובניו עד אברהם :
 ועלמות אין מספר . שכל אלו נחלקו
 למשפחות רבות עיין רש"י ומכילס לא בחר
 ה' רק אחת כמו שנאמר כי יעקב בחר
 לו יה וגו' :

(ט) אחת היא יונתי . כמו שהיונה
 שומרת את בן זוגה כן
 ישראל שומרת את יחוסה ומולדתה כי כל
 אומה נכללת תחתיה אומות רבות כי במשך
 הימים התערבו זו בזו לא כן ישראל מאז
 בחר ה' בעמו לא התערבו עם שום אומה בעולם
 כמו שנאמר ומי כעמך ישראל גוי
 אחד בארץ : אחת היא לאמה . זה יעקב
 לרבקה כי רבקה הכירה מעלת יעקב עוד
 קודם

ביאור הגר"א

זהו ריקניו מהכלרק מבעד למתך שריו למשמעתו
 של ת"ה ועיניו . מה שאומרים להם : ששים
 המה מלכות . הם האומות שגולדו אחר שנבחר
 אברהם להיות ממנו עם ה' והן ט"ו בני אברהם
 וט"ו בני עשו וי"ב בני ישמעאל ועשו וישמעאל עלמן
 הם ע' אומות היינו י"ד של יפת וכ"ו של שם ולמ"ד
 של חם ושם והם יפת ורעו ושרוג ונחור ותרע
 ונחור ושרג ולעו הרי שמונים . ועלמות הם האומות
 שאחר כך אין מספר : (ט) אחת היא יונתי . הוא
 אברהם שהיה אחר להקב"ה כמו שנאמר אחד
 היה אברהם (יחזקאל לג) . יונתי שדבק להקב"ה
 כיונה שהיא משמרת את בן זוגה ותדבקה בו ולא
 בחרה . תמתי שנתנסה בעשרה נסיונות ומלאה תמים
 בעולם וכמו שנאמר התהלך לפני והיה תמים .
 אחת היא לאמה הוא יעקב כי יעקב היה יחיד לאמו .
 ברה היא לילדתה הוא יעקב כמו שנאמר ורבקה
 אוהבת את יעקב כי היא הייתה יודעת את יעקב
 שהיה ברור אלה לנדיק וזה ברה לשון ברור
 אבל יחסי לא היה יודע כל כך ממשעו של יעקב .
 ראה בנות ויאשרוה בעוה"ל . מלכות ופילגשים
 ויהללוה בעוה"ב כמו דליתא במדרש שלעתיד יאמר
 הקב"ה יבואו רשעים ויראו במעלת הלידיקים :

ע

פירוש המלות והענין

(ח) ששים כו' . עיין במנין : ועלמות . פי' נעויות : (ט) אחת היא יונתי . כמו שהיונה שומרת את בן זוגה
 כן ישראל שומרת את יחוסה ומולדתה : אחת היא לאמה . זה יעקב לרבקה : ברה היא לילדתה . ישראל
 יורשים את יחוס שלהם עד אברהם :

פירוש ע"מ

דעם ערשמיין בית . אונ דער בית איז דאך
 בזכות יצחק וואס זיין מדה איז דין קאן
 ער הויש תיבף תרוב ווערן . דערנס זאג איך
 דיר אז רוא זאלקט דאס בייא מיר גיט
 בעמיין גלייכער איז אז דיא פייגף זאכן
 איז גימא :

דער יחוס פון דיא יודין :

(ח) ששים המה מלכות אברהם מיט זיינע
 קינדער איז דער רעבענונג
 זעכציג . ושמונים פילגשים אכציג קעפס
 נויבער דאס איז דיא קינדער פון נח
 ביו אברהם . ועלמות אין מספר זינג פרוען

ציוא

שיר השירים ו

רְאוּהָ בָנוֹת וַיֹּאשְׁרוּהָ מַלְכוֹת וּפִילֹגְשִׁים וַיְהַלְלוּהָ : י מוֹיִזְזֹאת

הנשקפה

ביאור הגר"א

גן בשמים

קודם שהכירו אביו ילחק : ברה היא (י) מי זאת הנשקפה. פי' ד' זמנים הם תחלת ליולדתה. לא תוכל שום אומה ולשון

להגיד יחוסה מראש מקדמי דורותי מי היה אביהם הראשון כי סמרכב בלבל כל האומות (ברכות כ"ז) רק ישראל יודעים יחוס שלהם עד אברהם. וזאת כוונת (מדרש רבה במדבר) בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנחו בהם האומות ואמרו מה ראו אלו להתקרב יותר משאר האומות סתם הקב"ה את פיהם ואמר הביאו לי ספר יחוס שלכם כשם שבני מזיחין שנאמר ויתילדו על משפחותם לבית אבותם הוא שהשיב להם הקב"ה כי אי אפשר ליתן את התורה אלא למי שברור יחוס שלו עד אברהם כי נשבע להאבות שלא יתן את התורה רק לזרעם אחריהם כמו שנאמר מגיד דבריו ליעקב כו' ומפני שעתה נטמעו בגלות בכל עם הגוים ושמה תאמר שנפסלו לכן מוחס אותם כבשראסונה וכמו דליתא בעשרה יוחסין לא עלה עזרא מבבל עד שעשה כסולת נקיה: ראוה בנות ויאשרוה. זה פתיה בת פרעה ורחב: מלכות ופילגשים ויהללוה. כל מקום שבאו מבני ישראל נתנו להם כבוד מפני חכמתם כדליתא במדרש איכה וכמו שבאו לקחת תורה ושבת צביה שני כן כולם יגמרו את ההלל לבסוף צבית שלישי כי אז כל בשר יפירו וידעו את ה' ואת עמו ותורתו :

עליית ישראל כמו השחר

(י) מי זאת הנשקפה כמו שחר. כמו כוכב השחר מתחלה הוא אור

קמן

פירוש המלות והענין

ראוה בנות ויאשרוה. זה פתיה בת פרעה ורחב: מלכות ופילגשים ויהללוה. כל מקום שבאו מבני ישראל נתנו להם כבוד מפני חכמתם: ברה. לשון ברור ונקי: ויאשרוה. ענין הלל ושבח: (י) מי זאת. ענין בניים

פירוש ע"מ

צוא איר מופיער דאס איז יעקב צוא זיין מופיער רבקה. רבקה האט דער קאנט דא מעלות פון יעקב נאך איידער יצחק האט דער קאנט. פרה היא לויברמה זיי ווייסן קלאר ווער עס האט זיי גיווען זיי אברהם אבער אלע אומות האט זייא סנהרב צוא מישם (ברכות כו). דאס זאגט דער מדרש אז ווען דיא יודין האבן מקבל גיווען דיא תורה האבן זיך דיא אומות מתבאז גיווען פאר וואס מען האט זייא ניט גיגען דיא תורה האט זייא השי"ת גיאגט פרענגט מיר אייערע יחוס ברין וויא מיינע קינדער ישראל פרענגן. השי"ת חט זיי גענעטפערט אז ער קאן דיא תורה ניט געבן נאר צוא דעם וואס ער איז קלאר מיט זיין יחוס פון אברהם וייל השי"ת האט גישווארן צוא דיא עלטערן אז די תורה זאל ער נאר צוא זייערע קינדער געבן. ראוה בנות ויאשרוה ברה די

די יודין ביי דעם בית שני האבן גמאן אונת גיין ווי דר מארגין שפערין :

(י) מי זאת כו' אזו וויא דער מארגין שפערן גייט

שיר השירים ו

הַנְּשֻׁקָהּ כַּמּוֹ-שֶׁחַר יַפָּה כְּלַבְנָה בָּרָה כַּחֲמָה אִימָה כַּנְּדָגְלוֹת :
יֵא אֶל-גִּנַּת אֲגוֹז יִרְדְּתִי לְרֵאוֹת בְּאֵבֵי הַנַּחַל לְרֵאוֹת הַפְּרָחַת הַגִּפְנִי

הג'ו

גן בשמים

קטן והולך וגדול כן היו ישראל צבית
שני מתחלה עלו עליה קטנה כי עוד היו
משועבדים תחת מלכי פרס ומדי : יפָה
כלבנה ברה כחמה . ככל פעם עלו
למעלה למעלה : איומה כנדרגלות . עד
סתגברו ונתחזקו כדגל מלוכה חזקה מאוד :

דמיון ישראל לגנת אגוז

(יא) אֵל גַּת אֲגוֹז יִרְדְּתִי . יִשְׂרָאֵל
נמשלים לאגוז מה אגוז זה
אחה רוחה אותו כולו עץ ואין ניכר מה
שבתוכו פולעו ומואל מלא מגורות מגורות
של אוכלים כך ישראל הם לטעמים ועמים ואין
ניכר מה שבתוכו בדקתו אחה מואל אותו
מלא

מלאכים שלמין במדרגה העליונה של מלאכים שאין
למעלה הימנה וכן יהיה לעתיד במהרה דימוי שיעלו
במדרגה עליונה מאוד כדגלי המדבר : (יא) אֵל גַּת אֲגוֹז יִרְדְּתִי . הם ישראל שנמשלו לאגוז [שכל
זמן שלא נכמר הוא הכל קליפה ובית אחד ואחר כך כשנכמר אז נחלק לד' חלקים כך ישראל כל
זמן שהיו בגלות מלכים היו כולם בית אחד ואחר כך נחלקו לד' בתים והן בית ישראל ברכו את ה'
בית אהרן ברכו את ה' . בית הלוי ברכו את ה' . ירמי' ה' ברכו את ה' (תהלים לה) . ומלא היראים
לא נאמר בית מפני שהדיוקים הם כגרים בארץ ואין להם כאל בית קבוע רק דירת עראי ועליהם
נאמר

פירוש המלות והענין

בניס : הנשקפה . ענין ראה והכנס : שחר . פי' כוכב השחר : כנדרגלות . מלשון דגל של מלכים :
(יא) אל גינת כו' . הקב"ה אומר באתי לראות בגני ישראל הנמשלים לאגוז : לראות באבי הנחל . הוא
הדיוקים העומדים ככל מים של תורה : הפרחה הגפן . חלו בעלי משנס : הגעז הרמונים . חלו בעלי גמרא
ומלאו מן בעיני במשעיסם העובים : באבי הנחל . פי' בלמתי הנחל : הפרחה . מלשון פרס :

פירוש ע"מ

השיר"ת גְּלִיבְקִימָ דִּיא יוֹדִין צוּא אַ
גִּים גְּאָרְטֶען :

(יא) אֵל גַּת אֲגוֹז יִרְדְּתִי השיר"ת טוט זאגין
איה האב גענידערט צוא דעם גים
גארטען . דיא יודין זענען גלייך צוא א
גים פון אום ווייניג איז דער גים בלוז
האלץ . מען דער קאנט גאר גיט וואס אין
אום טוט זיך גיפניען אז מען שפאלט אים
אוף גיפינט מען אין אים פיל קאמערין
מיט גיטע שפייז . אזו זענען דיא יודין פאר
בהאלטן אונ גידעריג בייא זיך מען דער
קאנט

ביאור הגר"א

היום ואמנע היום ותחילת הלילה ואמנע הלילה
וזהו כמו שחר הוא תחילת היום . יפה כלבנה
הוא תחילת הלילה . ברה כחמה הוא אמנע היום .
איומה כנדרגלות הוא אמנע הלילה וביום משמשין
י"ב מולות והס ג' לכל דג ג' למעריב ג' למערוב
ג' לדרוס ג' ללפון והס נגד י"ב שבטים וכן היו
הדגלים ג' לכל דג . והביאור מי זאת הנשקפה
כמו שחר כמו שמקיסין על השחר מתי יעבור
השך הלילה ויבא השחר להאיר כן השקיף והביט
הקב"ה ברוב רחמיו מתי יעבור זמן השך הגלות
של מצרים ויבא הזמן של חור להוליאם מנגלות
מלכים שהוא ראשית לכל הגלות . יפה כלבנה
כמו שהלכנה מאירה בלילה כן השקיף עליהם הקב"ה
ברוב רחמיו והאיר להם שעברו בלילה את הים
וכן יהיה לעתיד כמו שנאמר והכהו לשבעה נחלים
(ישעיה יא) . ברה כחמה הוא מתן תורה שאז
פסקה מהן הוזהמא וזהו זכיר כחמה כנדרתה
וכן יהיה לעתיד . איומה כנדרגלות הוא מה שגמנו
כמו שנאמר לתשפוחם לבית אבותם לנגלותם
במספר שנות היינו שיהיו שלמין ככולן והיה לריך
משה בעלמו לראותם אם הם ראוים למנותם שיהיו

למעלה הימנה וכן יהיה לעתיד במהרה דימוי שיעלו
במדרגה עליונה מאוד כדגלי המדבר : (יא) אֵל גַּת אֲגוֹז יִרְדְּתִי . הם ישראל שנמשלו לאגוז [שכל
זמן שלא נכמר הוא הכל קליפה ובית אחד ואחר כך כשנכמר אז נחלק לד' חלקים כך ישראל כל
זמן שהיו בגלות מלכים היו כולם בית אחד ואחר כך נחלקו לד' בתים והן בית ישראל ברכו את ה'
בית אהרן ברכו את ה' . בית הלוי ברכו את ה' . ירמי' ה' ברכו את ה' (תהלים לה) . ומלא היראים
לא נאמר בית מפני שהדיוקים הם כגרים בארץ ואין להם כאל בית קבוע רק דירת עראי ועליהם
נאמר

פאן פון מדינה :

שיר השירים ו

הַנְּצוֹ הַרְמוֹנִים: יב לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שְׂמִתָּנִי מִרְכָּבוֹת עַמִּי נָדִיב:

גן בשמים

מלא תורה וחכמה ומעשים טובים: לראות באבי הנחל. אמר הקב"ה באתי לראות בחילנות העומדים אלל הנחל הם הנדיקים העומדים אלל מים של תורה: הפרחה הגפן. אלו בעלי משנה: הנצו הרמונים. אלו בעלי תלמוד ורואתי אשר צאו על ידי משנתם לירי מעשים טובים כי גדול תלמוד שמביא לידי מעשה וכמאמר התנא כל שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת ומלאו חן בעיני במעשיהם הטובים:

ביאר הגר"א נאמר וזהו לדיקום ויבורך (משלי ג). לראות באבי הנחל הם בעלי תורה שהם רבולים עלי מים כי התורה מכונה בשם מים כמו שהמים מקבל כל הצורות כן התורה בה כלול כל החכמות והיא סובלת כל פנים. הפרחה הנקף אלו בעלי חכמה וכמו שאמרו חז"ל חמרא וריחא פקחין וכן נאמר יין ותירוס יונב בתולות (זכריה ט) ואמרו חז"ל אפילו לבו טמוס כבתולה יונב אותה (ב"ב יב) הנצו רמונים הם בעלי מלות שפלאים מלות רמון: (יב) לא ידעתי נפשו. פי' בלי ידיעה ובהסת הדעת פתאום שמתני הקב"ה מרכבות עמי נדיב במרכבות של הנדיבים וכמו שאמרו (תהלים קיג) מקום מעפר לל מאשפות ויום אביון. כל נאמר על זה שאין לו כלום חף ההכרח. אביון נאמר על זה שיש לו במה להחיות את נפשו בלמנוס ואין לו מה שתאכ ונפשו נחלה מזהמת הנגדים הכלים והמטופסים והוא תאכ להפסיד נאום כי חשה נאם וזירה נאם וכלים נאם מרחיבין דעתו על אדם. וזה הוא ההבדל עלמו אשר בין הקמה להרמה בקרויין עם המלך והיו חברותיה תמהות עליה ואמרו אהמול לקטת שצלים עמנו ועכשו

(יב) לֹא יָדַעְתִּי. איתא במדרש משל לבת מלך ששגשה והייתה מלקטת שם בשבילים פעם אחד עבר המלך והכירה והזילת מן הלכמים ולקחה והושיבה בקרויין עם המלך והיו חברותיה תמהות עליה ואמרו אהמול לקטת שצלים עמנו ועכשו

פירוש המלות והענין

הנצו. הוא קטנת הפרי כשהפרט נוטל: (יב) לא ידעתי נפשו. אני בנצמו חזני יודע מפני חזים זכות שמתני מרכבות שכלני המלך אל המרכבה שלי הוא שהשיב אותי אל בית מהרשו: עמי נדיב. רק זאת חני יודע הקב"ה שהוא נדיב עמו וזאת לכני בנדבה ומסד: שמתני. מלשון שמה ועשים:

פירוש ע"מ

קאנט גאר ניש וואס אין וויא טוט ייך גיפניען. אז מען געקט אים אום פרויען גיפניט מען אין אים פיל תורה פיל חכמה מיט גוטע מעשים ומדות טובות. לראות באבי הנחל. איה האב גינידערט צוא זעהן אין דיא בייקער וואס בייא דעם טייך דאס איז דיא צדיקים וואס וויא שפייגען לעבין דיא טאכין פון דער תורה. הפרחה הגפן צוא האט דער וויין שפאק גימאן בליען דאס איז דיא בעלי משנה. הנצו הרמונים צוא האט גישפראצט דיא מיל גרוקען דאס איז דיא בעלי התלמוד. איה בין גיקופען צוא זעהן צוא האט וויא דאס לערנען גיבראכט צוא גוטע מעשים ווייך דער עקר פון לערנען איז נאר צו ברענגען צוא גוטע מעשים. וויא דער תנא זאגט פל שמעשיו כו אז דיא מעשים זענען מער פאר זיין חכמה ובאמאלס האט דיא חכמה

בייא אים א קיום. האב איה גינעקן אז דער וויין שפאק האט גישפראצט מיט גוטע וויין מרובען דער מיל גרום מיט גוטע פירות דערום האבין וויא גיפונען חן בייא מיר פאר ווייערע גוטע מעשים: (יב) לא ידעתי דער מדרש זאגט דאס איז א משל צוא א בת מלך וואס ויא איז גיפאנגען גיווארין האט ויא דארטין גיקליבען זאנגען פון פעלד צוא דער גערין ויך. א מאל איז דער מלך פאר בייא גיפארן האט גר איר דער קאנט ווער ויא איז הט גר איר מציל גיווען פון דיא גולגוים אונ הט איר גינעצט לעבין ויך אין זיין חיים וואגין וויא אירע חברתת האבין דער זעהן האבין וויא זיך שפארק גיוואונדערט אונ האבין איר גיברענט געכמין האסטו גיקליבן זאנגען גלייך מיט אונז אונ היינט גייסטו אזו גרום גיווארן צוא זיעצן לעבין מלך. האט

האט

ועכשוו אחת עם המלך וענתה הבח מלך להם גם אני תמהה על עלמי האף באתי לגדולה בזאת. כן האומות כאשר ראו את גדולת ישראל צבית שני תמהו ואמרו אתמול היית משועבד בגלות ועכשוו כך כתעלית. משיבים כנסת ישראל לא ידעתי נפשי. אני בעלמי תמהני על נפשי ואיני יודע מפני איזה זכות שמתני מרובות העלמי המלך כל כך למעלה וחס אחתי במרכבה שלו הוא צבית המקדש רק זאת אני יודע מי עשה לי זאת: עמי נדיב. הקב"ה אשר הוא נדיב והוא על נדיבות יקום עשה זאת לעמי בגדבה וחסד:

להרמה. מקום נאמר על הנכסל בדברים ההכרחיים שאין לו תקומה זולתה והרמה נאמר על החפצים אשר יתאוו האדם לשלות נפשו בלתי מוגבלת לארצה ולרעה. ולכן אמר מקומו מעשר דל לזה שאין לו כלום. ומאשפות שהוא מקום מועף ירים את האביון שתאב לעמוד ממקום עינופו ורולה מקום טוב ממנו. וכן נגד מי שהוא ערום מן המנות ומתועב בעבירות קראו דל ומי שיש לו מלות רק שהוא מתועב בעבירות ותאב לעלות ולשוב מהן וזכה עליהם קראו אביון והקב"ה מרימו להושיבו עם נדיבים הם האבות עם נדיבי עמו הם הנביאים והוא הגדולה במרכבות עמי נדיב:

היוצא משיר ששי חמשה דברים. א) סיפור בנין בית שני. ב) תשובת ישראל להשכנים. ג) יחוס ישראל. ד) עליית ישראל כמו השחר. ה) דמיון ישראל אל גנת אנוז. ועתה אזכור ימים מקדם אשר לקין שבעים מגרות בבל נושעתי ועליתי למעלה למעלה כשחר ודודי אמר לי ישראל אשר כך אתפאר. ומיחס אותי ומדמה אותי לגן אנוזים. הייתי עמרת תפארת לדודי. ועתה חרפוני צוררי עבדים משלו בנו ופורק אין מידם. כבר עברו רבות מאות שנים ובכל פעם אני יורד מטה מטה השחר לא יורח לקיתי בחושך כפולה במצרים בשלישת ימי אפילה. היחוס מונחת

פירוש ע"מ

צוא דיא שכנים. ג דער יחוס פון די יודן. ד וויא דיא יודן זענען אוף גינאנגען וויא דער מארגן שטערין. ה דיא יודן זענען גלייך צוא א גארטן פון גים. איה דער מאן מיה דיא פריערדיקע צייטן וויא השיית האט מיר גיטאן לויגן אונ גלייכן צוא א גים גארטן אונ האט מיר גיטאן רימן מיט מיין יחוס:

האמטריא בת מלך גענעטפערט איה ווינדר מיה אליין אוף וויא ארום קום איה צוא אזו א גדולה. אזו איז גינען בייא דעם בית שני האביון ויך דיא אומות גיוואונדערט אונ האביון גינאנט צוא דיא יודן געכטין ביסטו גינען אין גלות אונ זעצט ביסטו אזו גרום. ענטפערן דיא יודן לא גרעתי נפשי איה אליין וואונדער מיר איה. אונ איה וויים גיט פאר וואסער זכות שמתני מרפכות האט ער מיה אזו אוף גיהובין אונ האט מיר גיטאן אין זיין מרפכה דאס איז אין בית המקדש. נאר דאס וויים איה ווער האט דאס גיטאן עמי צוא מיין פאלק. נדיב השי"ת וואס ער איז דער גרוסער נדיב ער טוט צוא אלעמיין זייער ווילן האט ער דאס מיר גיטאן בגדבה וחסד:

אונ זעצט האט ער זיך פון מיר דער ווייטערט שון אזו אלאנגע צייט. אונ אוף דעם ארט פון מיין שיינען איז מיר זעצט פינקטער. איז אוף דעם ארט פון זיין לויגן מיה טוט מען מיה זעצט לעסטערין. אונ וואס ער האט מיה גיטאן גלייכן איז זעצט גיטאן קיין גלייכונג צוא מיין ווייטאג. מיין יחוס העלפט מיר נאר גיט מיניגע עלטערין ליגין אין דיא קברים רהיב אונ

דער שיר רעם וועגין פינג פאבין זאבין א פון בווען דעם בית שני. ב וואס דיא יודן האבן גענעטפערט

שיר השירים ז

ז א שׁוֹבֵי שׁוּבֵי הַשְּׁוֹלְמִית שׁוּבֵי שׁוּבֵי וְנַחֲזֵה בְךָ מִהֶתְחַזֵּוּ בַשְּׁוֹלְמִית

במחלת

ביאור הגר"א

ז (א) שׁוֹבֵי שׁוּבֵי. דע כי ירוסלים שם קרא להם שלם כמו שנאמר ומלכי לדך מלך שלם. וזכרנום קרא אותה יראה כמו שגוף ויקרא זכרם שם המקום שהוא ה' יראה אשר יאמר היום זכר ה' יראה. והביאור כי זכרם הוריד השכינה. פי' הודיע לכל שהקב"ה משגיח בחרץ ויודע רזי עולם. ומשה הוריד כבוד ה' למשכן בינינו שכולם השיגו אותו כמו שאמרנו רז"ל ראתה שפחה על היס מה שלא ראה יחזקאל הנביא. וזהו ה' יראה שהוא רואה בכל. אשר יאמר היום זכר. פי' ביום שיאמר משה את התורה זכר אז ה' יראה יהיה גראה לכל וכמו שנאמר ויחזו את אלהים. ואמר

גן בשמים

מונחת בקרן זוית אבותי הצדיקים הלכו לקברות למנוחות ואותי עזבו לאנחות נשכחתי מהם כמת טלב. דודי היה מדמה אותי לגן אנוזים ועתה אל מי תדמיוני ואשׁוה היש טכאוב כמכאובי אשר עולל לי אשר הונה ה' ביום חרון אפו אנא אלהי אין לי על מי להשען רק עליך אבי שבשמים שׁוֹב שׁוֹב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך עשה עמנו

כחסדך. השיבנו ה' אליך ונשובה חרש ימינו כקדם :

סיפור גלות מלך יון

ז (א) גלות מלך יון היה לישראל בזמן בית שני. מלך יון מפתה את ישראל לעזוב את אלהים חיים ועושה את עלמו כאלהב נאמן יועץ טוב

ואומר להם שׁוֹבֵי שׁוּבֵי הַשְּׁוֹלְמִית. עד מתי תהיה את שלימה באמונתך ותמסור את נפשך להריגה למענו את תגמול לו טובות והוא עושה לך רעות. שׁוֹבֵי אֵלֵי שׁוֹבֵי אֵל אֱלֹהֵי : ונחזה בך. בעין טובה לעשות לך טובות והנחות ונעשה ממך שרים ודוכסים :

תשובת ישראל

מה תחזו בשולמית. למה זכנס אתה מפתה אותי והיא לא תללך

פירוש המלות והענין

ז (א) מלך יון מפתה את ישראל ואומר להם שׁוֹבֵי שׁוּבֵי הַשְּׁוֹלְמִית. עד מתי תהיה את שלימה באמונתך ונמסרת נפשך : שׁוֹבֵי. אֵלֵי : שׁוֹבֵי. אֵל אֱלֹהֵי : ונחזה בך. בעין טובה לעשות ממך שרים ודוכסים : תשובת ישראל מה תחזו בשולמית. מה גדולת אמת יכול לימן לי : במחולת המחנים. שמה אתה יכול לעשות

פירוש ע"מ

לאנג נאך וועסטו זיין נאנג אין דיין אמונה ביו וויא לאנג נאך וועסטו זיך מוסר גפיש זיין פאר דיין גאט. דוא מוסט אים טובות אונג ער מוט דיר רעות קער זיך ווידער צוא מיר קער זיך ווידער צוא מיין גאט. ונחזה בך וועלין מיר זעהן צו מאן דיר גרוסקע טובות מיר וועלין מאנגן פון דיר גרוסקע שרים ודוקסים :

אין פון ווייגערע קינדער האבין זייא פאר געסין. איך האף נאר צוא דיר גאט קער אונג ווידער צוא דיר בנייא אינגערע מעג וויא פריער :

דער קפויטל ז' רעט פון גלות מלך יון :

ז (א) דער מלך יון מאכט זיך פר א ליב האבער צוא דיא יודין אונג רעט זייא ציין אונג גיט זייא א עצה אז זייא זאלין פאר לאזין ווייגער גאט. שׁוֹבֵי שׁוּבֵי הַשְּׁוֹלְמִית ער זאגט צוא דיא יודין ביו וויא

דער ענטפער פון דיא יודין :

מה תחזו בשולמית. וואס מוסטו ריידן זכנסת בייגע בייך וועלין דיר גאר גיט גליקן מיר

לך הלוא ידוע לך ששמי שולמית שאני
 שלם באמונית. אמונתי היא מורסה לי
 מאבותי אברהם יצחק ויעקב השמעת מימך
 שפזבו אמונתם הלוא גם לאברהם רצה
 נמרוד שישמע בקולו ויעשה אותו לשר גדול
 ולא שמע בקולו ומסר נפשו למשן אלהי.
 יצחק אבי מסר נפשו לעולה לה'. יעקב
 אבי אמר לו עשו אחיו נסעה ואלכה לנגדך
 הוא שיסתוו שניהם באמונה אחת השמע
 לדבריו גם אנתו זרעיהם דררכיהם כלכה
 אף אם תתן לי כל יקר שבעולם לא
 שאלתי הוא אלהים אמת מי וקיס לעד
 ויעקב מרתו אמת וזרוק חוערה אעיקרה קאי. ז'
 זאת אשר אפה מצטייה לי טובות
 כאשר אשמע לקולך על זאת אשאל ממך
 האם אלוה אמה ליתן לי כל טוב היכולת בידך
 האם אמה בעלמך בטוב. היכולת הוא רק ביד ה'
 ואם אשמע לדברך ואחטא לה' אז תלא אש ממך ותשרוף
 אותי ולא יהי' לי תקומה כי גדול תהי'
 השנאה מהאהבה ואז גם עמודי השמים
 ירופפו נמוגים ארץ וכל יושביה וגם
 אמה לא תהיה בעולם (עיין בקול
 זמרה דף נח). אבל כאשר אשמע לקול
 אלהי ואמסור את נפשי למשנו

ואמר כאן ד' פעמים טובי נגד הארבע גלויות טובי
 שיבי השולמית נגד שני גלויות הראשונים ככל ומדי.
 ולכן אמר השולמית שהיה שלום בין ישראל להקב"ה
 אבל השכינה לא חזרה בבית שני כמו בבית ראשון.
 טובי טובי נגד ז' גלויות האחרונים יון ואדום.
 ונחזה כך. כי לפתיד עין בעין יראו בשב ה' את
 זיון. גם אמר ד' פעמים טובי נגד ד' כנפות
 הארץ. גם אמר טובי טובי נגד ישמעאל ועשו לעתיד
 יחמרו ישמעאל ועשו לישראל טובי טובי ונחזה כך
 ויחמרו להם ישראל מה תחוו בשולמית כחולת
 המחנים. פי' מה תקבלו כולכם עלי כמו שנתקבלו
 ב' כתות של מלאכים אלל יעקב במחנים ומה
 תראו בי:

מה

אחלוקי אמונתי מפני שני טעמים א' מפני
 חלוקי מרתו אמת וזרוק חוערה אעיקרה קאי. ז'
 זאת אשר אפה מצטייה לי טובות
 כאשר אשמע לקולך על זאת אשאל ממך
 האם אלוה אמה ליתן לי כל טוב היכולת בידך
 האם אמה בעלמך בטוב. היכולת הוא רק ביד ה'
 ואם אשמע לדברך ואחטא לה' אז תלא אש ממך
 ותשרוף אותי ולא יהי' לי תקומה כי גדול תהי'
 השנאה מהאהבה ואז גם עמודי השמים
 ירופפו נמוגים ארץ וכל יושביה וגם אמה לא
 תהיה בעולם (עיין בקול זמרה דף נח). אבל
 כאשר אשמע לקול אלהי ואמסור את נפשי
 למשנו

פירוש ע"מ

מיר וועלן זיין גיט צוא הערן. דוא ווייקסט
 נאך אז מיר רופט מען שולמית דאס איך
 בין נאנין אין מיין אמונה האב
 איך א' ורושה פון מייעע עלשערין אברקה
 יצחק ויעקב. האקטו אמאל גיהערט אז
 זיין זאלין פאר לאזין זייער אמונה מיין
 פאטער אברקה האט גיהאט א מלחמה
 מיט דעם מלך נמרוד ער האט גינואלט
 אז אברקה זאל זיך בוקין צוא זיין ע"ז
 נועט ער אים גרום מאכן. אברקה האט
 אים ניש צוא גיהערט ער האט זיך גילאזט
 ווארפן אין פייער און זיין גאט האט אים
 מציל גינען פון זייער הענד. ער האט אים
 גיהאלפן אז ער האט גיהרגן נמרודין
 מיט זייער חברים און זיין ע"ז האט ער
 צוא האקט. מיין פאטער יצחק האט זיך
 גילאזט מקריב זיין פאר א עולה צוא גאט.
 מיין פאטער יעקב האט אים לכן געשו אוף
 אן גרעט צוא דינען ע"ז האט ער זיין
 דען צוא גיהערט. אזו זענען מיר זייערע
 קינדער אין זייערע וועגן וועלן מיר גיין
 אייביג איך וועל מיין אמונה מיט מיין
 הערה ניש אנועק לאזין דיא זאלקט מיר

אפילו זעבין נאר דיא טייערקייט פון דער
 נאנצער וועלט. צוא ליב צווייא טעמים
 וועל איך מיין גאט ניש אנועק לאזין
 א' ווייל מיין גאט לעבט אייביג ער איז
 אמת און זיין הערה איז אמת און מיין
 מדה איז אמת וועל איך פון אמת ניש
 אנועק ב' דוא זאלקט מיר צוא אז איך
 וועל דיר צוא הערין וועקטו מיר טאן
 גרויסע טובות. אוף דעם קרעג איך דיר
 ביסטו דען א גאט א בעל זכול מיר צוא
 טאן טובות און דוא אללין ביסט בטוח
 מיט דיין גוטס. נאר בייא מיין גאט איז
 דער זכולת. איך ווייס גיטוים אז איך זאל
 דיר צוא הערין צוא דינען דיין ע"ז וועט
 ארויס א פייער פון דיר און וועט מיר
 פאר ברענען דיא שנגא וועט נעמן זייער
 גרויס און איך וועל ניש האבן קיין תקומה
 די זאילען פון הימיל וועט שלאף ווערן
 דיא ערד מיט אירע אלע זיין וואנער
 וועלן צוא גיין און דוא וועקט אויך ניש
 זיין אוף דער וועלט (עיין בקול זמרה דף
 נ"א). אבער אז איך וועל צוא הערין אין
 דעם קור פון מיין גאט און איך וועל מיר

לאן

שיר השירים ז

בְּמַחֲלַת הַמַּחְנִים : ב מֵהִיָּפוּ פַעֲמֶיךָ בְּנַעֲלִים בְּתִדְרֵיב הַמּוֹקֵן

ירכיק

גן בשמים

ביאור הגר"א

(ב) מה יפו פעמך כנעלים בת נדיב . פירוש לעתיד יאמרו האומות מה יפו פעמך אשר הלכת ונעלת את עמך כבתי כנסיות להפלת הג' תפלות כמו שעשו האבות הנקראים נדיבים . המוקי ירכיק . מה שתסתיר את עמך כבתי"ד ללמוד תורה הם כמו חלאים הוא תכשיתן מעשה ידי אמן והם הלוותו טעשה הקב"ה . פי' כי אלה מחיג על דברי תורה להשיגה לאמיתה כמו שנתנה מסיני וזה שדרשו חז"ל (סופות מ"ט) המוקי ורכיק מה ידך כסתר אף דברי תורה כסתר : שרד

למענו אז הוא יעמוד לימיני וינקוס את נקמתי כמו שנאמר סבוי כדבורים הוא מלכות יון לעקוץ אותי אבל דעכו כאש קוים בשם ה' כי אמילס וכן יעקב אבי כאשר לא שמע לעשו אחיו אז שלח לו ה' שתי מחנות חיילות של מלאכים לשמרו ואם ה' לא ישמר עיר שוא שקד שומר . וזהו מה תחזו בשולמית כמחלת המחנים . התגל אתה לעשות לי כמו

טעשה הקב"ה ליעקב בעת שילח מבית לבן ששלח לו חיילות של מחנות מלאכים לשלחם כנגד עשו אחיו להכילו מידו בודלו לא תוכל לעשות לי כזאת לכן עוזב ממני לך אתה בשם אלהיך ואנחנו נלך בשם אלהינו :

חשיבת ישראל

(ב) **מה** . ישראל משבחים להקב"ה מלמעלה למטה לעיל (ק' ו') החמילו מראשו כחס פז וגמרו בשקיו עמודי שם שהוא צעלונים ואחר כך השרה שכינתו בתחתוני' על ישראל שכינתו והקב"ה מקלס את ישראל מלמעלה למעלה שהמה עכשו

פירוש המלות והענין

לעשות לי כמו טעשה הקב"ה ליעקב ששלח לו חיילות של מחנות מלכים . אז שוא אתה יכול לעשות לי כמחול טעשה לצבותינו על הים שנאמר ויסע מלחך חלסים . אז כמחול טעשה לחלישע שנאמר (מלכים ב' ו') והגה סדר מלך סוסים ורכב חש סביבות חלישע . אז כמחול טעשה הקב"ה לעשות לצדיקים לעיל בודלו . חין יכולת בודך לכן עוזב ממני ואנחנו נלך בשם אלהינו : השולמית . מלשון שלם : נחתה . עקן רחיס וסבס : כמחולח . ענין מיל . גם ענין קודו של שמה : המחנים . מלשון מנס : (ב) מה יפו כו' . חלו חלשים הסולכים ממקום למקום ללמוד את ישראל דע : בת נדיב . הוא מרת חריס חנין שגיד את לבו לעזוב את חרץ מולתו ללכת הנגבה למדת את דך ה' : המוקי ירכיק . חלשים אשר הם מומקים ומועקים את רגליס צניס ולומדים

פירוש ע"מ

לאיון הארנן פון זיינעט וועגן . דאקאלס וועט ער שטיין לעבן מיין רעכטע האנד אונ ער וועט נעמען פון מיניגע פיינד א נקקה . וויא דער פסוק זאגט סבוי כרכורים דער מלך וון מיט זיין פאלק האבן מיד ארום גרינגילט צוא פאסן מיד אזוי וויא דיא גינען . דעכט פאש קוצים זייא וענען פאר שמוסן גינארן אזוי וויא א פיינער וואס נעמט זיך אן אין דערנער אונ פאר לענט וויא . בשם ה' כי אמילס מיט נאמס הילף האבן מיר וויא גיטאן פאר שנארן . אונ אזוי האט השי"ת גישיקט צוא יעקב'ן צווייא מחנות מלאכים אים צו מציל זיין פון זיין ברודער עשו . דאס איז דער פשט מה תחזו בשולמית כמחלת

(ב) מה דיא יודן לופען צוא נאט פון דער הייף ביז אראפ פון ראשו פתם פז ביז שוקו עמודי שש אויבען אין קפיטיל ו' וייל השי"ת זיין רעכמד כבוד איז אין דער הייף דער נאך האט ער גימאכט וועגן זיין כבוד דא אין דער גידערנער וועלט אוף דיא יודן . אינ השי"ת לויכט די יודן דא

שיר השירים ז

יְרַבֵּךְ בְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אַמֶּן : ג שְׂרַרְךָ אֲנִי הַסֵּפֶר אֱלֵי־יְחָסֶר

המוז

ביאור הגר"א

בן בשמים
 עכשו למטה אבל אני עתיד להעלותם
 למעלה כמו שנאמר ונתת ה' אלהיך עליון
 כו' : מה יפו פעמך כו' . אלו האנשים
 ההולכים מעיר לעיר ללמד את ישראל תורה
 ומוסר כי לא יבצר בכל דור אנשים דייקים
 כהנה : בת נדיב . הוא מדת אברהם
 אביך שהלך מארץ מולדתו הנגבה ללמד
 דעת את העם לקרצם תחת כנפי השכינה
 והאנשים האלו יולאו חליו מתדבקים
 במדותיו . יש סוג אנשים אשר הם

(ג) שררך חג הספר . היא ירושלים שהיא באמצע
 ארץ ישראל וארץ ישראל היא באמצע
 הישוב כמו העבור שהיא באמצע הבטן והבטן הוא
 באמצע הגוף . אל יחסר המוז . כי כל הבחין לאכול
 מעשר שני בירושלים הוא רואים את הכהנים
 עוסקים בעבודתם וליום צירים וכל העיר צדתי
 כנסיות יושבים ולומדין והיו משליכין פרנסתם
 ויושבים גם כן ללמוד . והוא אל יחסר המוז שכלם
 לומדים . בטנך ערמת חיים . ארץ ישראל היא
 מלא בחורה שהכל לריכין למארי דהיחוד . סוגה
 בשושים הם נגדרים במ"ע ובל"ת כשופנה שהיא
 לא ואדום :

המוקי ירביך חומקים וחוקים את רגליהם יושבים ולומדים צדיקים ביחידות
 הם דומים כמו חלאים הוא גוס יפה : מעשה ידי אמן . שפשה האומן לתכלית
 תלותם על החזון ולא נתנם על החזון נמלא חסר עיקר התכלית כן האנשים
 הלומדים לבד חסר להם העיקר כי העיקר הוא ללמוד וללמד אבל בכל דור נמלאים
 אנשים המרבים בישיבה מרביצים תורה בישראל :

(ג) שררך . הם בעלי לזקה וכמו העובר צבטן אמו אוכל מה שאמו אוכלת
 על ידי השרר כן יתפרנסו העניים על ידי העשירים הגדירים : אמן
 הספר

פירוש המלות והענין

ולומדים ביחידות הם דומין כמו חלאים מעשה ידי אמן שפשה האומן לתכלית תלותם על החזון והוא לא
 נתנם על החזון נמלא חסר עיקר התכלית כן האנשים הלומדים לבד חסר העיקר : פעמך . כן יקראו סרגלים :
 בנעלים . מלשן נעל : המוקי . הוא לשון נמנה רגל על רגל : ירביך . הוא מוסקי הרגל : חלאים . ענין תכשוט :
 אמן . כן יקרא השופטל במל אבם : (ג) שררך . הם בעלי לזקה : אמן הספר . המה ככלי מלא משקה וסמס
 לזר השפשה להנעים וזכות הלזקה אל יחסר המוז לא יחסר להם עומר וזכרם : בטנך . יתבדך בפרי בטן :
 ערמת חיים . יתבדך במים חיים הם מים של החיים : סוגה בשושים . את מסויג . ומקף דבריהם נאים כמו
 שושים : שררך . הוא הטבור : אמן . הוא מוקר : הספר . מרגום של ידו הוא ספרה :

פירוש ע"מ

דא אין דעם קפישל פון אונטן ארוף . וי'א זענען גלייך ווי'א חלאים מעשה ידי
 השי"ת ואמת צו'א די'א יתן דוא ביטם נעצמ
 גידעריג איה וועל דיה אוף הייבן אין דער
 הי'ה . מה יפו פעמך בנעלים . ווי'א שיין
 זענען די'ינע קרית דאס איז די'א מענטשין
 נוס גי'ינען פון שטאט צו שטאט אינ' לערנען
 די'א יתן תורה ומוסר אין יעד'ר דור טענען
 זיך גי'ינען אנעלגע מענטשין . בת נדיב דו
 ביטם א טאקט'ר פון דעם גרויסן האר
 אברהם וואס ער איז ארום גי'אנגען די'א
 וועלט צו'א לערנען מענטשין וויסען שאפט
 פון נאט אזוי מוסט'ו זיך באהעפמין אין
 זיינע מדות . חמני' גרביך דאס זענען די'א
 מענטשין וואס זיי'א האלזין אוף זיינע פיס
 זיי'א זי'י'ן אין שאוב אונ' לערנען ביחידות .

(ג) שררך דיין נאפיל איז ווי'א דער נאפיל
 פון דער מוסער צו'א איר קינד
 אין בויה . וואס די'א מוסער עקט מוט עקן
 דאס קינד דורך דעם נאפיל . אזוי זענען
 די'א גופע עשירים די'א שפי'ינער צו'א די'א
 ארימע

שיר השירים ז

המוֹג בְּמִנְךָ עֲרַמְתַּת הַתַּיִם סוּגָה בְּשׁוֹשָׁנִים: ד שְׁנֵי שְׂדֵיךָ בְּשָׁנֶיךָ

עפרים

ביאור הגר"א

גן בשמים

הסתר. הוא כלי מלא משקה כן הגדושים
המה לנו של השפעה להעניין בזכות
הלדקה שהם עושים אל יחזר המוג
אני חרבה להם שפע וזכרה בזמני יהיהם שלא יחסר להם עושר וזכרה בזכרי שוכלו
להשפיע. וכמו שנמלא מעשה בחסיד אחד שקיבל לפני אליהו על עניויו אמר לו
אליהו אתן לך עושר רב בתנאי שאחר עשר שנים תחזיר לי את העושר ואתה
תשוב לעניך כקדם ויען החסיד אלך וחקק עלה מאשתי וילך ויספר לאשתו את דבריו
אליהו ותען האשה מהרי לך וקח ואל תדאג דאגת מחר. ויקח החסיד מאלהיו עושר
רב ויהי איש מלליה אחרי עשר שנים בא אליו אליהו שיחזיר לו את העושר ויאמר
החסיד כמו שלקחתי בעלת אשתי כן לא אחזיר עד אשר חקק עלה מאשתי וילך
ויספר לאשתו ותלך האשה אל אליהו ותתחנן לו שילך לשאול את פי ה' וישאל אליהו
את דבר ה' וה' ברוב חסדו לוח שישאר העושר בידם כי גבאים טובים הם: במנך.
זכות הלדקה יתברכו צפרי בטן: ערמת חמים. יתברכו בחיים חמים הוא חיים של
האדם: סוגה בשושנים. את מסוייג ומוקף בדברים טובים כשושנה באתרוג נאה
בזילות נאים בחורה ומעשים טובים:

(ד) שְׁנֵי שְׂדֵיךָ. הם שני סוגי המשפיעים מזון הגוף ומזון הנפש תורה ויראת
שמים

פירוש המלות והענין

המוג. ענין יין מעורב לעתות: ערמת. אגודת סגלים: סוגה. מלשון סוגיג וגדר: (ד) שני שדיך. שני
בנים

פירוש ע"מ

ארימיע. אגן הסתר א פלי פור מיט מישקה
אזוי וענין ריא נדיבים א קנאל השפעה
צוא ריא ארימיע. אל יחסר המוג פאר דעם
זכות וואס זיין טען צדקה וועל איה זיין
נעמן א קרבה אז עם נאל זיין ניט פעלין
קיינ גיבאנק צו משפיע זיין. פסקה בזכות
הצדקה וועלן זיין גיבענשט וועלן מיט
פרי בטן. ערמת חמים נאכדן וויין דאס
איז דער עיקר לעבן פון מענטשן ווי וועלן
זיין גיבענשט מיט לאנג לעבן. בזכות
הצדקה וועלן זיין האבן ריא קרבה פון
קדער. און פרוסה. מיט לעבן. ווי עם
ווערט גיבאנקט א מעשה בחסיד אהר המ
זך גיבלאנט פאר אליהו הנביא ארץ זיין
ארימקיים. האט אה"נ גיבאנט איה וועל
דיר געבן עשירות ארץ צעהן יאר נאך צעהן
יאר נאקטמו מיר צוריק געבן ריא עשירות.
אונט דער חסיד איה וועל געבן א עצה
פון מיין אשה. ער האט דער צילת דעם

ווייב ריא מעשה האט זיא אים גיחייפן
געבן. אה"נ האט אים גיגעבן פיל עשירות
נאך ריא צעהן יאר אזי אה"נ גיבאנען צו
געבן ריא עשירות. אונט דער חסיד איה
האב גינעמען מיט מיין ווייבס עצה אפ
געבן וועל איה איה. פרגען איר עצה. דר
חסיד פרגענט דעם ווייב וואס צו מאן. איז
זיא אנוועק צוא אה"נ אונ האט אים גיגעבן
אז ער נאל פרגען בייא נאט צוא וועט ער
הייסן בייא אונ צוא געבן ריא עשירות.
אליהו האט זך אן גיפגענט בייא השו"ת
האט ער גיבאמן אז ריא עשירות נאל זיין
בייא זיין בן אייביג וייל זיין וענין גוטע
נבאים. סוגה בשושנים דוא ביסט ארום
גיבאנט מיט גוטע נאמן וויא ריא שושנה
מיט א שייגעס אחרונ וסופה מיט שייגע
הפילין וציצית מיט תורה ומעשים טובים:
(ד) שני שדיך. דייגע צווייא בריסמן דאס
איז ריא צווייא משפיעים מזון הגוף

מיט

עפרים תאמי צביה : ה צוארך במגדל השן עיניך ברכות בחשבון

ביאור הנר"א

שאר האמות . כשני עפרים כבר נתבאר לעיל : (ה) צוארך כמגדל השן . היא העזרה שהיא העיקר . עיניך ברכות . הם הסנהדרין היושבים בלשכת הגזית והם עיני העדה . בחשבון שהם היו חשבון תקופות ומולדות ומקדשין את המודם . על שער בת רבים . הם היו ממונים על הסנהדראות שהיה בכל עיר ועיר וכל דבר הקשה הביאו אל הסנהדרין גדולה שכירושלים . אף כמגדל הלכזון וזה פי דמשק . פי' אף הוא ההיכל כמו שנאמר ישומו קטורה באפך ועד עכשו היה המקום שנקרא נופים חוץ לירושלים שמשם היו רוחם את ההיכל ולפתח לבוא יהיה ירושלים עד דמשק יהיה הנופים אלל דמשק :

גן בשמים

שמים : כשני עפרים כו' . שניהם שוים בשלימות משפיעים ומגינים טובים לישראל : (ה) צוארך כמגדל השן . שהוא זך ויפה כן לוארך זך ויפה כל דבר אסור לא יבוא אל פיך . ועל פי המדרש נאמר הפסוק על יעקב כאשר נפל עשו על לואר יעקב ויסקרו נקוד בחורה על תיבת ויסקרו הוא סלח נשקו אלל נשכו ונעשה לואר יעקב קשה כמגדל שן ושבר עשו את שניו ועליו נאמר שני רשעים שברת וזה שנאמר ויבכו שניהם כמו יעקב על לוארו ועשו על שניו : עיניך . איתא במדרש על הפסוק האכלתם לחם דמעה (תהלים פ) אמרו ישראל לפני הקב"ה בזכות שלש דמעות שהוריד אותן רשע המטלת אותן בכל העולם ונתת לו שלום צבוא"ו ולכשתבא לראות עלבון בניך שעיניהם זולגות דמע בכל יום ודמעתם תדירה כלחם על אחת כמה וכמה שתמלא עליהם רחמים . וזהו עיניך ברכות . הזולגות דמעות רבות ברכות מים לכשיבא בחשבון על שער בת רבים הוא עשו המוסל על עמים רבים המה הרומיים מחריבי הבית ואעשה חשבון בעד שלש דמעות

פירוש המלות והענין

כפנים : עפרים . כן יקראו ילדי הכנזי והסאלי : (ה) צוארך . זך מכל דבר אסור . חוץ אחר צוארך הוא צואר של יעקב נעשה כמגדל השן צבת ששכו עשו חמיו . ואמר קב"ה עיניך ברכות . עיניך ישראל הזולגות דמעות רבות ברכות מים : בחשבון על שער בת רבים . לכשתבא חשבון לעשו בעד שלש דמעות ששכס לפני לבנו המטלת אותן על עמים רבים ונתת לו שר הרבס מגיע לך בעד הדמעות הרבות עוד יותר ויותר :

פירוש ע"מ

מיט מזון הנפש . פשני עפרים כו' וי"א זענען בידע גלייה בשלימות אזוי וי"א די פאר פון דעם הירש : (ה) צוארך כמגדל השן דיין האלו איז קלאר אונ שייך וי"א דער טורעם פון העלפאנד ביין דיא זאך וואס עס איז אסור צוא עסין קוקט ניט אין דיין מויל . דער פדרש זאגט אז דאס גייט אויף יעקב'ן ווען עשו איז אים גיפאלן אויף זיין האלץ האט ער אים גיביסען . אונ דערען שמיים אויף דעם ווארט וישקרו פינטלאך ציא ווייזען אז ער האט אים ניט גיקושט נאר גיביסען . איז יעקב'ס האלץ גווארן הארט ווי העלפאנד ביין האט עשו צוא בראבן זיינע ציין . אויף אים איז גיזאגט שיני רשעים שפרת . דערום זאגט דער פסוק ויבכו וי"א האבן ביינע

אורי

שיר השירים ז

עַרְשֵׁי־שַׁעַר בַּת־רַבִּים אַפֶּךָ בְּמַגְדַּל הַלְבָנוֹן צוֹפֵה פְּנֵי דְמוֹשֶׁק וְרֹאשׁךָ

ע"ר

ביאור הגר"א

גן בשמים

(ו) ראשך עליך ככרמל . הקדשי קדשים שהוא הראש היה ככרמל שהוא הר גבוה כן הק"ק היה עומד במקום גבוה . ודלת ראשך כחרמון הם התחום סביב הק"ק כמו השערות סביב הראש כא"ר ג'מ"ן הם המלאכים שבמרכבה . מלך חסוד בהקדים . השכינה שוכן בתוכו . ה' יזכנו לראות בניה על תלה . וחושב כאן כל השיעור קומה מהפעמים

דמעות נתתי סכר הרבה מה כמה מגיע ליתן לישראל בודאי סכר הרבה יותר ויותר כפי חשבון הדמעות הרבות : אפך . הוא השכל שבמלמד : במגדל הלבנון . אשר נעשה אלל המלך דוד ושלמה : צופה פני דמושק . לראות מה שנעשה שם

בדמשק שמה נעשה שם אחיה מרידה כנגדם ויקדימו לעשות תחבולות כנגדם כן הוא השכל שכן רואה את הטולד האיד לעמוד כנגד השואף שלך הוא השטן שלא להתחיל לשמוע אליו כי השטן אם רק תשמע לו פעם ראשון אף לעצירה קטנה קשה לפרוש ממנו והוא מעט מעט יוריד אותך עד שאל תחית ואת בתחבולות תעשה עמו מלחמה :

חשיבת התפילין

(ו) ראשך . איתא בגמרא (ברכות דף ו) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך אלו תפילין שבראש . ונריך להבין הלוא חמו מנוחין תפילין בכל יום ואין עמי הארץ ירחים מפניו . אמנם במועתי מספרים מהגאון שאגת אריה טפעס נכע בדרך ובא זמן תפילת שחרית ולא היה מקום להתפלל

פירוש המלות והענין

אפך . הוא השכל שבמלמד : במגדל הלבנון . אשר אלל המלך דוד ושלמה : צופה פני דמושק . לראות מה שנעשה שם בדמשק שמה חיוה מרידה ויקדימו בתחבולות כנגדם . כן השכל שכן רואה את הטולד האיד להקדים ולפמוד כנגד השואף שלך הוא השטן ובתחבולות תעשה עמו שלמה : במגדל . הוא בנין מוק : השין . שן הטיל הוא דבר מוק וכן ויס : ברכות . שם מ"ס רביס : אפך . מלשון עיני והוא המלח שהוא עיקר הכניס עיני דבר" : צופה . עיני הכניס וראיה : (ו) ראשך . תלו תפילין שבראשך ותניס מורא ופחד :

פירוש ע"ט

וְיִיא הַשׁוֹב אֹנֵן מִיַּעַר אִיז דִּי מְצֹוה פִּן דִּיא תְּפִלִּין :

אזוי א גינעלטיקייט . מיינע קינדער וואס זיין גיסן אלע טאג מיט טרערן קוקט זיין צווא געבן א שבר וייער א גרוסן וועדליג נאך זייערע טרערן . אפך דער שכל וואס אין דיין שטערן . במגדל הלבנון איז אזוי וויא דער טורים לבנון פון מלך דוד ושלמה . צופה פני דמושק פון אים ואל מען זעהן וואס עס טוט זיך אין דמושק טאקער איז דארפן גווארן א מרידה וועט מען זיך זעהן צווא פערערן מיט תחבולות קעגן זיין . אזוי איז דיין שכל רוא זעהסט פריער וויא צווא שטעלן זיך קעגן דיין שיא דעם זצד הרע אז דוא זאלקט אים נאר גיט אן הייבן צווא פאלגן ווייל דוא ווייסט אז דוא וועסט אים נאר אן הייבן צווא פאלגן וועט ער דיר אדעק פירן גלייך אין גיהנם און דו מיט דיין גלייגן שכל געקטמו איין דיא מלחמה :

(ו) ראשך . דיא גמרא זאגט אין ברכות וראו כל עמי הארץ כו' אלע פעלקער וועלן זעהן אז דער נאמען פון גאט איז און דיר גירפן וועלן זיין פאר דיר מורא האבן דס איז די תפילין שבראש . דארף מען פאר שטיין מיר גייען דאך אין תפילין און קיינער האט פאר אונז גיט כו' . איז דער ענין אזוי דער שאגת אריה איז אמאל גיפארן אין וועג עס איז גיקומען דער זמן תפילת שחרית האט ער מתפלל גינען אופן וואגן . די פאסטאקער האבן גיזעהן וויא א מענטש ויצט אן גיטאן אין א פלית והתפילין זענען זיין צווא גילקאפן מיט זייערע לאנגע בייטשן אים צו שלאגן

שיר השירים ז

עליך כפרמל ודלת ראשך בארגמן מלך אסור ברהמים :

מה

גן בשמים

להתפל! מה עשה לבש עליה ותפילין
 ויתפלל על העגלה. ויהי כאשר ראו
 רועי השדה איש מלוכש בטלית ותפילין
 ויורו אליו להכות על ראשו ברצועה
 שבידו והי כאשר קרבו אליו והביטו אל
 פני הגאון רעדה אחזתו וכסוה אחרו כפה
 עשו כמה פעמים ולא יכלו לגשת אליו
 מפני פחדו. והי אחר תפלתו וישאל
 העגלון מהגאון מפני מה זה לא יכלו
 הרועים לגשת אל הרב כי נפל עליהם
 ויען לו הגאון מפני מה לא למדת מסכת
 ברכות שאמרו חז"ל וראו כל עמי הארץ
 כו' אלו תפילין שבראש ולזאת כאשר
 ראו התפילין על ראשי נפל פחד עליהם
 ויאמר העגלון ומפני מה אין להם פחד מפני
 התפילין שלי ויען לו הגאון משום שאתה
 בעלמך אין לך מורא ופחד מהתפילין שלך

מה

פירוש המלות והענין

כברמל. כמו מעשה אליהו בנה הכרמל : ודלת ראשך. הרצועות מן התפילין יתנו פחד : בארגמן. כחמה
 מלך הסולך בלבוש של ארגמן : מלך אסור ברהמים. שמו של הקב"ה נמלא בהמתי תפילין. השי"ן על של
 ראש הדלת בקשר שממטויו השי"ן בתפילין של יד שם שדי : ודלת. כן יקראו דבר הסתלה בדבר ויורו למעט :
 אסור. קשורה : ברהמים. ענין כחב :

פירוש ע"מ

שלאנן איבער זיין קאפ אראפ צוא ווארפען
 דיא תפילין פון אים. וויא דיא פאקטאבער
 האבן גיטאן אקוי ארף זיין פנים האבן זי
 זיך דער שראקן אונ זייא האבן אפ
 גישפרונגן אהינטער. פיר קאל האבן זיי אים
 גיוואלט שלאגן אינ זייא האבן ניט גיקאנט
 צוא קומען פחמת מורא. נאך זיין תפילה
 זאגט דער בעל עגלה צום גאון פאר וואס
 האבן זיך די פאקטאבער אזוי דער שראקן
 פאר דעם רבי. זאגט דער שאגת אריה
 צוא אים פאר וואס האקטו ניט גילערניט
 וואס דיא נקרא זאגט וראו קל עמי כו' אז
 מען וועט זעהן ארף דיר דיא תפילין וועט
 מען פאר דיר מורא האבן. זאגט דער
 בעל עגלה פאר וואס האבן זייא גיין
 מורא פאר מיניע תפילין. זאגט דער גאון
 זייל בייא דיר איז דיא תפילין נאר ארף

א"ז

שיר השירים ז

ו מהיפית ומהנעמת אהבה בתענוגים : ה זאת קומתך דמתה

להביר

ביאור הגר"א

מהפעמים עד הראש : (ז) מזה יפית כו'. זאת קומתך כו'. באלו הב' פסוקים כולל כל דרכי היראה והן חמשה. א' ליראה אותו. ב' ללכת בדרכיו מה הוא רחום חף אהת רחום. ג' לנעוט אהבת ה' בלכבו עד שימסור את נפשו בעבורו. ד' לדעת את ה' בכל דרכיו וכל מחשבות מעשיו חף באכילתו וכל דרכי הגוף יהיו פונים אל דרך ה' כמו שנאמר בכל דרכיך דעו (משלי ג). ה' לקיים כל מצ' ופרעיהם ודקדוקיהם. והן מבוארין במשנה תורה. א' ועתה ישראל מה ה' אליהך שאל מעמך כי אם ליראה את ה'. ב' וללכת בכל דרכיו. ג' לאהבה אותו. ד' ולעבוד את ה' אליהך בכל לבבך ובכל נפשך. ה' לשמור את מצות ה' והן לעומת חמשה חומשי תורה. וזה הוא שחושב כאן א' מה יפית הוא לעומת היראה כמו דאי' בזהר חדש יתלן שפירו לכל אחיו בר אוח יוד והוא יפה וספירו וכמו שז"ל שקר התן והכל היופי אשה יראת ה' היא היופי והוא כפלים דב' דרגין עילאי ותתאי פי' תיבת יפית עולה בתשכון כפלים מתיבת ליראה והוא ב' דרגין יראת עובש ויראת האומנות. ב' ומה נעמת הוא לעומת וללכת בכל דרכיו כמו שנאמר דרכיה דרכי נועם (משלי ג). והוא ב' פעמים ורב חסד דנהיר עילאי כחתאי כי הוא נקרא גם כן ורב חסד פי' תיבת נעמת עולה כפלים ורב חסד הוא

גן בשמים (ז) מזה יפית. בחורה: ומה נעמת. בג"ח במלות עשה וצמנות לא. טעם' בק"ש בתפילין: אהבה בתענוגים. חף במלוא שיש בה תענוג הגוף טעמה רק לאהבתו יתברך כי אלך אהבת הקב"ה חזק מאוד עד שמכבה כל תענוגי הגוף: (ח) זאת קומתך דמתה לתמר. מה תמר זה אין לו אלא לב אחד כך אהת אין לך אלא לב אחד לאביך שבשמים מה תמר אין בו פסולת תמרים לאכילה ולובזין להלל תריות לסבך כך ישראל אין בהם שום פסולת מהם בעלי מקרא מהם בעלי משנה ובעלי גמרא: ושדיך לאשבחות. כמו האשכול משפיע ממנו לאחרים כן שדיך שכן הם הס"ח והטעירים משפיעים תורה ודקה לאחרים: אמרתי

דנהיר עילאי כחתאי כמו שהקב"ה נקרא ורב חסד כן הוא נקרא ורב חסד כי הוא מתדבק במדותיו. ג' אהבה הוא כנגד לאהבה אותו. ד' בתענוגים הוא לעומת ולעבוד את ה' אליהך בכל לבבך ובכל נפשך לעבוד אותו חף בתענוגי הגוף: (ח) זאת קומתך דמתה לתמר. מה תמר אין בו פסולת כך אין כך פסולת והוא בסוד שיגור קומה אכני שום ובחינה אחרונה כולל כ"ד. ה' ושדיך לאשכול הוא כנגד לשמור את מצות ה' כסוד שדי דג"ש ורפ"ח עשה ול"ת ימין ושמאל ואמרו בריש ח"ו ונערין סיקורא דאינון תרי"ג מלות דתליין בשם הויה כעכבין באחלאל:

אמרתי

פירוש המלות והענין

(ז) מה יפית. פיין נעמס: (ח) זאת קומתך. פיין נעמס:

פירש ע"מ

דעם בוים תמר ער האט נאר איין הארץ אזוי האקטנו נאר איין הארץ צוא נאם. אזוי וויא אין דעם תמר אין נישא קיין פסולת דיא פרו צוא עסין דער לויב צוא לויבן דיא שאלעקצ צוא א סופה. אזוי אין אין דיר נישא קיין פסולת דיא זענען בעלי מקרא דיא בעלי משנה דיא בעלי גמרא. ושבדיך לאשבחות און דייגע בריקסון זענען גלייך צוא דיא הענגלען ויין טרויבן. אזוי וויא דער אשכול אין משפיע זיין ויין אזוי זענען דייגע ת"ח משפיע תורה ודקדקה צוא אלמען:

איין אין דיא קנייזן פון של ראש דער ד' אין קשר פון היינטיגע דעם קאפ. דער יוד אין תפילין של יד: (ז) מה יפית כו' וויא שיינן דוא ביקס מיט תורה וויא זיס דוא ביקס מיט ג"ח מיט מצות עשה מיט מצות לא תעשה. אהבה בתענוגים אפילו בייא אזוי א מצוה וואס אין איר פאר האנדען פגענג הגוף בוכבו דאס אלעס נאר פון נאטס וזען דיא ליבשאפט פון נאם פאר קעשמ אלע ליבשאפט פון גוף: (ח) זאת קומתך כו' דיין הויך אין גלייך צו

אמרתי

שיר השירים ז

לתמר ושדך לאשבלות : אמרתי אעלה בתמר אחזה בסנסניו
ויהינא שדך באשבלות הגפן ורית אפך כתפוחים :

וחכך

ביאור הגר"א

(ט) אמרתי אעלה בתמר . פי' לעמיד ואמרו כל הגוים אעלה עם ישראל שהם כתמר שאין בו פסולת כמו שנאמר (מכ"ה ד) והלכו גוים רבים ואמרו לכו וגעלה אל ה' . אחזה בסנסניו הם זרע יעקב שהם הענפים של יעקב ונבחה אל יעקב עלמנו כמו בענפי האילן יכולין לבח אל אילן עלמנו וכמו שנאמר סס ואל בית אלהי יעקב . ויהיו נח שדך כאשבלות הגפן הוא שהגוים יקבצו מבית יעקב שילמדו אותם את דרכי היראה והמלכות כמו שכתבנו שהמנות מכונים בשם אשבלות הגפן וכמו שנאמר ויורנו מדרכיו וללכה בארמותיו ומה שכתבנו גודל מדרכיו משמע קלף מדרכיו ואמר בארמותיו שמורה על כל ארמותיו הוא לפי שבמלות יש ב' דברים עשיתן וכוונתם עשיתן נקרא דרך והכוונה נקרא אורה לכן יאמרו האומות שאינם יודעים גודל המורה להגיע אל הכוונה רק עורה המעשה יאמרו יורנו מדרכיו הוא רק חסם קצהו מהמנות לפי שהמנות הם רבים ולא ירצו כבודם כל מעשי המנות וללכה בארמותיו הוא כוונה המורה יאמרו שוקימו המורה עם הכוונה כי לפי ראות עיניהם הכוונה הוא דבר קל לקיים והוא ורית אפך כתפוחים הוא הכוונה והפי' של המורה זאת נוכל להריות :

וחכך

גן בשמים
הבטחת הקב"ה לעמו ישראל
(ט) אמרתי . אני אומר ומבטיח לך שיבוא הזמן אשר אעלה בתמר אגביה את הדלוקים שיעלו ויפרחו כתמר כמו שנאמר לדיק כתמר יפרח : אחזה בסנסניו . הענפים הקטנים הם סיגופות של בית רבן אני בעלמנו אלמוד עמהם כמו שנאמר וכל בניך למודי ה' (ישעיה נד) : ויהיו נא שדך באשבלות הגפן . כמו שיש יין בגפן כן יהיה כך רוח הקודש : ורית אפך . אף הריקנים שבך שריחם רע כריח החוטם והם בעלי שגלית חנם יהיו כתפוחים כריח טוב באהבה ושלום כמו שנאמר ורוב שלום בוכיך (ישעיה סס) . ועל פי המדרש השני פסוקים ח' וט' נאמרו על חנייה מישראל ועזריה בשעה שגזר נבוכדנצר לסגוד לללמא אשר העמיד והפריש מכל אומה שלשה אנשים ומישראל הפריש לחמו"ע וילכו ליקח עלה מוחזקאל הכבד אמר להם חבו כמעט

פירוש המלות והענין

לאשבלות . כן יקרא הענף והגרגרים תלויים בו : (ט) אמרתי . הקב"ה מבטיח לישראל שיבא הזמן אשר אעלה בתמר . אגביה את הדלוקים שיעלו ויפרחו כתמר : אחזה בסנסניו . אני בעלמנו אלמוד תורם עם בניכם הקטנים : ויהיו נח כו' . כמו אשכלי הגפן משפיעים יין כן יהיה כך חכמי רוח הקודש שישפיעו מקדושתם לישראל : ורית אפך . אף הריקנים שבך שנתנים ריח רע כריח החוטם והם בעלי שגלית חנם יהיו כתפוחים כריח טוב באהבה ושלום . פי' שני עיני בניכם : בסנסניו . ענין ענפים קטנים : אפך . הוא חוטם :

פירוש ע"מ

דער צוא זאג פון גאט צו די יודן :

ברקסן וועלן זיין וויא דיא הענגלעך פון זיין שטאק וואס אין זייא איז פאר האגרען זיין אזוי וועט זיין אין זיינע ת"ח רוח הקודש . ורית אפך אפילו דיא מענטשן וואס זענען גיווען לער פון מצות וואס זייער ריח איז וויא דער ריח פון גאז דאס איז דיא בעלי שגלית חנם . וועלן זייא באמאלס אויך שמעקן מיט א גוטן ריח פון אהבה ושלום וויא עם שטייט ורב שלום בויך . צווישן דיר וועט זיין פיל שרים . דער פדךש זאגט אז די צווייא פסוקים איז גיזאגט אוף חנניה מישאל ועזריה ווען נבוכדנצר

(ט) אמרתי אעלה בתמר . איה זאג דיר צוא אז איה וועל דיר דער הייבן אזוי וויא דער בוים פאר וויא עם שטייט צדיק פתקור ופרח דער צדיק וועט בליען וויא דער בוים פאר . אחזה בסנסניו איה וועל אן זעקן אין זיינע צווייגן איה אליין וועל לערנען תורה מיט דיא תינוקות של בית רבן . וויא דער פסיק זאגט וכל בנהגה למודי ה' אלע בייגע קינדער וועלן זיין גילערניגט פון גאט אליין . ויהיו נח שדך כו' זיינע

כמעט רגע ומרוב העם לא ירגישו שמישראל
 לא סגדו ויענו חמו"ע ליחזקאל אם כן
 יאמרו אשר גם מישראל פלחו לללמח
 אלה שאל אחת מהקב"ה אם יעמוד לנו
 בעת זרה ושאל יחזקאל להקב"ה מתקיים
 את עליהן אמר לו הקב"ה לא אמרו חמו"ע
 אעפ"כ אנו נותנים נפשותינו על קדושת
 שמו יתברך וכן עשו שלא סגדו לללמח
 והשליכו אותם לכבשן האש והקב"ה הויל
 אותם : וחו זהו קומתך . שכל האומות
 ברשו ופלו לפני הללס וזה עמדה בקומה
 זקופה : דמתה לתמר . מה תמר כגזרה
 עליה שרפה ולא נשרפה כן חמו"ע אף
 שהשליכו אותם לכבשן האש לא נשרפו :
 ושדיך לאשכולות . שהם השפיעו קדושה
 ויראה וכולס הכירו שאין כה' אלהינו :

אמרתי . אמר הקב"ה עוד קודם שבראתי
 את העולם ידעתי ואמרתי כי אעלה
 בתמר על ידי אברהם שהוא לדיק
 כתמר יפרח יתפרסם ויתעלה שמי
 בעולם : אחזה בסנסניו . גם על ידי
 הענפים חמו"ע יתקדש שמי בעולם : ויהיו
 נא שדיך . הם יהיו המשפיעים שיספיעו
 על כל העולם חכמה ודעה כי אמר
 שראו האומות הנסים שעשה השם עמם
 הו נסבין ית טעותהו ומחברין יתהו
 ועבדין יתהו זוגין ופעמונין ותלן יתהו
 בכלביהו . המשפיעים האלו יהיו
 כאשכולות הגפן . זה פרך ורח מה הם
 לא נשרפו אף אלו לא ישרפו : וריח
 אפך כתפוחים . לא זאת שריח נור לא
 יהיה בהם אלא תהיה ריחן דומה לריח
 שדה

פירוש

גבוך בצר האם גזר גיווען או מען זאל
 זיך בוקין צום צלם . אינו ער האם אפ
 גישיר פון יעדער אימה דרייא מענטשן און
 פון דיא יודן זאלן זיך בנקן הנגיה מישראל
 בעוריה . איז חמו"ע גינאנגען נעמן א עצה
 פון יחזקאל הנביא האט יחזקאל גיזאגט
 אז זייא זאלן זיך באהאלטן . איז צוא ליב
 דאס פ"י פאלק וואס עס וועט דארטן צוא
 זאמען קומען פון אלע פעלקער וועט מען
 גיט וויסן אז איר האט זיך גיט גיבוקט .
 האט חמו"ע גיזאגט מען וועט דאך אפער
 זאגן אז פון דיא יודן האבן זיך אויך גיבוקט
 צוא דער ע"ז דערום פרעג בייא גאט צוא
 וועט ער אונן בייא שמיין אין דער צרה .
 האט יחזקאל גיפרעגט בייא גאט האט ער
 אים גיענטפערט אז ער וועט זייא גיט
 העלפין . האבן זייא גיזאגט איז פריא אונן
 רעכט מיר וועלן אנוועק געבן איגוער לעבן
 פון גאטס וועלן אונ מיר וועלן זיך גיט
 באהאלטן אונ מיר וועלן זיך גיט בנקן
 צום צלם אונ באטה האט זייא השי"ת
 וואסציל גיווען . דאס זאגט דער פסוק זאת
 קומתך אלע אומות האבן זיך גיקניט אונ
 גיפאלן פאר דעם צלם . אונ דיא פיסט
 גישטאנען גלייך . דמתה לתמר דוא ביקט

ע"ט
 גיזאגן גלייך צוא פתקין איר האט השי"ת
 מציל גיווען פון שריפה אזוי האט השי"ת
 זייא מציל גיווען אז זייא זענען גיט פאר
 ברענט גיזאגן . ישרה לאשכולות דייע
 בריסמן חמו"ע האבן משפיע גיווען קרושה
 מיט יראה אויף דער וועלט אלע האבן
 דער קאנט אז עס איז גימא קיין אנדער
 גאט נאר דער גאט פון דיא יודן . אמרת
 אעלה בתמר איה האב גיזאגט נאך איידער
 איה האב באשאפן די וועלט אז איה וועל
 גיגרוקט ווערן דורך אברהם וואס ער איז
 צדיק פתקו ישרה . אחזה בסנסניו אייך
 דורך די צווייגן חמו"ע וועט גיגרוקט ווערן
 מיין גאמען אויף דער וועלט . ונהיו נא
 שדיך איז דייע בריסמן וואס האבן משפיע
 גיווען הקכה ודעה אויף דער וועלט טייל
 זייא דיא אומות האבן גיעקן דעם גס האבן
 זייא צוא בראבן זייערע ע"ז . וועט מיט
 זייא זיין פאשכולות הגפן אזוי וזייא עס
 איז גיווען מיט דיא געגנלאך פון זיין
 שטאק דאס איז פרץ וזרה זייא זענען גיט
 פאר ברענט גיזאגן אזוי וועט חמו"ע אויך
 גיט פר ברענט ווערן . גרים אפך פתפיהם
 גיט נאר וואס קיין ריח פון פייער וועט
 אין זייא גיט זיין זייער ריח וועט נאך זיין

שיר השירים ז

י ותִּכְרֶךְ בֵּינָן הַטּוֹב הַחֹלֶךְ לְדוּדִי לְמִישְׁרַיִם דּוֹבֵב שְׁפָתַי יִשְׁנִים : יא אָנִי

לְדוּדִי

ביאור הגר"א

(י) וחכך כיון הטוב. הוא תורה שכתב. הולך לדודי למושרים הוא תורה שבע"פ כמו שנאמר (מיכה ט) כי מליון תלך תורה הוא תורה שכתב ודבר ה' מירושלים הוא תורה שבע"פ. דובב שפתי ישנים שאמלו הלדויקים שבנ"ע עוסקים בה: (יא) משיבויים ישראל אני לדודי ועלי משוקתי. כל מי שטרה בע"פ יאלץ בשבת כמו דחיתא בגמרא (ע"ו דף טז):

גן בשמים

עדה של תפוחים שריח שמים הטוב היה נודף כריח עדה של תפוחים:

(י) עתה נחזור לפשט ראשון. וחכך.

אשר למדת עמו תורה בטוב טעם: כיון הטוב הולך לדודי למישרים. זה יהיה לך לשמירה שתנחה אותך אל דרך הטוב והישר בעוה"ז כמאמר

חז"ל בראתי ילך הרע בראתי לו תורה תבלין (קדושין דף לא) וגם בקצר תתענג: דובב שפתי ישנים. בזמן שתישן בקצר יהיו שפתותיך דובבות בקצר את התורה שלמדת בחיך וגם התורה תקיף משנתך הארוך בזמן החמייה וכדאיתא (כתובות דף ק"ב) כל הדבק באור תורה אור תורה מחייבו וזה שנאמר בהתהלך תנחה אותך בעוה"ז בשכבך תשמור עליך בקצר והקילות היא תשיחך בזמן החמייה:

בקשת ישראל

(יא) אני לדודי. יאמר ישראל להבתי ותשוקתי לדודי יתבכך שמו ואני מייחד שמו בק"ש פעמיים בכל יום והני מלפני בכל יום לישובה ולא למעני רק למען

פירוש המלות והענין

(י) וחכך. אשר למדת עמו תורה בטוב טעם: כיון הטוב הולך לדודי למישרים. שתנחה אותך בדרך הטוב ויטור בעוה"ז: דובב שפתי ישנים. בזמן שתישן בקצר יהיו שפתותיך דובבות בקצר את התורה שלמדת בסיון: וחכך. הוא מה שממזל הלשון והוא מכלי הדבור: לדודי. כמו לדורים: למישרים. מלשון ישר: דובב. ענין שיחה ודבור: ישנים. מלשון שינה: (יא) אני לדודי. יאמר וישראל להבתי ותשוקתי לדודי ית"ש:

פירוש ע"מ

אנוי וויא דער ריח פון דעם פֿעלד עפיל. לאַנגען שְׁלֵאָף. וויא דיא נִמְרָא וְאָגַם דער זייער גוטער נאָמען וועט גיין אויף דער נאָמען וועלט:

(י) וְחַכְךָ עֲרִשְׁתִּי וְעֵלְךָ כִּיר זֶיך וְיִדְעֵךְ קַעֲרָן צום עֲרִשְׁתִּי פֶשֶׁט. ביין גוטען וואס דיא האָסט מיט אים גילערניקט תורה אונט דיא האָסט גישפּירט אין דער תורה אונטן טעם. כִּינן הַטּוֹב וויא אין גוטן וויין. הוֹלֶךְ לְדוּדִי לְמִישְׁרַיִם וועט דיר דיא תורה פֿירן אָן דעם גלייכען וועג פון גאט דא אויף דער וועלט וויא די חו"ל זאָגן בְּרָאתִי יֵצֵר כּוֹ אֵיךְ הָאֵב בְּאִשְׁאָפֵן אַ יֵצֵר הָרַע הָאֵב אֵיךְ צִיא דָעם בְּאִשְׁאָפֵן דיא תורה וואס זיא איז מוציל פון יצֵר הָרַע. דובב שפתי ישנים ווען דיא וועקט שְׁלֵאָפֵן אין קֶבֶר וועלן דיינע לעפֿצן ריידן דיא תורה וואס דיא האָסט גילערניקט בייא ביין לעבן. אויך וועט דיר דיא תורה אויף וועקן פון ביין

א גיבעט פון דיא יודן:

(יא) אָנִי לְדוּדִי אֵיךְ כִּין בְּאִהֶפֶט צו מִיין גאט אֵיךְ אֵיין צִיצִי זיין נאָמען. צוויי קאל אין טאג לייגען אֵיךְ ק"ש מיט קסוברת נפש. אֵיךְ הָאֵף אַלֶּע טאָג אויף דער ישעיה גיט פון מיינעט וועגען נאר פון זיין קבור וועגען עס זאל דער קאָגט ווערן זיין קבור

אֵיךְ

שיר השירים ז

דודי ועלי תשוקתו : יב לכה דודי נצא השדה נלינה בכפרים :
יג נשכימה לכרמים נראה אספרחה הגפן פתח הסמדר הנצו

הרמונים

ביאור הגר"א

גן בשמים

למען כבודו יתברך כי אז יתפרסם גדלו ואמונתו בכל הארץ : ועלי תשוקתו . גם הוא יתברך אהבתו ותשוקתו עלי והוא משתוקק להטיב לי ולהשכיני שכינתו

אללי כי משברח את עולמו נתאוה שיהיה לו דירה אלל ישראל :

(יב) לכה . אנה אלהי אל האשמי על מיטות עבודתי אותך כי הרחשונים עשו תורתם קבע ומלאכתם עראי ואני מלאכתי קבע ותורתני עראי אל

תחשוב לי זאת לעון כי עתה ערדת הזמן גדולה והפרנסה קשה כקריעת ים סוף וזאת מעכב אותי מלעבדך תמיד . אנה ה' לכה דודי לפני כאשר הלכת בלאתי ממלרים שנאמר וה' הולך לפניי : נצא השדה . הוא מזין הרומיים שאביהם עשו היה איש שדה ונהי' משוללי גלות : נלינה בכפרים . תן לנו גרעיני מן כמו שהיה במדבר בכל לילה ירד שכבת הטל דק ככפור על הארץ ובבוקר מלאו ישראל את עמם כן תעשה לנו שהי' משוללי עול בקשת המזומות :

(יג) נשכימה לכרמים . מה שאנו משכימים עתה לעבוד' הארץ לבקש ככר לחם כי בזיעת אפי יבוא לי לחמי אבל כשאמלא את מזוני מוכן אז

נשכימה

פירוש המלות והענין

ועלי תשוקתו . והוא ית"ש אהבתו ותשוקתו עלי להטיב לי : תשוקתו . ענין תאוה ומסק : (יב) לכה דודי . לפני כאשר הלכת לפני בלאתי ממלרים : נצא השדה . הוא מזין הרומיים שאביהם : שו היה איש שדה : נלינה בכפרים . תן לנו גרעיני מן כמו שנתת לנו במדבר שכל לילה ירד שכבת הטל דק ככפור על הארץ כן עתה קמו מעול רגלות ועול ערדת הפרנסה : נלינה . מלשון ליהט : בכפרים . מלשון כפור : (יג) נשכימה לכרמים . ענין כפלים : הסמדר . הם העצים הוקים : הנצו . היא קנעת העני :

פירוש ע"פ

אוף דער נאנצער וועלט . ועלי תשוקתו אונ
השיר"ת גלוקט צוא מיר צוא מאכן רוען די
שכינה אוף מיר אונ צוא סאן מיר פיל
נוסם . באלד וויא ער האט באשאפן דיא
וועלט הט גער גיגלוקט צו האפן א דירה
בייא דיא ישראל :

(יב) לכה איך געט דיר מיין נאט דו זאלסט
מיר גיט שווערדיג מאכן פאר מיין

קנאפ דיען דיר די געשטע האפן שטענדיג
גילערנט הורה אונ אוף פרנסה האפן זיי

גארענט גאר קנאפ . אונ איך ארבעט
שטענדיג אוף דער פרנסה אונ הורה לען

איך גאר קנאפ . ווייל געט אז די צייט
ווער בישער דיא פרנסה קומט אן שווער

וויא קריעת ים סוף איך מוז לופן מאג
וויא נאכט צו ווען די פרנסה . לכה דודי .

איך געט דיר מיין לויב האקער גייא ארום

אונ די קערענדלאך מן אזוי וויא עס איז
גיווען אין דער מדרג וויא האפן איבער
גיגעכטיג דיא נאכט האפן זיי אין דער
פריא גיפונען ליגן זייער שפיין מן וויא
לייאד אזוי געט פון אונ אראפ דעם עול
הפרנסה :

(יג) נשכימה לכרמים דאמאלס וועלן מיר זיך
פענדן גאנץ פריא צוא די גיין
גערכטער גאס איז דיא גמי מדרשים . ווס
געצט מוען מיר זיך פענדען צו דער ארבעט

צוא ווען א שטיקיל ברויט אבער אז איך
וועל גיפונען מיין שפיין גרייט וועל איך

מיר

שיר השירים ז

הַרְמוֹנִים שֵׁם אֶתֶּן אֶת־דּוּדֵי לֶךְ : יִי הַדּוֹדָאִים נִתְנֶה־רִיחַ וְעַל־
פְּתָחֵינוּ כְּלִי־מַגְדִּים הַדְּשִׁים גַּם־יִשְׁגִּים דּוּדֵי צְפַנְתִּי לֶךְ :

באור הגר"א

נראה אם פתחה הגפן אלו בעלי מקרא. פתח הסמדר אלו בעלי משנה. הנלו הרמונים אלו בעלי גמרא. כרמים אינו ניכר עדיין כלל והוא תואר לתב"ר. פתחה הגפן הוא שמתחילים להתראות והוא תואר לבעלי מקרא. וסמדר הוא קודם שיגמור והוא בעלי משנה. הנלו הוא שנגמרו הוא בעלי נמרא ולכן נקרא גמרא שנגמרה כמו שכתבתי במשלי: (יד) הורדאים נתגוריה. הם בעלי דעת לפי שבעלי דעת הם אשר נשלמו בגדר חכמה וכן הפרי נתון ריח כשנגמר ציטלו. ועל פתחיו כל מגדים הם בעלי חכמה אשר להם הלק ראשון מחלקי החכמה ולכן אמר ועל פתחיו. הדשים הוא צינה. ישנים הוא חכמה מפני שהצינה הוא אשר יתדשו לו בכל עת לא כן החכמה שלמד מולתו לא יוסיפי לו וכן ישנים לו בהמשך זמנו. ועל פתחיו סוד חו"ב וכן כל התענוגים וכל המתוקות כמו שנאמר מתוקים מדבש וטופת זופים והיו הדשים וישנים סוד סדתי עתיקן ראשית ואחרית וכמו שנאמר מה טעיה ומה שעתיד להיות. דודי לפנתי לך היא כתר מלכות וכן אמר בתוספת יוד והוא היוד ועירא:

גן בשמים

נשכימה לברמים לכרם התורה ונשית את לבבנו לראות אם פתחה הגפן אם נתחדשו חידושי תורה בישראל הנקראים גפן. אם פתח הסמדר. הוא תב"ר שהם עדיין סמדר אם נתפקחו להגדיל בתורה: הנצו הרמונים. אלו בעלי גמרא: שם אתן את דודי לך. ההבטך אשר אלני עתה בקרבי מבפנים ולא ניכר מבחוץ אולי אם אל החוץ ותהנה ההבתי לך ולא לזרים אתך:

(יד) הורדאים. ראה והביטה אלפי חף שאני כעת בגלותא כמו הדודאים שהם זורת אדם ולא אדם ממש כן אני עתה מפני עול הגלות והיא רק זורת אדם ולא אדם ממש חף על פי כן גם הדודאים נתנו ריח. כי גם עתה בתורתם ובמעשיהם הטובים: ועל פתחיו כל מגדים. ספרים ותקנות חדשות המתחדשו לפי

פירוש הבלות והענין

(יד) הורדאים. חף שאני כעת בגלות כמו הדודאים רק זורת אדם מפני עול הגלות והיא כע"כ נתנו ריח בתורתם ובמעשיהם הטובים: ועל פתחיו כל מגדים. מזוה מומין תפילין משמאל: חדשים. ספרים ותקנות חדשות: גם ישנים. ספרים ותקנות אשר מכבר. ק"ס כי נעשה מעשים טובים עת תבטל מעלינו עוליהם כללו: דודי צאנתי לך. אם ימאר לי דודי שאל מה אתן לך לא חבטק חוליות וסגולת מלכות רק צפנתי לך אותך אחר שמתכן בתוכו כמקדם זה מפני היקר לי מכל דברים טובים שבעולם: הורדאים. שם עשב כדמות אדם זכר וכיבסה: מגדים. ענין מתוק: ישנים. ענין זקנה: צפנתי. ענין הטמנה והסתרה:

פירוש ע"ט

מיה פְּעַדְעָרְךָ נָאֵר צוּא דְעַר תּוֹרָה. אִם פְּרָחָה הִנָּהֶן מִיר וְעֵלְךָ טָאן אֲנִי־עֲרַע הֶעֱרַעְר צו וְעָהָן צו הָאָם גִּיבְרִיִם דְעַר נְוִיין שְׂמָאָק צו אִיו עֲפִים בְּאִנְיִים גִּוְרָאָן הַדּוּשִׁי תֵרְרָה בִּיִיא רִיא תְּלַמְדֵי חֲכָמִים וְאִם יִוִיא וְעָרְךָ נִרְבֵּן גִּפֵּן. אִם פִּתַח הַסְּמִדֵר צוּא הָאָבֶן גַּעֲפִינִט דִּיא אִם צִיִּימָגֶע דִּיא תִינוּקוֹת שְׁל בֵּית רַבֵּן וְיִיעַר שְׂכַל אִין דְעַר תּוֹרָה. הַנְּצוּ הַרְמוֹנִים צוּא הָאָבֶן גִּישְׁרָאָצְט דִּיא מִיל נְרוּמְעָן דִּיא אִיו דִּיא בְּעַלִי הַנְּקֵרָא. שֵׁם אֶתֶּן אֶת דּוּדֵי לֶךְ דִּין לִיבְשָׂאָם וְאִם יַעֲצֵם אִיו דָּאָם בִּיִיא מִיר נָאֵר מְעַן וְעָהָם דָּאָם גִּים אַרוּם. אָבְעַר וְעַן דו וְעַקֵּט מִיה אַרוּם

לפי לורך הזמן. גם ישנים ספרים ותקנות אשר מכבד. קו"ח כי נעשה מעשים טובים עת העביר מעלינו עולים הללו: דודי צפנתהי לך. (במדרש שה"פ פ"ח) מעשה בנידן אחר שלא ילדה לו אשתו חתון לרשב"י צעיון מינה לכתוב גט פטורין אמר להם חייכון כשם שמדווגתם מתוך מאכל ומשתה כך חין אתם מהפרשין אלא מתוך מאכל ומשתה הלכו ועשו סעודה גדולה. כעוב לבו ציון אמר לה בתי אחזה חפץ טוב שיש לי צביתי טלי אותו ולכי לבית אחיך לאחר שיסן אמרה לעבדיה שאוהו במטה לבית אבי ויהי בחתי הלילה כאשר נער משנתו אמר לה בתי חייכון אחי נתון אמרה לו צבית אבי אמר לה מה לי צבית אחיך אמרה לו ולא כך

אמרת לי כל חפץ טוב שיש לי צביתי טלי אותו ולכי לבית אחיך חין לי חפץ טוב בעולם יותר ממך למחר הלכו אלל רשב"י ספרו לו המעשה עמוד והתפלל וכפקדו. והרי דברים קו"ח ומה חס צו"ד על שומר לבו"ד כמותו חין לי חפץ טוב בעולם יותר ממך נפקדו ולא קפחת שכרם אנתנו ישראל המחכים לישועתך בכל יום ואנו אומרים חין לנו דבר טוב בעולם אלא הקב"ה על אחת כמה וכמה שלא לקפה שכריו ולקבל בקשתיו ולשלוח לנו משיח לדקנו. וזהו דודי. חס יאמר לי דודי הקב"ה שאל מה חתן לך לא אבחר אחרות וסגולת מלכים רק צפנתהי לך אותך אבחר שתשכון בתוכי ויתגדל שמך בכל העולם זה חפצי היקר לי מכל דברים טובים שבעולם: היולא

פירוש ע"ט

נתיב ביי מיין פאמער דו האסט מיר גיחייסן אום קלופן דעם בעסקן חפץ אין דער וועלט. אוף מיר דער בעסקן חפץ אין דער וועלט. אוף מארגן זענען ווי אונזע צו רשב"י אין האבן אים דער ציילט דיא מעשה האט רשב"י גיבעמן בייא גאט אז וויא זאלן האבן קינדער זענען וויא גיהאלפן גינורין מיט קינדער. היינט אין דאך א קל נחומר מה דאך אז א מענטש האט גיאנט צוא נאך א מענטשן ווי ער איז אז ער הט גיט קיין בעסקן חפץ אין דער וועלט זענען וויא גיהאלפן גינורין. מיר יידן וואס מיר האפן אוף דער ישועה אלע טאג אונ מיר זאגען אז מיר האבן גיט קיין בעסקע זאך וויא הש"ת בארפסטו דאך אונ גינורין העלפן אונ צוא הערן אונזער גיבט צוא שיקן דודי דעם גואל צדק. דאס איז דער פשט דודי אז מיין ליבער גאט וועט מיך פרעגין וואס איך פאר לאנג וועל איך גיט אום דער נויילן אוצרות מיט סגולות מלכים. צפנתהי לך נאר אין דיר וואלט איך אום דער וויילט אז דיא זאלסט רוחען צווישן אונן אונ דיין נאמען זאל גיגרייסט ווערן אין דר נאנזער וועלט:

הדשים גייע ספרים מיט גייע הקנות וואס עם ווערט בעניינעט נאך דער צייט נאך. גם ישנים אלטע ספרים מיט הקנות פון לאנג קו"ח אז דו וועסט פון אונן אראפ געמן דיא זאכן וועלן מיר פונדאזי טאן גינעט מעשים. דודי צפנתהי לך דער מדרש שה"ש פרענגט א מעשה אין דער שטאט צידון איז גינען א מענטש וואס זיין נויב איז גינען א עקרה זענען וויא גיקומען צו רשב"י ער זאל שרייבן א גט האט רשב"י צוא וויא גיאנט אזוי וויא ווען איר האט זיך גינאמען אין דאך גינען א סעודה אזוי זאלט איר זיך גיט צו גיטן נאר פון עסין אונ פרינקען. זענען וויא אונזע אונ ער האט גימאקט א גרויסע סעודה וויא ער האט זיך גוט אן גיפרינקן מיט וויין זאנט ער צוא איר קרויב דיר אויס דעם בעסקן חפץ וועלן דו ווילסט אונ גייא שוין צוא דיין פאמער. וויא דער מאן איז גוט איין גישלאפן האט זיא גיחייסן דיא קעכט אז וויא זאלן אים מיטן בעט אונזע טראגן צוא איר פאמער די קעכט האבן אזוי גיטאן. אין האלבע נאכט הט ער זיך אוף גיחאפט זאנט ער צו איר וויא בין איך דא זאנט דאס

דער

ח מי יתנדך כאח לי יונק שדי אמי אמצאך בחוץ אשקך גם לא

ביאור הגר"א

ח (א) מי יתנדך כאח לי כו'. כי' לנו רואים כי חבבת בעל עם אשתו היא גדולה מאוד אבל היא אהבה יסודית כי אים אין נוסק את אשתו כפרהסיה. אבל את עם אמותו הקטנה היא אהבה גלויה והוא נוסק אותה אפילו בחוץ. והנמשל הקב"ה הוא האיש וישראל היא האשה ובזכות התורה הם הנשקות ואחר המורכב רשאיין ללמוד הפסוקים של התורה אבל אין רשאיין לגלות סודות התורה והו' שמוכשת

גן כשמים

היוצא משיב שביעי ששה דברים. א) סיפור גלות מלך יון הרשע. ב) תשובת ישראל. ג) חשיבת ישראל. ד) חשיבת התפילין. ה) הבטחה לישראל. ו) בקשת ישראל. זעתה אלהי הביטה במעשינו כי לא נסוג אחר לבנו ולא פרשנו כפינו לאל

זר כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן למבחן ואף אם אין בנו מעשים על שלשה עמודים משולשים אנו נשענים ומבקשים א' זכור לנו זכות התורה תליתאי תורה. עבודה. ג"ח. ב' זכות אבות שלשה אברהם חמד יצחק עבודה יעקב תורה. ג' לשמך תן כבוד להחזירו כבראשונה ועל חסדך שהיא מדתך ועל אמתך שהבטחת לנו עשה למען כבודך עשה למען חסדך עשה למען אמתך. השיבונו ה' אליך חדשי ימינו בקדם:

ישראל מבקשים מהקב"ה שיחזיר שכינתו לציון

ח (א) מי יתנדך כאח לי. לא את כקין להכל שחרנו ולא כישמעאל

פירוש המלות והענין

ח (א) מי יתנדך כאח לי יונק שדי אמי. יוסף היה יונק שדי אמו רחל אבל לא בנימין כי נשאר יתום מיד

פירוש ע"מ

נעבורה. וג"ח. ב) ואלקם אוניו גידעקען דעם זכות פון אויגעזעך דרייא עלטערין אברהם יצחק ויעקב אברהם איז חסד. יצחק איז עבודה. יעקב איז תורה. ג) הער צו אויגער גיבעט גיט פון אויגעזעט וועגן נאר פון דיין פבור וועגן עם זאל גיגריקט ווערן דיין נאקען אויף דער גאנצער וועלט. ב) מוא מיט אוניו דיין גרום חסד דאס איז דאך דיין מדה. ג) דוא האקט דאך אוניו צווא גיזאנט צווא העלפן אויג דוא ביסט דאך אמת בארפסטו דאך מקיים עין דיין הבטחה. דערום זאגן מיר אין סליחות עשה למען פבורך. עשה למען חסדך. עשה למען אמתך. קער אוניו וויידער צווא דיר פנייא אויגעזעך מעג וויא פריער אמן:

דער קפיטיל ז' רעט וועגן זעקס זאגן. א) פון גלות מלך יון וויא ער רעט אן דיא יודן אוועק צווא לאזין זייער תורה. ב) א ענטפער פון דיא יודן. ג) דיא חשיבות פון דיא יודן. ד) דיא חשיבות פון דיא תפילין. ה) א צווא זאג צווא דיא יודן. ו) א גיבעט פון דיא יודן:

דיא יודין פעמין צווא נאט אז ער זאל וויידער קערין דיא שכינה קיין ציון:

איה בעט דיר מיין נאט דער וועק אוף אוניו דיין בחבנות זעה אין אויגעזעך נוסע מעשים וויא אויגער הארץ איז פון דיר גיט אפ גיגעקט גיזאנען מיר האבן אויגעזעך הענד גיט פאר שפרייט צווא קיין פריענדע נעטער מיר האבן זיך פון דייגעט וועגן גילאנט הארגען. אויג אפילו אז מיר האבן גיט קיין נוסע מעשים טוען מיר אן לעגען אויגער גיבעט אוף דרייא גידעקען ז' רין א) ואלקם אוניו גידעקען דעם זכות פון דער תורה וואס זיא איז גידעקען מיט תורה

ח (א) מי יתנדך כאח לי ווער ואלקם דאס געבן אז דו ואלקם זיין צו מיר וויא

שמבקשת האשה כנסת ישראל מהקב"ה מי יתן
כח לי הנושק את אחרותי. יונק שדי אמי אשר היא
עוד קטנה והוא נושק אותה חפילו בצרהסיה. כן
מי יתן שיבנה המקדש וזו אמלך בחון אשקך פי'
אלמוד הסמרי תורה הנחונה בזקיקה פה אל פה אף
בחון צפרהסיה. גם לא יבזוו לי כי אז ומלכה הארץ
דעה ולא יבזוו לי כמו עתה. פ"א מי יתן כח
לי הן האבות שלמדו סודות התורה והיו אחים
ורעים להקב"ה. יונק שדי אמי הוא יוסף שהשיגה
היה עמו כמו שנאמר כי ה' אתו. אמלך בחון
הוא בגלות מצרים ובסנה. אשקך בחר סיני. גם לא
יבזוו לי בלוחות שניות אף שהיה לשמנה בקמיהס
אעפ"כ

בישמאל ליחק ולא כעשו ליעקב ולא
כאחי יוסף ליוסף רק באח יונק שדי
אמי הוא כהצבת יוסף לבנימין שהיו
מאס אחת ויוסף היה יונק שדי של רחל
אמו ובנימין לא היה יונק שדי אמו כי
מיד בהולדו מתה אמו והוא נשאר יתום
וגם לא ראה אותו ימים רבים ולכן היה
אהבת יוסף לבנימין גדולה מאוד. וכן
אנחנו אשר עלינו נאמר יתומים היינו
ואין אב וגלינו מארצנו זה ימים רבים

ולא ראינו את פניך ולכן יגדל אהבתך לי כהצבת יוסף לבנימין להחזיר שכינתך לניין.
ועתה אשר אני בדרך נכריה והסתרה את פניך ממני אם אתהלך בחון ואתלהב
באהבתך כל הרואה ישחק לי ועוד יבזוו לי אבל כאשר תשיב אותי לארצי ותחזיר
שכינתך לניין אז כולם יכירו וידעו כי יש אלהים בישראל וזו אף אם אמצאך בחון.
אשקך מנשיקה פי לעבדך בלמה ובאהבה ואלעק בחולות עבדו את אלהי בכל
לצבס: גם לא יבזוו לי. אדרבה כל האומות יפארו וישבחו אותי:
אנהגך

פירוש המלות והענין

מ ד בהולדו מתה אמו. וגם לא ראו זה את זה ימים רבים ולכן היום הצבת יוסף לבנימין גדולה מאוד. מבקשת
כנ"י מהקב"ה מי יתן שיגדל חכמתך חלי כהצבת יוסף לבנימין למען תשמע בקשתי להסיר שכינתך לניין.
וגו אמצאך בחון אשקך. אעבדך בכל לבי אף בפני כל העמים: גם לא יבזוו לי. עכשו הם מנשים
ומחפסים אותי אבל אז יכירו וידעו כולם כי האמת אמי:

פירוש ע"מ

האבן גיט גינעקן דיין פנים דערום ואל
גרוים יין דיין רחמנות מיט דיין ליבשאפט
אוף אויב אוי וויא די ליבשאפט פון יוסף
צו בנימין צו וינדער קערן די שכינה קיין
ציון. יעצט אז מיר גיפינען זיך אין א
פרעמד לאנד און דיין פנים האסטו פאר
בארטן פון אויב. אז אויך ואל גיין אוף
דער גאס מיט א התלהבות צוא דיין
ליבשאפט וועט מען לאבן פון מיר מען
וועט מיר נאך גיט אן זיך לען. אבער אז
די וועקט מיר וינדער קערן אין מיין לאנד
און די שכינה אוף איר ארט ציון און
אלע וועלן דער קאנען און וויסן אז נאר
דער גאט פון די יודן איז אמת. דאמאלס
אמצאך בחון אשקך אין אלע נאפן וועל
אייך שרייבן דינט צו מיין גאט ווייל ער
איז אמת. גם לא יבזוו לי דאמאלס ויעט
מיר קינדער גיט שיענדן אדרבה אלע אוכות
וועלן מיר לובן און רייען:

וויא א ברידער. גיט אויב א ברידער וויא
עס איז גינען קון צו הקל וואס ער האט
אין גינדקת. אונ גיט אויב וויא ישמעאל
צוא יצחקן אונ גיט וויא עשו צו יעקבן
וואס ער האט אים גינאלט ברנגן. און
גיט וויא דיא ברידער פון יוסף צו יוסף
נאר אויב א ברידער יונק משדי אמי אויב
וויא עס איז גינען יוסף צו בנימין וואס
ער האט אים וייער ליב גיהאט. ווייל וויא
זענען גינען בידע פון איין מוסער אונ יוסף
האט גיטאן וינען פון דער מוסערס פרוסט
און בנימין גיט. ווייל דיא מוסער רחל איז
גישטארבן בייא איר טאן גינענען אים און
דערום האט ער אים וייער ליב גיהאט
ווייל ער איז גבליבן א יתום און ער האט
אים גיט גינען א לאנגע צייט. און אויב
איז אוף אויב יודן גינאנט יתומים היינו
ואין אב מיר זענען אויב וויא יתומים אן
א פאטער און מיר זענען פאר טריבן פון
אונזער לאנד אויב א לאנגע צייט און מיר

שיר השירים ח

יְבוֹזוּ לִי : ב אֶנְהַגֶּדֶ אֲבִיאיךְ אֶרְבִּית אִמִּי תִלְמַדְנִי אֲשַׁקֶּךָ מִיַּד הַחֶמֶד

מעבים

ביאר הגר"א

אעפ"כ לא יבזו לי : (ב) אנהגד . הלכתי עמך במדבר . אביאך אל בית אמי הוא ארץ ישראל שהשירה שם שכונתי . תלמדני בימי השופטים . אשקך מיד הרקב הוא בית ראשון כמו שכתבתי לעיל בפסוק נזכירה דודך מיון . מעסים רמזי הוא בית שני אף שלא היה כמו בית ראשון מכל מקום היו מלאים מלות כרמון ולא היה חסר להם שום מלה ומי יונק שתעסה לנו עכשיו כמו שעשית לאבותינו בימי קדם כמו שנאמר כימי אהך מרחץ מזרים חרמו

גן בשמים

(ב) אנהגד

לא אהיה כנח שהיה לריך סעד לתמוכו שלא יתעה בעלת דורו הרשעים אלא אהיה כאבותי הקדושים שנאמר בהם אשר התהלכו אבותי לפניו ולא היו לריכים סעד לתומכם . ולא כדורות הראשונים שעבדו שבעה דורות עד שהורידך מהשבעה רקיעים לעולם הסחתון . אברהם יצחק ויעקב לוי קהת

עמרם משה אהל עתה הנכי לבדי אביאך אל בית אמי זה בית המקדש ואו לא אירא שלא יחרב בית שלישי כמו בית ראשון או שני כי לא אשוב לחטוא בית ראשון נחרב מפני בטיול תורה כמו שנאמר על מה אבדה הארץ על עובס את תורתו (ירמ' ט) אכל צבית שלישי תלמדני אהה אלהי בעלמך כמו שנאמר וכל בניך למודי ה' (ישעיה נד) ואו יחוק בנו חשק התורה ששוב לא נרפה מונגה בשום אופן . וצית שני נחרב בעון שנאח חכם אכל צבית שלישי יהיה רוב שלום בניך ואו לא נקריב בו חטאות ואשמות הבאים על חטא המעשה ולא עולה הבאה על רוע המחשבה רק אשקך מיד

פירוש המלות והענין

(ב) אנהגד . לא אהיה כנח שהיה לריך סעד לתמוכו אלא כאבותי הקדושים שלא היו לריכים סעד : אביאך אל בית אמי . לא כדורות הראשונים שעבדו שבעה דורות עד שהורידך משבעת רקיעים אכל עתה אני לבדי אביאך אל בית אמי זה בית המקדש ושוב לא אחטא כמו שכתבתי צבית ראשון ושני בטיול תורה (שנאח חכם אכל צבית שלישי תלמדני אהה בעלמך עמי וגם רב שלום יהיה בינינו . ואו לא נקריב בו חטאות ואשמות הבאים על חטא רק אשקך מיד הרקב . הוא קהת :

פירוש ע"מ

באמאלס וועל איך שוין גיט ויגריגן . דער גרשטער בות איז הרוב גינארן צוא ליב ביטול תורה אָבער אין בות שלישי . תלמדני וועסטו אליין מיר טאגן לערנן ווי עס שטייט וכל כניה כמודי ה' ארע בייגע קינדער וועלן זיין גילערניגט פון גאט און מיר וועלן צו איר באקומען א גרוס חשק דאס מיר וועלן זיא שוין קיין טאל גיט אפ לאגן . דער בות שני איז הרוב גינארן צו ליב שנאח חכם אָבער באמאלס וועט זיין פיל שלום צווישן די ינדן . באמאלס וועלן מיר שון גיט מקריב זיין א קרנן חטאות ואשם וועלה וואס זיא קומען אופ די זינד פון מעגטשן ווייל מיר וועלן שוין גיט ויגריגן . אשקך מיין הרקב איך וועל ריך אן פריגען פון דעם גושן זיין דאס איז קטורת מיט נסכים . מעסים רמזי פון די זיקריט פון דיא רמזנים דער פהן גדול וועט

(ב) אנהגד . איך וועל ריך פירין איך וועד גיט זיין וויא נח וואס ער האט גיברוכט א היקף צו העלפן אים אז ער זאל גיט אריין פאלן אין די זינד פון דור המבול . אָבער איך וועל זיין אזוי וויא טייגע עלטערן וואס זיי האבן גיט גיברוכט קיין היקף זיא זענען אריין גיגאנגען אין דער גושטער וועג אין אזוי א מדינה וועל איך זיין . אביאך אל בית אמי גיט וויא עס איז גיווען בייא די גרשטע צייטן איז אריבער זיגן דורות איידער מען האט דיה גיבראכט פון דיא זיגן הימלען אהער אופ דער וועלט אברהם . יצחק . יעקב . לוי . קהת . עמרם . כושה . אָבער יעצט וועל איך אליין דיר פריגען אין מיין מושעךס דוין דאס איז דער בית המקדש . אונ איך וועל שוין קיין מורא גיט האבן אז ער זאל גיט הרוב וועלן וויא די גרשטע טיייר

שיר השירים ח

מעשים רמוני : ג שמאלו תחת ראשי וימינו תחבקני : ד השבעתי אתכם בנות ירושלם מהתעירו | ומהתעירו את האהבה עד שתחפץ : ה מי זאת עלה מן המדבר מתרפקת על ידודה תחת התפוח

גן בשמים

ביאור הגר"א

ארצו נפלות (מכאן ז) : (ג) שמאלו תחת ראשי כמו שנאמר ואני אהיה לה כו' הומה אש סביב (זכריה ב) וזה שמאלו הוא האש והיה סביב ראשו ומה שאמר כאן ראשי ולמעלה אמר לראשי מפני ששם מדבר באהבה שלא ללכת אבל לעמוד יהיה ללכת לכן אמר ראשי וימינו תחבקני הוא כמו שנאמר ולכבוד אהיה בתוכה : (ד) השבעתי אתכם כו'. נכתבאר לפיל. מה תעירו ולעיל אמר אש תעירו היינו שלמעלה השביע אותם שלא ישירו את האהבה ולכן אמר אש אבל לעמוד לבוא יהיה אהבה נלחית לכן אמר מה תעירו מה יועיל לכם בזה שתעירו כי לא תוכלו עוד להפיר את האהבה כיון שהפך בה הקב"ה : (ה) מי זאת עלה מן המדבר ויבוא יבוא ה' את ישראל ויוליאם למדבר כמו שנאמר הנה אנכי מפתיה והולכתיה המדברה (הושע ב) ויאררו האומות מי זאת

מיין הרקח . הוא קמרת : מעשים רמוני . הוא בגדי כסוה גדולה שנאמר בהם פעמון זהב ורמון :

(ג) שמאלו תחת ראשי כו' הלאדיקים מהפכים את מדת הדין לרחמים והרשעים מהפכים את מדת הרחמים לדין ואי יסתוו המדות . על הרשעים שניהם לדין ועל הלאדיקים שניהם לרחמים :

(ד) השבעתי כו' . אף שעבר וחלף זמן אריך ואני עוד בגולה בתכלית השפלות אל תדמו בדעתכם שנחלת אהבה אלהי נכבה בקרבי וכו'ן התקוה חלף והלך ממני ותבאו עלי בלשון חלקות להמשיך את לבי אחריכם ולהדימני מאלהי משביע אני אתכם שלא תעירו אותי לרע כי לא אשמע לדבריכם כמו שא' כל זאת באתנו ולא שכתוב כו' :

מאמר הקב"ה לישראל

(ה) מי זאת עולה . מי הוא אשר נמלא בו הכח החזק כמו שיש בך

פירוש המלות והענין

מעשים רמוני . הוא בגדי כסוה גדולה : אשקף . עיני שמים : הרקח . עיני מערובות בשמים : מעשים . הוא דבר מתוק : (ג) שמאלו כו' . עיני בשמים : תחבקני . עיני סבוב סובוב בגוף : (ד) השבעתי . עיני בשמים : תעירו תעוררו . מלשון התעוררת : (ה) מי זאת עולה . אמר הקב"ה מי הוא אשר נמלא בו הכח החזק כו' שכן

פירוש ע"ש

וועט זיך און קליידן אין בגדי כהונה בייא וייא שמיים . פעמון זהב ורמון : (ג) שמאלו תחת ראשי כו' . די צדיקים פר קערן דעם מרת הדין צוא רחמים און די רשעים פר קערן דעם מרת הרחמים צו דיין . לעמוד וועט גלייך ווערן דיא מדות און די רשעים וועט ווערן בידע דיין און און דיא צדיקים בידע רחמים :

דיא בנסת ישראל באשונערט און מען זאל וייא ניט אפ רעדן פון גומין וועג :

(ד) השבעתי כו' . איר זאלט ניט מיינען וייל איר בין שיין א גאנץ לאנג

זיך

בך ישראל סךך נחמלית ומחזקת להיות
 דבוק בי ובשבי ובאש ובמים הלך למעני
 ולא עזבתי ומאין יש לך הכח החזק הזה
 חגיג לך כי הוא מן המדבר מזמן
 שקבלת את התורה במדבר שהיו סס כל
 נשמות ישראל: מתרפקת על דודה.
 מאז קנית זה הכח להיות מקושר ומדובק
 לאהבתי: תחת התפוח. הוא במעמד
 הר סיני שעמדת תחת ההר וראית את
 כבודי משם עורכתך מן השינה שהיית
 יסן ומכוסה בזוהמת הנחש והיית רחוק
 ממני הקיומתך בקלות וברקים. אבל אהה
 רע עלי המעשה אני אמרתי אלהים אתם וצני עליון כולכם ותהיו חיים וקיימים
 כולכם לעד כמלאכי אלהים אכן שמה חבלתך אמך. האדמה שהיא חס כל
 חי חבלתך והזיקתך שחזר לבי המות על ידי מעשי העגל ומורה קללת האדם כי
 מעפר באת ולעפר תשוב: שמה חבלה ילדתך. חס לא העגל היו לומדים את
 התורה והיה נתקע בלבם ולא היו שוכחים אבל אחר מעשה העגל חזרו לשכחת
 התורה כחשה שילדת וקוברת. עוד אפשר לפרש חבלה ילדתך. שהיית כילד קטן
 אשר

זאת עולה מן המדבר מתרפקת על דודה עכשיו היא
 תמיד דופקת ומבקשת לדודה שגאלכה. תחת התפוח
 עורכתך בחסות ים ב' ג' נוטין וכן לעתיד יהיה
 ג' כמו שנאמר והבאתי את השלישית בחס ולרפתוך
 כלרף את הכסף ובהנמיך ככהון את הוזה (וכריה
 יג) והס נגד מה שכתוב והתגדלותי והתקדשתי
 וגודעתי וכן הג' דברים שאנו אומרים בקדוש יתגדל
 ויתקדש כל' וימליך וכן הג' קדושות שכן קדוש
 וברוך וימליך כי ברוך הוא שהוא רבויית דכולהו
 והשגנו אומרים לדור ודור נגיד גלך וללנה נלחיס
 קדושתך נקדוש. שמה חבלתך חמך שיחסו חבלים
 לחך שנקרחת אמו וכמו שנאמר סוד התפוררה ארץ
 מוט התמועסה הארץ (ישעיה כד). שמה חבלה
 ילדתך היא חבלי השמים כמו שנאמר וחסרה חבלה
 כו' (ישעיה סס) ונאמר כי השמים כעשן נמלחו
 ישעיה

פירוש המלות והענין

סךך נחמלית ומחזקת להיות דבוק בי. ומאין יש לך הכח החזק הזה. חגיג לך כי הוא מן המדבר. מזמן שקבלת את התורה במדבר: מתרפקת על דודה. מאז קנית זה הכח להיות מקושר ומדובק לאהבתי:

פירוש ע"מ

ששערת מיון ויילן שמה חבלתך אפך היא
 ערך וואס היא איז דיא מומער פון אלע
 לעברניגע האט זיא ריך פאר דארפן דאס
 די האט זיך גימקט ווידער קעבן צו איר.
 עס האט זיך ווידער געקערט דיא קאלה
 וואס איך האב גישאלטן צו אדם הראשון
 פי מעפר כו דוא ביסט גימקטן פון ערד
 און דוא מוזט צוריק גיין צו דער ערד.
 שמה חבלה ילדתך דארפן האט פאר
 דארפן דיון גינינענן ווען גיט דיא מעשה
 העגל ויאלט מען דיא תורה גיין קאל גיט
 פאר געסן נאך מעשה העגל האט מען
 גילערניגט און מען האט זיא בארר פאר
 געסן ביסטו גיניארן וויא א אישה וואס
 גיניניגט קינדער און זיא באגראבט וויא
 בארר צוריק. נאך א פשט שמה חבלה
 ילדתך עס האט דיר פאר דארפן טייל די
 ביסט גינינען אזוי וויא א קליין ילד וואס
 האט מורא פאר זיין רבי אזוי האסטו
 מורא גיהאט אז השויה זאל מיט דיר
 אליין

דיך אזוי א שטארקן פח און צווא גיין פון
 מייניגט וועגן באיש ובמים און מיר גיט צווא
 פר לאון. וועט איך דיר זאגן פון טאנען די
 האסט דאס דעס פח. פון הקדבר פון דער
 צייט ווען די האסט מקבל גינינען די תורה
 אין דער מדבר און דארפן איז גינינען אלע
 נשמות. מתרפקת על דודה פון ועקר צייט
 אן האסטו באקומען כח צו זיין באקעפט
 צו מיון ליבשאפט. תחת התפוח עורכתך
 ווען דוא ביסט גישטאנען אונקער דעם
 בארג סיני און די האסט גינינען מיון כבוד
 האב איך דיר דאמאלס און גינינעקט פון
 דיין שלאח וואס דוא האסט גישלאפן און
 דיניגע אוינין זענען גינינען צו גינינעקט מוט
 וזהמת הקדוש האב איך דיר און גינינעקט
 מיט קולות וברקים. נאך ווייא גינינען איך
 מוא זארגן און דער מעשה רע וואס איר
 קט דאמאלס גימאן איך האב גינאגט אלהים
 אפס כו איר וועט לעבן אויביג וויא דיא
 אייבערשטע מלאכים. איר האט אפער פר
 יוד

שיר השירים ה

הַתַּפּוּחַ עֲזָרְתִּיךָ שְׂמַחַת חֶבְלֹתֶיךָ אֲמִיךָ שְׂמַחַת חֶבְרֹתַי יִלְדֶנָּה׃
וְשִׁימְנֵי כַחוֹתֶם עַל־לִבֶּךָ בַּחוֹתֶם עַל־זְרוּעֶיךָ כִּי־עֵזָה כַּמּוֹת אַהֲבָה׃

קשה

ביאור הגר"א

(ישעיה נא): (ו) שימני כחותם על לבך. פי' שיהיה חסדתי קבוע על לבך כחותם כי חותם ח"ש"פ שנוטלין החתימה מהנחתה נשאר רושם החותם כן יהיה חסדתי חלץ. כחותם על זרועך במקום מגולה שיהיה חסדתי תמיד גלוי לפניך. כי עזה כמות חסדה חסדך עזה עלי כמו חסדה הנפש להגוף בשעת מיתא. קשה כשאל קאה בשעה שמוכיחין את האדם לקבר או קחמו גדולה כי דואה של העולם נשאר בחיים והוא לקבר יושב למקום גר והושך כן קשה עלי קחתי שלי נוסף עבורך. רשפיה רשפי אש כמו שבויר נחלים של אש כן חסדך בויר עלי. שהסדה יה ומכחן גם כן נראה חסדך עלי כמו שהסדה שרדה ואמר יה להפגנה דבר כמו הררי אל. והענין הוא כחותם על לבך היא התורה הקבוע בלב. כחותם על זרועך הוא המצוות שהן גלוי וכמו שאמר כתבם על לוח לבך קשרם על חזקתו. כי עזה כמות חסדה זו קריאת שמו שמהדין שמו בהסדה ומוסרין את נפשם ביחוד בשמנו ישראל ונחשב לפני הקב"ה כאלו הם ממש מומתים על יהוד שמו הגדול. קשה

גן בשמים

אשר יש לו פחד מרבו כן היה לבך פחד ללמוד ממני ואמרת אל משה דבר אתה עמנו וחזרת לשכחת התורה כדאיתא במדרש בשעה ששמעו ישראל אנכי ה' אלטיך נתקע תלמודם בלבם והיו למדין ולא משתכחין כיון שבאו אלל משה ואמרו דבר אתה עמנו היו למדין וסוכחין חזרו ואמרו הלואי שיוגלה עלינו פעם שנית אמר להם משה אין זו עכשוויה אבל יהיה לעתיד לבוא:

מאמר ישראל להקב"ה

(ו) שימני כחותם על לבך. מה שכתוב וחותם בלבך לעשות לי כי לביה לפומיה לא גליא מבקש אני ממך שימני כחותם על זרועך שתוליא את מחסבתך לפועל ותוליא לאור את זרוע עורך לנו. וכמו במתן תורה

בשעה

פירוש המלות והענין

חתם התפוח. הוא חתם הר שוני מעט עזרתיך. וסקנות להיות מי וקיים לעו. אבל חסה שמה חבלהך אמך. הסודות ספיה אש כל מי חבלתך ויחיתך סמור לבי כמות על ידי מעשי העגל וסוד קללת האדם כי מעבר בלת ולעמי תשוב: שמה חבלה ילדתך. אחר מעשי העגל סודת לשכחת התורה כחשה טוללת וקוברת: מתרפקת. ענין הסמכות ודבוק: על דורה. כמו עס ורסה: חבלתך. כן יקרלו מכאובי: בליהם: (ו) שימני כחותם על לבך. מה שכתוב וחותם בלבך לעשות לי מבקש אני ממך כחותם על זרועך. שתוליא את מחסבתך לפועל: גם שימני בו. שתתן לי חיים כמו שאמר ואתם הדבקים בנ' חיים בו. ב' כחותם על זרועך. להשיעני ברוב עורך מן הגלות. ולא תשאל ביה תמוכה שני גזירות שנגזר מן מעט העגל מיתה וגלות חביו לבך ביה. מות תמוכה נוס בי עזה כמות אהבה. הוא חסדה סלדקיקים להקב"ה

פירוש ע"ט

האם נייא משה גיזאגמ או דאם איז שוין גיט יעצט דאם נועט זיין לעתיד לבוא: דיא יודיין בעעמין ציזא גאט: (ו) שימני כחותם בו. די נוסט וואס עפ איז גיחבתת אוף ביין בארצען מיר ציזא מאן גאר דוא האקסט נאך גיט ארום גירעט אן דאם נאל שון זיין. בעט אוך דיך פחותם על זרועה ציה שון ארום די מחשבה פון ביין הארץ אוף ביין ארעם אונ גיב איגו שון דאם נוסט. אונ אוי. וויא בייא סמך תורה ויען די יודן האבן גיזאגמ בעשה ונשקע

אליין לערנען. אונ דוא האקט גיזאגמ צו משה רייד דוא מיט איגו וויא די האקט אן גיהרין ציזא לערנען פון א בשר ודם האקטו גילערניגט אונ פר געסן. וויא דער מדרש זאגט ווען דיא יודין האבן גיהערט פון גאט זעלבסט אנכי ה' אלתיך איז דער לערנען אביין סוף איז הארצן האבן זיין דאם קיין קאל גיט פאר געסן. גאר וויא זיין האבן אן גיהרין צו לערנען פון משה האבן זיין גילערניגט אונ פאר געסן האבן זיין גיזאגמ צו משה הלואי נאל ער זיך וידער אנשפאלען צו לערנען מיט איגו

האם

בטעה שחמרו נעשה ונשמע קרא הקב"ה
 למלאך המות ואמר לו אני מניתיך פקולטור
 על צריותי אני מזה לך שלא תהיה לך
 עסק בחומה זו (שה"ט פרט' ח') וקרא
 להארבעה שרים ואמר להם אין לכם
 עסק בישראל. ובעגל נתקלקלו שני הדברים
 האלו. עכשיו אני מבקש שתחזיר לי השני
 דברים האלו. א' שימני בחותם על
 לבך. שתהן לי חיים כמו שנאמר וחתם
 הדבקים בה' חיים כו'. ב' בחותם על
 זרועך. הוא כנגד הקמים עלי תושעני
 בזרוע עוזך. ואם תשאל עמה תנוכה השני
 גזירות שנגזר מן חמט העגל מיתה וגלות
 אגיד לך בעד מות תנוכה בזה כי עזה
 כמות אהבה. הוא אהבת הדיקים
 נכטע

פירוש
 האם השנית גירופן דעם מלאך המות אוב
 האם צוא אים גינאנט איך האב דיה גימאכט
 גיוועלטיגן איבער אלע מענטשן יעצט פר
 זאג איך דיר אז מיט די ינדן זאלקסטו גיט
 האבן קיין עסק איך נעם וויא צו אונטער
 מיניע פלינגען ועלעבסט אויך האם השנית
 פאר רופן דיא פיר שרים וואס אברקם
 האם אויס דער וויילט אז זיניע קינדער
 זאלן זיין בייא וויא אין גלות. האם וויא
 השנית גימאכט וויסן אז די גזירה איז בטל
 וויא זאלן שון אוף זייא גיט גיוועלטיגן גאר
 צוא ליב דעם עגל איז דיא צווייא זאבן
 קאלניע גיווארן. בעט איך דיה אז דוא
 זאלסט אויב דאס ווידער קערן א' שימני
 בחותם על לבך דוא זאלסט מיר זאן חתמני
 אוב באהעפטן אוף דיין הארצן אוב אז איך
 וועל זיין באהעפט צוא דיר וועל איך אויביג
 לעבן וויא עם שמיית ואתם הרבקים כו'
 חיים כו'. ב' בחותם על זרועך אזוי וויא
 א חתימה אוף דיין ארעם דאס די זאלסט
 אימפלעקן דיין שטארקן פח אוב זאלסט
 אויב ארום נעמן פון גלות. אוב אז דו וועסט
 מיר זאגן אז עם איז נאך גיט אראפ די
 צווייא גזירות פון מיר צוא ליב מיניע זינד.
 בעט איך דיה אז די גזירה פון מיתה זאל
 דאס אפ גירעכניגט ווערן מיט דעם וואס פי
 ענה כמות אהבה דיא ליבשאפט וואס מיר

פירוש
 האבן דיה ליב איז פיל שטארקער פארן
 מוט זעה מיין נאט וויא פיל האבן זיך
 גילאזט מייסן אוב פאר גיסן זייער בלוט
 וויא נואקער פון דיינעט וועגן. אוב דיא
 גזירה פון גלות וואס דאס איז אין שטאט
 גיהנם זאל אפ גירעכניגט ווערן מיט דעם
 וואס קשה בשאול קנאה דיא קנאה וואס
 מיר טוען זעהן וויא די רשעים שמייען
 זייער גרום אין דיא הוך פון דער וועלט.
 אוב מיר שמייען זייער אין אנדערע
 מדרגה פאר האכט אוב פאר מיאוקט בייא
 אלעמען זאל דאס זיין אין שטאט גיהנם.
 ברענט אין מיר וויא דער פייער פון גיהנם.
 אוב אפשר וועסטו מיר פרעגן טען זעהם
 דאך אז דוא לעבסט אוב ביטט גיט פאר
 ברענט גיווארן צוא ליב דער קנאה. וועל
 איך דיר ענטפערן ווייל רשפיה רשפי אש
 שלקהבת יה הנם דיא קנאה ברענט טאקי
 דעם גפש מיט דעם גוף פון מיר גאר דער
 פינג פיער איז אבער גיט וויא דער פראקטור
 פייער גשמי וואס ער ברענט אוב פאר לעד.
 דיא זאך. אבער דיא קנאה דאס איז אז
 פייער וויא דער פייער פון דער הוך וואס ער
 ברענט זייער שטארק דיא יסורים זענען
 שרעקליך אבער ער פאר לענד גיט דיא זאך
 אזוי איז דיא קנאה. נאך א פשט שלקהבת
 יה עם ברענט אין מיר א פייער העכר וויא
 אלע

שיר השירים ה

קָשָׁה כְּשֹׂאֵל קְנָאָה רִשְׁפֵּיהָ רִשְׁפֵּי אִישׁ שְׁלֹחַתֶּיהָ : וּמִיּוֹם רַבִּים
לֹא יוֹכְלוּ לִכְבּוֹת אֶת־הָאֵהָבָה וְנִהְרֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ אִשְׁתֵּיָן אִישׁ

את

ביאור הגר"א

קשה כשאל קנאה זו תפלה שנאמר ומיד שאלו
הפרס עמות אנאלם. רשפיה רשפי אש הם בעלי
יראה. שלהבת יה הם בעלי אהבה: (ז) מיום רבים.
הוא עשו. לא יוכלו לכבות את האהבה שבין הקב"ה
לישראל. ונהרות לא ישטפוה זה ישמעאל. הם יתן
איש את כל הון ביתו לישראל סיסר אהבתו מהשם.
בז

גן בשמים

נשצו שאין הפס שלם ואין הכסף שלם
כל זמן שעמלק חי ועל זה תבער נפשי
בקרבי יותר מעל לרות נפשי:

(ז) מיום רבים. אלו המון עמים רבים:
לא יוכלו לכבות את

האחבה. שהקב"ה אוהב לישראל שנאמר

אהבתי אתכם אמר ה' (מלאכי א'): ונהרות. אלו המלכות. לא ישטפוה.
את האהבה שישראל אוהבים להקב"ה וכמו הנהרות המזוהים על היום בלעזע מצחוק
בזוא עליו שפע דבר והמון מים רבים יעבור ממנו הלעזע ואיננו אבל לורה החקוקה
בקירות הלות פנימה גם מבול מים לא ישטפוה כן אהבת ה' חקוקה עמוק בלבי
אשר שום מים לא ישטיפנה: אם יתן כו' באהבה. להמיר אהבתך: בוז יבוזו
לו. לא ישמע ישראל לקול דברי המפתה ועוד יבזה אותו ויגער בו על שדיבר אליו
דברים רעים ובוזים כאלה ויענה לו אין אני רונה אותך ואת דבריך ואת כל הון
ביתך. עוד איתא במדרש אש יאמר לך איש שיתן את כל הון ביתו עבור אהבת
התורה

פירוש המלות והענין

משפטן דומים כמים. ועוד גימטס המוכח בזה שקשה כשאלו קנאה בזה שאלו רואים רשעים כדומה
של פולח ואלו שלמים ונצוים תהיה זאת במקום גימטס כי זה שורף כי כחש על גימטס ואם תאמר הלות
את מי ולא נשקפת אגוד לך רשפיה כו' שלחבת ית. אש על מעלה שורף ואין מכלה: בחותם. הוא
הטבעת העשוי לחתום בו כתבים: עזה. מוקס: בשאול. הוא בור הקבר: קנאה. ענינו לער הבח ברחות
הדבר מה בוולת והוא לא יכול להשיגו: רשפיה. ענין גשלת הכומר: שלחבת. הוא ענין להב ור"ל לבנת
אש גדולה: (ז) מיום רבים. אלו המון עמים רבים: לא יוכלו לכבות את האהבה. שהקב"ה אוהב
לישראל: ונהרות לא ישטפוה. את האהבה שישראל אוהב להקב"ה: אם יתן כו' באהבה. להמיר אהבתך מ"ו:

פירוש ע"מ

אזו וויא א צורה ונאם אזו אוס גיקריצט מיף
אין א מאוויל קאן דאס קיין וואקער ניט אפ
מעקין אזו איז דיא ליבשאפט פון דיא יודין
צוא גאטאוס גיקריצט מיף אין זייער הארצן
אז קיין וואקער אין דער וועלט וועט דיא
ליבשאפט ניט קאנען אפ מעקין. אם יתן
כו' א מענטש זאל געבין זיין גאנצין פאר
מעקין צוא א יודין אז ער זאל אנועק ווארפן
זיין ליבשאפט פון זיין גאט. בוי ובוו לו
וועט אים דער יוד זאגן גייא אנועק מיט
זיינע שענדליכע רייד דיא אהבה פון גאט
איז בייא מיר שיינערער וויא זיין פאר מעגין
דער קדרש זאגט אז א מענטש וועט דיר
זאגן אז ער וועט אנועק געבין זיין גאנצין
פאר מעגין פאר דער תורה וויא ר' יוחנן
האט גיסאן זאלקטו אים ניט גלובין ניט
יעדר

אלע פייערין אוף דעם וואס דער ישם יה
איז אפ גישייד פון דיא ערשטע צווייא
אותיות וויא עס שטייט בי יד על גס יה
הש"ת האט גישווארין בייא זיין גאטען מיט
זיין שטול אז זיין שם מיט זיין שטול הייסט
ניט גאנץ כל זמן עסקלק לעבט דער פייער
ברענט אין מיר מער וויא דער פייער פון
מינע צרות:

(ח) מיט רבים. דיא פיל וואקערין לא יוכלו
כו' וויא וועלן ניט קאנען פאר
לעשין דיא ליבשאפט וואס הש"ת האט ליב
צוא דיא יודין וויא דער פסוק זאגט אהבתי
אתכם אמר ה' איך האב אייך ליב האט
גיזאמט גאט. ונהרות כו' אלע שאכן וועלן
ניט קאנען פאר פלייצן דיא ליבשאפט וואס
דיא יודין האבין ליב צוא זייער גאט. איז

מבין על אבנים טובות מה עשה המלך נתן
 אבן יקר לעבדו למכור ומי שיתן בעדו את
 הדמים כפי שקנה הראשון יהיה סימן שגם
 הוא מבין. ויעש העבד כן ויבא האנשים
 לקנות את האבן ובתוך הבאים בא אחד
 ויתן כפי שוויו של האבן לא החסיר ולא
 העדיף כפי המקח שנתן בעדו המבין
 הראשון וישמה העבד כי השני בעד המלך
 מבין אך בתוך הדברים אמר האיש להעבד
 שיחליף עמו על אבנים אחרים ויאמר
 העבד טוב הדבר אחליף אתך ויבא האיש
 אבנים אחרים וירא העבד שהם אבנים
 של זכויות והכיר העבד שאנשים רימו אותו
 אז ראה העבד שהוא בעד ולא מבין.
 וכן האומות מפני שיראו את השכר שיתן
 ה' בעד למוד התורה יכספו גם הם
 להתורה אבל הם ירצו לעשות חילוף שהם
 יתנו

התורה כמו שעשה ר' יוחנן אל תאמין
 לדבריו לא כל אחד יכול לעמוד בנסיון כזה
 ר' יוחנן הוה מטויל עם ר' חייה מטון
 אחד בית אמר ר' יוחנן דידי הוי חבני בנין
 מלעי באורייתא אחר באו אלל חד חקלא
 אמר ר"י דידי הוי חבני בשביל התורה
 וכן אלל בית כרם ואלל בית זתים כבי ר'
 חייה אמר לו ר' יוחנן מה את בכית
 אמר לו דלח שבקת לסיבותך כלום אמר
 לו חייה בני וקלה זו בעיניך מה שעשיתי
 שמכרתי דבר שנתנה לששה ימים וקניתי
 דבר שנתנה לארבעים יום. עוד איתא
 במדרש לעתיד יאמרו הגוים לנו נותנים
 כל ממונתו בשביל התורה יאמר להם הקב"ה
 בוסה היא לכם. והביאור משל למלך שהיה
 לו איש מבין יודע בטיב אבנים טובות
 לימים מת המבין ההוא והיה חסר למלך

פירוש ע"מ

פשמ ער פי קישל ביים מלך איז גישמארבן
 דער מבין וייגער פון אבנים טובות איז ער
 קמ גיט גיוווקט וואו צו באקומען א סבין.
 האט דער מלך גינאקען א אבן טוב איז
 האט אים גיגעבן צוא זיין קענעמ ער זאל
 אים פאר קופן איז ווער עס וועט געבן די
 געלביגע געלט ווס יענר סבין קמ באצאלט
 פאר אים דער איז א מבין. דער קענעמ
 האט אוי גיטאן פיל סוחרים זענען גיקומען
 קופין דעם אבן איינער איז גיקומען איז
 האט גיבאמן פונקט דאס געלט וואס ער
 קאסט האט זיך דער קענעמ דער פרייט
 דאס ער האט שון באקומען א מבין. דער
 נאך זאגט דער קענעמ צום קענעמ אפטר
 וועסטו מיט מיר מאכן א חילוף אוף מייע
 גומע שמייער זאגט דער קענעמ יוא ער
 האט אים באוויזן וייגע שמייער האט דער
 קענעמ גינעקן אז דאס איז גאר פראסע
 שמייער איז ער דער גאנצען אז ער איז
 באמת גיט קיין מבין קענעמשן האבן אים
 אפ גינאקט פו קופט אים פראסע שמייער
 פאר גומע. אויז איז מיט די אומות לעהיד
 וועלן זיין זעהן דעם גרוסן שבר ווס השי"ת
 וועט געבן פאר דער תורה. וועלן זיין
 זאגן צו די יידן לאמיר מאכן א חילוף מיר
 וועלן

יערר קענעמט האט אין זיך אזו א פס. ר'
 יוחנן און ר' חייא האבן גיפאצירט זענען
 זיין גיקומען צוא א שטוב זאגט ר' יוחנן צוא
 ר' חייה דיא שטוב איז אקאל גינען מיין
 נאר אוף האב זיא פאר קופט ווייל אוף
 האב גיבארפט לערנען תורה. דער נאך
 זענען זיין גיקומען צוא א פעלד דער נאך
 צו א וויין נארטן דער נאך צו א בית הנתיים
 האט אים ר' יוחנן דער ציילט אז דאס איז
 אלעס גינען וייגע אונ צוא ליב דער תורה
 היט ער דס אלעס פו קופט. האט ר' חייה
 גייווינט פרגעט אים ר' יוחנן וואס וויינקט
 זאגט ר' חייה ווייל דוא האסט גאר גיט
 איבער גילאנן פאר זיך אוף פרגסה. זאגט
 ר' יוחנן חייה מיין זון זיין גיט קיצער
 אוף האב גימאקט א גוט גישעפט אוף
 האב פאר קופט א זאך וואס זיא איז
 גיגעבן גינארטן צו זעקס טאג אונ האב
 גיקופט א זאך וואס איז גיגעבן גינארטן צו
 פערציג טאג. נאך זאגט דער מדרש אז
 שלמה האט גיזאגט דעם פסוק אוף קעתי.
 לעהיד קבוא וועלן די אומות זאגן מיר גיבן
 אנועק אינזער גאנצע געלט פאר דער תורה
 וועט זיין השי"ת ענטפען איר בארפט
 זיך שעמן מיט אייערע בריי. איז דער

שיר השירים ח

את־דַּלְהֵיךְ בֵּיתוֹ בְּאַהֲבָה בּוֹז יִבּוֹז לוֹ : ח אַחֹת לְנִי קַמְנָה וְשָׂדִים אֵין לָהּ מִהֲדַנְעָשָׂה לְאַחֹתֵנוּ בַּיּוֹם שִׁידְבַר־רֵבָה : ט אִם־חֹמֶה הִיא נִבְנָה עָלֶיהָ טִירַת כֶּסֶף וְאִם־דֶּלֶת הִיא נִצְוֶה

עליה

ביאור הגר"א

בוז יבוז לו ולא ישמע לדבריו : (ח) אחות לנו קטנה. פי' לעתיד קודם שיתגלה משיח לדקנו יחמרו המלאכים נגד התורה שהיא החכמה כמו שנאמר חמור לחכמה אחותי וכאמת היא גדולה רק שישראל עשה קטנים תורה. ושדים חין לה הן המנות המורידים שפע. מה נעשה לאחיותיו כיום שידבר בה פי' חיזה זכות חנו יכולים ללמוד עליהם : (ט) אם חומה היא. פי' שבישראל יש ב' מינים ח' שושבין סגור ומסוגר מבני חסד ולומדין בפני עצמם. ב' שושבדים ומעשים טובים ואינם מתיראים כלל מאוד בתורה ומעשים שלא יקו אותם ח"ו מן הדרך הטוב. וזה אם חומה היא היינו שהם תקיפים כחומה שלא יעו מן הדרך. נבנה עליה טירת כסף מרקלין

בן בשמים

יתנו חק ממונם לישראל וישראל ילמדו בעדם יחמרו להם הקב"ה בוסה הוא לכם שהם רועים להעריך כסף לתורה הוא סימן שאין אתם מצויים על התורה לא בן שלמה המלך עה"ס שהוא היה באמת נבון יקר אמר יקרה הוא מפנינו וכל חפניך לא יסו זה (משלי ג) :

שאלת הקב"ה מבית דינו הצדק

(ח) אחות לנו קמנה. זו ישראל :

ושדים אין לה. זו ת"ח

המשפיעים על העם בזכות תורתם : מה

נעשה לאחותינו ביום שידבר בה.

דיבור הוא קשות ויחמר הקב"ה לבית דינו

מה נעשה לישראל אשר הם קטנים בתורה וגם הלדיקים חין בהם כח להגין על העם והחין זכו האנשים האלו לרצ טוב וגדולה אח אשר אני רוצה ליתן להם :

תשובת בית דינו הצדק

(ט) אם חומה. אם היא חזקה כחומה באמונה או נבנה עליה טירת כסף

הוא

פירוש המלות והענין

בוז כו'. לא ישמע ישראל לקול דברי המסכה ויגער בו ויבזה אותו על שכל לבדיומו מחסנת העם : לבבות. מלשון כבוז : ישמרות. ענין גרוסות על ידי סוחר סדויס : הון. ענין עושר : בוז יבוז. מלשון בוזין : (ח) אחות כו'. ענין בנינים : בה. ר"ל בענינים : (ט) אם חומה. ענין בנינים : נבנה. מלשון בנין :

פירוש ע"מ

אויף דאם פאלק דורך נויצער זכות האם זיא גיט. מה נעשה כו' וואס וועלן מיר טאן צו אוינער שוועסטער דיא יודן אין דעם טאג וואס דער קאקארג וועט אוף זייא רעדן הארטע רייד דאם בייא זייא איז ווינציג הי"ח. אונ דיא הי"ח האבן אוף ווינציג פת צוא בגין זיין אוף זייא היינט וויא קאנען זייא ווקה עין צוא דעם גיטס וואס איך וויל זייא געבן :

וועלן אייך געבן פיל געלט אונ איר נאקט לרנען פאר אויב. וועט זייא השי"ת זאגן שעקט זיך איר עיט גיט קיין קבינים אוף דער תורה אז איר ווילט בייטן געלט אוף תורה. וקרה היא מפנינו וכל תפקידה לא ישויה בה זיא איז שייגער פאר דיקענטן אונ אלע דיניע באגער איז גיט גלייך צו איר : לעתיד וועט השי"ת פרעגן זייא זיין בית דין צדק :

א. ענטפער פון זיין ב"ד צדק :

(ח) אחות לנו קמנה. מיר האבן א קליינע שוועסטער דיא יודן זייא זענען

(ט) אם חוקה היא. אויב זיא איז שטארק אין דער אמונה אזוי וזיא א סגור צו גלובן אין דיר אונ זייא האבן אוף דיין ישעיה

קליין אין דער תורה. וישנים אין לה אונ קיין בריסט דאם זענען ת"ח צוא משפיע זיין

שיר השירים ח

עליה לוח ארו: י אני חומה ושדי במגדלות או הייתי בעיניו

כמוצאת

גן בשמים

ביאור הגר"א

הוא בנין חזק גאולה נלמית כי די
 לישראל שהיו נגאלים בזכות האמונה:
 ואם דלת היא... אם היא חלוקה בדעתה
 והאמונה רופפת בידה ובעד פת לחם
 יפסע גבר ומסובבת בו האמונה כלת

טרקלן נאים שהיו הכל נאספין עליהם. ואם דלת היא
 היינו שהם רפויים כדלת שהולך ושכ ומתרחקין שלא
 יעו אותם ח"ו מן הדרך הטוב. נאור עליה לוח
 ארו נעשה עליה מעור שלא יוכלו המושאים לבזו
 עליהם להכשילם: (י) אני חומה. מסיכה כנסת
 ישראל

או נצור עליה לוח ארו הוא בנין חלש ויקבלו רק סכר קטן ומעט:

משיבים ישראל

(י) **אני חומה**. אני חזק באמונה כחומה נשגבה אשר לא יעקרו טוס

רות שבעולם: ושדי במגדלות. בכל דור ודור יש צי תלמידי
 חכמים העומדים בציוה ה' בלילות הלומדים תורה שכתב וטורה שבעל פה ואיש חרבו
 על ירכו מפחד בלילות ומחזיקים את חרבם על יריכם ולוחמים עם הילך הרע
 ואינם מותאים. ועל משכבי בלילות אף כאן בליל חושך של הגלות בקשתי את
 שאתה נפשי שהגדלתי את התורה בפירושים ולוירים יפים עד שנעשה מכל פסוק
 שבתורה מגדל גדול למראה: או הייתי בעיניו כמוצאת שלום. אחרי טענותי
 שאני

פירוש המלות והענין

עליו. בעבור: מירת. הכול וארמון: נצור. מלשון מצר ומצור: לוח. כסר: (י) משיבים ישראל אני
 חומה. אני חזק באמונה כחומה מוק: ושדי במגדלות. בכל דור ודור יש צי ת"ם אשר הכדילו את הסוס
 בפירושים ולוירים יפים עד שנעשה מכל פסוק מגדל גבוה למראה: או הייתי בעיניו כמוצאת שלום. הקנים
 הססים על דברי וסייתי בעיניו כמציאה שלימה בראותו שאני כדאי והגון למצוא מן בעיניו ליתן לי סכר
 טוב: במגדלות. מלשון מגדל:

פירוש ע"מ

ישועה. נבנה עליה מרת בפה נועלן מיר
 בוען אוף איר א זלבערנאם פאלעץ דאס
 איז א אייביגע גאולה הנם ניא זענען
 אפילו קליין אין דער תורה ניא זענען
 אבער גרום אין דער אמונה איז פאר ניא
 גינוג דער זכות פון דער אמונה. ואם דלת
 היא אונ אויב זיא איז שלבאף אין דער
 אמונה דיא אמונה דרייט זיך ביא איר יוא
 אונ גיט וויא א מיר דרייט זיך הין אונ
 דער אונ צוא ליב א ברומ פאר לאנט ניא
 איר אמונה. נצור עליה לוח ארו נועלן
 מיר מאכן אוף איר א שוואכן בגין מיר
 נועלן איר געבן א קליינעם שכר:

ענטפערין דיא יודין:

(י) אני חומה איך בין שמארק אין דר אמונה
 וויא א שמארקער מוער קיין ווינט
 אין דער טעלם נעמט מיה גיט קאנען אפ
 שייך

שיר השירים ה

בְּמוֹצָאֵת שָׁלוֹם: יֵאָכֵל הָיָה לְשִׁלְמָה בְּבַעַל הַמֶּזֶן נָתַן אֶת־

הַכֶּרֶם

ביאור הגר"א

גן בשמים

ישראל אני חוננה בחורה. שדי הן המנות. כמגדלות הנדלתי והוספתי גם מנות דרבנן כמגדל על גבי מגדל. אז הייתי בעיניו כמולת שלום שיעשה הקב"ה לנו נסים כפלאים אשר עוד לא עשה נסים כהנה מעולם והוא השלום כמו שנאמר ובר זבא עם כבש כו' (ישעיה יא): (יא) ברם. היא התורה. היא לשלמה הוא להקב"ה. כבעל המון הוא כנוי לשמים שהם הומים תמיד כמו שנאמר השמים מספרים כבוד אל (תהלים יט) והיה התורה מקודם בשמים. אחר כך נתן את הכרם לנוצרים הוא לישראל כי המלאכים אמרו להקב"ה שיהן להם התורה ונהא אותם משה בזה שלא יוכלו המה לקיים את התורה כי הם אינם בעלי מושג כמו דליתא בגמרא שבת פרק ר' עקיבא. וזהו נתן את הכרם לנוצרים היינו שאפשר להם לכומר אותה ולא למלאכים כי הם אינם יכולין לעשות מלות התורה. וסתם בשיר השירים כל השעור קומה של הכסף והשקמות והמלאכים ושרפים והיות הקודש ואופנים והרקיעים והארץ. איש יבא בשירי אלף כסף הם אלף עלמין דכסופין:

או

אשר כל איש יביא בפריו של הכרם אלף כסף. ולכן אין יכולין ישראל ליתן את פרום לד' תורה ועבודה וגמילות חסדים וזה הוא לעקתי למה הסתרת את פניך מכרמך ואין אתה משגיח עליו ולא תבא ליקח חשבון מפרי הכרם את אשר חמסו זרים ממנו:

כרמי

פירוש המלות והענין

במוצאת. מלשון מליאה: (יא) כרם היה. זו כנסת ישראל: לשלמה. זה הקב"ה: בבעל המון. זו וירושלים וכאשר חסר הקב"ה את הכרם לנוצרים זרים הם שומרים את הכרם לעצמם וכל איש יבא בפריו של הכרם אלף כסף ולמה לא תבא ליקח חשבון מכרמך: בבעל. במשור: המון. ענין עם רב:

פירוש ע"מ

אין גיוען פיר פאלק. אונ אווי וויא דער בעל הבית פון גארטן קלוקט פון זיין גארטן פירות אווי האט השי"ת גיקליבן פון זיין גארטן זיין תורה בעבודה וג"ה אונ ער אליין האט גיהיטן זיין גארטן. דער גאך איז ער גיועארן אין פעם אוף זיין גארטן נסן את הקרם לנוצרים הם השי"ת איבער גענטפערט זיין גארטן צו פקענדע היטערס. איש יביא בפריו אלף כסף היטן וויא דעם גארטן פאר זיך יעדער ברענגט פון גארטען פירות פאר טוינד קאלער איד פקעג היך מיין גיט פאר וואס געקסטו גיט אפ מיין חשבון אוף די פירות פון גארטן:

כרמי

שאתי כדאי והגון הסוכים הקב"ה שהאמת אתי והייתי בעיניו כמליאה שלימה כי ישמח הוא ויבדך עלי ברחותו שאני כדאי והגון למנות חן בעיניו וליתן לי שכר טוב:

צעקת ישראל

(יא) ברם היה. זו כנסת ישראל:

לשלמה. זה הקב"ה שאני

כי כרם ה' לצאות בית ישראל (ישעי' ה):

בבעל המון. זו ירושלים שהיתה רבת

עם. וכמו שמלקט בעל הכרם מכרמו

תאלים זיתים וענבים כן הקב"ה מלקט

מכרמו ישראל תורה עבודה וג"ה והיה

שומר בעלמו את כרמו וכאשר כעם הקב"ה

על כרמו נתן את הכרם לנוצרים

זרים והם שומרים את הכרם לעצמם

אשר כל איש יביא בפריו של הכרם

אלף כסף. ולכן אין יכולין ישראל

ליתן את פרום לד' תורה ועבודה וגמילות

חסדים וזה הוא לעקתי למה הסתרת

את פניך מכרמך ואין אתה משגיח עליו ולא

תבא ליקח חשבון מפרי הכרם את אשר

חמסו זרים ממנו:

א גישרייה פון דיא יודין צו גאט:

(יא) ברם היה לשלמה א גארטן איז גיוען

צום מלך שלמה דאס געגען דיא

יידן צווא גאט וויא עם שמיים פי ברם ה'

צבאות בית ישראל דיא יידן וויא געגען

דער גארטן פון גאט. בבעל המון דער

גארטן איז גיוען אין ירושלים אין וירושלים

הַכְּרֵם לְנֹטְרִים אִישׁ יָבֵא בְּפִרְיוֹ אֶלֶף כֶּסֶף : יג בְּרַמְיִ שְׁלִי לְפָנַי
הָאֶלֶף לָךְ שְׁלֵמָה וּמֵאֲתִים לְנֹטְרִים אֶת־פִּרְיוֹ : יג הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגִנֹּתֵי

חברים

גן בשמים
תשובת הקב"ה

(יב) **כרמי שלי לפני**. הדע אשר

אני בעלמי שומר אותך

ותמיד עיני עליך כמו שנאמר הגה לא

ינוס כו' כי אם לא שמרתי את כרמי

בעלמי כבר היו רומסים ומכלים אותו

ולא היה נשאר ממנו אף זכר . ואת אשר לקחו מפריך אני רואה תמיד את ספר

החשבונות כי הכל ראום וכמו בפנקס ואני מבטיחך כי האלף לך שלמה

את הכל ישלמו ויחזירו לך כדין וכדת : ומאתים לנוטרים את פרוי . לתלמידי

חכמים אשר הם השומרים האמיתים וכמו שביא במדרש שה"ש מעשה בר' חייה

ור' אבה שבאו לעיר ולו לפרנס הקהל סיבא להם שומרי העיר והביא להם סנטורי

קרתא אמרו לו אלו לא נטורי קרתא אלא חרובי קרתא כי השומרים האמתים

מהעיר הם ה"ח ולהם יחזירו קרן וחומש כדין הנהנה מן ההקדש כי קודש ישראל לה' :

עצת ה' לעולם תעמוד

(יג) **היושבת בגנים**. את כנסת ישראל הנפולה בגולה ואת רועה בגנים זרים

ולא

פירוש המלות והענין

לנטורים . ענין שמים : (יב) תשובת הקב"ה כרמי שלי לפני . הדע אשר אני בעלמי שומר אותך תמיד
והאשר לקחו מפריך אני מבטיחך : האלף לך שלמה . את הכל ישלמו ויחזירו לך בשלמות : ומאתים לנוטרים את
פרוי . לתלמידי חכמים השומרים את התורה יחזירו עוד מומש כופף על הקרן כדין הנהנה מן הסקדש
כי קודש ישראל לה' : (יג) היושבת . כס"ח היושבת :

פירוש ע"מ

א עֲנִמְפָּעֶר פּוֹן גָּאָט :

שְׁמָאט הָאָבֶן וַיֵּא נִיבְעֶטָן דְּעַם פְּרָגֶם פּוֹן

שְׁמָאט עַד זָאָל וַיֵּא נִיבְעֶטָנְגֶן דִּיא הִיטְעֶרֶם

פּוֹן שְׁמָאט . הָאָט עַד וַיֵּא נִיבְרָאָכְט דִּיא

סַנטוֹרִי פּוֹן דְּעַר שְׁמָאט הָאָבֶן וַיֵּא נִיבְאָגֶט

דָּאָם אִיז נִיט דִּיא הִיטְעֶרֶם פּוֹן שְׁמָאט וַיֵּא

מָאָבֶן חֲרוֹב דִּי שְׁמָאט דִּי רִיכְטִיגֶע הִיטְעֶרֶם

זַעֲנֶען דִּי ת"ח . אָט צו דִּי הִיטְעֶרֶם וַיַּעֲלֶן וַיֵּי

מוֹזֵן אִים קַעֲרֵן דְּעַם קַרְנ מִיט אַ פִּינְגֶט חֲלֶק

מֵעַר וַיֵּא דְּעַר דִּין אִיז בִּיאַ הַקֶּדֶשׁ אִיז דִּי

ת"ח זַעֲנֶען תִּילִיג צוּא גָאָט הָאָבֶן וַיֵּא

דְּעַם דִּין פּוֹן הַקֶּדֶשׁ :

א עֲצָה פּוֹן הַשִּׁי"ת :

(יג) הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגִנֹּת . דוא ישראל ביטת פאר

שְׁפָרִיט אִין גְּלוּת אִיז דִּי מִזְמַת

זִה פֶּאשַׁען אִין פֶּרְעֶדֶע גְּעֶרְמָנֶער . חברים

מקשיבים

ביאור הגר"א

(יב) אז יאמר הקב"ה כרמי שלי לפני . ועתה מי

כפס יניד זאת כמו שאמרו רז"ל (ע"ו)

א . האלף לך שלמה זה הקרן . ומאתים הוא החומש

כמו שנאמר ונצר תאנה יאכל פריה (משלי כז) וכמו

שאמרו רז"ל פירות בעוה"ז והקרן לעוה"ב :

(יג) היושבת בגנים . עתה מספר על תחית המתים

זהו ביאור הקב"ה להנשמות שבג"ע הלא חברים

מקשיבים

ולא היה נשאר ממנו אף זכר . ואת אשר לקחו מפריך אני רואה תמיד את ספר

החשבונות כי הכל ראום וכמו בפנקס ואני מבטיחך כי האלף לך שלמה

את הכל ישלמו ויחזירו לך כדין וכדת : ומאתים לנוטרים את פרוי . לתלמידי

חכמים אשר הם השומרים האמיתים וכמו שביא במדרש שה"ש מעשה בר' חייה

ור' אבה שבאו לעיר ולו לפרנס הקהל סיבא להם שומרי העיר והביא להם סנטורי

קרתא אמרו לו אלו לא נטורי קרתא אלא חרובי קרתא כי השומרים האמתים

מהעיר הם ה"ח ולהם יחזירו קרן וחומש כדין הנהנה מן ההקדש כי קודש ישראל לה' :

שיר השירים ח

חברים מקשיבים לקולך השמיעני: יד ברח | יודי ודמה לך
לצבי או לעפר האילים על הרי בשמים:

ביאור הגר"א

מקשיבים לקולך השמיעני אם תרני להתחבר עם הגופים: (יד) ברח דודי כו'. לא חתה ברחשונה מבחן. על הרי בשמים אל בית המקדש שיבנה במהרה בימינו אמן:

גן בשמים

ולא בנגד: חברים מקשיבים לקולך. ואת חנוסה לדרוש ולבקש מהם שישיעו עליך מנגס ולזאת תרלס ת"ו לילך בדרכיהם למען תנולא חן בעיניהם עליה

שלא תעשה כזאת רק השמיעני לי לדדי אותי תשמע ולך בדרכי והשלך עלי יסבך ורק ממני תבקש בקשתך ואני אליך מזל רע:

תפלה לישראל

(יד) **אנא** אלהי אחרוך אלך ועליך אשליך כל יבני ושמע והאזינה לתפילתי ולא למעני אני מתפלל ומבקש רק למענך אלהי. וכמו שמביא בנפש החיים שכל ענין התפלה שתקנו אנשי כנסת הגדולה אף שלפי פשוטו רובו ככולו הוא מסודר על עניני דרכי הגוף. אבל ברור לכל מבין שלא כוונו אכה"ג על הנראה מפשוטי פירוש המלות לבד כי תפילות נגד תמוזים תקנום שהם עולות כליל לאישים כולה לגבוה סלקא ולא היה בהם חלק הדיוט כלל. כי באמת יפלא אך שייך להתחנן כלל לפניו יתברך שמו להסיר לערו ויסוריו של המתחנן. והלא כראה

פירוש המלות והענין

מקשיבים. ענין שמיעה והאזינה עיני בשמים: (יד) ברח דודי. מן הגלות: ודמה לך. בשביל כבודך: לצבי כו'. למחר הגולה ולספורת שכינתך על הרי בשמים הוא הרי המזרח שעליו יבנה המקדש. ברח. ענין מהירות ההליכה: ודמה. מלשון דמיון:

פירוש ע"מ

ענין פון די תפילות וואס דיא אנשי גנסת הגדולה האבן מסבן גיווען. הגם דער פראקטער פשט פון דם רוב תפילות זעהט אום אלעם אוף דיא באדערפעניש פון גוף. נאר גיוויס האבן זייא גיט מסבן גיווען נאר אוף דעם וואס עס וויינט אויס פון דיא פראקטע פירוש המלות. דיא תפילות האבן זייא דאך פתמן גיווען אן שטאט דיא קרבנות תמידין וואס זייא גייען אוף אין נאנצן אופן מוכנס צוא נאט אונ קיין חלק הדיוש איז אין זייא גיט גיווען דער פתן האט אויך גיט גיטארט פון קרבן תמיד עפס נהנה זיין. איז מן הספס די תפילות אוך אזוי תייליג נאר צוא נאט. איך באבת איז דאך א וואונדער וויא שיקט זיך אז א מענטש זאל בעטן בייא נאט אי ער זאל פון אים אפ זאן זייען יסורים. פאר וואס בייא רפואות הגוף אז דער דאקטער גיט דעם

מקשיבים לקולך אונ רוא ביסט גינייט צו בעטן בייא זיינע חברים דיא אימות אז זייא זאלן אוף דיר משייע זיין פון זייערע גערטנער אונ צוא ליב דעם וועקטו וועלן גיין אין זייערע וועגן צו נאך זאן זייערע מעשים בקדי רוא זאלסט בייא זייא נושא חן זיין. גיב איך דיר א עצה אז דו זאלסט אזוי גיט זאן. השמיעני דער נאר צו אין מיין קול בעט נאר בייא מיר זייא נאר אין מייע וועגן האב נאר א בטחון אוף מיר וועל איך דיר מוציל זיין פון אלע שלעכץ:

א בקשה פון דיא יודין:

(יד) ברח דודי. איך בעט דיר מיין נאט איך דער צו זיין עצה אונ דו זאלסט צוא הערן מיין גיבעט. מיין בקשה איז גיט פון מייעט וועגן נאר פון זיינעט וועגן וויא דער נפש הסיים זאנט אז דער נאנצער

נראה בעיני רפואות הגוף הרופא משקרו
 סמים חריפים ולפעמים מוכרח לחתוך אף
 אבר אחד לגמרי למען שלא יתפשט ארס
 החולי יותר האם יתחנן אליו החולה שלא
 ישקרו הסמים או שלא יחתוך האבר הלא
 החולה בעצמו שוכרו לכך . כן איך ישפוך
 האדם שיח לפניו ית"ש להסיר מעליו
 היסורים הלא המה רעיה וסמא דחייא
 לכפר עונותיו כי אין יסורים בלא עון
 (שבת נה) ואם לא אפוא נפש החוטאת
 במה תתכפר . אמנם תכלית הכוונה
 מהתפלה הוא שזריך לבוון רק לורך גבוה
 להוסיף כח בקדושה כמו האיש מהגשי חיל
 של מלך משליך כל ענייני גופו וכפשו
 מעליו ומוסר נפשו למען כבוד המלך
 שיציג מלכו את הכתר מלוכה של אותה
 המדינה אשר הוא לחם עליה ותנשא
 מלכותו . כן ראוי מאוד להאדם הישר
 לשום כל כוונתו וטוהר מחשבתו בתפלתו
 רק להוסיף תת כח בהעולמות הקדושים
 להעביר את רוח הטומאה מן הארץ ויתוקן

עולם במלכותו ית"ש ולכן התפלה על לרע
 כלל ישראל לריכה שתהיה רק לורך גבוה
 כי בזה יש חילול שמו יתברך באמור עם
 ה' אלה והמה מוכים ומעונים ומחוייבים
 לבקש ולשפוך שיח לפניו ית"ש על חילול
 כבודו ואך למענו יעשה . וגם היחיד על
 לערו יש מקום גם כן לבקש לפניו יתברך
 על גודל הנזק של מעלה וכמאמרם פ"ו
 דסנהדרין אמר ר' מאיר בזמן שהאדם
 מלטער שכינה מה אומרת קלני מראשי
 קלני מזרועי . ואמר בשמות רבה פ"ב וכוונת
 בפסוק אזי ישנה תמתי כו' מה התאומים
 הללו אם תשש א' בראשו חבירו מרגיש כן
 אמר הקב"ה עמו אנכי בלרה ועיין שם
 פרק י"א דברים יקרים ונחמדים . וזהו
 ברח דודי . מן הגלות : ודמה לך . בשביל
 כבודך : לצבי כו' . למהר הגאולה בהשראת
 שכינתך : על הרי בשמים . הוא הר
 המוריה שעליו יבנה המקדש . איתא במדרש
 על פסוק זה בארבעה דברים נמשלה גאולתן
 של ישראל . בקליר . בצליר . בבשמים .
 ביולדה

פירוש ע"ט

דעם חוליה ביטערע ריצעפטן אָרר ער שנייט
 אים אָפּ אַ אַרְךּ צו וועט בעטן דער חוליה אז
 מען זאל אים גיט געבן דעם ריצעפט און
 גיט אָפּ שניידן דעם אַרְךּ אַרְךּה דער
 חוליה זאלט נאך דעם דאקטער דער פאר .
 און אזוי וויא קאטען מיר פר גיסן אונגעקע
 תפילות פאר גאט צוא אָפּ טאן פון אונז
 דיא יסורים זייא זענען דאך א ריצעפט
 פון קעגן צוא מכפר זיין דיא געבריות מיט
 וואס דען וועט פאר געבן ווערן אונגעקע
 זיגד . דער פון אזוי צוא פאר שטיין אז
 דער רעכטער תפלות פון די תפילות אז
 נאר צו קעגן א פח אין דער קרוישה . און
 אזוי וויא דער קעקט פון מלך אין זיך מוסר
 נפש פאר דעם כבוד פון מלך און ער
 האלט מלכותו פון זייגעט וועגן מיט פיל
 מדינות ווייל ער שוט גרוסקטן אז זיין מלוכה
 זאל גרעסר ווערן . אזוי דארף דער קעגנטש
 טאן זיין גאנצע פונגה אין זיין תפילה נאר
 צו קעגן א פח אין דיא הייליגע וועלטן אז

עם זאל אן גברייט ווערן דיא וועלט מיט
 דער מלוכה פון השי"ת . אונ אזוי און די
 תפילות און זייגע יסורים דארף דאס זיין
 פון גאטס וועגן דהיינו ווען ער איז מתפלל
 און דיא צרות פון כלל ישראל דארף ער
 כבוון זיין וועגן דעם חילול השם פון גאט .
 און אפילו א יחיד און זיין צער איז און פ'ר
 האנגן א ארט צוא בעטן פאר גאט און דעם
 צער פון דער הויף ווייל ווען א קעגנטש
 רוקט דא אין צער איז אין דער הויף און
 א צער . דאס זאגט דער פסוק ברח דודי
 לוף אונעק מיין ליב האבער פון גלות .
 ודמה ק' דודי כו' פון בייגעט וועגן זאלסטו
 זיין גלייך צו א הירש אָרר צו א איגד ווס
 זייא לופן זייער גיך און זאלסטו היילען דיא
 ישעיה צוא מאכן רוען דיא שכינה . על
 הרי בשמים און דעם הר המוריה צוא
 בווען און אים צו פיר וזאגן זיין גייליכן
 מדרש זאגט אז צו פיר זאגן זיין גייליכן
 דיא גאולה פון די יודן . א צוא שגית פון
 אפערל

בילדה . הדא חקלא כד היא מחלדא ולחיס חין ריחס נודף כסכן יבשין
 בלא עונתה אפילו תבנא לית הוא ריחן נודף . הדא חיתתה כד ילדה בלא
 טב בעונתה הוא טב . הדן כרמא עונתה לא חייל ולדה כד ילדה בעונתה
 כד מקטיף בלא עונתיה אפילו בסמיה חייל . וכן גאולתן של ישראל תהיה בעתה
 לית הוא טב בעונתיה הוא טב . ולא תהיה בכל מיני שלימות כאשר בארמו
 הכשמים הללו כסכן נלקטין כסכן רכיס בקול זמרה דף ע' עיין סס :

היוצא משיר ה' עשרה דברים :

- (א) ישראל מבקשים שיחזיר שכינתו לציון . (ב) מאמר הקדוש ברוך הוא לישראל . (ג) מאמר ישראל להקב"ה . (ד) שאלת הקב"ה מבית דינו הצדק . (ה) תשובת בית דינו הצדק . (ו) תשובת ישראל . (ז) צעקת ישראל . (ח) תשובת הקב"ה . (ט) עצת ה' לעולם העמוד . (י) תפלה לישראל . איתא בפרקי ר' אליעזר חמש אותיות נכפלו כולם לשון גאולה כך שנגאל בו אברהם מאור כשדים שנאמר כך לך מארצך .

מס

פירוש ע"מ

דער אַקטער שיר רעט דאס דיא
 יודין בעמין בייא נאט או ער
 זאל ווידער קערין דיא שבינה קיין
 ציין פון זיין גבור וועגין . אונ דאס
 נומס וואס ער טראכט אונז צו טאן
 זאל ער שוין טאן בפועל . א שבועה
 אז מען זאל זיין נישט אפ ריידן פון
 דעם נומען וועג . א עצה פון גאט .
 א שאלה פון גאט בייא זיין בית
 דין צדק . א ענטפער פון בית דין
 צדק . א ענטפער פון דיא יודין .
 א גישרייה פון דיא יודין :

א פעלד . (ב) צוא די קלובינג פון א טיין
 נארטן . (ג) צוא א נארטען פון בשמים .
 (ד) צו א ניוויקען . א פעלד אז מען שטייט
 זיא פאר דער צייט טויג די שטרויה און
 נישט אין דער צייט איז גוט . א טיין נארטן
 אז מען נעקט אראפ דיא סרוקן פאר דער
 צייט ווערט דיא טיין ווער צו דער צייט איז
 דער טיין גוט . בשמים אז מען נעקט זיין
 אראפ ווייכע און פאכטע האבן זיין נישט
 קיין נומס ריח אז מען נעקט זיין אראפ
 צו דער צייט נישט נישט ריח גאנץ טיין .
 א אשה אז זיא ניוויקט פאר דער צייט
 קאן דאס קינד נישט לעבן צו דער צייט
 קאן דאס לעבן גאנץ לאנג . אזוי איז דיא
 גאולה פון דיא יודן זיא וועט ניוויס קומען
 צו דער ריכטיקער צייט דאמאלס וועט זיא
 זיין מיט אלע פיר מעלות וזיא מיר האבן
 קבאר גווען אין קול ופרה דף ע' בכתרה
 גימינו אמן :

עס שטייט אין פרקי ר' אליעזר אז דיא
 פינף ניטאפילטע אותיות נעמען אלע
 א לשון גאולה דער בך מיט אים איז
 אַבדקס גיצייל גיטאקן . פון אור בשירים
 דערום

מם שנגאל בו יצחק מפלשתים שנאמר לך מעמנו כי
 עצמת ממנו . נן שנגאל בו יעקב אבינו מיד עשו
 שנאמר הצילני נא מיד עשו . פה שנגאלו אבותינו
 ממצרים שנא' פקד פקדתי . ציץ עתיד הקב"ה לנגאל
 את ישראל שנאמר איש צמח שמו ומתחתיו יצמח כו'
 (זכריה ו) . וכשם שנגאלת את אבותינו אברהם יצחק ויעקב
 ולנו ממצרים כן במהרה תצמיח לנו את איש צמח שמו
 וקרנו תרום ועינינו תחזינה ושם נעבדך ביראה כימי עולם
 וכשנים קדמוניות :

פירוש ע"מ

דערום שמיים לך לך מארצה . דער מם
 מיט אים און ניצול גינארן יצחק
 פון די פלשתים דערום שמיים לך מעמנו
 פי עצמת ממנו דער נן מיט אים און
 יעקב ניצול גינארן דערום שמיים הצילני
 נא . דער פה מיט אים זענען מיד ניצול
 גינארן פון מצרים דערום שמיים פקוד
 פקדתי מיט דעם ציץ וועט השי"ת מציל
 ציין די יעדן פון געצטיגן גלות דערום שמיים
 איש צמח שמו ומתחתיו יצמח מען וועט
 אים רופן צמח און פון דעם צדיק וועט
 שפראצן דיא גאולה . איה בעט דיה גאט און
 וויא דוא האקט אונז גיהאלפן מיט דיא פיר
 אוריות און זאלקט אונז העלפן מיט דעם
 אות צ זאלקט אונז שנקן דעם איש צמח און
 פון אים וועט שפראצן דיא גאולה ער וועט
 אונז בונען דעם פאלאץ און בנייא אינגעקע
 סייג וויא פריער אפן :

בכדי שלא להוציא את הנייר חלק אכתוב הידוש אחד מה
 שראיתי בספר ישן מבן המחבר ספר מחצית השקל .

הנה מנינו שני פעמים נלקחה שרה
 בעל כרחיה פעם ראשון לבית
 פרעה פעם שני לבית אבימלך . ונריך להבין
 א' למה לאל פרעה מיד כשחזר את שרה
 לאברהם ופיים אותם מיד נתפסא . וגבי
 אבימלך עשה הקב"ה פחד גדול עליו שמות
 תמות אתה וכל אשר לך וזה לו לשחר
 את פני אברהם שיתפלל בעדו ואז יתפסא .
 ב' למה לא נזה הקב"ה שיבקש את שרה
 בעלמה שהיא תתפלל בעדו האם ח"ו לא
 היתה תפילתה נשמעת . ג' בפסוק הנה
 נתתי אלף כסף כו' ואת כל וזכחת פי'
 הרמז"ן כי אברהם נתפיים לו אבל שרה
 לא נתפייסה לו והיתה מתוכחת עמו בטענות
 ואמרה שלא תמחול לו ובשבתה דבר הכתוב
 ולמה לא עשתה כן לפרעה רק שניהם מחלו
 ולא היה לריך פרעה גם לתפילתם . ד'
 איתא בגמרא בבא קמא (דף ל"ב) המתפלל
 בעד חברו והוא לריך לחותו דבר הוא
 נענה תחילה מניין מאברהם עיין שם
 ואיתא שם בתוס' לאו בהריון משתעי שהרי
 המלכים בישרו את שרה מפסח שלפניו
 אלא ילדה בריות כמו שהתפלל על אבימלך
 והוא דוחק הלוא נשים דרקיות לא היו
 צפתה

חֲדוּשֵׁי דְבָרֵי תוֹרָה

הדורות ובפרט כי בידה לתקן המשוות
 כמו דאיתא בגמרא (סס) בפסוק כי ענר
 ענר ה' כו' הלא שתיים בראש שכבת זרע
 וקטנים כו' עיין סס. וכאשר לא המחול
 לאצימולך ולא יתרפא עד עולם ואז הקול
 יהיה הולך וגשמע בכל ארבע כנפות הארץ
 מה שנעשה לאצימולך ולביתו ולא יאמרו
 שמאצימולך נתעברה שרה ולכן אינה רשאי
 למחול ולכן לא היה שום אופן שיבקש
 אצימולך את שרה שתבקש רחמים עליו
 כי בוודאי לא תשמע לקולו. ולכן הקב"ה
 ברוב רחמיו גם על אצימולך לזה לו שיבקש
 את אברהם שהוא יתפלל בעדו והקב"ה
 גלה את אהן אברהם אשר הוא יתקן את
 המשוות מלעז פסול בניו במה שיעשה
 זיו אקונין של יחזק דומה לאקוניו וזה
 יתבטל הלעז מצניו ואברהם היה איש חסד
 ומחל על לערו שגול ממנו את שרה וגם
 לעז בניו פמון יעבור ובקש עליו רחמים
 ונתרפא אצימולך. וזאת כוונת הגמרא
 המתפלל בעד חבירו והוא לריך לאותו דבר
 רז"ל אף שהוא לריך שיאמר אותו דבר
 הלאה על האיש ההוא כמו גבי אברהם
 שהוא לריך שלא יתרפא אצימולך ואז מיד
 יתבטל הפגם והציון מן שרה וזרעו אבל
 כשיתרפא אצימולך לו עוד ישאר הפגם
 עד שיגדל יחזק ויראו הכל שזיו אקונין
 שלו דומה לזיו אקוניו אבל עד הזמן ההוא
 עוד יהיה החשד עומד חזק בתקפו ומפני
 שידע הקב"ה שאברהם איש חסד והוא
 ימחול את הכל אם רק לא ישאר החשד
 עד עולם ולכן הוא נענה תחילה שגילה
 לו הקב"ה שזיו אקונין של יחזק יהיה
 דומה לזיו אקוניו והבן:

בפתקה של חוה. גם לשון הגמרא אינו
 מדויק למה לא אמרו והוא גם כן לריך
 לאותו דבר. גם קשה האם קלרה לשונו
 להתפלל גם על עצמו. והנראה כי בהמעשה
 שעשה פרעה לא נמלא רק רעה אחת שזה
 לאברהם ולשרה והוא שגול מצעלה והי' פרעה
 גרנן וספריד אלוף נעורים אבל זאת ידעו
 כולם כי שלא ברזונה נלקחה לביתו כי פרעה
 ומארים היו מוחזקים לבטופי זמה ולא עלה על
 שום דעת אדם לזינה מחשבה רעה אשר היא
 רצתה להיות אחת המלך. גם לא יאמרו עליה
 מפרעה נתעברה שרה כי אז עדיין לא
 נתעברה שרה מלידת שום זרע. ואברהם
 ושרה היו טובי לב ומיד מחלו לו את רעתם
 אשר עשה להם ולכן מיד נתרפא. אבל
 אלל אצימולך הי' שתי רעות שזה לאברהם
 ושרה. ורעה ג' רק לשרה. א' במה שגולה
 מאברהם ועל זה היו מוחלים לו מיד
 בשחורה לבית צעלה. ב' במה שיאל עליה
 שם רע שמאצימולך נתעברה שרה והוא
 פגם וציון להם ולזרעם עד סוף כל
 הדורות והמוציא שם רע על חבירו אין
 לריך למחול לו על פי דין ואף אם ירלו
 להתחסד לפנים משורת הדין למחול על
 כבודם אבל על כבוד זרעם אינם רשאים
 ואין ברחם למחול. רעה ג' לשרה לבדה
 כי יאל עליה שם רע שמדעתה ורזונה
 הלכה לבית אצימולך להראות את יפיה
 מפני שאצימולך היה מפורסם לאיש לדיק
 ולנביא. ולכן יפה דיבר הרמב"ן כי שרה
 לא נתפייסה ולא מחלה לו. א' מפני
 פגמה שיאל עליה שם רע אשר היא אשה
 זונה ואינה מחויבת למחול. ב' מפני
 שיתפשט לעז פסול על בניה עד סוף כל

